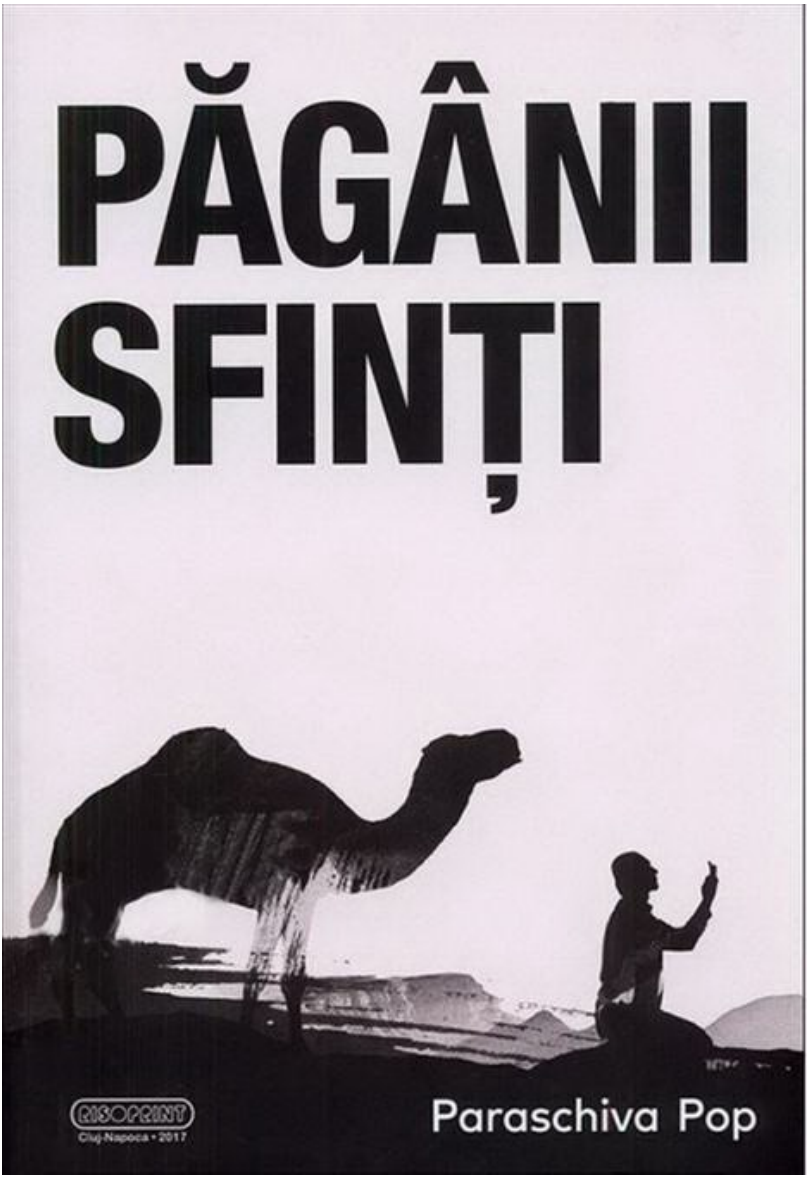
PĂGÂNII
SFINȚI
RISOPRINT
Cluj-Napoca • 2017
Paraschiva Pop

PARASCHIVA POP
PĂGÂNII SFINŢI

CUPRINS

Capitolul 1
NEDUMERIRI TEOLOGICE
NEDUMERIRI ÎN FAŢA UNEI IUBIRI CARE ŞOCHEAZĂ
Hristos şi tâlharul
Fiul risipitor
Inima lui Dumnezeu plânge pentru Israel, dar chiar şi pentru păgâni?
Mesaj de iubire pentru cel mai crud popor

Capitolul 2
LEGEA DE AUR DIN INIMILE LOR
ÎNTREITA ORDINE INSTITUITĂ DE DUMNEZEU
Ordinea fizică
Ordinea logică a gândirii
Ordinea morală
OMUL – O FIINŢĂ MORALĂ
Legea morală naturală
Natura umană ca normă a moralităţii
Raţiune fără moralitate
Sfinţenia: o culme a moralităţii
Conştiinţa morală
Libertatea lăuntrică

Capitolul 3
PĂGÂNII DE PE PAGINILE SCRIPTURII
A. PĂGÂNII SFINŢI
Iov
Melhisedec

Văduva din Sarepta Sidonului
Magii de la răsărit
Sutaşii romani
B. DUMNEZEU ESTE APROAPE DE PĂGÂNI
Agar – roaba Saarei
Femeia siro-fenicianã
Receptivitatea fenicienilor
C. UN PĂGÂN HĂRUIT, DAR PREA PUŢIN SFÂNT
Balaam

Capitolul 4
PĂGÂNII ŞI DORUL METAFIZIC
Constatări uluitoare ale misionarilor

Capitolul 5
CĂUTĂRI METAFIZICE ALE PĂGÂNILOR DIN SECOLUL VI î.Hr.
A. CHINA
Lao-Tse
B. IRAN
Zarathustra
C. GRECIA
Epimenide
Orfeu
Pitagora

Capitolul 6
INIŢIEREA
Ce este iniţierea?
A practicat şi Hristos iniţierea?
Hristos: o „uşă” deschisă pentru toţi

Capitolul 7
FILOSOFI PĂGÂNI CĂUTĂTORI AI ABSOLUTULUI
Socrate (469-399 î.Hr.)
Platon (427-347 î.Hr.)

Capitolul 8
ALŢI CĂUTĂTORI PĂGÂNI AI ABSOLUTULUI
Šankara
Nânak

Capitolul 9
BUDISMUL sau SFINŢENIE FĂRĂ DUMNEZEU
Budismul *Theravada*
Spicuiri din doctrina budistă *Theravada*

Capitolul 10
BUDISMUL *MAHAYANA*

Capitolul 11
MAHAVIRA ŞI JAINISMUL

ANEXĂ
LEGEA MORALĂ OGLINDITĂ ÎN PROVERBELE POPOARELOR

BIBLIOGRAFIE

CAPITOLUL 1

NEDUMERIRI TEOLOGICE

În casa Tatălui Meu sunt multe locaşuri – a spus Isus. *Dacă n-ar fi aşa, v-aş fi spus. Eu Mă duc să vă pregătesc un loc. Şi după ce Mă voi duce şi vă voi pregăti un loc, Mă voi întoarce şi vă voi lua cu Mine, ca acolo unde sunt Eu să fiţi şi voi* (In. 14: 2- 3). Acest verset m-a pus pe gânduri, şi mi-a stârnit o droaie de întrebări, dintre care unele – recunosc –, sunt „încuietoare", nu pentru că aşa mi-aş fi propus, dar, pur şi simplu, curiozitatea naturală cu care ne-a înzestrat Făcătorul ne împinge spre cercetare, frământări, presupuneri, speculaţii... etc. Este adevărat că *Slava lui Dumnezeu stă în ascunderea lucrurilor, dar slava*

împăraţilor [chiar şi a oamenilor foarte de rând, am zice noi] *stă în cercetarea lucrurilor* (Prov. 25: 2). Aşa se face că vom purcede la a sonda insondabilul:

— Doamne, dacă în casa Tatălui sunt multe locaşuri (multe „ceruri”, multe dimensiuni, multe lumi, multe universuri) de ce Te mai duci să pregăteşti **încă „un loc”**? Nu sunt destule?

— Pentru că Eu vreau ca Mireasa Mea, spre deosebire de alte categorii de oameni, să fie cu Mine – Mirele ceresc. Toţi cei ce îşi vor fi albit hainele în Jertfa Mea, vor avea parte de acea comuniune intimă de iubire duhovnicească cu Mine – MIRELE.

Acolo se intră numai pe Calea cea nouă şi vie care s-a deschis prin trupul frânt al lui Hristos. Căci El este Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl decât prin El. Cu alte cuvinte, nimeni nu intră în Locul Preasfânt, în Sfânta Sfintelor, decât prin Hristos –, Acela care a fost aşteptat cu dor de-a lugul veacurilor, nu numai de sfinţii Vechiului Testament, ci şi de unii păgâni. Dar, din textul de mai sus, deduc că mai sunt şi multe alte locuri... Pentru multe alte categorii de oameni... presupun...

— Oare, cine au fost cei 144.000, din Apocalipsa? Vor fi ei împreună cu ceilalţi sfinţi care vor fi biruit? Deducem că ei vor avea un regim oarecum aparte... Să fie vorba de o categorie de elită? Dumnezeu ştie...

Lucrurile ascunse sunt ale Domnului Dumnezeului nostru, iar lucrurile descoperite sunt ale noastre şi ale copiilor noştri, pe vecie... (Deut. 29: 29). ...*sunt* ***închis*** *şi nu pot să ies...* (Ps. 88: 8). Nu pot înţelege pe de-a-ntregul. Sunt închis „sub soare” (cf. Eclesiastul), într-un trup modelat din plămadă lut cu limitările sale inerente... Dumnezeu ne-a „aşezat anumite vremuri şi a pus anumite hotare” (Fapte 17: 26) capacităţii noastre cognitive...

— Doamne, ce ai vrut să spui când ai zis: ***Mai am şi alte oi, care nu sunt din staulul acesta;*** *şi pe acelea*

trebuie să le aduc. Ele vor asculta de glasul Meu, şi va fi o turmă şi un Păstor (In. 10: 16).

- Te refereai la noi neamurile păgâne („alte oi”, adică, nu din poporul ales) care, la „sfârşitul vremurilor” am auzit despre Tine şi Te-am primit în inimă?
- Sau mai ai şi alte creaturi omeneşti pe alte planete, care Te vor cunoaşte?
- Te-ai referit, oare, şi la păgânii neevanghelizaţi care îndeplinesc cerinţele Legii, fără a fi auzit de Tine?
- Sau, Te-ai referit la păgânii care au auzit Vestea cea Bună, **doar după** ce au trecut dincolo de zidul morţii, dar acolo (Dincolo), Te-au primit, bucurându-se de Jertfa Ta?

Nu ştiu. Această ultimă variantă îmi este sugerată de următorul verset biblic: *El* [Hristos] *a fost omorât în trup, dar a fost înviat în duh, în care S-a dus să propovăduiască duhurilor din închisoare, care fuseseră răzvrătite odinioară, când îndelunga răbdare a lui Dumnezeu era în aşteptare, în zilele lui Noe…* (1 Pe. 3: 18b-20). Sau: *Dumnezeu nu este un Dumnezeu al celor morţi, ci al celor vii, căci* ***pentru El toţi sunt vii*** (Lc. 20: 38). Aşadar, Hristos este hotărât să străpungă chiar şi zidurile morţii, ca „«să propovăduiască duhurilor din închisoare». Puterea şi dragostea implacabile ale lui Hristos vor rămâne neschimbate, până la depăşirea obstacolului cel din urmă, care este moartea.”[1]

Şi cui a propovăduit Hristos acolo (Dincolo) Evanghelia? Este vorba de neamurile „răzvrătite de odinioară” care au trăit …*în desfrânări, în pofte, în beţii, în ospeţe, în chefuri şi în slujiri idoleşti neîngăduite …* [şi care] *au să dea socoteală înaintea Celui ce este gata să judece viii şi morţii* [Doamne, „ăştia” sunt gata „copţi” pentru iad! Îţi pasă chiar şi de ei?] *Căci tocmai în vederea aceasta* ***a fost vestită Evanghelia şi celor morţi****, pentru*

1 John Sanders, Gabriel Fackre și Ronald H. Nash *Ce se întâmplă cu cei care nu au auzit?,* Ed. Logos, 2014, Cluj-Napoca, p. 120.

ca să fie judecaţi ca oameni în trup, dar să trăiască după Dumnezeu în duh (1 Pe 4: 3, 5-6).

Adevărat, adevărat vă spun că vine ceasul, ***şi acum a şi venit****, când cei morţi vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu, şi cei ce-l vor asculta* [îl vor primi, îl vor interioriza, se vor conforma, presupun...] *vor învia* (In. 5: 25) – se vor înveşnici.

De aceea este zis: „S-a suit sus, a luat robia roabă şi a dat daruri oamenilor.” Şi acest: „S-a suit” ce înseamnă decât că înainte Se coborâse în părţile mai de jos ale pământului [la cei care adormiseră] (Ef. 4: 8-9), ca să vestească Evanghelia celor morţi şi „a luat robia roabă”, adică, a învins robia (adicţia) care-i ţinea legaţi pe captivi, şi a călcat-o în picioare (făcând-o roabă). Cu alte cuvinte, a rupt lanţurile robiei. Acelaşi adevăr îl înţelegem şi din Psalmul 68: 18: *Te-ai suit pe înălţime, ai luat prinşi de război, ai luat în dar oameni,* adică ai luat cu Tine pe „prinşii de război” – pe cei întemniţaţi, pentru că *A dezbrăcat domniile şi stăpânirile şi le-a făcut de ocară înaintea lumii, după ce a ieşit biruitor asupra lor prin Cruce.* (Col. 2: 15), şi astfel a putut să-i scoată pe cei legaţi din mâna acelor puteri întunecate.

Toate aceste afirmaţii se izbesc de raţiunea şi logica pământeanului, dar – spune Gabriel Fackre: „Mila oferită de Hristos păcătoşilor *aici* şi *acum* este la fel de ofensatoare pentru înţelepciunea lumii, pe cât este proclamarea Evangheliei de către Hristos în lumea de Dincolo. Dar nebunia lui Dumnezeu se dovedeşte a fi mai presus de înţelepciunea noastră. Dreptatea lui Dumnezeu întrece standardele dreptăţii noastre, după cum şi perseverenţa divină depăşeşte orice barieră”.[2] Chiar şi bariera morţii... Amin! Şi Amin!

— Doamne, ce să înţelegem din cuvintele sfinte inspirate prin Duhul, scrise de Pavel, când el zice că Tu vei judeca lucrurile ascunse ale oamenilor, după Evanghelia

2 *Ibidem,* p. 123.

propovăduită de el (de Pavel) – cf. Rom. 2: 16? Cum să-i judeci pe păgâni după Evanghelia sfântă de care ei nici măcar n-au auzit?

— Da, căci Legea a fost scrisă în inimile lor:

Când Neamurile, măcar că n-au lege, fac din fire lucrurile Legii, prin aceasta ei, care n-au o lege, îşi sunt singuri lege; şi ei dovedesc că lucrarea Legii este scrisă în inimile lor; fiindcă despre lucrarea aceasta mărturiseşte cugetul lor şi gândurile lor, care, sau se învinovăţesc sau se dezvinovăţesc între ele. ***Şi faptul acesta se va vedea în ziua când, după Evanghelia mea, Dumnezeu va judeca, prin Isus Hristos, lucrurile ascunse ale oamenilor*** (Rom. 2: 14-16).

Deducem că legea morală naturală sădită în inima oricărui muritor este în conformitate cu cerinţele Evangheliei, în ceea ce priveşte Binele şi Răul.

Încercăm să pătrundem nepătrunsul...

Pe de o parte, ne cunoaştem limitele, poate că nici nu le conştientizăm îndeajuns. Cât de adevărat este ceea ce spune Sanders: „Deşi, pentru noi, Biblia este autoritativă, interpretarea pe care i-o vom da va fi întotdeauna mai prejos decât adevărul deplin cu privire la subiectul în cauză.”[3]

Pe de altă parte, suntem pe deplin convinşi de faptul că Hristos a adus o jertfă de ispăşire desăvârşită, plătind pentru păcatele **tuturor oamenilor**: *...printr-o singură hotărâre de iertare a venit* ***pentru toţi oamenii*** *o hotărâre de neprihănire care dă viaţa* (Rom. 5: 18). Şi El *voieşte ca* ***toţi oamenii*** *să fie mântuiţi şi să vină la cunoştinţa adevărului* (1 Tim. 2: 4). „Înainte de a exclude prin judecată, El mai întâi include prin har” – spune John Sanders. Oare, nu este El, *Dumnezeul mântuirii noastre,*

3 John Sanders, Gabriel Fackre și Ronald H. Nash, *op. cit.*, p. 21.

nădejdea tuturor marginilor îndepărtate ale pământului şi mării? (Ps. 65: 5) Nădejdea tuturor oamenilor din cele patru puncte cardinale, oricât de în „margine” s-ar situa aceştia.

Citind paragraful din Fapte 17: 26-27, deducem că Dumnezeu Se aşteaptă ca oamenii să-şi dea silinţa, să-L caute şi să-L găsească, întrucât El este aproape de fiecare dintre ei: *El a făcut ca* ***toţi oamenii*** […] *să locuiască pe toată faţa pământului; le-a aşezat anumite vremuri şi a pus anumite hotare locuinţei lor, ca ei să caute pe Dumnezeu şi să se silească să-L găsească bâjbâind, măcar că nu este departe de fiecare din noi* (Fapte 17: 26-27). Cu alte cuvinte, ei Îl pot întrezări, nu numai în Creaţie (Rom. 1: 20), ci, mai mult, Îl pot simţi, Îl pot intui în ei înşişi: *Fiindcă ce se poate cunoaşte despre Dumnezeu* ***le este descoperit în ei****, căci le-a fost arătat de Dumnezeu* (Rom 1: 19). Mă întreb dacă există vreun om care să nu fi avut momentele lui de cercetare, în special în perioadele de „văi” ale suferinţei, eşecului, dezamăgirilor, frustrărilor, – perioade ale frământărilor lăuntrice, când omul îşi pune marile întrebări privitor la sensul vieţii şi la ce va urma Dincolo… Unii oameni au visuri trimise de Dumnezeu sau momente deosebite în care El li Se revelează direct sau, alteori, indirect, prin fiorul generat de măreţia frumuseţilor naturii. ***Toţi*** *vor fi învăţaţi de Dumnezeu* (In. 6: 45), prin însăşi vocea lăuntrică a conştiinţei prin care cunoaştem conţinutul legii morale naturale săditã în noi.

Este un paradox faptul că Dumnezeu Se îndură de cine vrea (cf. Rom. 9: 18), şi totuşi, Se îndură de toţi: *În adevăr, nu este nicio deosebire între iudeu şi grec; căci* ***toţi au acelaşi Domn*** [şi păgânul şi iudeul]*, care* ***este bogat în îndurare pentru toţi cei ce-L cheamă*** (Rom 10: 12). *Oare, nu ne-a întocmit acelaşi Dumnezeu în pântecele mamei?* (Iov 31: 15b) Da, „toţi au acelaşi Domn”, ceea ce mulţi păgâni au intuit, numindu-L pe Acel Unic Domn în diverse feluri, în funcţie de cultură şi meridian geografic. Nu ne miră faptul că în toate timpurile, viziunea oamenilor asupra Divinităţii a fost una etnocentrică, căci

fiecare şi-L închipuia pe Cel de neînchipuit, în funcţie de cultura lui specifică şi după propriul chip şi asemănare. Un exemplu grăitor în acest sens ar fi descrierea pe cate i-o face lui Dumnezeu un autor din Republica Togo (Africa), pe nume Armatoe: „Dumnezeul nostru este negru, negru de o negreală eternă: cu buze mari, cărnoase, păr creţ şi ochi căprui, limpezi, căci El ne-a creat după chipul Lui [t.n.].”[4] Am văzut şi nişte felicitări de Crăciun făcute de nişte copii africani, în care Pruncul Isus era negru. De la sine înţeles! El trebuia să fie unul dintre ei!

NEDUMERIRI ÎN FAŢA UNEI IUBIRI CARE ŞOCHEAZĂ

Isus, ca Cel care ştia că I-a sosit ceasul să plece din lumea aceasta la Tatăl, şi, fiindcă iubea pe ai Săi, care erau în lume, i-a iubit până la capăt (In. 13: 1).

„«Până la capăt» vrea să însemne până la ultima suflare. «Până la capăt» vrea să însemne acceptarea tuturor consecinţelor păcatului omului, pe care le-a luat asupra Sa. Omul durerii este revelaţia acelei iubiri care «suferă totul» (1 Cor. 13: 7), a acelei iubiri care este mai presus de [credinţă şi nădejde]... (cf. 1 Cor. 13: 13).[5] El a iubit până la capăt, la infinit...

HRISTOS ŞI TÂLHARUL

Doamne, iartă-i, că nu ştiu ce fac!

Ştim că Dumnezeu este numit şi „IUBITORUL DE OAMENI”. Dar este vorba de o dragoste inexplicabilă, o

4 Pietro Lupo, *Dieu dans la tradition malgache*, Ed. Ambozontany et Karthala, Fianarantsoa et Paris, 2006, p. 117.

5 Ioan Paul al II-lea, *Să trecem pragul speranței*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 98.

dragoste „care întrece orice cunoştinţă” (Ef. 3: 19), revărsată chiar şi peste oamenii cei mai întunecaţi şi mai ticăloşi. Nicolae Cabasilas o numeşte *manikos éros* – o „iubire nebună” – dincolo de raţiune şi logică, deci nu are sens să căutăm o explicaţie raţională. Este vorba de însăşi iubirea fiinţială a Dumnezeirii, de însăşi esenţa Sa (1 In. 4: 8,16).

Pe cruce fiind, Isus S-a rugat ca Dumnezeu să-i ierte pe acei ticăloşi, care, deşi erau creaturi ale mâinilor Sale sfinte, Îl scuipau şi-L răstigneau (şi noi eram printre ei). Şi El murea ca să le deschidă acelor nelegiuiţi „calea cea nouă şi vie”, prin trupul Său frânt, pe care (noi şi ei) să poată ajunge în Sfânta Sfintelor... Sunt adevăruri mai presus de logica omenească... Isus L-a luat cu El şi pe tâlharul criminal, care murea alături. Acestuia i „s-a aprins beculeţul” în „ultimul ceas”. Şi-a dat seama că Cel de lângă el nu era un muritor de rând şi şi-a exprimat, timid, o dorinţă: „Doamne, adu-Ţi aminte de mine, când vei veni în Împărăţia Ta!” N-a spus o rugăciune de pocăinţă; se gândea că ar fi prea de tot să-şi ceară iertare, căci păcatele erau prea grosolane, prea multe şi grele... Şi-a exprimat un singur gând, cu sfială şi durere: „Atunci când vei fi în fericita Ta Împărăţie, adu-Ţi aminte că alături de Tine era un om negru la suflet, dar care Ţi-a intuit neprihănirea şi măreţia”. Răspunsul Domnului este copleşitor: „Adevărat îţi spun că astăzi vei fi cu Mine în Rai!” Uluitor!

FIUL RISIPITOR

Eu nici nu aş fi cugetat că aşa mă iubeşti;
Eu nici nu aş fi cugetat că iertare-mi cinsteşti.

Un alt exemplu de „dragoste nebună” ar fi cea pe care Tu, Doamne, ai arătat-o fiului cel risipitor. Acesta Te-a sfidat şi Ţi-a împrăştiat averea în desfrânări şi beţii, dar Tu L-ai primit cu sărutare şi l-ai îmbrăcat cu haina cea mai bună; i-ai pus un inel împărătesc în deget şi încălţăminte

domnească în picioare. *I-ai pus pe cap o cunună de aur curat. Îţi cerea viaţa, şi i-ai dat-o: o viaţă lungă pentru totdeauna şi pe vecie. Mare este slava lui în urma ajutorului Tău. Tu pui peste el strălucirea şi măreţia. Îl faci pe vecie o pricină de binecuvântări şi-l umpli de bucurie înaintea feţei Tale* (Ps. 21: 3-6). *Le-am dat slava pe care Mi-ai dat-o Tu!* (In. 17: 22) Este vorba de slava pe care o pierduserăm în urma Căderii (Rom. 3: 23) şi pe care o putem recâştiga, prin Hristos.

Aceste adevăruri profunde sfidează orice logică. Pare fără noimă, şi totuşi, Tu, Soarele Neprihănirii, Te-ai aplecat după noi, cei înnoroiaţi, pentru a ne ridica, a ne spăla în Jertfa Ta Supremă şi a face din noi fii de Dumnezeu. Apoi, ne-ai înnoit gândirea prin atingerea Duhului Sfânt şi ne-ai luminat umbletele cu candela sfântă a Cuvântului Tău. Mai mult, Ţi-ai legat inima de rodul suferinţelor Tale, şi ne-ai şoptit cuvinte de iubire fără de seamăn pe pământ: *Te iubesc cu o iubire veşnică; de aceea îţi păstrez bunătatea Mea!* (Ier. 31: 3) *În ziua aceea, zice Domnul oştirilor, … te voi lua şi te voi păstra ca pe o pecete; căci Eu te-am ales, zice Domnul oştirilor* (Hag. 2: 23). Ce bogăţie! Ce har! Ce iubire negrăită, inexplicabilă – *manikos éros*!

Doamne, nu pot înţelege! *O ştiinţă atât de minunată, mai presus de puterile mele! Prea înaltă ca s-o pot prinde* [pricepe]! „Nu Îl putem prinde pe Dumnezeu în plasa logicii umane”. În toate doctrinele, în toate lucrările lui Dumnezeu „ne izbim de paradoxuri, de mistere, care pot fi explorate, însă nu şi elucidate” (G. Fackre), la nivel de logică; cu atât mai puţin înţelese la nivel de inimă!

Iată ce spune Steinhardt: „Logica noastră, morala noastră, bunul nostru simţ nu fac cât o ceapă degerată în prezenţa suveranei şi neaşteptatei atotputernicii divine [şi a dragostei Lui], care adeseori ne uimeşte de nu ne şi scandalizează. Pentru că nu o putem înţelege.”[6] Iar Pascal exclamă: „Dacă Dumnezeu există, trebuie să fie de neînţeles!” E şi normal! Cum ai putea să-L pătrunzi şi să-L

6 Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1992, p. 335.

înţelegi pe Dumnezeu, cu cele doar 86 de miliarde de neuroni, (după ultima numărătoare!) cu care ai fost înzestrat!

INIMA LUI DUMNEZEU PLÂNGE PENTRU ISRAEL, DAR CHIAR ŞI PENTRU PĂGÂNI?

Cartea lui Osea (sec. VIII î.Hr.) este adresată Regatului nordic al lui Israel, pe care profetul o numeşte adesea „Efraim”. Paharul nelegiuirilor acestuia se umpluse, iar nimicirea şi exilul erau iminente – ceea ce s-a şi întâmplat în 722 î.Hr. Interesant este faptul că inima lui Dumnezeu este mişcată de milă, chiar şi pentru cei pe care, în dreptatea Lui, trebuia să-i atingă dureros, căci iată care era starea poporului:

Fiecare jură strâmb şi minte, ucide, fură şi preacurveşte; năpăstuieşte şi face omoruri după omoruri. De aceea, ţara se va jeli... Cu cât s-au înmulţit, cu atât au păcătuit împotriva Mea. De aceea, le voi preface slava în ocară (Os. 4: 2-3; 7). *Lui Efraim îi place vântul* [nimicurile] *şi aleargă după vântul de răsărit; zilnic măreşte minciuna şi înşelătoria* (Os. 12: 1*).* [Efraim] *a păcătuit cu Baal* [şi] *a murit* (Os. 13: 1). *Nelegiuirea lui Efraim este strânsă, păcatul lui este păstrat* (Os. 13: 12).

Păcatele lui Israel stăteau îngrămădite înaintea Scaunului de Judecată al lui Dumnezeu, strigându-şi pedeapsa. Cum se poate ca acest popor scos din Egipt cu mână tare de Dumnezeul lui, să-I întoarcă spatele Acestuia şi să se alipească de idolii popoarelor din jur? Cum se poate ca Israel, care avea Legământul, Cărţile lui Moise şi ale profeţilor să ajungă atât de afundat în nelegiuire?

Cu toate acestea, inima lui Dumnezeu plânge şi se zbate pentru el, căci îl vedea, într-un viitor apropiat, zdrobit şi deportat: *Cum să te dau, Efraime? Cum să te predau, Israele? Cum să-ţi fac ca Admei? Cum să te fac ca Ţeboimul? Mi se zbate inima în Mine şi tot lăuntrul Mi se mişcă de milă!* (Os. 11: 8) Impresionant! O dragoste

dincolo de orice logică omenească – *manikos éros!*

Poate... totuşi... am zice că este vorba de poporul ales, de care inima lui Dumnezeu Se alipise atât de mult. Dar vedem cu uimire durerea şi lacrimile Lui chiar şi în faţa suferinţei moabiţilor, un popor păgân, idolatru, ce urma să fie cotropit, într-o primă fază, de de Asiria (sec. VIII î.Hr.) apoi subjugat de Nebucadneţar (sec VI î.Hr.).[7]

Scriptura spune că moabiţii, care erau vecini ai lui Israel, „au batjocorit şi au fost semeţi cu poporul Domnului oştirilor" (Ţef. 2: 10). *Am auzit ocările Moabului şi batjocurile copiilor lui Amon, când defăimau pe poporul Meu şi se ridicau cu trufie împotriva hotarelor lor* (Ţef. 2: 8). Acelaşi lucru îl citim şi în Isaia, dar şi în Ieremia: *Auzim îngâmfarea mândrului Moab, fudulia şi fala lui, trufia şi lăudăroşia lui* (Is. 16: 6). *Cunosc, zice Domnul, înfumurarea lui, lăudăroşiile lui deşarte şi faptele lui de nimic* (Ier. 48: 30). „Faptele de nimic" nu au greutate, deci Moabul pus în cântarul dreptăţii lui Dumnezeu s-a dovedit a fi „uşor". Mai mult, acest popor al lui Chemoş, înaintea căruia se aduceau ca jertfă copii nevinovaţi, s-a semeţit chiar şi împotriva Domnului (cf. Ier. 48: 42).

Tocmai de aceea, Doamne, ar trebui să Te bucuri de nimicirea moabiţilor, căci au fost găsiţi uşurei ca pleava pe care o spulberă vântul (deci fără valoare), şi pe deasupra, au fost tot timpul şi un „ţepuş" în „coasta" lui Israel. Şi atunci, cum să ne explicăm că Tu Îţi sfătuieşti poporul să-i ocrotească pe fugarii lui Moab, pe care Tu Însuţi i-ai gonit: *Lasă să locuiască pentru o vreme la tine cei goniţi din Moab, fii un loc de scăpare pentru ei împotriva pustiitorului!* (Is. 16: 4). Cum să Te înţelegem Doamne, în măreţia judecăţilor Tale sfinte? *O ştiinţă atât de minunată este mai presus de puterile mele: este prea înaltă ca s-o pot prinde* [înţelege]. Amin!

Domnul, nu numai că-i sfătuieşte pe israeliţi să-şi deschidă uşile şi inimile pentru a-i adăposti pe moabiţii fugari, dar în versetele imediat următoare, Dumnezeul cerului şi al pământului plânge şi jeleşte pentru aceşti

7 http://dictionarbiblic.blogspot.ro/2012/07/moab-moabitii 28.html

păgâni rebeli. Incredibil!

Îmi plânge inima pentru Moab, ai cărui fugari aleargă până la Ţoar, până la Eglat-Şelişia; căci suie plângând suişul Luhitului şi scot ţipete de durere pe drumul Horonaimului (Is. 15: 5). *De aceea plâng pentru via din Sibma, ca pentru Iaezer; vă ud cu lacrimile mele, Hesbonule şi Eleale! Căci peste culesul roadelor voastre şi peste secerişul vostru a căzut un strigăt de război! Am făcut să înceteze strigătele de bucurie la cules! De aceea îmi plânge sufletul pentru Moab ca o harpă, şi inima, pentru Chir-Hares* (Is. 16: 9-11).

Suntem uluiţi în faţa iubirii îndurerate a lui Dumnezeu pentru nişte păgâni! Dragostea Lui îi cuprinde pe toţi oamenii, chiar şi pe aceia care-L sfidează, precum moabiţii, numiţi în Scriptură „un vas fără preţ”.[8]

Oare, noi suferim pentru cei greu încercaţi, din anturajul nostru sau din biserica noastră, pentru cei care au fost „mai greu de iubit”, (eufemistic vorbind)? Am putea mijloci pentru ei cu lacrimi? Cât de departe este atitudinea şi gândul omului comparate cu atitudinea şi gândul de nepătruns ale lui Dumnezeu!

Această dragoste inexplicabilă (*manikos éros*) pe unii îi scandalizează, pentru că nu are nicio logică... dar pentru noi, ea este o sursă de bucurie şi nădejde, mai ales când ne dăm seama că prea adesea şi faptele noastre se dovedesc a fi „de nimic”, căci ne vedem şi pe noi înşine implicaţi până peste cap în treburile „orizontalei”, având inima „căldicică”. Cum este mai rău! Toată nădejdea noastră este numai în dragostea Ta, o, Marele nostru Milostivnic!

Ajută-ne **să creştem şi noi în iubire,** după Modelul Sfânt descoperit nouă în Scripturi!

MESAJ DE IUBIRE PENTRU CEL MAI CRUD

8 *Am sfărâmat Moabul ca pe un vas fără preţ, zice Domnul* (Ier. 48:38).

POPOR?

Dumnezeu îl trimite pe Iona (sec. VIII î.Hr.) tocmai la Ninive, capitala Asiriei, la poporul acela păgân şi neîndurător –, duşmanul de temut al evreilor. Asirienii au rămas pe paginile istoriei ca unul dintre cele mai sângeroase popoare. Ei îşi duceau robii de război dezbrăcaţi de tot, pentru a-i smeri. Pe unii îi trăgeau în ţeapă, pe alţii îi jupuiau de vii sau le tăiau mâinile şi picioarele, le smulgeau limba – o cruzime greu de închipuit. Prorocul Naum numeşte cetatea Ninive „cetatea care varsă sânge” (Naum 3: 1). Cum de Dumnezeu în loc de răzbunare şi exterminare în masă le trimite un mesaj de pocăinţă? Este vorba de *manikos éros* – „iubirea nebună” a lui Dumnezeu, chiar şi pentru cei mai sângeroşi păgâni. Pentru Iona acest lucru era de neconceput. Dar, prorocul Ieremia ne linişteşte, spunându-ne că nimic nu este de mirat din partea Domnului (cf. Ier. 32: 27). De la Măreţia Fiinţei Lui te poţi aştepta la orice.

Ninive se afla pe malul estic al fluviului Tigru, deci la o distanţă de peste 1000 km de Ţara lui Israel. Dar cred că pe Iona nu l-a speriat atât de mult distanţa care trebuia străbătută, cât faptul că Dumnezeu îl trimitea cu un mesaj de pocăinţă, la un popor păgân, pe care-l ura. I se părea revoltător, un nonsens…

Asiria se ridicase la o poziţie de mare putere, supunând o mulţime de popoare şi iată că ea constituia o ameninţare iminentă şi pentru Ţara Sfântă. (De altfel, ştim din istorie că nu după mulţi ani, oştile asiriene urmau să asedieze Samaria, capitala Regatului nordic al lui Israel, timp de trei ani, până în 722 î.Hr., când marea majoritate a populaţiei urma să fie dusă în robie…)

Iona caută să scape, hotărât să fugă de faţa lui Dumnezeu, dar cu El nu-i de glumit. Atunci Domnul îl bagă forţat la nişte „cursuri intensive”, în pântecele unui peşte uriaş, unde voinţa puternică a *eu*-lui său se frânge şi, *volens, nolens* pleacă la Ninive, unde îşi începe strigarea. Cu gura transmitea mesajul primit de Sus, dar cu inima, şi-ar fi dorit ca ninivenii să nu se pocăiască, ci să piară de pe

faţa pământului.

În urma propovăduirii, *Dumnezeu a văzut ce făceau ei şi că se întorceau de la calea lor cea rea. Atunci Dumnezeu S-a căit de răul pe care Se hotărâse să li-l facă şi nu l-a făcut* (Iona 3: 10). *Lucrul acesta n-a plăcut deloc lui Iona, şi s-a mâniat* (Iona 4: 1).

Dumnezeu se bucura, iar Iona se mânia şi se bosumfla ca un copil. Când Dumnezeu l-a întrebat: *„Bine faci tu de te mânii...?" El a răspuns* [îmbufnat]: *„Da, bine fac că mă mânii până la moarte!"* (Iona 4: 9) (Copiii ar mai fi adăugat: „Şi de ciudă! Na!")

Ce mare diferenţă între Iona-omul şi Isus-Dumnezeu din Dumnezeul adevărat! Iona s-a mâniat pentru că oamenii din cetate s-au pocăit, pe când Isus a plâns pentru cetatea Ierusalimului care nu s-a pocăit şi nu L-a primit. Ce mare diferenţă între o perspectivă pământească, mioapă şi perspectiva lui Dumnezeu! *O, adâncul bogăţiei, înţelepciunii şi ştiinţei lui Dumnezeu! Cât de nepătrunse sunt judecăţile Lui şi cât de neînţelese sunt căile Lui!* (Rom 11: 33)

Peste sute de ani, Isus îi dă ca exemplu pe păgânii din Ninive: *Bărbaţii din Ninive se vor scula alături de neamul acesta, în ziua judecăţii, şi-l vor osândi, pentru că ei s-au pocăit la propovăduirea lui Iona; şi iată că aici este Unul mai mare decât Iona* (Mt. 12: 41).

Inima Lui arde, atât pentru „bănuţul" care s-a pierdut în „casă" (în poporul Lui sau în Biserica Lui), cât şi pentru **oaia pierdută departe, printre păgâni**, căci „harul curge mereu în jos" – cum spunea Philip Yancey –, la cei mai păcătoşi, la cei mai întunecaţi şi prinşi în lanţurile robiei. Dumnezeu este IUBITORUL DE OAMENI, Specialist în a genera mari şi incredibile răsturnări de situaţii: *Da, cutremură-te, pământule, înaintea Domnului, înaintea Dumnezeului lui Iacov, care preface stânca în iaz, şi cremenea, în izvor de ape* (Ps. 114: 7-8). El se atinge de inima unor păgâni transformându-i în fii de Dumnezeu!

Lili Şandra, care mi-a fost colegă câţiva ani la liceul la care predam împreună, mi-a mărturisit că citise Biblia încă din adolescenţă şi credea tot ce scrie acolo, dar avea dubii privind întâmplarea cu Iona. Cum se poate ca Iona să fi trăit după o experienţă atât de traumatizantă – trei zile în sucul gastric al unei creaturi uriaşe? Cum se poate ca balena să-l fi „vărsat” tocmai pe ţărm? În anul întâi de facultate s-a dus la bibliotecă pentru a-şi scoate o carte din bibliografia obligatorie. Pe masă, erau expuse câteva reviste franceze. Privirea i-a fost atrasă de un titlu şocant privitor la o minune, petrecută prin anii 70z. A luat revista şi a citit articolul care relata povestea unui vas pescăresc francez ce s-a răsturnat, iar unul dintre pescari a fost înghiţit de o balenă, apoi a fost găsit pe ţărm, inconştient, cu epiderma roasă aproape în întregime de acidul din pântecele peştelui. În cele din urmă, balena l-a vărsat, nu se ştie de ce, tocmai pe ţărm. L-au dus imediat la spital, iar după cum arăta, medicii ziceau că trebuie să fi stat vreo trei zile în acel pântece „agresiv”. După ce şi-a revenit, pescarul a spus că tot ce poate să-şi amintească este o gură imensă şi o forţă irezistibilă care l-a aspirat şi a intrat ca într-un tunel întunecos; apoi „filmul” s-a întrerupt. După tratament, pielea i s-a refăcut şi acesta şi-a reluat viaţa. Mesajul acestui articol a constituit exact „picătura” de care Lili avea nevoie pentru a spune „Da” lui Dumnezeu, fără rezerve!

Concluzia şi îndemnul acestui subcapitol privitor la dragostea lui Dumnezeu, „care întrece orice cunoştinţă”, este să ne bucurăm de ea, fără a o putea înţelege vreodată. După cum arătam mai sus, nu are sens să căutăm o explicaţie raţională, deoarece este vorba de însăşi iubirea fiinţială a Dumnezeirii, de însăşi esenţa Sa (1 In. 4: 8,16).

CAPITOLUL 2
LEGEA DE AUR DIN INIMILE LOR

ÎNTREITA ORDINE INSTITUITĂ DE DUMNEZEU

Ordinea naturală (fizică)

Dumnezeu a creat un univers ordonat şi organizat – *Cosmos* – care se conduce după legi fizice exacte, stabilite de El *ab origine.* Această ordine conferă Universului legitate, asigurându-i regularitate şi deci raţionalitate.

Atunci când Dumnezeu a rostit Cuvântul etern – Logosul (Raţiunea creatoare) –, toate lucrurile care au venit întru existenţă au fost impregnate cu o raţiune internă (*logoi*). Este vorba de un fel de „inteligenţă internă a materiei" (informaţia închisă în toate lucrurile, o structură logică, o mişcare ordonată la nivelul micro şi macrosistemelor, complexitatea cu toate intra- şi interconexiunile etc.). Toată creaţia poartă urmele „degetelor" lui Dumnezeu, vizibile tocmai în acea „raţiune internă" (*logoi*) a lucrurilor create. De aceea, „Creaţia ne duce ca de mână la Dumnezeu" spunea Sf. Ioan Gură de Aur. Raţiunea creatoare, care penetrează toate lucrurile este liantul, factorul integrator al Universului, fără de care ar fi *bellum omnium contra omnes*. De altfel, Kant observă că întreaga realitate empirică îşi întemeiază unitatea ei supremă şi necesară pe Fiinţă. *Pentru că prin El au fost făcute toate lucrurile care sunt în ceruri şi pe pământ, cele văzute şi cele nevăzute: fie scaune de domnii, fie dregătorii, fie domnii, fie stăpâniri. Toate au fost făcute prin El şi pentru El* (Col 1: 16).

Ordinea logică

Apoi, Creatorul a instituit ordinea logică a gândirii umane. Omul nu ar putea trăi ca fiinţă raţională într-o lume incompatibilă cu logica riguroasă a gândirii sale. El poate sesiza cu uşurinţă, prin gândirea lui structurată aprioric, echilibrul, simetria, ritmicitatea şi regularitatea fenomenelor naturale, care nu se abat de la legitatea lor. Ordinea logică este un dat ontologic al gândirii fiecărui om sănătos. Dacă nu ar fi aşa, oamenii despărţiţi prin spaţiu,

timp, culturi diferite, nu s-ar putea înţelege.

Ordinea morală

Poate că aspectul cel mai fascinant al întreitei ordini, instituită de Dumnezeu, este ordinea morală creată în conformitate cu natura Sa, căci legile morale emană din Dumnezeu Însuşi: *Din Mine va ieşi Legea!* (Is. 51: 4). Acele legi sunt înscrise nu numai în inima omului, ci şi în însăşi fibra constitutivă a Universului ca o realitate *per se.*

Lumea creată de Dumnezeu funcţionează bine în armonie cu etosul pur în care şi în conformitate cu care a fost creată, iar acest etos emana din Însăşi Fiinţa lui Dumnezeu. El nu putea crea ceva diferit de natura Sa. Mai mult, inteligibilul (spiritul, *pneuma*) a permeat sensibilul (materia). Dumnezeu este iubire. De aceea orice formă de viaţă înfloreşte în prezenţa iubirii şi a valorilor din ordinea Binelui, Binele Suprem fiind Dumnezeu Însuşi. Chiar şi natura, pământul, apa, „răspund" acestui lubrifiant divin – iubirea curată, rugăciunea şi sfinţenia.

Am urmărit pe Youtube mărturiile doamnei Dr. P.M.H. Atwater care a avut trei morţi clinice; într-una din acestea, Dumnezeu i-a arătat influenţa pe care gândurile şi atitudinile ei le-au avut asupra apei, aerului şi asupra pământului. Ea spune: *It was a hellish experience!"*(„A fost o experienţă de iad!") „Nimeni nu mi-a spus că gândurile nerostite pot avea o influenţă asupra mediului înconjurător! Nu am ştiut!" Desigur, Dumnezeu o învăţa anumite lecţii pe care i-a spus apoi să le scrie, pentru a le împărtăşi oamenilor. (Îmi vin în minte şi rezultatele şocante ale experienţelor fizicianului Masaru Emoto. Cum de gândurile mele pot afecta structura apei, deşi ea rămâne tot H_2O? Ştim că apa intră în compoziţia tuturor creaturilor şi a pământului, afectându-le. Mai mult de 70% din trupul uman este alcătuit din apă.)

Episcopul Velimirovici spune că natura este oglinda sufletului uman:

Natura îşi întocmeşte dispoziţia ei după dispoziţiile omului. Câtă vreme Adam a fost supus lui Dumnezeu, şi natura i-a fost supusă. Când însă el s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu, şi natura s-a răzvrătit împotriva omului. Precum o cugetare hotărâtă şi puternică, o dorinţă sau o slăbiciune lucrează asupra întregului organism al omului şi asupra nervilor omului până în vârful lor, tot aşa şi dispoziţia omului, credinţa şi moralitatea sa lucrează asupra întregii naturi din jurul său.[9]

Pentru ce este nimicită ţara, arsă ca un pustiu pe unde nu mai trece nimeni? Domnul zice: Pentru că au părăsit Legea Mea pe care le-o pusesem înainte, pentru că n-au ascultat glasul Meu şi nu l-au urmat (Ier. 9: 12-13).

Până când să se jelească ţara şi să se usuce iarba de pe toate câmpiile? Pier vitele şi păsările din pricina răutăţii locuitorilor (Ier. 12: 4).

Eu dau la pradă muntele Meu şi ogoarele lui, avuţiile tale, toate vistieriile şi înălţimile tale, din pricina păcatelor tale, pe tot ţinutul tău! (Ier. 17: 3)

Omul firesc ar fi tentat să întrebe: „Dar ce are a face pământul şi tot ce este pe el cu călcarea poruncilor lui Dumnezeu?” Răspunsul este că totul funcţionează bine numai pe lungimea de undă a iubirii şi a valorilor sfinte ce emană din Dumnezeu. În mod clar, natura (vizibilă, materială) este permeată de valorile ce emană din natura Celui care a creat-o. Este interesant modul în care nu numai copiii şi oamenii, ci şi plantele şi animalele răspund la iubire. Subliniem acţiunea benefică, de viaţă dătătoare a iubirii, căci Dumnezeu Însuşi este IUBIRE. Am putea spune, fără a exagera că „spinii şi pălămida” din toate domeniile existenţei noastre au fost generate de păcatele

9 Nicolae Velimirovici, *Învăţături despre bine şi rău,* Ed. Sofia, Bucureşti, 1999, p. 42.

noastre. De aceea, în urma Căderii, **toată** creaţia „suspină” (Rom 8: 22), aşteaptând izbăvirea.

Orice faptă a noastră cade sub incidenţa Legilor divine, indiferent dacă le acceptăm sau le sfidăm. *Nu vă amăgiţi, Dumnezeu nu se lasă batjocorit, căci ce va semăna omul, aceea va şi secera* (Galateni 6: 7). *Nu vă amăgiţi* s-ar putea „traduce” cu „nu vă faceţi iluzii deşarte”, Dumnezeul Universului este şi Dumnezeul ordinii morale, deci al unor legi care au consecinţe pe plan moral.

El nu trage omenirea la răspundere fără a o fi echipat în conformitate cu cerinţele ordinii Lui morale, care nu sunt exterioare omului, ci sunt înscrise în însăşi fiinţa lui, fiind parte integrantă a Revelaţiei generale: *Când neamurile, măcar că n-au lege, fac din fire lucrurile Legii, prin aceasta ei, care n-au o lege, îşi sunt singuri lege; şi ei dovedesc că lucrarea Legii este scrisă în inimile lor; fiindcă despre lucrarea aceasta mărturiseşte cugetul lor şi gândurile lor, care sau se învinovăţesc sau se dezvinovăţesc între ele* (Romani 2: 14-15). Traducerea ortodoxă foloseşte cuvântul „păgânii” în loc de „neamurile” „Când păgânii care nu au lege...”. Judecăţile din cugetul acestor păgâni îi învinovăţesc atunci cân fac Răul sau îi apără, atunci când fac Binele. În maximele şi aforismele popoarelor, care au trăit cu mii de ani înaintea noastră, vom descoperi aceleaşi idealuri de dreptate, adevăr, generozitate pe care le cunoaştem şi noi (A se vedea Anexa).

Întreita ordine creionată mai sus, îşi are izvorul în gândirea divină, căci ea constituie o oglindire a desăvârşirii, înţelepciunii şi bunătăţii lui Dumnezeu, pe care le putem străvedea, contemplând Universul – Revelaţia generală/ naturală.

OMUL – O FIINŢĂ MORALĂ

Legea morală naturală

Legea morală naturală, numită şi „Legea de aur”, este asemenea unei lumini sădite în om de Dumnezeu, care se concretizează prin suma dispoziţiilor, impulsurilor şi sentimentelor morale ţesute în fiecare fiinţă umană, căci, *Lumina* care S-a arătat [Hristos] *... luminează* ***pe orice om*** *venind în lume* (cf. Ioan 1: 9). Aşa se face că orice om poate face deosebirea între Bine şi Rău.

Popoarele păgâne din Vechiul Testament nu aveau legea iudaică şi totuşi Dumnezeu le-a tras la răspundere şi le-a pedepsit, ceea ce denotă că ele aveau o responsabilitate faţă de Făcătorul lor, căci legea era înscrisă în inimile lor. Un exemplu în acest sens ar fi Adoni-Bezec, un împărat al canaaniţilor, care a fost înfrânt în războiul cu Israel. Israeliţii au pus mâna pe el şi i-au tăiat degetele mari de la mâini şi de la picioare. *Adoni-Bezec a zis: „Şaptezeci de împăraţi, cu degetele cele mari de la mâini şi de la picioare tăiate, strângeau mâncare sub masa mea; Dumnezeu îmi răsplăteşte şi mie cum am făcut”* (Jud. 1: 7). Adoni-Bezec – un păgân – a recunoscut el însuşi că pedeapsa primită este dreaptă.

Vivere secundum naturam, secundum rationem, cum spunea Seneca, înseamnă a trăi călăuzit de legea morală naturală, prin raţiune. Această lege este o reflexie ştearsă şi parţială a legii veşnice, datorită căderii omului în păcat. Cu toate acestea, de-a lungul secolelor, oamenii au fost fascinaţi de această lumină morală sădită în străfundurile lor: „Două lucruri umplu sufletul cu mereu nouă şi crescândă admiraţie şi veneraţie, cu cât mai des şi mai stăruitor gândirea se ocupă cu ele: *cerul înstelat deasupra mea şi legea morală în mine.* […] …le văd în faţa mea şi le leg nemijlocit cu conştiinţa existenţei mele.”[10] „Aruncă-ţi privirea asupra tuturor naţiunilor lumii, parcurge întreaga istorie; printre atâtea culte neumane şi ciudate, în această enormă diversitate de moravuri şi de caractere, vei afla pretutindeni aceleaşi idei de justiţie şi cinste, pretutindeni

10 Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica raţiunii practice*, Ed. ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 252.

aceleaşi noţiuni de Bine şi Rău.”[11] „Nu e nevoie de nicio ştiinţă şi filosofie spre a şti ce avem de făcut, pentru a fi oneşti şi buni, ba chiar înţelepţi şi virtuoşi. S-ar putea chiar presupune cu anticipaţie că cunoaşterea a ceea ce omul are obligaţia să facă, prin urmare şi să ştie este treaba fiecărui om, şi a celui mai de rând.”[12] Cu alte cuvinte, Kant vrea să spună că omul ştie *a priori* (prin raţiune) ce are de făcut, deoarece conţinutul legii morale este înscris în fiinţa sa. Hristos întreabă noroadele: „De ce nu judecaţi voi înşivă ce este drept?” (Lc 12: 57). El nu ar fi pus această întrebare dacă noroadele nu ar fi avut această abilitate sădită în ei, de a judeca ce este drept, ca o trăsătură constitutivă a umanităţii lor.

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea, oamenii din poporul sakalava de pe coasta de vest a insulei Madagascar spuneau misionarilor lutherani: „Nu există diferenţe între religia voastră şi a noastră. Ambele sunt la fel. În general, aşa vedem noi lucrurile. Faptul că noi suntem negri şi că voi sunteţi albi, nu schimbă cu nimic lucrurile. Dumnezeu vă ocroteşte, dar şi pe noi, El ne ocroteşte prea bine. Voi nu sunteţi singurii care vă rugaţi Lui, nu sunteţi singurii care Îl cunoaşteţi. Noi ştim, ca şi voi, ce nu trebuie să facem, ce nu este drept. Poziţia noastră este asemănătoare cu a voastră [t.n.].”

În cartea sa, *Măreţia creştinismului,* D. Sousa arată şi el că „Moralitatea este atât naturală, cât şi universală [un dar al oricărui om venit în lume]. [Moralitatea] se poate descoperi şi fără religie, totuşi sursa ei este în cele din urmă divină”. Paradoxul moralităţii constă în faptul că „esenţa ei este de a acţiona împotriva propriului interes. Esenţa moralităţii este de a face ceea ce trebuie să faci, nu ceea ce eşti tentat să faci sau ceea ce este în interesul tău”.[13]

---

11 J. J. Rousseau, *Emile sau despre educaţie*, Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1973, p. 275.

12 I. Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor....*, p. 22.

13 Dinesh D’Souza, *Măreția creștinismului,* Ed. Imago Dei, Oradea, 2011, p. 246 și 255.

În cele din urmă, existenţa unei ordini morale universale te conduce spre Dumnezeu, deoarece sentimentele morale, cum ar fi: milă, empatie, bucurie, împlinire, simţul datoriei, vinovăţie, îşi au raţiunea de a fi în existenţa unei vieţi după moarte, unde omul va culege roadele faptelor lui: răsplată sau pedeapsă. „Fără cer şi iad, viaţa pe pământ ar fi foarte nedreaptă – spune Dz Sousa. Mulţi oameni încalcă legea morală şi prosperă, şi mulţi care o respectă ajung să sufere.”[14]

Natura umană ca normă a moralităţii

Natura umană *per se* este şi ea o normă a moralităţii. De aceea, facem o distincţie între a trăi în conformitate cu ea sau împotriva ei. De exemplu, toţi oamenii fac o deosebire calitativă între „a mânca” şi „a se îmbuiba”. Prima este în conformitate cu natura umană, pe când a doua este împotriva ei, dăunându-i. Urechea a fost creată să reziste la un anumit număr de decibeli. Cei care ascultă muzica cu sonorul dat la maxim, cu timpul, vor suferi de hipoacuzie, pentru că păcătuiesc împotriva felului în care am fost creaţi. (Am citit că în America, 50% dintre adolescenţi şi tineri suferă de hipoacuzie, din pricina „decibelilor”.) Familia, instituită de Dumnezeu Însuşi, dintr-un bărbat şi o femeie, este în conformitate cu natura umană şi cu ordinea Creaţiei, iar celalte forme deviante de familii sunt împotriva ei, împotriva aşa-numitelor „legi ale firii”, pe care şi păgânii le recunosc.

Dar natura umană este o normă *apropiată* a moralităţii sau o normă de gradul doi, deoarece ea nu este desăvârşită, nu este explicită, aşa cum este Revelaţia scrisă/ specială, şi nu este evidentă în domenii specifice.

Creaţia în sine este deci o mărturie a legii morale, prin ordinea, şi rostul precis al lucrurilor date prin creaţie şi prin consecinţele dureroase ale folosirii lor împotriva acelor rosturi prestabilite de Creator. Cu alte cuvinte, pentru orice abatere există consecinţe pe măsură, căci omul, prin neascultare, strică Creaţia lui Dumnezeu şi

14 *Ibidem*, p. 252.

stabileşte el însuşi, după bunul său plac o altă „ordine”, prin abuzarea, inversarea, călcarea şi nesocotirea rânduielilor prestabilite de Creator *ab origine*. Mai nou, se vorbeşte despre o „nouă morală”, dar „«Morala nouă» nu există – spune Steinhardt –, e numai titlul pe care omul-masă îl dă imoralismului său, dorinţei de a nu mai avea nicio îndatorire, de a nu se mai supune niciunei reguli. Drepturi fără îndatoriri, mă!, e ca şi cum ai vrea lumină fără întuneric şi mămăligă fără mestecău.”[15]

„Cel ce face răul vatăma lumea întreagă, pentru totdeauna” (V. Ghika). Suntem interconectaţi şi de aceea răul săvârşit afectează comunitatea în care trăim, chiar şi pământul, degradându-le.

Raţiune fără moralitate

Raţiunea fără dimensiunea morală nu te face pe deplin uman. Există un foarte mic număr de psihopaţi, care nu au simţul moral, nu sunt capabili de milă şi devotament, sunt impulsivi şi nu dispun de o ierarhie a valorilor morale în motivarea faptelor lor, deşi inteligenţa nu le este afectată. C. Rădulescu-Motru în *Curs de psihologie*, spune următoarele: „Pentru aceşti oameni morala este o tehnică de conduită care nu trezeşte niciun ecou sentimental. Apelul la conştiinţa lor morală nu are niciun sens. Ei nu înţeleg ce este această conştiinţă morală, fiindcă de fapt sunt lipsiţi de sentimente morale.”[16] O asemenea persoană, cu cât este mai inteligentă, cu atât este mai periculoasă. Şi

15 Steinhardt, *Jurnalul...*, p. 232.

16 cf. Bogdan Emilia, Bogdan Alexandru, *Etica*, Ed. Adevărul, Bucureşti, 1935, p. 44. Aceeaşi idee o găsim şi în *Dicţionarul de Psihologie* al lui Norbert Sillamy, p. 252: „Termenul de psihopatie se aplică mai ales deviaţiilor caracteriale (afectivitate, voinţă), care determină conduite antisociale fără culpabilitate aparentă [fără a avea un sentiment al vinovăţiei]. Psihopaţii nu se clasează nici printre psihotici (realmente alienaţi) şi nici printre nevrotici (care sunt conştienţi de tulburările lor). Ei sunt indivizi instabili, impulsivi şi dificili, al căror comportament face să sufere mai ales anturajul lor. Inadaptaţi social, ei au adesea de-a face cu justiţia.” D. Belu spune şi el în cartea sa *In legătură cu valorile morale*, Caransebeş, 1942, p. 34: „Desprins din legătura cu valorile morale, subiectul personal îşi pierde orice sens, degradându-se la rangul celorlalte vieţuitoare.”

totuşi, poate că existenţa acestor bieţi semeni ai noştri ne determină să apreciem mai mult felul minunat în care suntem alcătuiţi, având zidite în noi impulsuri şi sentimente morale, precum şi „aparatul” sensibil al conştiinţei – for de justiţie interior – în faţa căruia ne simţim responsabili faţă de Făcătorul nostru, faţă de noi înşine şi faţă de cei din jur.

Sentimente cum ar fi: mila, compătimirea, iubirea, generozitatea sunt motivaţii nobile care ne împing spre sacrificiu de sine, în beneficiul aproapelui, chiar dacă relaţia *eu-tu* este şi rămâne asimetrică.

Responsabilitatea morală

Responsabilitatea morală este şi ea o trăsătură tipic umană, un element al conştiinţei care mă îndeamnă în calitate de *eu* moral spre o continuă autotranscendere înspre *celălalt*, nesilit, deci într-o deplină libertate lăuntrică. Căci omul se află în faţa unei continue posibilităţi de a lua hotărâri pentru Bine sau pentru Rău: „[El] se află în situaţia de a trebui şi de a putea alege continuu felul mişcării şi direcţia ei, [trebuind să aleagă între] ceea ce e Bine în sens superior pentru sine şi pentru alţii şi ceea ce-l dezvoltă cu adevărat şi între ceea ce îl sărăceşte, îl îngustează şi îi strâmbă fiinţa. Prima e ajutată de responsabilitatea ce ţine în mod firesc de conştiinţa lui şi o adânceşte, a doua vine o dată cu slăbirea responsabilităţii.”

Libertatea lăuntrică – o condiţie a exercitării responsabilităţii morale

Dumnezeu ne-a dăruit şi cu o libertate lăuntrică, căci ea *este condiţia îndeplinirii responsabilităţii morale* a omului. Aşa a fost şi în cazul relaţiei dintre Făcător şi coroana creaţiei atât de iubită de El. Dumnezeu l-a dăruit pe om cu o libertate în virtutea căreia el putea să spună „Nu!” chiar şi lui Dumnezeu. „Aria libertăţii omului [...] e atât de mare, încât există în ea posibilitatea şi riscul de a putea spune «nu» chiar Binelui.”[17]

17 C. Galeriu, *Jertfă şi răscumpărare*, Ed. Harisma, Bucureşti, 1991, p. 86.

Sfinţenia: o culme a moralităţii

Omul a fost destinat desăvârşirii, sfinţeniei, căci sfinţenia este suma moralităţii. Dumnezeu care este de trei ori sfânt l-a menit pe omul creat după chipul Său, trăirii în sfinţenie: *Fiţi sfinţi, căci Eu sunt sfânt, Eu Domnul Dumnezeul vostru* (Levitic. 19: 2). Un trai sfânt în toate domeniile vieţii omului şi în toate relaţiile lui este esenţială pentru realizarea deplină a potenţialului umanităţii sale, ridicându-l astfel la înălţimea chemării de a fi *teomorf* (asemenea lui Dumnezeu). Acest deziderat ar fi fost uşor de realizat în starea lui originară, când niciun păcat nu lucra în el. El cunoştea doar Binele şi se bucura de o comuniune personală cu Făcătorul său. Dar chiar şi în această stare de totală bunătate, omul a fost o creatură morală, deoarece el cunoştea de la Dumnezeu posibilitatea survenirii Răului, precum şi consecinţele acestuia (Genesa 2: 17), fără a-l fi experiat el însuşi. El trebuia să asculte de porunca dată şi era responsabil din punct de vedere moral (el putea lua decizii, putea face alegeri) în faţa Aceluia al cărui chip îl purta. Făgaşul pe care ar fi trebuit să-l urmeze a fost arătat în persoana Fiului lui Dumnezeu, Cel de-al doilea Adam, în care s-a făcut o recapitulare voită a ispitirii fatale. Diavolul L-a ispitit, aşa cum a făcut-o şi cu primul Adam, să mănânce... dar El a respectat cu credincioşie cuvântul şi voinţa divină (Matei 4: 1).

Conştiinţa morală

Conştiinţa este podul care leagă creatura de Creator.
S. Lewis

Legea morală naturală nu este identică cu conştiinţa morală. Prin intermediul conştiinţei morale cunoaştem, discernem legea nescrisă, cuprinsă în ea. Datorită acestui „tribunal” lăuntric putem judeca fiecare caz în parte, dacă se încadrează în ideea de Bine şi dacă este în concordanţă cu legea morală. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că „Dumnezeu a sădit în fiecare judecata nemincinoasă a Binelui şi a Răului, adică norma conştiinţei”; Origen o numeşte o călăuză a sufletului şi un educator al sufletului

care-l opreşte pe om de la Rău şi-l conduce la Bine (*conştiinţa antecedentă, legiuitoare*). Este vorba de ceea ce Scriptura numeşte „lumina care este în tine” (Matei 6: 23).

Conştientizarea a ceea ce se petrece în noi sau în jurul nostru, raportat la *eu*, revine conştiinţei psihologice, dar cântărirea, judecarea faptei în raport cu legea morală revine sferei conştiinţei morale, care este un for mai înalt şi care supune fapta unui examen critic şi minuţios, mergând până la rădăcinile ei (intenţii, motivaţii, atitudini, circumstanţe etc.). „Conştiinţa este nucleul cel mai secret şi sanctuarul omului, unde el se găseşte singur cu Dumnezeu, al cărui glas răsună în intimitatea proprie.”[18]

Conştiinţa morală are calitatea de a se îmbiba de valorile morale familiale, de interdicţiile, regulile şi normele societăţii, adică pe fundalul conştiinţei morale se grefează şi elemente de natură socială şi culturală. Acest lucru nu se întâmplă însă fără un examen critic; fiecare persoană se raportează la valorile morale din jur, prin intermediul unui filtru personal.

Dacă nu ascultăm de conştiinţa noastră, ea va fi un aspru judecător (*conştiinţa consecventă, judecătoare*), deoarece, „Tribunalul e chiar în sufletul celui vinovat” – zice Pitagora (sec. VI î.Hr.). Fericitul Augustin ne spune că omul poate fugi de toate, dar de conştiinţa sa, nu. Păcatele îl vor roade, chiar şi ascuns în patul său. Descartes mai spune că „… Răul săvârşit de noi trezeşte căinţa care este pasiunea [sentimentul] cea mai amară”. Iar Steinhardt, care a experimentat viaţa de detenţie, scrie următoarele: „Oricine putând ajunge de unul singur într-o celulă de închisoare sau pe un pat de spital, ori să se pomenească fără somn la ora două noaptea (ora teribilă a lucidităţii), nimic nu e mai amarnic şi mai aproape de iad decât amintirea faptelor urâte, rele, meschine; decât golul talanţilor nefolosiţi şi al darurilor irosite.”[19]

Iată şi părerea lui D'Souza: „Nu există vreun alt glas

18 Citat în Ioan Paul al II-lea, *op.cit.*, p. 231.

19 Steinherdt, *Jurnalul fericirii…*, p. 87.

în experienţa noastră care să ne vorbească în felul acesta. Conştiinţa este ghidul nostru permanent şi tutorele moral personal [... care] ne asigură o instruire particularizată adaptată fiecărei situaţii concrete. [...] Desigur, putem respinge glasul conştiinţei, [...] [dar acesta] are capacitatea de a impune autoincriminarea, remuşcarea şi ruşinea, şi în acelaşi timp, ne poate face să simţim că astfel de consecinţe sunt meritate. Într-adevăr, este unul dintre cele mai misterioase şi puternice aspecte ale umanităţii noastre. Pentru Kant, conştiinţa este un gen de glas noumenal care ne vorbeşte direct, din interiorul nostru, oferindu-ne siguranţă, care nu ne este disponibilă [asigurată] din exterior sau din experienţa fenomenală. Acesta este un mod filosofic de a descrie moralitatea, însă Lewis o formulează mai simplu: «Conştiinţa nu este nimic altceva decât vocea lui Dumnezeu în interiorul sufletelor noastre»".[20]

Conştiinţa, un rezultat al evoluţiei?

Evoluţioniştii consideră conştiinţa un rezultat al adaptării omului la mediu, deşi, într-o luptă acerbă pentru supravieţuire, impulsurile morale ar fi cel mai mare handicap al omului. Esenţa moralităţii, care este prin excelenţă acel imbold „pentru *celălalt*", „în folosul *celuilalt*", ar fi un nonsens într-o lume în care supravieţuieşte cel mai puternic, nu cel mai bun. A fi moral înseamnă nu numai „a fi", ci „a fi mai bun". Însăşi logica umană ne spune că potrivit gândirii evoluţioniste se realizează cel care poate fi „împotriva *celuilalt*", nimicindu-l, nicidecum cel milos, cel generos. Nietzsche îşi dă seama de acest lucru şi numeşte conştiinţa „cel mai mizer şi neîndemânatic organ al lor" [al oamenilor],[21] deoarece într-o lume ca cea imaginată de el, în care supraomul va domni plin de o mândrie arogantă a siguranţei de sine, dispreţuind profund morala şi

20 Dinesh D'Souza, *op. cit.*, p. 257.

21 Friedrich Nietzsche, *Despre genealogia moralei*, Ed. Echinox, Cluj-Napoca, 1993, p. 50-51.

ridicându-se deasupra ei (*Dincolo de Bine şi de Rău*), un asemenea „organ” nu-şi are locul.

Schaeffer a observat cu o simulată indignare şi cu o subtilă tentă de ironie, că „Omul a devenit o fiinţă cu aspiraţii multiple, printre care şi impulsuri morale, pentru care nu ar exista împlinire finală în univers. În om s-a distins, dezvoltându-se, un simţ moral care, de fapt, n-ar avea nicio semnificaţie în univers: iată alienarea cosmică finală, dilema generaţiei noastre. Omul are un simţ moral, impulsuri morale care ar fi cu totul străine faţă de ceea ce există în univers” (t.n.). Cu alte cuvinte, ar fi vorba, chipurile, de o incompatibilitate a structurii lăuntrice a omului cu lumea în care trăieşte. Cu toate acestea, nu puţini sunt cei care recunosc în conştiinţă o minune inexplicabilă din punct de vedere evoluţionist, materialist. Ea este un dar divin, un *dat* ca parte integrantă a Revelaţiei generale.

Scriptura vorbeşte despre posibilitatea adormirii conştiinţei: *Dacă lumina care este în tine este întuneric, cât de mare trebuie să fie întunericul acesta!* (Mt. 6: 23). Un caz bine cunoscut în acest sens este cel al lui Jean Jacques Rousseau, mare teoretician în domeniul educaţiei (!), care (culmea!) şi-a abandonat cei cinci copii ai săi, dându-i la orfelinat: „Încredinţându-mi copiii educaţiei publice, neavând putinţa de a-i creşte eu însumi, hărăzindu-i să devină lucrători sau ţărani, în loc de a ajunge aventurieri sau haimanale, am crezut că fac un act de cetăţean şi de părinte şi mă priveam ca un membru al republicii lui Platon. De atunci încoace, remuşcările inimii mi-au dat a înţelege, şi nu o dată, că mă înşelasem...”[22] „Vorbim de ţipătul remuşcărilor care pedepseşte în secret crimele ascunse şi le dă atât de des în vileag! Vai! Care dintre noi nu a auzit niciodată această voce supărătoare? Vorbim din experienţă şi am vrea să înăbuşim acest sentiment tiranic care ne chinuieşte atâta.”[23] Atunci când mai târziu Rousseau a făcut tot felul de investigaţii pentru

22 J. J. Rousseau, *Confesiuni*, Ed. pentru literatură, Bucureşti, 1969, p. 179.

23 J. J. Rousseau, *Emile sau despre educaţie...*, p. 274.

a-şi regăsi copiii, nu a mai găsit niciunul.

Pentru a ilustra adevărul profund al minunii existenţei Legii morale naturale şi a luminii conştiinţei, în fiecare om, în fiecare păgân, vom recurge la câteva constatări ale misionarilor care au lucrat între sălbatici:

Citind cartea lui Neil Anderson – *Temeiul tuturor lucrurilor* – m-am întors în timp, în vremea celei mai întunecate păgânătăţi, deşi, cele relatate acolo s-au petrecut recent, şi anume, în a doua jumătate a secolului 20. Comunitatea vorbitorilor de limbă Folopa, din Papua noua Guinee, număra în jur de 3000 de suflete şi trăiau împărţiţi pe clanuri (triburi), împrăştiate la mari distanţe prin munţii de acolo. Ei erau implicaţi în războaie şi canibalism. Îşi mâncau nu numai învinşii, ci şi morţii.

Până în 1960, oamenii Folopa nu au avut nicio legătură cu lumea civilizată, dar în acel an, guvernul Australiei a trimis doi ofiţeri albi, însoţiţi de o ceată de cărăuşi băştinaşi (deci de aceeaşi culoare cu ei), pentru a le interzice categoric războirile. Erau primii albi pe care-i vedeau şi, au crezut că degetele lor de la picioare erau maronii şi cusute laolaltă, deoarece nu mai văzuseră pantofi. La vederea lor, au fugit în pădure înspăimântaţi, crezând că sunt stafiile morţilor, care au venit să le facă rău. Ofiţerii australieni le-au adus la cunoştinţă decizia guvernului: morţii lor vor fi înhumaţi, iar războaiele şi canibalismul vor înceta. De frica pedepsei, aceştia s-au conformat.

ab

Atunci când băştinaşii Folopa voiau să spună că ceva este foarte bun, spuneau că este „atât de bun încât îţi vine să mori”. Atunci când unul dintre ei a gustat pentru prima dată o bucată de ciocolată, ceilalţi l-au întrebat: „Cum

este?” „O, este atât de bun, încât îţi vine să mori!”. Acesta este superlativul superlativului (absolut).

La începutul anilor 70, autorul – Neil Anderson – pleacă, dimpreună cu toată familia lui, ca misionar în Papua Noua Guinee, pentru a lucra la traducerea Scripturii în limba băştinaşilor Folopa. Acolo îşi petrece câţiva ani buni, trăind alături de ei. După instalare, Neil şi soţia lui s-au apucat de traducere. În fiecare zi, veneau în jur de zece sau mai mulţi curioşi, ca să audă şi ca să se „implice”, în sensul că le spuneau „albilor” dacă cuvintele alese sunt chiar cele mai potrivite în propoziţia tradusă. Dar îi interesa şi ce zice Cartea. Dacă lipseau, îi rugau pe ceilalţi să-i aducă la zi cu noutăţile. Între timp, Neil i-a învăţat pe capii clanurilor să citească, şi pe urmă, s-au învăţat ei unii pe alţii.

Traducerea Scripturii au început-o cu Genesa. Le-a plăcut extraordinar de mult relatarea despre viaţa lui Iosif. Pentru oamenii Folopa răzbunarea era ca o lege nescrisă, rămasă din moşi strămoşi. Dacă cineva ţi-a făcut rău, trebuia să-i plăteşti cu vârf şi îndesat. Spre uimirea şi bucuria lor, au auzit că Iosif, care ajunsese mare şi puternic, nu numai că nu s-a răzbunat pe fraţii lui, care-l vânduseră, dar acum că stăteau în faţa lui „goi şi descoperiţi”, roşi de ruşine şi vinovăţie, le spune cuvinte de iertare şi mângâiere, arătându-le că Dumnezeu, în planul Său măreţ, l-a trimis aici înaintea lor, tocmai ca să le scape viaţa.

„Ajunşi aici, unul din bărbaţii mai în vârstă şi-a ridicat privirile spre mine – spune autorul. Ducându-şi mâna la gât, cu un gest întru totul Folopa, a spus: «Cuvintele acestea sunt atât de bune că ne vine să murim!». A luat foaia pe care tocmai o terminase Carol (soţia lui Neil) şi a citit un verset: «Acum, nu vă întristaţi şi nu fiţi mâhniţi că m-aţi vândut ca să fiu adus aici, căci ca să vă scap viaţa m-a trimis Dumnezeu înaintea voastră» (Gen. 45: 5). S-a uiat în jur la ceilalţi şi apoi pe fereastră. A rostit încet: «Fratele pe care l-au făcut să sufere atât de mult, avea acum toată puterea să-i nimicească. Şi totuşi, n-

a mai vrut să ştie de greşeala lor. Dimpotrivă, le-a venit în ajutor». Apoi, a încheiat oftând: «Aici se află un adevărat *beté*»”.[24] („Beté”, în limba lor, înseamnă „adevăr de bază”, „esenţă”, „temei”.) Da, căci cuvintele citite aveau un „gust” de Rai, o adiere a frumuseţii de Dincolo, un adevăr mai presus de logică. În faţa acestui adevăr eşti cutremurat şi ţi se trezeşte dorul de Casă, de origini, de Ţara păcii sfinte, căci cu toţii purtăm în noi suflare din Dumnezeu (de pe Celălalt Tărâm) – „suntem din neamul Lui…” şi rezonăm profund cu adevărurile acelei Ţări…

Dacă de exemplu, un om fără să vrea, cauza moartea unui alt om în timp ce lucra, neamurile mortului, veneau să-l ceară pe făptaş pentru a-l omorî. Pentru oamenii Folopa era de neconceput să dea ca răscumpărare, pentru un om, un alt om. Nici omul (făptaşul) nu s-ar fi dat pe sine. Da, aparţinătorii acestuia dădeau ca despăgubire cochilii, pene, porci – deci din tot ce aveau ei mai bun – pentru a împăca partea păgubită, dar să dai un om, era de neconceput. Atunci când au înţeles că Dumnezeu a dat pentru păcatele noastre, ale întregii omeniri, pe propriul Său Fiu Sfânt, iată reacţia unuia dintre ei, care vorbea în numele tuturor: „S-a uitat în jur la ceilalţi, cu albul ochilor strălucindu-i în orbitele adânci. S-a lăsat pe spate cu un oftat, ca şi cum nu i-ar fi venit să creadă. Apoi a rostit cuvintele pe care aceşti oameni le rostesc întotdeauna atunci când au o revelaţia atât de profundă: «Vobele acestea sunt atât de bune, că ne vine să murim!»”[25].

Un colaborator de-al lui Neil i-a întrbat pe aceşti oameni Folopa: „Nu v-aţi dorit niciodată să se întoarcă vremurile de demult, astfel încât lucrurile să fie iarăşi precum au fost?” I-au răspuns mai întâi cu o tăcere nedumerită… Într-un târziu au izbucnit: «Nu! N-am vrea să se întoarcă niciodată! Au fost vremuri îngrozitoare. Trăiam mereu cu frica-n sân. N-aveam pace. Ucideam şi eram, la rândul nostru, ucişi. Aia nu era viaţă. Acum Îl cunoaştem

24 Neil Anderson, *Temeiul tuturor lucrurilor*, Ed. Aqua Forte, Cluj-Napoca, 2004, p. 66.

25 *Ibidem,* p. 125.

pe Dumnezeu, adevăratul *beté* al tuturor lucrurilor. De ce ar trebui să ne întoarcem la mai puţin?»”[26]

În acest capitol, am văzut că omul este o fiinţă morală, prin constituţie, pentru că Dumnezeu l-a echipat în conformitate cu cerinţele Lui, săpând „Lgea de aur” în fibrele lui constitutive (cf. Rom. 2: 14-15). Cu alte cuvinte, în „bocceluţa ereditară” a fiecărei fiinţe umane, Dumnezeu a pus, printre alte comori, şi o cărticică minusculă pe care scrie: *Legea morală naturală,* dar şi o luminiţă, un for lăuntric judecător: *conştiinţa* – „lumina care este în tine”. Aşa se face că şi sălbaticii ştiu aproximativ ce este Bine şi ce este Rău.

Printre păgâni, vom întâlni şi exemple şocante de oameni care-şi dădeau toate silinţele să trăiască o viaţă ireproşabilă din punct de vedere moral, nu numai la nivel de fapte, ci şi la nivel de motivaţii, gânduri, atitudini şi vorbe.

CAPITOLUL 3
PĂGÂNII DE PE PAGINILE SCRIPTURII

A. PĂGÂNII SFINŢI

IOV

Un exemplu grăitor în acest sens ar fi Iov. El nu făcea parte din poporul ales – era unul „din locuitorii Răsăritului” – spune Scriptura, un păgân, dar Dumnezeu Însuşi mărturiseşte despre Iov că *Nu este nimeni ca el pe pământ. Este un om fără prihană şi curat la suflet, care se teme de Dumnezeu şi se abate de la rău* (Iov 1: 8). Iov era un om de o moralitate impecabilă. Pentru el mila era mai presus de jertfă, de parcă ar fi asistat la învăţăturile Domnului nostru Hristos: *Milă voiesc, iar nu jertfe* (Mt.12: 7). Da, căci „Jertfa o dai din buzunar, dar mila o dai din inimă” (Maria Ernu). Iată ce zice Iov: *Dacă n-am dat*

26 *Ibidem,* p. 152.

săracilor ce-mi cereau, dacă am făcut să se topească de plâns ochii văduvei, dacă mi-am mâncat singur pâinea, fără ca orfanul să-şi fi avut şi el partea lui din ea, eu, care din tinereţe l-am crescut ca un tată, eu, care de la naştere am sprijinit pe văduvă; dacă am văzut pe cel nenorocit ducând lipsă de haine, pe cel lipsit neavând învelitoare, fără ca inima lui să mă fi binecuvântat, fără să fi fost încălzit de lâna mieilor mei; dacă am ridicat mâna împotriva orfanului, pentru că mă simţeam sprijinit de judecători; atunci, să mi se dezlipească umărul de la încheietură, să-mi cadă braţul şi să se sfărâme! Căci mă temeam de pedeapsa lui Dumnezeu şi nu puteam lucra astfel din pricina măreţiei Lui (Iov 31: 16-23). Da, măreţia lui Dumnezeu înfricoşează. Este vorba de acea prezenţă copleşitoare, care permează Creaţia –, imanenţa Lui – care te îndeamnă la prosternare şi ascultare, cu o atitudine de adâncă smerenie. Tot Iov spune: *Nu vă înfricoşează măreţia Lui? Şi nu cade groaza Lui peste voi?* (Iov. 13: 11)

Moralitatea lui Iov nu era doar una exterioară, la nivel de fapte, ci ea anunţă parcă într-un mod profetic cerinţele moralităţii adevărate, propovăduită de Hristos – o moralitate la nivel de esenţă: *Făcusem un legământ cu ochii mei şi nu mi-aş fi oprit privirile asupra unei fecioare* (Iov 31: 1). Hristos a venit să împlinească Legea adăugând la păzirea exterioară a Legii, curăţia intenţiilor, a gândurilor, a deciziilor lăuntrice – curăţia inimii: *Aţi auzit că s-a zis celor din vechime: „Să nu preacurveşti”. Dar Eu vă spun că oricine se uită la o femeie ca s-o poftească, a şi preacurvit cu ea în inima lui.* (Mt. 5: 27-28) – cerinţă lăuntrică pe care Iov o împlinise cu grijă cu cel puţin două milenii înainte de venirea lui Mesia. Extraordinar! Prietenii lui, la fel, erau temători de Dumnezeul cel Prea Înalt, atotputernic şi omniprezent.

Atunci când Dumnezeu vorbeşte despre pedeapsa iminentă ce va cădea asupra unei ţări idolatre, El zice că ţara aceea nu ar scăpa de pedeapsă nici chiar dacă în mijlocul ei ar fi cei trei neprihăniţi: Noe, Daniel şi Iov. *Chiar de ar fi în mijlocul ei aceşti trei oameni: Noe, Daniel*

şi Iov, ei nu şi-ar mântui, decât sufletul lor, prin neprihănirea lor, zice Domnul Dumnezeu (Ezechiel 14:14). Aşadar, Iov – un „locuitor al Răsăritului” este amintit de Dumnezeu ca făcând parte din „spuma” oamenilor neprihăniţi.

MELHISEDEC

Oare, cine a fost Melhisedec? Ce prezenţă deosebită, învăluită în mister şi frumuseţe! El era împărat al Salemului (al oraşului Salem, aproape de Ierusalimul de azi), dar şi preot al „Dumnezeului Celui Prea Înalt” [El Elyon] (Gen. 14:18).[27]

Este o taină şi faptul că Scriptura spune despre el că a fost mai mare decât patriarhul Avraam, care a primit binecuvântarea lui, căci „cel mai mic este binecuvântat de cel mai mare” (Evr. 7:6-7). Avraam i-a dat şi zeciuială din prada de război, după înfrângerea lui Chedorlaomer. Dar prin el, chiar Levi, care era încă în coapsele lui, a plătit zeciuială celui mai mare, adică lui Melhisedec.

Acest misterios împărat al Salemului (al oraşului păcii), a primit înalta cinste de a-L prefigura pe Marele Împărat al Salemului duhovnicesc ce urma să Se pogoare din sânul Tatălui la noi, pământenii. Acum 4000 de ani, Melhisedec l-a întâmpinat pe Avraam cu pâine şi vin, anunţându-L profetic pe Cel care avea să ne întâmpine pre noi, păcătoşii, cu pâinea Trupului Său jertfit şi cu vinul Sângelui preasfânt vărsat pentru omenire.

VĂDUVA DIN SAREPTA SIDONULUI

---

27 Cf. Don Richardson, *Veșnicia din inimile lor, Dovezi uluitoare ale credinței într-Unul Dumnezeu Adevărat, în sute de culturi ale lumii*, Ed. OM, 1996, Oradea?, p. 18: Atât *El*, cât și *Elyon* erau numele canaanite folosite pentru Yahweh. *El* apare des în textele vechi ugaritice, intrând până și în limba ebraică în cuvintele Bet*el* – „Casa lui Dumnezeu”, *El* Shaddai – „Dumnezeu Atotputernic” sau *El*ohim – o formă de plural al lui *El*. De asemenea *Elyon* apare ca nume al lui Dumnezeu în textele antice scrise în feniciană. Chiar și forma compusă *El Elyon* apare într-o inscripție antică aramaică, găsită recent în Siria.

Sarepta era un orăşel din Fenicia (situat la nord de Ţara Sfântă). Această localitate aparţinea de Sidon, numit şi Sarepta Sidonului, căci era situată la o distanţă de aproximativ 13 kilometri de Sidon.

În timpul domniei lui Ahab, Dumnezeu a trimis o mare secetă în Israel, anunţată prin profetul Ilie: „În anii aceştia nu va fi nici rouă nici ploaie, decât după cuvântul meu” (1 Împ. 17: 1). Domnul l-a pus pe Ilie la adăpost, lângă pârâul Cherit, unde, pentru o vreme, a fost hrănit de corbi. Dar cu timpul, pârâul a secat. Atunci Dumnezeu îl trimite tocmai în Fenicia, la „Sarepta care ţine de Sidon”: „Iată că am poruncit acolo unei femei văduve să te hrănească” (v. 9). La prima citire, am fi tentaţi să credem că ar fi vorba de o văduvă bogată, dar suntem surprinşi să descoperim că este vorba de o biată femeie care-şi strângea câteva lemne, pentru a-şi găti o ultimă cină, pentru ea şi pentru fiul ei, cu puţina făină şi puţinul untdelemn care i-au mai rămas.

M-am gândit la această pre-alegere ciudată. Cum de-Şi trimite Dumnezeu profetul într-o ţară vecină, la o femeie păgână, care era pe punctul de a muri de foame, când erau atâţia oameni înstăriţi în Israel, dar şi în marile oraşe din Fenicia: în Tir sau în Sidon? Şi Domnul ne răspunde: „Este ceva de mirat din partea Mea?” (Ier. 32: 27) Dumnezeu cunoştea inima acelei femei. Cine ar fi dat unui străin ultima îmbucătură din gura copilului? Este adevărat că îmbrăcămintea lui Ilie îl distingea de oamenii obişnuiţi. Mantaua de păr încinsă la mijloc cu o curea îi spunea femeii că omul era profet. Dar chiar şi atunci... Mai erau şi oameni care se foloseau de această îmbrăcăminte pentru a-i înşela pe cei din jur: „În ziua aceea, profeţii […] nu se vor mai îmbrăca într-o manta de păr ca să mintă pe oameni” (Zah. 13: 4).

După ce femeia îi relatează profetului, cu resemnare, situaţia ei disperată, Ilie îi spune: *Nu te teme! Aşa vorbeşte Dumnezeul lui Israel: „Făina din oală nu va scădea şi untdelemnul din ulcior nu se va împuţina până în ziua când va da Domnul ploaie pe faţa pământului”* (v. 14).

*Numai pregăteşte-mi **întâi mie** cu untdelemnul şi făina aceea o mică turtă, şi adu-mi-o, pe urmă să faci şi pentru tine şi fiul tău* [s. n.] (v. 13). Testul credinţei trebuia trecut înainte de a vedea împlinirea promisiunii dumnezeieşti – înmulţirea făinii şi a untdelemnului.

Mai mult ca sigur că femeia auzise de Dumnezeul lui Israel şi de prorocul Său, Ilie. Dar să dai ultima îmbucătură prorocului şi nu copilului, **înainte** de a se fi convins de minunea înmulţirii făinii şi a untdelemnului este ceva mai presus de logică, o „minune" a credinţei la această femeie păgână... Nu oricine putea trece un asemenea test. (Nu ştiu dacă eu l-aş fi putut trece!) Nu degeaba spune Isus: *Adevărat vă spun că, pe vremea lui Ilie, când a fost încuiat cerul să nu dea ploaie trei ani şi şase luni şi când a venit o foamete mare peste toată ţara, erau multe văduve în Israel; şi totuşi Ilie n-a fost trimis la niciuna din ele, afară de o văduvă din Sarepta Sidonului* (Lc. 4: 25: 26). Da, este vorba de o pre-alegere divină, pe baza pre-cunoaşterii inimii acelei femei deosebite.

Văduva din Sarepta Sidonului este un exemplu de credinţă sinceră, copilărească, mai presus de logică şi raţiune, o încredere în cuvintele rostite de Dumnezeu. Ea este şi un exemplu de bunătate, disponibilitate şi slujire, dar Domnul a răsplătit-o pe măsură, prin bucuria reprimirii copilului din morţi, dar şi prin cinstea de a figura pe paginile Cărţii Sfinte, ca un exemplu pentru multe femei aflate în situaţiile extreme ale testelor divine.

MAGII DE LA RĂSĂRIT

Oare cine au fost magii de la Răsărit care au văzut steaua ce anunţa naşterea Marelui Împărat – Hristos? De unde ştiau ei care era mesajul tainic ascuns în acea stea? Cum de s-au pornit într-o călătorie atât de lungă şi de primejdioasă, fără să fi avut posibilitatea de a da un telefon sau de a comunica prin e-mail? Cum de erau pregătiţi cu daruri împărăteşti? Dar, culmea! Cum de **nu** s-au îndoit de mesajul primit de la Ahura Mazda (Domnul cel Înţelept –

cum Îl numeau ei pe Dumnezeu), atunci când au constatat că cei de la palat, în frunte cu Irod, habar n-aveau de venirea pe lume a unui Împărat? Au rămas totuşi încredinţaţi. Mai mult: când au ieşit din palatul împărătesc şi au zărit din nou steaua, „n-au mai putut de bucurie" – spune Scriptura. Oare ce s-au gândit când au văzut că steaua îi conduce spre o căsuţă modestă şi nu spre un palat? (Mai mult ca sigur că până la acea dată familia sfântă s-a mutat în vreo casă din Betlehemul de acum descongestionat.) Cum de au acceptat faptul că Împăratul împăraţilor se poate naşte chiar şi în condiţii foarte modeste şi i-au dat acele daruri scumpe, împărăteşti, dimpreună cu prosternarea inimii? Oare, nu cumva aveau acces la o „linie telefonică" mult mai eficientă decât cele de care ne folosim noi, pentru că erau „văzători" care primeau mesaje direct de la Sursă? De altfel aflăm din Scriptură că Dumnezeu îi înştiinţează în vis, deci El îi însoţise în tot drumul lor.

Se spune că unuia dintre marii reformatori religioşi – Zarathustra (sec. VI î.Hr.) –, care trăia în mijlocul unui popor idolatru, în actualul Iran, i S-a descoperit Domnul, pe care el L-a perceput ca fiind Lumină, Adevăr şi Dreptate şi L-a numit Ahura Mazda. Zarathustra a înfiinţat tagma magilor iniţiaţi, care nu numai că erau atenţi la mişcările astrelor, dar printre ei erau şi „văzători" care primeau înştiinţări de Dincolo. Plutarh îl considera pe Zarathustra un mag fondator al întregului sistem de ştiinţă practicată de magi.

SUTAŞII ROMANI

Cuceritorii romani se aflau pe teritoriul Ţării Sfinte din anul 64 î.Hr., când au ocupat-o, asuprindu-i şi controlându-i pe evrei. Cine ştie de câţi ani au fost trimişi unii din oştenii romani, pentru a face parte din corpul de armată de pe teritoriul lui Israel? Acolo, de-a lungul anilor, au început să cunoască obiceiurile şi felul de închinare al evreilor. Au văzut în unii din ei teama sfântă de Dumnezeul

lor cel Unic. Mai mult ca sigur că se vor fi împrietenit cu unii dintre bătrânii evreilor, punându-le întrebări privitor la credinţa lor.

Astfel, Corneliu era şi el un sutaş păgân din oştile Iperiului Roman. Scriptura spune că *...era cucernic şi temător de Dumnezeu dimpreună cu toată casa lui. Făcea multe milostenii norodului* [cee ce denotă apropiere de oamenii ţării] *şi se ruga lui Dumnezeu* (Fapte 10: 2). *Pe la ceasul al nouălea din zi, a văzut lămurit într-o vedenie pe un înger al lui Dumnezeu că a intrat la el şi i-a zis: „Cornelie!” Corneliu s-a uitat ţintă la el, s-a înfricoşat şi a răspuns: „Ce este, Doamne?” Şi îngerul i-a zis: „Rugăciunile şi milosteniile tale s-au suit înaintea lui Dumnezeu, şi El Şi-a adus aminte de ele.”*

Ce dor îl mâna pe acest păgân, să se roage lui Dumnezeu şi să facă milostenii?

Doamne, Tu cobori la orice suflet care îşi ridică inima înspre Tine cu ardoare, căutându-Te. Tu iei aminte la rugăciunile şi milosteniile unui păgân. Mai mult, trimiţi un înger ca să-l înveţe ce să facă, pentru a fi mântuit el şi casa lui. Apoi, reverşi Duhului Sfânt peste tot grupul acela de păgâni, pentru că Tu ai pe stoc belşug de har şi de Duh Sfânt pentru toţi oamenii. Slavă Numelui Tău Preasfânt!

Impresionantă este şi atitudinea unui alt sutaş roman care avea un rob bolnav. El trimite la Isus pe nişte bătrâni ai iudeilor. Pe cine? Ce legătură putea fi între un reprezentant al dominaţiei romane şi înţelepţii iudeilor? Bătrânii vin la Isus şi-I spun: „Face să-i faci acest bine, căci iubeşte neamul nostru şi el ne-a zidit sinagoga” (Lc. 7: 4). Cum se poate aşa ceva? Cum a reuşit să treacă peste diferenţele culturale care îl despărţeau de evrei – poporul subjugat – şi care nu erau puţine?

Ce fel de om evlavios va fi fost acest ofiţer roman, mişcat în cele din urmă de flacăra credinţei în Unicul, în *Summum Bonum*, aşa cum L-a numit pe Dumnezeu, Cicero – un filosof roman? Ce impuls de evlavie şi ce generozitate

îl caracterizau, ca să investească în zidirea sinagogii poporului cotropit de ei, romanii?

Apoi a auzit că în mijlocul norodului asuprit de ei S-a arătat un Mare Proroc, Tămăduitor şi Învăţător urmat de mulţimi. Din spusele celor din jur, şi-a dat seama că Acela trebuie să fie un Trimis al Celui Unic ce Se află deasupra tuturor lucrurilor. Câtă teamă sfântă şi veneraţie trebuie să fi simţit pentru Acela, de nu s-a învrednicit să meargă el însuşi să-I vorbească, să-L roge pentru robul bolnav la care ţinea foarte mult. Trebuie să fi fost vorba de un rob virtuos şi înţelept de care se simţea legat sufleteşte. (Câtă omenie!)

Isus vine chemat de bătrâni spre locuinţa lui, însoţit de mulţime, dar sutaşul trimite o altă delegaţie ca să-I spună să nu Se mai obosească („Doamne, nu Te mai osteni atâta!" – Lc. 7:6), căci oricum el nu se simţea vrednic să-L primească sub acoperământul său şi să stea în prezenţa Sa sfântă, ci şi-a declarat credinţa în puterea cuvântului rostit de El, ca Autoritate Supremă: *Zi numai un cuvânt, şi robul meu va fi tămăduit! Căci şi eu sunt om sub stăpânire; am sub mine ostaşi, şi zic unuia: „Du-te!", şi se duce; altuia: „Vino!", şi vine; şi robului meu: „Fă cutare lucru!", şi-l face"* (Mt. 8:8-9). Mântuitorul Însuşi a rămas mirat de credinţa acestui păgân, S-a întors spre norodul care mergea după El şi a zis: *Adevărat vă spun că nici în Israel n-am găsit o credinţă aşa de mare! Dar vă spun că* ***vor veni mulţi*** [păgâni] ***de la răsărit şi de la apus*** *şi vor sta la masă cu Avraam, Isaac şi Iacov în Împărăţia cerurilor* (Mt. 8:10-11).

Vom avea mari surprize când vom vedea şi păgâni mântuiţi, dar şi bisericoşi lepădaţi! Căci cei dintâi for fi cei de pe urmă şi cei de pe urmă vor fi cei dintâi. Doamne, ajută-ne să fim printre cei primiţi înaintea sfinţeniei Tale!

M-am gândit adesea şi la sutaşul roman care a asistat la toate chinurile răstignirii lui Hristos. Văzându-I atitudinea dumnezeiască, auzindu-I cuvintele neobişnuite,

rostite de pe cruce, văzând participarea întregii naturi la moartea Lui, s-a înfricoşat foarte tare şi a zis: *„Cu adevărat, Acesta a fost Fiul lui Dumnezeu!”* (Mt. 27: 54). Poate că în acest răstimp, o parte din ostaşi se mai certau pentru hainele Celui răstignit, pentru care trăseseră la sorţi.

Pământul este îmbibat de cer
Şi fiecare rug arde pentru Dumnezeu
Însă doar cine îl vede îşi scoate încălţămintea,
Ceilalţi se apropie şi culeg mure...[28]

Da, sutaşul roman a realizat că „stătea pe un pământ sfânt”, căci tocmai asistase la un eveniment de o grandoare cosmică, când Însuşi Fiul lui Dumnezeu Îşi încredinţase duhul în mâinile Tatălui.

B. **DUMNEZEU ESTE APROAPE DE PĂGÂNI**

AGAR – ROABA SAAREI

Agar era o roabă egipteană, care urma să-i nască lui Avraam un fiu – Ismael –, desigur, la propunerea Saarei; a fost ideea ei, deoarece ea era stearpă. Simţindu-se dispreţuită de Agar, care rămăsese însărcinată, Saara s-a purtat rău cu ea, şi Agar a fugit de acasă şi s-a aşezat lângă un izvor, în pustiu, dezorientată şi mâhnită. La ce s-o fi gândit, nu ştim. Dar ştim din Scriptură că Dumnezeu S-a gândit la ea şi a strigat-o pe nume: „Agar, roaba Saarei, de unde vii şi unde te duci?” „Domnul a auzit mâhnirea ta!” (Gen 16: 11b) Cred că Agar a rămas pur şi simplu şocată şi s-o fi întrebat: „De unde-mi cunoaşte numele?” „De unde ştie cine sunt?”

În ţara ei de baştină, Egiptul, zeii erau îngrijiţi de oameni şi nu invers. Zilnic erau spălaţi, îmbrăcaţi, parfumaţi, „hrăniţi” de către preoţi şi ţinuţi cu grijă

28 John Ortberg, *Viaţa pe care ţi-ai dorit-o dintotdeauna*, Majesty Press, Arad, România, 2007, p. 20.

departe de ochii oamenilor, în *adyton*.[29]

Deci zeii egipteni aveau nevoie de îngrijirea muritorilor şi de aceea, Agar s-o fi întrebat uimită: „Oare cine este acest Dumnezeu care mă cunoaşte pe nume şi ştie exact cine sunt?” „Cum de stă de vorbă cu o roabă egipteană?” „Cum de Îi pasă de mine şi-mi cunoaşte prea bine mâhnirea?”

Dumnezeu o sfătuieşte să se întoarcă la stăpâna ei şi să i se supună. (Noi creştinii, am zice că Dumnezeu îi cere să-şi asume crecea specifică.)

Spre uimirea ei, Dumnezeu îi vorbeşte chiar şi despre fiul pe care-l purta în pântece şi despre descendenţii acestuia, prevestind ceea ce se întâmplă în zilele noastre, sub ochii noştri: *El va fi ca un măgar sălbatic printre oameni; mâna lui va fi împotriva tuturor oamenilor, şi mâna tuturor oamenilor va fi împotriva lui; şi va locui în faţa tuturor fraţilor lui.* (Gen. 16: 12).

Agar exclamă uluită: „Tu eşti Dumnezeu care mă vede!” (v. 13). Da, aşa spune şi psalmistul: *Tu mă cercetezi de aproape şi mă cunoşti, ştii când stau jos şi când mă scol, şi de departe îmi pătrunzi gândul. Ştii când umblu şi când mă culc, şi cunoşti toate căile mele. Căci nu-mi ajunge cuvântul pe limbă, şi Tu, Doamne, îl şi cunoşti în totul. Tu mă înconjori pe dinapoi şi pe dinainte şi-Ţi pui mâna peste mine. O ştiinţă atât de minunată este mai presus de puterile mele: este prea înaltă ca s-o pot prinde* (Ps. 139: 1-6).

După ce Dumnezeu a binecuvântat-o pe Saara cu micuţul Isaac, aceasta o alungă pe Agar ca nu cumva „fiul roabei” să moştenească, chipurile, alături de fiul ei, Isaac.

---

29 Constantin Daniel, *Cultura spirituală a Egiptului antic*, Ed. Cartea Românească, București, 1985, p. 336. „În fața statuilor se făcea dimineața ritualul de îmbrăcare, iar seara cel de culcare. Acest ritual avea ca scop să atragă divinitatea (sufletul său *Ba* coboară din cer pe pământ) înlăuntrul statuii sale. De aceea, statuia care era în *adyton*, era ferită de orice pângărire omenească și de ochii oamenilor. Chiar și la procesiunile publice, când zeul este purtat în barca sa, el rămâne ascuns într-un dulap.”

Agar, biata de ea, ia drumul pustiului, iar după ce i se termină apa se duce departe de fiul ei aproape leşinat, ca să nu-l vadă murind. *Dumnezeu a auzit glasul* [plânsul] *copilului* (Gen 21:17) şi-i vorbeşte din nou lui Agar: *„Nu te teme! … Voi face din el* [din Ismael] *un neam mare”* ***Şi i-a deschis ochii*** *şi ea a văzut un izvor de apă …* Dumnezeu aude plânsul copilului, dar şi al omului însingurat, alungat necăjit… Dumnezeu vede nevoia, durerea lui Agar şi tot El este Acela care deschide ochii acelei păgâne, aflată în pustiul fără de soluţii, şi-i descoperă dumnezeieşte (într-un mod absolut inconfundabil) posibilitatea de rezolvare ale celor de nerezolvat. Slavă Lui!

FEMEIA SIRO-FENICIANĂ

Întreabă. Cere. Bate. Îndrăzneşte. Nu te teme. Nu te spăimânta. Stăruie. Năvăleşte. Fii treaz! (Steinhardt)

În vremurile nou-testamentare, Fenicia făcea parte din provincia romană Cilicia şi Siria, iar locuitorii acestui teritoriu se numeau siro-fenicieni. (Şi Ţara lui Israel era tot sub dominaţia Imperiului Roman.)

Isus S-a dus în ţinutul Tirului şi al Sidonului, deci în Fenicia (ţara vecină din nord), împreună cu ucenicii Lui. El a dorit „să nu ştie nimeni că este acolo” (Mc. 7:24). Probabil era foarte obosit. Dar o femeie siro-feniciană, a cărei fetiţă era chinuită de un demon, L-a observat şi L-a recunoscut. Ea auzise despre vindecările pe care le făcea şi a început să strige: „Ai milă de mine, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este muncită rău de un drac!” De unde ştia că El este Fiul lui David (indirect, Mesia) de care era legată nădejdea poporului Israel? Este clar că faima Lui se întinsese dincolo de graniţele Ţării Sfinte.

Interesant este faptul că Isus, care a zis că **oricine** crede în El are şansa de a fi mântuit, nu-i răspunde niciun cuvânt acestei „oricine”. Dar nu pentru că nu i-ar fi păsat

de ea, ci pentru că o supunea unui test. Ucenicii nu ştiau. Pentru ei era o scenă penibilă, căci femeia nu înceta să strige după ei, iar pentru ea era o situaţie umilitoare, jenantă: nu era băgată în seamă, de parcă nici n-ar fi existat. Este impresionantă insistenţa stăruitoare a acestei femei care, deşi se părea că este ignorată, chiar dispreţuită, a continuat să strige. Da, „bateţi şi vi se va deschide!” (Mt. 7: 7). În cele din urmă Isus i-a zis: „Nu este bine să iei pâinea copiilor şi s-o arunci la căţei!” Cuvinte grele... jignitoare... care te degradau, aşezându-te în rândul necuvântătoarelor. Este adevărat că în tradiţia iudaică, neamurile erau numite în mod dispreţuitor „câini”.

Răspunsul femeii este de-a dreptul şocant, prin înţelepciunea şi smerenia de care dă dovadă: *„Da, Doamne”, a zis ea* [cu alte cuvinte: „Da, Doamne, aşa este! Sunt considerată de voi, evreii, o simplă „«căţea» de duzină; îmi asum această poreclă degradantă”], *dar şi căţeii de sub masă mănâncă din firimiturile copiilor. Atunci Isus i-a zis: „O, femeie, mare este credinţa Ta; facă-ţi-se cum voieşti”. Şi fiica ei s-a tămăduit chiar în ceasul acela* (cf. Mt. 15: 21-28).

Este impresionantă resemnarea şi smerenia cu care îşi acceptă porecla ofensatoare de „căţel”, dar şi înţelepciunea cu care răspunde Domnului. Isus a fost de-a dreptul uimit: *O femeie, mare este credinţa ta!* Iar în Evanghelia după Marcu, Isus spune: *„Pentru vorba aceasta, du-te; a ieşit dracul din fiica ta. Şi când a intrat femeia în casa ei, a găsit pe copilă culcată în pat; şi ieşise dracul din ea* (Mc. 7: 29-30). Slavă Domnului Isus!

Cereţi, şi vi se va da; căutaţi şi veţi găsi; bateţi, şi vi se va deschide!

RECEPTIVITATEA FENICIENILOR

În Noul Testament, citim că *Isus S-a dus cu ucenicii Săi la mare. După El a mers o mare mulţime de oameni din Galileea; şi o mare mulţime de oameni din Iudeea, din*

Ierusalim, din Idumeea, de dincolo de Iordan şi dimprejurul Tirului şi Sidonului, când a auzit tot ce făcea… Isus a poruncit ucenicilor să-I ţină la îndemână o corăbioară, ca să nu fie îmbulzit de norod. Căci El vindeca pe mulţi şi de aceea toţi cei ce aveau boli se înghesuiau spre El ca să se atingă de El. Duhurile necurate, când Îl vedeau, cădeau la pământ înaintea Lui şi strigau: „Tu eşti Fiul lui Dumnezeu!” Dar El le poruncea îndată cu tot dinadinsul să nu-L facă cunoscut. (Mc. 3: 7-12)

Este clar că vestea Lui ca Mare Învăţător şi Vindecăror s-a răspândit pe teritoriile învecinate cu Ţara Sfântă, pentru că Sidonul este chiar în nordul Feniciei păgâne. Cred că fenicienii au fost chiar mai receptivi la minunile lui Isus, decât propriul Său popor. Deduc acest lucru din cuvintele îndurerate ale Mântuitorului, care spune că locuitorii Tirului şi ai Sidonului s-ar fi pocăit în pulberea pământului, dacă ar fi văzut minunile pe care El le făcuse în mijlocul poporului ales: *„Vai de tine, Horazine!”, a zis El. „Vai de tine, Betsaido! Căci, dacă ar fi fost făcute în Tir şi Sidon minunile care au fost făcute în voi, de mult s-ar fi pocăit cu sac şi cenuşă. De aceea, vă spun că în ziua judecăţii va fi mai uşor pentru Tir şi Sidon decât pentru voi.* (Mt. 11: 21-22). (A se vedea şi Luca 10: 13-14.)

C. UN PĂGÂN HĂRUIT, DAR PREA PUŢIN SFÂNT BALAAM

Ce dar fantastic, să poţi auzi vocea lui Dumnezeu! Cum adică, să-ţi vorbească Dumnezeu, ţie, om făcut din plămadă de lut? Ce privilegiu extraordinar de a conştientiza astfel realitatea inteligibilă şi Domnul acelei realităţi, indiferent cum ai fi numit-o! Având o asemenea comoară nemaipomenită, cum mai poţi jindui cu aviditate la cele trecătoare, mergând voit împotriva planului Divinităţii – plan vestit prin propria ta gură? Tocmai de aceea figura lui Balaam ni se pare ciudată – un om iresponsabil, necopt parcă, lipit de orizontală, lipsit de

discernământ…

Balaam era fiul lui Beor şi locuia la Petor, în Mesopotamia, pe Râu (pe Eufrat) şi avea un dar de-a dreptul răsunător! De unde ştia Balac, împăratul Moabului, de existenţa acestuia, când nu avea televizor, nici internet, căci Balaam locuia la o depărtare de aproape 1000 de kilometri de Moab? Faima prezicerilor lui Balaam s-a răspândit pe o suprafaţă impresionantă. Balaam se defineşte pe sine ca fiind „omul cu ochii deschişi, cel ce aude cuvintele lui Dumnezeu, cel ce vede vedenia Celui Atotputernic” (Numeri 24: 3-4). Fantastic!

Prin gura acestui păgân a răsunat una dintre cele mai frumoase prorocii, care-L anunţa pe Mesia: *Îl văd, dar nu acum, Îl privesc, dar nu de aproape. O stea răsare din Iacov, un toiag de cârmuire se ridică din Israel. El străpunge laturile Moabului…* (Numeri 24: 17).

Scriptura îl numeşte pe Balaam şi „ghicitor”. El binecuvânta, dar şi blestema (cf. Numeri 22: 6), deci din aceeaşi vână a izvorului ţâşnea şi apă dulce şi apă amară (cf. Iacov 3: 11); rostea preziceri inspirate, dar recurgea şi la descântece, ceea ce ţine de magie, de ocult: *Balaam a văzut că Domnul găseşte cu cale să binecuvânteze pe Israel şi n-a mai alergat ca în celelalte rânduri la descântece, ci şi-a întors faţa spre pustiu* (Numeri 24: 1).

El a murit ucis în războiul dintre Israel şi Madianiţi. Ce căuta Balaam acolo, când el era din Mesopotamia? Probabil a mai rămas în zonă ca „misionar”, pentru a-i instrui pe moabiţi şi pe vecinii lor madianiţi cum să atragă poporul lui Dumnezeu în păcatul idolatriel şi al poftelor carnale, pentru a-l distruge. Cum adică? Să distrugă poporul Israel pe care Dumnezeu îl binecuvântase, tocmai prin propria sa gură? Atunci când talantul primit îl pui în negoţ în urzeala Răului, sfârşitul îţi va fi pe măsură.

Balaam avea un dar (Dumnezeu îi vorbea), însă nu avea neprihănire. „A iubit plata fărădelegii”, luând o răsplată substanţială de la Balac, pentru sfaturi date împotriva binecuvântării lui Dumnezeu ieşite prin gura sa. Ca şi cum tu, un muritor, ai ticlui nişte metode prin care să

nimiceşti planurile lui Dumnezeu. Ce nonsens!

Păcatul generat în poporul Israel, de aceste sfaturi ticăloase, a fost pedepsit cumplit şi multe vieţi din poporul ales au fost secerate atunci, dar planul lui Dumnezeu de a-L aduce pe scena istoriei pe Mesia, prin acest popor, s-a împlinit întocmai. Cine se poate împotrivi unui Dumnezeu atotputernic? *Eu sunt de la început, şi nimeni nu izbăveşte din mâna Mea; când lucrez Eu, cine se poate împotrivi?* (Is. 43: 13) Amin! Şi Amin!

În ultima relatare din acest capitol, am constatat cu tristeţe faptul că Balaam, deşi a fost un om hăruit cu un dar deosebit, inima lui a rămas legată de „staniolul" strălucitor al părelniciilor trecătoare, fapt pentru care el încerca să zădărnicească planurile Celui Prea Înalt. Câtă iresponsabilitate!

Dar, spre bucuria noastră, pe paginile Scripturii, am întâlnit şi oameni care, deşi nu făceau parte din poporul ales, constituie exemple vii de credincioşie, bunătate, disponibilitate şi chiar neprihănire, ca în cazul lui Iov. Şi Dumnezeu onorează căutările sincere, lăsându-Se găsit de inimile doritoare. Mai mult, El Îşi alege şi oameni speciali prin care transmite mesaje sfinte, punându-le la dispoziţie o „linie telefonică" specială, ca în cazul magilor. Apoi, am mai putut constata cu uimire şi faptul că Dumnezeu Se apleacă cu gingăşie la inima oricărui om, fie el rob sau slobod, păgân sau evreu. Cum de I-a păsat chiar şi de o roabă egipteană fugită de la stăpâna ei sau de o păgână siro-feniciană care-I tulbura tihna într-un mod atât de insistent? Este vorba de „O ştiinţă prea înaltă ca s-o pot prinde [înţelege]".

CAPITOLUL 4

PĂGÂNII ŞI DORUL METAFIZIC

Cum doreşte un cerb izvoarele de apă, aşa Te doreşte

sufletul meu pe Tine, Dumnezeule! Sufletul meu însetează după Dumnezeu, după Dumnezeul cel Viu.

Psalmul 42: 1-2.

„Cercetătorii care au studiat cele mai vechi texte scrise şi mitologiile care aparţin unor epoci neştiute, au observat că în toate regiunile izolate ale Terrei, între care nu a existat niciun fel de comunicare, oceanele fiind obstacole de netrecut, s-au menţinut acele convingeri fundamentale, proiecţii ale aceloraşi răspunsuri: fiinţa umană nu este constituită numai din trupul vizibil... În fiecare corp sălăşluieşte un suflet... Aceste concepţii le regăsim în toate tradiţiile vechilor populaţii: antichitatea egipteană, sumeriană, indiană, chineză etc. [Şi anume, că] sufletele nu mor simultan cu trupurile."[30]

Mai mult chiar, oamenii din toate vremurile au intuit, au simţit, au descoperit în ei înşişi şi în Creaţie, existenţa unui Creator şi Stăpân şi unii dintre ei L-au căutat cu ardoare, mânaţi de dorul de „Casă". „Tu ne-ai creat pentru Tine – spunea Fericitul Augustin – şi inimile noastre nu-şi găsesc odihna până când nu se odihnesc în Tine". Da, pentru că Dumnezeu a pus în inimile oamenilor chiar şi gândul veşniciei (cf. Ecl. 3: 11). Aşa spune şi una din cântările noastre: *În orice suflet este-un tainic dor/ Dor de lumină, de veşnicie,/ Ascuns în inimi de Dumnezeu...* Oare, să fie vorba de inimile tuturor oamenilor? Desigur, căci „Deasupra capetelor noastre [ale tuturor] există mai mult cer, decât este pământ sub picioarele noastre" (Msn. Vladimir Ghika). Suntem o combinaţie de cer şi pământ – duh ascuns în plămadă de lut. Nu degeaba literatura patristică îl numeşte pe om „inel al creaţiei" – un amestec de cer şi pământ! Un amestec de sensibil şi inteligibil, dar esenţa noastră este duh, nu pământ. Aparţinem unei alte lumi şi ne căutăm originile, căci „Spiritul uman nu se împlineşte decât în mediul divin" – spuneau Părinţii Bisericii.

În cartea sa *Urmărirea lui Dumnezeu,* W. Tozer spune

30 http://acum.tv/articol/3960/

că Cel Prea Înalt Se arată pe Sine oriunde oamenii au receptivitatea necesară pentru a primi această arătare. Referitor la versetul 9 din Ioan 1, el zice: *Lumina aceasta* [Hristos] *era adevărata Lumină care luminează pe* ***orice om****, venind în lume*: „Chiar dacă schimbăm punctuaţia după cum vrem – spune Tozer –, adevărul este tot acolo: Cuvântul lui Dumnezeu atinge inimile tuturor oamenilor ca o lumină care pătunde în suflet. […] Chiar şi oamenilor care nu au auzit niciodată de Biblie, li s-a predicat cu suficientă claritate…”[31] Şi Tozer citează textele din Romani 2: 15 şi Romani 1: 20: *… Ei dovedesc că lucrarea Legii este scrisă în inimile lor; fiindcă despre lucrarea aceasta mărturiseşte cugetul lor şi gândurile lor, care sau se învinovăţesc sau se dezvinovăţesc între ele* (Rom. 2: 15); *În adevăr, însuşirile nevăzute ale Lui, puterea Lui veşnică şi dumnezeirea Lui se văd lămurit, de la facerea lumii, când te uiţi cu băgare de seamă la ele în lucrurile făcute de El. Aşa că nu se pot dezvinovăţi* (Rom. 1: 20).

Din păcate, „Văzul devine vrăjmaş al nevăzutului, iar temporalul, cel al eternului” – spune Tozer. Cu alte cuvinte, cele văzute distrag atenţia, acoperind, asemenea unui văl, frumuseţea lumii nevăzute şi chemarea acesteia.

Unul din capitolele cărţii lui Tozer are titlul: *Vocea care vorbeşte*. El spune că Dumnezeu nu numai că a vorbit, ci *vorbeşte încontinuu*. „Umple lumea cu vocea Sa care vorbeşte”. „Această voce universală a răsunat dintotdeauna şi a tulburat adesea oamenii: conştiinţe neliniştite şi dorinţă de nemurire mărturisită de milioane de oameni încă din zorii istoriei consemnate.”[32] Vocea care vorbeşte este numită de el vocea *universală* – pentru că se adresează tuturor oamenilor din toate timpurile şi de pe toate meridianele: Este o voce omniprezentă. *Dumnezeu* nu S-a lăsat fără mărturie. „În cosmosul viu, însufleţit, există un Ceva misterios, prea minunat, prea copleşitor ca

31 W. Tozer, *Urmărirea lui Dumnezeu*, Ed. Perla Suferinței, Suceava, 2009, p. 59.

32 W. Tozer, *op. cit.,* p. 60.

o minte să-l poată înţelege. Omul care crede, nu pretinde că înţelege. El cade în genunchi şi şopteşte: «Dumnezeule!».”[33] Această prezenţă tainică sesizată sporadic, pe care o numim *imanenţa* lui Dumnezeu în Creaţie, te copleşeşte, trezind în inimă un fior neînţeles şi te îndeamnă la închinare, la adorare, la prăbuşire în faţa Puterii necuprinse de capacităţile noastre cognitive limitate.

Aşadar, Dumnezeu, care este transcendent (deasupra Creaţiei), este în acelaşi timp şi imanent în Creaţia Sa, prin Duhul Său. „Sacrul este revelat în profan, dar şi ascuns de el”[34]. *Tu eşti un Dumnezeu care Te ascumzi* (Is. 45: 15) – *Deus absconditus.* „Ascuns”, dar „revelat”, căci Îl simţim, Îl străvedem parţial, în chip întunecos, ca într-o oglindă, Îl intuim, Îl ghicim. Aşa se face că Revelaţia naturală/generală este permeată de omniprezenţa divină. Tozer ne spune că „Totdeauna este prezentă o Persoană vie, care vorbeşte, imploră, iubeşte, lucrează şi Se arată pe Sine oriunde oamenii au receptivitatea necesară pentru a primi această arătare.”[35] Această receptivitate poate fi prezentă într-o măsură mai mare sau mai mică, depinde de persoana şi „chemarea” fiecăruia.

Unii oameni mai receptivi s-au silit „să-L găsească bâjbâind” („pe pipăite”), măcar că nu era departe de niciunul din ei (cf. Fapte 17: 27). „El este mai aproape decât sufletul nostru, mai aproape decât gândurile noastre cele mai tainice” (Tozer). Sau aşa cum spunea un păgân din India, Šankara, căruia i S-a revelat Dumnezeul Cel Unic: El locuieşte ca o „călăuză interioară” în tot ce este mai initim în om, fiind „sufletul sufletului”.

Atotputenicul ştie când stau jos şi când mă scol, şi de departe îmi scrutează gândul. Îmi cunoaşte până şi gesturile banale, cum ar fi: când umblu şi când mă culc. Îmi urmăreşte toate căile şi îmi cunoaşte până şi cuvântul

33 *Ibidem*, p. 60.

34 Aurel Codoban, *Sacru şi ontofanie*, Polirom, Iaşi, 1998, p. 114.

35 W. Tozer, *op. cit.*, p. 40; 52-53.

pe care încă nu l-am rostit. Îmi numără paşii, îmi colectează lacrimile şi mi le păstrează în cutia Lui cu amintiri... Există o Prezenţă Sfântă de jur împrejurul meu, căci m-a pus sub lupa dragostei Lui şi mă cercetează îndeaproape şi cu interes (cf. Ps. 139: 1-6). *Ce este omul, ca să-Ţi pese atât de mult de el* – se întreabă Iov –, *ca să iei seama la el, să-l cercetezi în toate dimineţile şi să-l încerci în toate clipele?* (Iov 7: 17-18). Acesta este un adevăr şocant, mai presus de puterile noastre de înţelegere – „o ştiinţă prea înaltă ca să o pot prinde [pricepe]" – spune psalmistul.

După cum arătam mai sus, de-a lungul vremurilor, au existat oameni care L-au căutat pe Acest Atotprezent cu ardoare, fără să aibă „harta" – Scriptura (Revelaţia supranaturală) –, deci „pe orbecăite". Aceştia Îl străvedeau în Revelaţia naturală, „ca în ghicitură" – cum spune Biblia ortodoxă –, adică vag, ca printr-un văl, Şi totuşi, „Creaţia ne duce ca de mână la Dumnezeu" (Sf. Ioan Gură de Aur). Prin inteligenţa internă a materiei, Creaţia arată înspre El. Acei păgâni căutători se ţineau cu obstinenţă de „urmele degetelor Lui" cu care Se atinsese de Planeta noastră şi de sufletele lor. Uneori aceştia se retrăgeau chiar şi din mijlocul oamenilor pentru o vreme. Da, căci „Cultura devine un sistem de constrângere"[36] – adevăr de care prea puţin suntem conştienţi. Cultura ne nivelează; trece peste noi într-un mod agresiv, ca un tăvălug. Eşti prins în sistem şi trebuie să te conformezi, *volens, nolens*.

Este adevărat că Hristosul nostru nu ne îndeamnă să ieşim din lume, ca o practică permanentă. Creşterea duhovnicească are loc în vârtejul evenimentelor, în contextul mersului lumii acesteia, însă rugăciunea Lui a fost ca acolo, în iureşul lumii, Dumnezeu să ne păzească de Cel Rău. Dar anumite perioade de retragere în liniştea naturii ar fi foarte benefice, pentru a ne detaşa de tot ce se întâmplă în jurul nostru, pentru a ne evalua căile şi a ne apropia de Dumnezeu. Căci aşa cum arătam mai sus:

36 Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Bucureşti, Ed. Anastasia, [199?], p. 134.

„Văzul devine vrăjmaş al nevăzutului” (Tozer).

Personal, cred că în cazul acelor „urmăritori ai lui Dumnezeu” este vorba şi de o chemare specială. Într-una din călătoriile mele am întâlnit un preot care era duhovnic la o mănăstire de maici din Căşiel. El mi-a spus că a simţit o chemare de apropiere de Dumnezeu din tinereţe. Era învăţător într-un sătuc de munte, iar duminica când toţi tinerii ieşeau la hora din sat, el se ducea în pădure, de unul singur, şi citea. După Revoluţia din 1989, a făcut studii teologice şi a devenit preot. Îmi spunea că la mănăstirea în care slujea, erau multe măicuţe care au simţit din copilărie chemarea spre o viaţă de călugărie, iar unele dintre acestea au trebuit să fugă de acasă, pentru că părinţii nu erau de acord cu alegerea lor**.**

Fericitul Augustin (sec. IV d.Hr.), spune în *Confesiuni*: „De unde-L cunosc toţi ca să-l dorească atât? Unde L-au văzut ca să-L iubească? Noi L-am avut, nu ştiu cum…” Acelaşi lucru îl spune şi Henry Suso, un călugăr dominican din secolul al XIV-lea: „Doamne, iubitor, plin de gingăşie! Încă din vremea copilăriei sufletul meu a tânjit, **cu o sete arzătoare după ceva**…” Aceste cuvinte îmi amintesc de „focul din oasele” proorocului Ieremia (sec VII-VI î.Hr.): *Iată că în inima mea este ca un foc mistuitor închis în oasele mele. Caut să-l opresc, dar nu pot…* (Ier. 20: 9). Este adevărat că în cazul lui Ieremia vorbim despre un alt fel de „foc”, dar dorul neostoit după Dumnezeu este şi el asemenea unui „foc” care te mână în căutarea Lui. Acest lucru îl spun sute şi sute de oameni „aleşi” („chemaţi”) care s-au trezit cu acest dor metafizic în suflet şi au căutat să-l ostoiască cu stăruinţă.

Sadhu Sundar Singh, care a trăit în prima jumătate a secolului 20, a întâlnit deseori în ascensiunile sale din

Himalaia pe unii din acei celebri sihaştri tibetani care se retrăgeau în peşteri naturale, pentru meditaţie şi rugăciune; ei învârteau fără răgaz o moară de rugăciuni, sperând să găsească drumul spre Dumnezeu, aşa cum Îl înţelegeau ei. Într-o zi, Sundar a dat peste un asemenea sihastru rugător, care era ascuns într-o grotă. Ca să lupte contra somnului, îşi legase pletele lungi de bolta grotei şi ceas de ceas implora iertarea păcatelor, cerând pace pentru sufletul său. Sundar l-a întrebat dacă a găsit pacea mult dorită. Răspunsul a fost un „Nu" trist şi apăsat. Sundar Singh i-a povestit câte ceva din viaţa lui Isus, care a zis: „Veniţi la Mine voi toţi cei trudiţi şi împovăraţi şi Eu vă voi da odihnă". Pe măsură ce îi vorbea, inima sihastrului se deschidea spre Mântuitorul, şi în cele din urmă a strigat: „Condu-mă la El; vreau să-i fiu ucenic!" A primit chiar atunci pacea şi bucuria după care însetase sufletul său, iar Sundar l-a dus la o staţie misionară pentru a fi învăţat mai în detaliu despre credinţa creştină.[37]

„Dar unde este Dumnezeu?" – se întreabă Monahul Teoclit Dionisiatul. Acolo unde începe dorul de El..." Dumnezeu vine în întâmpinarea acestui dor...

Cum să ne explicăm căutările unora dintre filosofii Antichităţii după o viaţă împodobită cu frumuseţea virtuţilor? Platon, un păgân am zice noi, care a trăit cu 400 de ani înainte de Hristos, defineşte acest dor metafizic ca fiind „însetarea nebunească după o stare de plenitudine originară".[38] Tot el spune în *Banchetul*: „Tânjind după frumuseţe şi iubind-o, descoperim că dragostea şi frumuseţea sunt doar nişte chemări către o zonă mai presus de cuprinderea minţii noastre şi de determinările experienţei noastre pur omeneşti, către un absolut, în principiu, incompatibil cu definiţia noastră, dar mai bogat în intensitatea lui decât tot ce am putea visa în

37 Cf. Alice, Van Berchem, *Un martor al lui Hristos*, *Sadu Sundar Singh*, Ed Stephanus, 2002, p. 50.

38 Platon, *Banchetul sau Despre frumos*, Humanitas, București, 1995, în Preambul, p. 48.

insatisfacţia noastră de a fi doar ceea ce suntem. Insatisfacţia care ne face să dorim ceva anume ne conduce la insatisfacţia care ne face să ne desprindem de tot ce am dobândit, pentru a ajunge la Forma Frumuseţii, unde să ne putem în sfârşit odihni, dar în faţa unei plenitudini, nu în faţa unui gol [adică, nu în faţa unei închipuiri, fără esenţă].[39]

Cuvântul „filosofie”, folosit pentru prima dată de Pitagora (sec. VI î.Hr.), însemna pe atunci „căutarea înţelepciunii”, „căutarea sensului vieţii” şi „grija pentru suflet”. Cum să ne explicăm tânjirea după Realitatea Fiinţială Supremă a unor oameni din Antichitate, care străbăteau sute de kilometri pentru a se adăpa la vreun „izvor duhovnicesc”? Atenţia lor era focalizată în exclusivitate asupra Fiinţei Supreme. De unde gândul nemuririi şi al pregătirii pentru viaţa de Dincolo? Convingerea personală a lui Tozer este că **toate aceste strădanii ieşite din comun constituie un răspuns „imperfect şi blocat de păcat, dat VOCII creatoare ce răsună pe tot pământul.”**[40]

Mulţi din aceşti căutători erau oameni integri, care puneau un mare accent pe cultivarea virtuţii în viaţa lor de toate zilele, nu numai la nivel de faptă, ci şi la nivel de vorbă, de gând, de intenţie etc. Cu alte cuvinte, ei se străduiau să cureţe, pe cât le era cu putinţă, şi „partea dinăuntru a blidului”, deci nu ne mirăm că Dumnezeu li se descoperă într-o anumită măsură, căci aşa ne spune şi Cartea Sfântă: *Ferice de cei cu inima curată, căci ei vor vedea pe Dumnezeu* (Mt. 5: 8).

CONSTATĂRI ULUITOARE ALE MISIONARILOR

Eram gata să răspund celor ce nu întrebau de Mine, eram gata să fiu găsit de cei ce nu Mă căutau; am zis:

39 *Ibidem*, p. 61.

40 Cf. W. Tozer, *op. cit.*, p. 61.

„Iată-Mă, iată-Mă!” către un neam care nu chema Numele Meu.

(Is. 65: 1)

Este uimitor faptul că zeci de popoare păgâne, departe de orice fel de civilizaţie, au păstrat în suflet credinţa într-un Dumnezeu unic, Atotputernic şi Atoateştiutor, credinţă transmisă din generaţie în generaţie, până aproape de vremurile noastre, spre marea uimire, dar şi bucurie a misionarilor! Uimitor este faptul că multe din aceste popoare îşi păstrează credinţa într-un singur Dumnezeu, în contextul unor culturi politeiste idolatre. Ceea ce ne surprinde şi mai mult este faptul că Dumnezeu foloseşte profeţi ai popoarelor păgâne pentru a întreţine vie această aşteptare. Uneori, El îi anunţa cu ani înainte pe văzătorii băştinaşi, că vor veni nişte „fraţi albi” cu „aripi albe” (pânzele vapoarelor), care le vor aduce Cartea Lui, pe care ei o pierduseră din neglijenţă. Este interesant faptul că despre această „Carte”, vorbesc uneori chiar şi popoare care, culmea! nu au nici măcar un alfabet, darămite materiale scrise în limba lor! Acest lucru ne face să ne prosternem în faţa Dumnezeului nostru, IUBITORUL DE OAMENI, care-i are în vedere pe toţi oamenii, indiferent de meridian geografic, epocă istorică, grad de emancipare culturală etc., care pentru El sunt egale cu zero. „Omul se uită la ce izbeşte ochiul, dar Domnul se uită la inimă” (1 Sam. 16: 7). Amin! Pentru El important este sufletul veşnic trăitor al oamenilor, oricât de primitivi ar fi, pentru că aceştia fac parte dintre neamurile Lui: „Suntem din neamul Lui...” (Fapte 17: 28). Macarie, unul din Părinţii pustiei, spunea că „Între om şi Dumnezeu există cea mai strânsă relaţie de rubedenie”.

Este adevărat că sufletul căutător dintre păgânii primitivi putea medita în linişte, căci nu era îmbâcsit cu atâtea informaţii, atâtea cerinţe ale sistemului, care-l biciuiesc pe omul contemporan. Nu existau atâtea distrageri, atâtea mici ecrane, atâtea obligaţii sociale şi de altă natură. Cel care avea o chemare specială din partea

lui Dumnezeu găsea oricând un loc potrivit pentru a sta în legătură cu Realitatea Fiinţială Supremă, oricum ar fi numit-o, fără atâtea obstacole, căci „Urechea liniştii va auzi de la Dumnezeu lucruri minunate” (Filocalia).

Din cartea lui Don Richardson, *Veşnicia din inimile lor, Dovezi uluitoare ale credinţei într-Unul Dumnezeu Adevărat, în sute de culturi ale lumii*, am extras câteva exemple, prezentându-le sumar. Cel mai uluitor adevăr este faptul că Dumnezeu alege să le transmită mesaje unor oameni, pe care noi i-am numi nişte păgâni primitivi, transformându-i în profeţi ai Lui, pregătind astfel calea spre mântuire a unor vânători de capete.

O, adâncul bogăţiei, înţelepciunii şi ştiinţei lui Dumnezeu! Cât de nepătrunse sunt judecăţile Lui şi cât de neînţelese sunt căile Lui! Şi, în adevăr, „cine a cunoscut gândul Domnului? Sau cine a fost sfetnicul Lui? Cine I-a dat ceva întâi, ca să aibă de primit înapoi?” Din El, prin El şi pentru El sunt toate lucrurile. A Lui să fie slava în veci! Amin! (Rom. 11:33-36).

POPORUL KAREN DIN BIRMANIA

Karenii din Birmania au întâlnit pentru prima dată un alb, un diplomat englez, care, însoţit de un tălmaci, venise să arbitreze disputele dintre birmanezi şi Marea Britanie. Karenii l-au înconjurat cu faţa strălucind de bucurie şi l-au întrebat dacă le-a adus Cartea. Ce carte? Strămoşii lor le-au spus că va veni un „frate alb” care le va aduce o Carte scrisă de Yzwa – Dumnezeul suprem –, pe care ei o pierduseră, iar Cartea cu pricina îi va elibera de asupritori. Acest popor avea profeţi care îi învăţau imnuri rămase din moşi strămoşi, închinate lui Yzwa.

Alonzo Bunker, un autor care a trăit printre kareni timp de 30 de ani, descrie o seară de învăţătură în junglă: „Este aproape imposibil să descrii solemnitatea şi respectul cu care aceşti bătrâni cărunţi recitau în fiecare seară imnurile despre persoana lui Yzwa, şi uimirea

copiilor, care erau atraşi ca de un magnet de acest consiliu al bătrânilor. O vreme se păstra linişte, numai pocnetul lemnelor de bambus arzând în foc se mai auzea. Atunci bătrânul profet al satului se ridica, îşi înălţa braţele ca şi când ar binecuvânta şi zicea: «O, voi copii şi strănepoţi, la început Yzwa i-a iubit pe kareni mai mult decât pe oricare alt popor. Dar ei n-au ascultat de poruncile Sale; Yzwa i-a blestemat, pentru că au ascultat spusele lui Mu-kaw-lee [Satana], şi de aceea suntem acum în această stare de jale şi nu avem cărţi.»”

Şi profetul continua: „Dar Yzwa va avea iarăşi milă de noi, şi ne va mântui. Ne va iubi iarăşi, mai mult decât pe alte neamuri”. Alonzo Bunker scrie că: „Mântuitorul [karenilor] trebuia să fie «un străin alb», iar el urma să vină peste mare, dinspre Vest, cu nişte «aripi albe» [pânzele corăbiilor], aducându-le «Cartea albă» a lui Yzwa.”[41]

POPORUL GEDEO DIN ETIOPIA

În Etiopia de sud trăiesc multe triburi ale poporului gedeo – cultivatori de cafea –, care cred într-o Divinitate binevoitoare – *Magano*. Cu toate că ştiau că Manago este Creatorul atotputernic al tuturor lucrurilor, ei îi aduceau jertfe lui *Sheitzan* – o fiinţă diabolică –, dar nu pentru că îl iubeau, ci pentru că ziceau că nu au destule legături cu Magano pentru a putea termina cu Sheitzan.

Un om gedeo, Warrasa Wange, aparţinând familiei regale din tribul Dilla, a făcut o rugăciune lui Magano, implorându-L să Se descopere poporului gedeo. Magano i-a răspuns numaidecât. Într-o vedenie, i s-au arătat doi oameni albi, care s-au apropiat de oraşul Dilla; s-au oprit sub un sicomor, pentru a-şi ridica un adăpost şubred. I s-a arătat în continuare că mai târziu, aceştia şi-au făcut nişte adăposturi mai rezistente, cu acoperişuri lucioase, care s-au înmulţit, acoperind un deal întreg. El nu mai văzuse asemenea construcţii, căci adăposturile lor erau acoperite

41 Cf. Don Richardson, *op. cit.*, pp. 51-59.

cu iarbă. Apoi a auzit o voce: „Oamenii aceştia îţi vor aduce un mesaj din partea lui Magano. Aşteaptă-i!” Apoi, în vedenie, se făcea că el îşi ridică ţăruşul central al casei (simbolul vieţii), aşezându-l lângă construcţiile cu acoperiş strălucitor. Warrasa a înţeles că viaţa lui va trebui să se identifice cu viaţa acelor oameni şi cu mesajul trimis de Magano.

Între timp, şi alţi profeţi de-ai lor anunţau venirea mesagerilor străini. Au trecut 8 ani de aşteptare... Apoi, în 1948, un canadian cu ochi albaştri, pe nume Albert Brant şi colegul său au apărut lângă oraşul Dilla cu un camion vechi. Warassa a auzit zgomotul şi s-a dus într-acolo. Misionarii s-au oprit exact sub acel sicomor, pentru a-şi ridica cortul...

După trei decenii existau deja peste 200 de biserici ai oamenilor gedeo! Slavă lui Dumnezeu!

POPORUL SANTAL DIN INDIA

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea misionarii au găsit o receptivitate ieşită din comun la poporul santal, situat în nordul Indiei, la graniţa cu actualul Bangladeş. Ascultându-i pe misionari, băştinaşii au înţeles că oamenii albi le vorbesc despre Thakur Jiu, care tradus înseamnă „Dumnezeul cel adevărat”, despre Care ştiau că nu poate fi văzut, însă El vede totul. El a creat toate lucrurile şi toate fiinţele pe care le hrăneşte şi fiecare lucru creat a fost aşezat la locul lui.

Bătrânii poporului le-au istorisit misionarilor că străstrămoşii lor se închinau numai lui Thakur Jiu. Dar atunci când triburile lor au început să migreze spre „Ţara Zarpi”, au ajuns la nişte munţi uriaşi pe care nicicum nu i-au putut trece. Atunci au făcut legământ cu spiritul acelor munţi – Maran Buru –, zicându-i că dacă îi va ajuta să treacă dincolo, îi vor aduce jertfe. Au descoperit curând o trecătoate şi au năvălit în câmpiile ce se deschideau în faţa lor. De atunci, au început să se închine duhurilor şi soarelui, dar nu din dragoste pentru Maran Buru, ci în

virtutea jurământului făcut.

Când santalii şi-au dat seama că se pot reîmpăca cu Thakur Jiu, prin Isus Hristos – Calea –, au răspun chemării Lui cu o burie negrăită. Misionarul norvegian Lars Skrefsrud şi colegul lui trebuiau să facă câte optzeci de botezuri pe zi, atât de multe erau sufletele fericite dornice de reîmpăcarea supremă cu Thakur Jiu![42]

POPORUL LAHU DIN BIRMANIA

În regiunea unde Birmania se îngustează, între China şi Tailanda, trăiesc oamenii numiţi lahu. Câţiva dintre ei s-au dus la oraş ca să-şi vândă marfa. Misionarul William Marcus Young predica în piaţă poporului budist, shan. Printre localnici, a văzut şi nişte oameni îmbrăcaţi mai ciudat care s-au apropiat, ascultând cu mare atenţie. Erau câţiva oameni din poporul lahu care erau în aşteptarea mesagerului alb şi a mesajului acestuia. Ei s-au apropiat de Young, zicându-i: „Poporul nostru a aşteptat venirea ta de secole; avem chiar case de adunare construite în satele noastre, pregătite pentru venirea ta”. Ei purtau niste împletituri din funii aspre, care le atârnau la încheieturile mâinilor, din vremuri imemoriale. „Legăturile simbolizează robia noastră în faţa spiritelor rele (a *natsii*-lor). Numai tu, ca trimis a lui Gwiʒsha poţi tăia aceste legături, după ce ne vei aduce în inimi Cartea pierdută a lui Gwiʒsha”. Uimiţi, dar bucuroşi, Young şi însoţitorii lui au mers în satele lor. Ceea ce urmează seamănă cu nişte Fapte ale Apostolilor petrecute în secolul al XIX-lea. Zeci de mii de lahu au devenit creştini.[43]

POPORUL WA, situat în vecinătatea poporului lahu, avea obiceiul ca în sezonul semmănatului să planteze o dată cu seminţele şi capete umane, pentru a avea o recoltă bună. Erau învăţaţi de *natsii* (duhurile necurate) să facă

42 Cf. Don Richardson, *op. cit.,* pp. 27-31.

43 Cf. *ibidem*, p. 69.

aşa. Dar din când în când, profeţii ridicaţi de Dumnezeu, pe care-L numeau Siyeh, condamnau vânătoarea de capete şi închinarea la spirite. Un astfel de profet s-a ridicat în jurul anului 1880 – Pu Chan. El a convins câteva mii de oameni din tribul wa, din satul Pong Lai şi din zonele înconjurătoare să renunţe la vânătoarea de capete şi la închinarea la spirite. El prevestea venirea „fraţilor albi" cu Cartea pierdută. Într-o zi, profetul Pu Chan a pus şaua pe un ponei şi le-a zis ucenicilor săi: „Siyeh mi-a spus azi noapte că fratele alb în sfârşit s-a apropiat de noi! El va conduce acest ponei până la el. Când îl veţi găsi urcaţi-l pe acest ponei!" Ucenicii lui se aşteptau ca poneiul să se oprească la primul râu, dar el a mers neabătut până la „fratele alb", străbătând un drum de 200 mile (320 km) prin munţi, până în oraşul Kengtung, unde a intrat exact pe poarta unui centru misionar şi s-a oprit lângă fântână. Oamenii au auzit zgomot în fântână şi când s-au uitat, au văzut doi ochi albaştri şi o faţă prietenoasă, care le-a spus „Bun venit!". Era misionarul William Marcus Young, care încă săpa la fântâna neterminată. De cum a ieşit, străinii l-au întrebat: „Ai adus o Carte a lui Siyeh?" „Da", a răspuns acesta. Oamenii wa i-au zis: „Poneiul acesta este înşăuat special pentru tine. Tot poporul nostru te aşteaptă! Ia Cartea! Trebuie să plecăm!" Desigur, el n-a putut pleca chiar atunci. I-a găzduit, iar atunci când s-a dus, a putut constata cu bucurie că inimile erau pregătite – holdele erau coapte, gata de seceriş. Young şi însoţitorii lui au fost primiţi cu braţele deschise şi oamenii primeau nuamidecât mesajul, fiind botezaţi cu miile.[44]

POPORUL MIZO DIN INDIA

Poporul mizo trăia la graniţa dintre India şi Birmania. Un autor mizo, pe nume Haminga, spune că poporul lui credea în *Pathian* – ceea ce tradus ar însemna „Tatăl Sfânt" – Creatorul tuturor lucrurilor, Fiinţa Supremă a întregii omeniri şi a întregii bunătăţi. Poporul mizo Îi aducea jertfe

44 Cf. Don Richardson, *op. cit.,* p. 61 și 72.

numai şi numai Lui. Ei aveau şi tradiţia Cărţii sfinte, pe care la începuturi, Pathian ar fi dat-o strămoşilor lor, dar ei au pierdut-o.

În cartea sa, Haminga arată că în secolul al XIX-lea, un mizo, pe nume Darphawka, un proroc de-al lor, a avut un vis profetic: „Noaptea, o voce i-a spus: «O mare lumină va veni de la Vest şi va străluci deasupra ţării poporului mizo. Urmează acea lumină!»” El le spunea la ai săi: „Această lumină, poate că nu va veni în timpul vieţii mele, dar când va veni, urmaţi-o! Urmaţi-o!”[45]

POPORUL MBAKA DIN REPUBLICA CENTRAFRICANĂ

Richardson a auzit această mărturie direct de la misionarul Eugene Rosenau, care lucra în mijlocul poporului mbaka: Koro, Creatorul, a vestit cu mulţi ani în urmă strămoşilor acestui popor despre faptul că El deja îl pregătise pe Fiul Său pentru lumea aceasta, ca El să vină şi să împlinească un lucru minunat pentru întreaga omenire. Dar ei s-au îndepărtat de El şi I-au uitat promisiunile. Generaţii succesive au dorit să redescopere adevărul despre Fiul lui Koro, dar tot ce au mai putut afla a fost că vor veni nişte mesageri albi ai lui Koro şi le vor aduce aminte de toate cele uitate. Oamenii din satul Yablangba erau consideraţi „păstrătorii înţelepciunii lui Koro” – un fel de clan levitic. Atunci când li s-a predicat Cuvântul lui Dumnezeu, aceştia l-au primit în masă, căci holdele erau tocmai bune de seceriş. [46]

Poporul gedeo şi mbaka i-au întrebat pe misionari: „Strămoşul tău a ştiut despre calea lui Dumnezeu? Atunci de ce nu a venit să-i spună şi strămoşului meu?”

Doamne, dă-ne şi nouă un duh plin de râvnă, ca să vorbim celor din jur despre Tine. Pentru că în ziua aceea ne vor pune şi nouă aceeşi întrebare: „Tu, dacă ai ştiut

45 *Ibidem*, p. 64-65.

46 Cf. *Ibidem*, p. 39.

despre mântuirea în Hristos, de ce ai tăcut?”

DUMNEZEUL AFRICANILOR

Profesorul Alexis Kagame, el însuşi african, mai exact ruandez, a scris mai multe cărţi, printre care şi *La Philosophie bantu comparée,* unde arată că în toată partea Africii situată la sud de Sahara, se poate constata universalitatea percepţiei unei Fiinţe Supreme, unice, preexistente – (Unul care există înaintea oricărei realităţi existente – spun ei), Cel care se află la capătul unor întregi serii de cauzalităţi şi deasupra tuturor categoriilor de făpturi existente.

În cultura bantu Dumnezeu este *Altul* prin definiţie, în comparaţie cu celelalte realităţi din Universul cunoscut. (Noi am zice ca Rudolph Otto că Dumnezeu este *Ganz anderes*, sau că El este transcendent – dincolo de şi deosebit de tot ce există.)

În Tanzania, această Fiinţă este *Creator, Stăpânitor, Păzitor, Binefăcător*. În Zair şi în Uganda El este perceput ca *Arhitectul care planifică şi organizează Universul* sau *Cel care este Organizatorul, prin excelenţă*. În Ruanda *Cel Preexistent* este *Cel de odinioară*, *Marele Făptuitor*... Cuvântul „Zambi” tradus prin „Făptuitor” este folosit sub o mulţime de variante din Camerun până în Congo. Rădăcina acestui cuvânt – spune Kagame – implică ideea de „a spune şi a face, acţionând”, „a acţiona prin cuvânt” sau „a spune ceva cu forţă”.

Despre sensul cuvântului „Zambi”, autorul Van Wing spune că atunci când îi întrebi pe oamenii din poporul bakonga: „Cine este Nzambi? Cei mai mulţi vor răspune: «Nu ştim cine este.» Sau: «Nzambi este Nzambi!» «Este el un strămoş-căpetenie?» «Este el soarele, luna sau cerul?» «Un spirit al apelor?» «Nzambi este Nzambi, insesizabil şi îndepărtat [t.n.].»”[47] Aceste răspunsuri, nouă, creştinilor, ne sugerează felul în care Dumnezeu S-a definit pe Sine

47 Citat din Van Wing în Pietro Lupo, *Dieu dans la tradition malgache, Editions Karthala, Paris,* 2006, p. 93.

Însuşi: „Eu sunt Cel ce sunt”. Punct. El este mai presus de cuvinte şi definiţii: *Existenţa Absolută*.

Profesorul Kagame, spune în continuare că termenul *Leza* s-ar traduce prin *Cel Atotputernic.* Cu numeroasele lui variante este prezent în mai multe regiuni din Africa centrală: *Mukolo, Cel Foarte Puternic* este termenul folosit în Zimbawe şi în anumite regiuni ale Mozambicului. Iliyba, cu mai multele sale variante, înseamnă *Cel Preexistent* sau *Soarele,* la poporul bakongo şi la poporul isubu-duala din Camerun, dar şi la alte popoare din partea de nord-est din Uganda şi Tanzania. Distincţia dintre soarele ca astru şi Soarele-Preexistent se poate stabili fără echivoc datorită contextului, dar şi datorită acordurilor gramaticale specifice, care ne lasă să recunoaştem dacă este vorba de un lucru (astrul) sau de o persoană: *Cel Preexistent*.[48]

POPORUL MALGAŞ DIN MADAGASCAR

În cartea lui Pietro Lupo, *Dieu dans la tradition malgache*, găsim exemple impresionante de credinţă într-o Realitate Fiinţială Supremă, net diferită de tot ce există în lumea noastră sensibilă. El dă citate din diferite reviste şi cărţi scrise de misionari sau autori locali. „Malgaşii sunt convinşi că Universul este sub stăpânirea unui singur Dumnezeu, Creatorul tuturor lucrurilor. Ei Îl numesc Zanahary, „Cel care a creat” sau Andriamanitra, care înseamnă „Nobilul parfumat”[49], iar uneori se adaugă şi faptul că el are unghiile curate. În cultura şi în condiţiile lor de viaţă, mai rar poţi vedea oameni parfumaţi, cu unghiile curate, ceea ce constituie o culme a frumuseţii.

„Dumnezeu este perceput de poporul malgaş ca Principiu etern, Stăpân al timpului şi atotprezent în spaţiu. […] El stăpâneşte peste liniştea din văi şi peste nopţile întunecate; el este «peste tot unde omul se crede singur»; el vede totul, cunoaşte totul, el dă viaţa şi tot el o ia înapoi,

48 Cf. Pietro Lupo, *op. cit.*, p. 93-94.

49 *Ibid.*, p. 66.

el se situează deasupra puterilor percepute ca fiind sacre."[50]

Pentru a lămuri ce înţeleg ei prin „puterile sacre", trebuie să amintim că, în paralel cu credinţa într-o Fiinţă Supremă, ei tind să personifice forţele naturii: diverşi *zanahary*... localizaţi în izvoarele apelor, în râuri, în copaci, în anumite grote sau în anumiţi munţi vestiţi. Aceste locuri sunt considerate spaţii sfinte. Dar ele sunt percepute ca fiind doar receptacule ale Sacrului, net distincte de noţiunea de *Zanahary* sau de *Andriamanitra*.

Zanahary este considerat a fi „expresia plenitudinii şi a desăvârşirii divine care se desfăşoară într-o bipolaritate dialectică. Toate calităţile bărbatului şi toate valorile femeii se găsesc simultan condensate în stare de perfecţiune şi plenitudine în Zanahary. Toată vitalitatea naturii îşi găseşte izvorul şi principiul său, în El... [t.n.] – spune Jaovelo Dzao"[51] El este Creatorul, care „a făcut mâinile şi picioarele oamenilor" spun cei din poporul malgaş.

Dar au fost şi oameni sus-puşi care s-au poticnit în Persoana lui Isus Hristos, propovăduită de misionari, pentru că El nu arăta deloc a „Prinţ parfumat, cu unghiile curate", deoarece a fost batjocorit, bătut şi huiduit şi apoi răstignit pe o cruce. Deci El arăta mai degrabă a rob, un Dumnezeu al scalvilor, al păcătoşilor, al săracilor, şi nu al aristocraţiei. De aceea, regina Ranavalona şi nobilii care o înconjurau L-au considerat pe Isus un Dumnezeu periculos pentru puterea şi poziţia lor, deci El trebuia evitat. Da – ziceau ei –, Isus poate fi Dumnezeul albilor, dar nu al lor.[52]

Ferice de acela pentru care nu voi fi un prilej de poticnire! (Lc. 7: 23)

În cartea sa întitulată *Sacrul*, Rudolf Otto ne spune

50 Cf. *ibidem,* p. 81-82.

51 *Ibid.*, p. 71.

52 Cf. Pietro Lupo, *op. cit.*, p. 80.

că în numeroase tradiţii ale popoarelor barbare găsim elemente ce se ridică mult deasupra nivelului celorlalte rituri şi obiceiuri religioase ale lor. Este vorba de reprezentări ale unor Divinităţi, de care, adesea, nu se ţine seama aproape deloc, în practica religioasă, dar „cărora li se atribuie în mod aproape involuntar, un rang superior atribuit tuturor celorlalte figuri mitice şi care te pot face să te gândeşti la divin în înţelesul lui cel mai înalt” – spune Rudolf Otto –, [ca în cazul poporului Santal din India, al poporului Mbaka din Republica Centrafricană, sau al poporului Lahu din Birmania etc., după cum s-a arătat mai sus]. „Acolo, unde pe calea misionarismului a pătruns predicarea teistă, aceste divinităţi superioare pot fi uşor recunoscute ca fiind Dumnezeul cel adevărat […], iar convertiţii mărturisesc de bună voie că L-au cunoscut pe Dumnezeu, dar că nu L-au cinstit. […] Fenomenul este foarte ciudat. Ce i-a îndemnat pe «sălbaticii» care trăiau într-un mediu de superstiţie barbară, să accepte şi să adopte asemenea reprezentări „difuze”, dacă nu o predispoziţie pentru ele, existentă în sufletele lor, predispoziţie care **nu** le-a îngăduit să le lase să treacă pe lângă ei, care i-a obligat cel puţin să le ia în seamă, să le păstreze şi să le transmită mai departe, făcându-i să se intereseze de ele, să le simtă şi să le recunoască mărturia în propria lor conştiinţă?” „Aceste presimţiri şi anticipări, […] nu sunt surprinzătoare, ci dimpotrivă, sunt uneori pur şi simplu de aşteptat şi fireşti.”[53] Este vorba de „mărturia pe care propriul lor suflet o depune în favoarea ideilor religioase, o mărturie mai solidă, desigur, la oamenii simpli, decât la cei care şi-au pierdut naivitatea”[54]

Exact acest adevăr l-am descoperit şi în relatările condensate de mai sus. Am observat că la cele mai diverse popoare, exista o credinţă într-o Fiinţă Supremă, eternă, omniprezentă şi omniscientă, numită în diverse feluri.

Richardson se întreabă: „Ar fi posibil ca tradiţiile acestor popoare despre un Dumnezeu Unic să izvorască

53 Rudolf Otto, *Sacrul*, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 174.
54 *Ibidem*, p. 175.

din acea veche rădăcină monoteistă care caracteriza perioada patriarhilor?” Dumnezeu ştie. Chiar şi oamenii de ştiinţă care studiază culturile arhaice spun că monoteismul a precedat politeismul.

Din cele relatate de mulţi misionari, de pe toate continentele, rezultă că Dumnezeu se folosea de anumiţi oameni dotaţi de El – văzători şi proroci, înştiinţându-i că Lumina se apropie, deci să aibă nădejde.

CAPITOLUL 5

CĂUTĂRI METAFIZICE ALE PĂGÂNILOR DIN SECOLUL VI î.Hr.

În orice suflet e-un tainic dor…
Dor de lumină, de veşnicie
Ascuns în inimi de Dumnezeu

În acest capitol, vom încerca să facem o incursiune în vremurile străvechi, ca să scrutăm acele epoci acoperite cu praful uitării… Oare, cum gândeau păgânii în urmă cu mii de ani? Cum şi-L închipuiau pe Dumnezeu? Cum încercau să se apropie de Realitatea Fiinţială Supremă? Cum de s-au putut ridica unii oameni aleşi la credinţa într-un singur Dumnezeu, într-un context politeist, idolatru, dominat de păcate? Care au fost condiţiile lor de viaţă?

„…Este greu să ne imaginăm cum ar putea funcţiona spiritul uman fără a avea convingerea că ceva ireductibil real există în lume; […] Conştiinţa unei lumi reale şi semnificative este strâns legată de descoperirea sacrului. Spiritul uman a sesizat diferenţa între ceea ce se revelează ca fiind real, puternic, bogat, şi semnificativ, şi ceea ce este lipsit de aceste calităţi, adică curgerea haotică şi periculoasă a lucrurilor, apariţiile şi dispariţiile lor fortuite şi vide de sens. **Sacrul este un element în structura**

conştiinţei şi nu un stadiu în istoria acestei conştiinţe. A fi sau mai degrabă a deveni om înseamnă a fi religios [s.n.]”.[55]

„În sec VI î.Hr. gândirea religioasă şi filosofică era dominată de problema Unului şi a Multiplului. Spiritele religioase ale timpului se întrebau: «Care este relaţia dintre fiecare individ luat în parte şi Divinitatea de care individul se simte legat? Cum se poate realiza unitatea dintre om şi Divinitatea sa?»”[56] Câţiva oameni din acele vremuri, mânaţi fiind de un dor metafizic profund, au încercat să răspundă la aceste întrebări existenţiale, fiecare în felul lui, după măsura de lumină care a străpuns vălul realităţii materiale şi al contextului cultural în care au trăit.

Mai mulţi autori au observat că în secolul VI î.Hr., au apărut, parcă simultan, mari fondatori sau reformatori de religii, în diferite colţuri ale lumii, ca o coincidenţă stranie: Gautama (Buda), Lao-Tse, Confucius, Orfeu, Epimenide, Zarathustra, Mahavira, Zamolxex, Pitagora etc..[57] Mircea Eliade explică această coincidenţă, folosind cuvântul *Zeitgeist* (spiritul vremii). Cu alte cuvinte, era ceva în atmosferă, era „trendul vremii”. Oare, să fie aşa? Cine întocmeşte vremurile şi inimile oamenilor?

Atunci când ne gândim la păcătoşenia oamenilor, la disoluţia morală a unei epoci, spunem că este vorba de „mersul lumii acesteia după domnul puterii văzduhului, a duhului care lucrează în fiii neascultării” (Ef. 2: 2). Dar atunci când este vorba de apariţia simultană de mari fondatori şi reformatori de religii în diverse colţuri ale globului – oameni mânaţi de un dor inexplicabil după Fiinţa Supremă –, m-aş gândi mai degrabă la un val al cercetării harului dumnezeiesc. „Sunt în istorie perioade –

---

55 Mircea Eliade, în „Cuvânt Înainte” la *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Vol I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. IX.

56 Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Vol II, Ed Universitas, Chișinău, 1992, p. 181.

57 Cf. *Tăblițele de argilă. Scrieri din Orientul Antic*, Ed Minerva, București, 1981, p. 331-334.

spune Nae Ionescu – în care sufletul omenesc e mai aproape de Dumnezeu, (după cum iarăşi sunt ţinuturi pe pământ, unde – ca să vorbesc ocolit – Dumnezeu Se arată cu predilecţie)" *Căci cine ar îndrăzni să se apropie din capul lui de Mine? – zice Domnul* (Ier. 30: 21). În sensul că omului nici nu i-ar trece prin minte şi nici nu ar putea să se apropie de Domnul, fără atingerea şi atracţia Duhului. Oare nu Dumnezeu ne dă şi voinţa şi înfăptuirea? *Nimeni nu poate veni la Mine, dacă nu-l atrage Tatăl* (In. 6: 44). Este vorba de faptul că Dumnezeu cheamă, atrage, pre-alege, anumiţi oameni, pe baza pre-cunoaşterii divine.

Aproape toţi aceşti mari căutători s-au focalizat nu numai pe valorile legii morale naturale înscrisă în inimile lor, deci pe un comportament etic ireproşabil, ci majoritatea au ţintit mai sus, căutându-L cu ardoare pe Cel care este deasupra tuturor lucrurilor – Stăpânul Atotputernic (cu excepţia lui Gautama şi Mahavira). Cei mai mulţi dintre ei s-au retras pentru o vreme în peşteri, în munţi etc., pentru a medita şi a se ruga în tihna singurătăţii, ca să-L găsească pe Acel Unic care se află deasupra tuturor lucrurilor.

Abatele Pierre din Franţa spune următoarele: „Cred că nimic nu ne poate mulţumi pe deplin aici, pe pământ, căci spiritul nostru, creat de Dumnezeu, Îl caută pe Dumnezeu. Indiferent dacă ştim sau nu acest lucru, alergăm după tot felul de satisfacţii, care vor rămâne întotdeauna parţiale, căci mulţumirea deplină nu va putea veni decât din întâlnirea Celui Veşnic. [...] Desigur, putem trăi pe pământ momente de plenitudine: în comuniune cu Dumnezeu sau cu ceilalţi, dar acestea sunt simple momente, cărora le vor lua curând locul altele, în care comuniunea va fi mai puţin puternică şi ne vom simţi neîmpliniţi."[58]

A. **CHINA**

58 Abatele Pierre, *Doamne, De ce?* Ed. Humanitas, București, 2006, p. 17-18.

Refuzul a ceea ce nu este Tao atrage după sine un ataşament cu atât mai mare de absolut.

LAO-TSE

La începuturile civilizaţiei chineze, predomina animismul. Documentel scrise în vremurile străvechi vorbesc despre sacrificiile aduse fluviilor, munţilor, vântului, punctelor cardinale etc. Dar mai presus de aceste divinităţi exista credinţa într-o „putere atotstăpânitoare asupra naturii care îşi impune voinţa oamenilor: e vorba aici de o Divinitate personală (*Di*, „Domnul din Înalt) – stăpân al tuturor evenimentelor.”[59]

Lao-Tse spune: „Cuvintele mele, simple în aparenţă au o obârşie străveche”. S-ar putea ca acea „obârşie străveche” a cuvintelor lui să aibă legătură cu acel „Domn din Înalt” – *Di*.

Sub aspect religios, cea mai interesantă apariţie a Chinei este Lao-Tse, născut în 604 î.Hr. A fost un om de o inteligenţă ieşită din comun şi a lucrat ca arhivar împărătesc, dar atunci când a prins de veste că dinastia se află pe toboganul decadenţei, a plecat în sughiun, cu de la sine decizie.

Cartea lui de aforisme poartă titlul de *Tao Te King* (*Cartea Căii şi a Virtuţii Supremului Adevăr*). Este vorba de un text ce conţine 81 de capitole ultrascurte, în care Lao-Tse vorbeşte despre Divinitate (*Tao*), şi despre Virtute (*Te*) –, text pe care, Lao-Tse l-a încredinţat paznicului pragului Yin Hsi, înainte de a dispărea în Occident.

DESPRE DUMNEZEUL LUI LAO-TSE

Pentru ochii lăuntrici ai lui Lao-Tse, Dumnezeu era vizibil în rânduielile tainice ale naturii. Îl numea Tao, care înseamnă „Cale” sau „Cărarea Supremului”. Dar el era mai mult decât Cale, după cum ne spune Lao-Tse însuşi, în

59 Cf. *Istoria filosofiei*, *Gândirile fondatoare*, Coordonată de Jacqueline Russ, Ed. Univers enciclopedic, București, 2000, p. 170.

fragmentul de mai jos:

Tao care ar fi numai „Cale” nu este veşnicul Tao. Numele ce i l-am dat nu este Numele Veşnic. Fără nume este principiul Cerului şi al Pământului. Când îl putem numi, este puterea infinită care creează nenumăratele fiinţe, lucruri şi energii. […] Această identitate este un abis de adâncime şi mister, ea este adâncul adâncimilor şi poarta tuturor esenţelor (*Tao-Te-King,* cap. 1).

Lao-Tse ne mai spune că Tao este invizibil, imaterial, infinit, o taină de nepătruns. „Mai presus de Tao nu este lumină, dedesubt nu este umbră. E atotpătrunzător, veşnic şi fără nume”. […] „Numai întemeiaţi pe eternul şi străvechiul Tao putem astăzi să ne desăvârşim viaţa” (*Ibidem,* cap. 14).

Conform afirmaţiei lui Lao-Tse, înainte ca să fi apărut cerul şi pământul exista o Esenţă Absolută, din care emana un calm profund. Acel Absolut nu se poate schimba, el pătrunde pretutindeni şi este liber de orice mărginire, deci nu-l poţi hotărnici. „Nu-i ştiu numele” – zice Lao-Tse: i se spune Suprema Cărare: Tao. Nevoit să-i atribui însuşiri, l-aş numi MARE. Mare fiind, l-aş numi de NEÎNCHIPUIT. De neînchipuit fiind, l-aş numi INACCESIBIL. Inaccesibil fiind, l-aş numi OMNIPREZENT”. […] El nu se supune nimănui, decât propriei sale firi esenţiale, inefabile” (*Ibidem,* cap. 25).

Este interesant faptul că privirile lui Lao-Tse scrutează ceea ce se află dincolo de „vălul” lucrurilor văzute şi adulate de marea majoritate a oamenilor, descoperind ceea ce este cu adevărat valoros şi are o valenţă veşnică. Mai mult, el străvede posibilitatea iertării păcatelor celui vinovat, deci a mântuirii aceluia. „Este frumos să ai pietre scumpe, decoraţii şi să te urci în trăsuri. Dar mult mai bine este să înaintezi cu umilinţă spre Tao. Străbunii cunoşteau înainte de toate Cărarea Supremului. Pentru că poate fi aflată fără cercetări îndelungi şi pentru că prin ea, chiar şi cel mai vinovat,

poate fi mântuit de păcatele şi durerile sale. Cărarea Supremului este cea mai de preţ comoară" „Tao conţine toate lucrurile. Este comoara omului bun şi ocrotirea celui neştiutor şi pur" (*Ibidem,* cap. 62).

LAO-TSE – UN ADEVĂRAT *HOMO RELIGIOSUS*

Învăţăturile pe care le propovăduia Lao-Tse păreau rupte de realitate: „o nebunie", o limbă străină, în special pentru oamenii bine înrădăcinaţi în materie – aşa cum ne spune chiar el: „Toată lumea spune că învăţătura mea este mare, dar nu potrivită firii omeneşti. Eu consider însă că tocmai pentru aceasta ea este mare. Cât priveşte celelalte învăţături ce par fireşti, de mult s-a văzut într-adevăr micimea lor" (*Ibidem,* cap. 67). De aceea, „Cei ce mă înţeleg sunt rari; doar aceia care realizează pe deplin adevărul spuselor mele mă preţuiesc căci, pentru ignoranţi, omul înţelept pare sărac, pentru că ţine ascunsă în suflet comoara sa etern nepieritoare" (*Ibidem,* cap. 70).

„Lumea celor cinci simţuri este gălăgioasă, insistentă şi auto-demonstratoare – spunea Tozer –, asaltându-ne şi cerând să fie acceptată ca fiind reală şi finală. […] Văzul devine vrăjmaş al nevăzutului, iar temporalul, cel al eternului. …Dacă vrem cu adevărat să-L urmăm pe Dumnezeu trebuie să căutăm să fim oameni de pe cealaltă lume. Această expresie a fost folosită cu dispreţ de fiii acestei lumi, în semn de jignire. Dar fiecare om trebuie să-şi aleagă lumea."

Lao-Tse s-a dovedit a fi un adevărat *homo religiosus*, căci s-a ridicat deasupra unei moralităţi naturale care rezonează pe lungimea de undă a „Legii de aur". El avea antenele bine înălţate deasupra cotidianului cenuşiu. Spre deosebire de el, Confucius, născut în acelaşi secol, era un om mult prea înfipt în realitate, dar în acelaşi timp integru – un adevărat *homo ethicus.* El a câştigat incomparabil mai mulţi adepţi decât Lao-Tse, căci era pe lungimea de undă a

pământescului. Învăţăturile lui Confucius au influenţat şi modelat însăşi gândirea chinezilor timp de peste două milenii.

Dar Lao-Tse parcă trăieşte într-o altă lume, scrutând zările insondabile pentru omul obişnuit. Interesant este faptul că el doreşte unirea cu Tao prin detaşare, dar nu prin recluziune. Spre deosebire de ascetul indic care se retrage din realitatea imediată – din lumea iluziilor (*māyā*) –, Lao-Tse caută „atingerea" cu realitatea metafizică, ca un prilej de umplere, de „alimentare", pentru a se întoarce în lumea simţurilor cu lumina lui Tao.

Lao-Tse îl vizitează câte o clipă pe Tao şi încărcat de mierea veşnică se întoarce în situaţia dată a vieţii naturale, ca să-şi umple fagurii goi. Renunţarea la bunurile aparente ale „contrasensului", renunţarea fără de chin, iluminarea lăuntrică pe temeiul pătrunderii pentru o clipă în metafizic, umilinţă fără efort, iubire faţă de toate făpturile, limitarea activităţii la ceea ce este apropiat şi firesc, ocolirea „depărtărilor" [...] Religiozitatea lui Lao-Tse pluteşte într-o atmosferă de calm şi destindere, dar se întemeiază pe adâncimea organică şi metafizică a existenţei. [...] Sentimentul religios a lui Lao-Tse este mai ales acela de a fi aşezat *în albia lui Tao.* El se simte într-o matcă cosmică, moale şi puternică ca apa. Este vorba de o încredere fără margini de care Lao-Tse se simte purtat. [...] Tao e acolo, în dosul lumii, dar eficient în toate rânduielile şi făpturile. Tao e rădăcina lumii. Lao-Tse îl atinge, „ghicindu-l" şi, iluminat, fără tulburare, se regăseşte, lăuntric înfiorat, în orice situaţie dată a vieţii naturale. Din Tao el aduce întotdeauna cu sine înţelepciunea necesară pentru a face faţă oricărei împrejurări.[60]

Aşadar, Lao-Tse îşi urmează viaţa de zi cu zi, pendulând mereu între sensibil şi inteligibil, pentru a fi plin de lumina lui Tao *hic et nunc,* aşa cum putem observa

60 Cf Lucian Blaga, *Curs de filosofia religiei*, Ed. Fronde, Alba Iulia – Paris, 1994, p. 70.

din citatul de mai sus al lui Lucian Blaga.

LEGEA SEMĂNATULUI ŞI A SECERATULUI

Fiecare om se întâlneşte inevitabil cu ceea ce a semănat în viaţă: „Cel ce urmează constant calea lui TAO, se uneşte în final cu TAO […]. Cel ce urmează îndârjit Răul, se uneşte într-un jalnic sfârşit cu Răul". Cel ce se uneşte cu Răul suferă direct proporţional cu măsura în care i s-a predat aceluia (cf. *Ibidem*, 23). Suntem uimiţi de această dorinţă de „unire" cu Fiinţa, şi, în acelaşi timp, de faptul că Lao-Tse face din această contopire ţelul său suprem, căci unirea cu Unicul va fi răsplata finală a celui care rămâne pe calea Aceluia.

DESPRE VIRTUTE (*TE*)

Te înseamnă să cercetezi adâncurile fiinţei … să te concentrezi asupra lui Tao – o apropiere de taină. „Virtutea ascunsă, cât este de adâncă, cât este de îndepărtată! Cel care o are se întoarce la începuturi [la începuturile pure ale Creaţiei]. Abia atunci ajunge la conformitatea cu Tao Suprem.[61]

Înclinat spre meditaţie şi introspecţie, el străvede paradoxul unor adevăruri înţelese de puţini pământeni. De exemplu, faptul că tăria stă în smerenie, în iubirea de toate făpturile şi depărtarea de orice silnicie, căci forţa şi agresivitatea oştirilor dornice de cuceriri, lasă în urmă doar „spini şi mărăcini" – dezastre. Tot ce se cere de la cel care caută înţelepciunea este consecvenţă – „hotărâre" – pentru a înainta împotriva curentului şi a nu fi târât pe „contrasens" – pentru a nu fi dus cu valul.

Unde au adăstat luptătorii, cresc spini şi mărăcini;
Pe urmele marilor oştiri, vine, desigur, zodie rea.
Cel vrednic vrea hotărâre, dar nimic mai mult.
El nu cutează cucerire cu forţa.
El vrea hotărâre fără a se făli, hotărâre, fără a se

61 Fernand Comte, *Cărțile sfinte*, Ed. Enciclopedică, București, 1994, p. 226.

lăuda,

Hotărâre fără a se mândri, hotărâre, fiindcă nu se poate altfel,

Hotărâre, departe de orice silnicie.

Iar contrasensul este aproape de sfârşit.

Este o mare deosebire între „hotărâre” şi „ambiţie lumească”, pentru că tot Lao-Tse spune: „Saturând ambiţia, se scurtează traiul”. Dar trebuie să fii foarte hotărât ca să mergi împotriva trendului mulţimii, şi să nu ajungi pe „contrasens”, ca să fii măturat dimpreună cu aceia, în pierzanie.

Uneori ne vom întreba cum de unii oameni aleşi la suflet, dedicaţi introspecţiei, au putut discerne adevăruri atât de profunde. Dar dacă stăm să ne gândim că tot Universul a fost creat în conformitate cu natura lui Dumnezeu şi că totul este permeat de felul Lui de a fi (*imanenţa* lui Dumnezeu), atunci înţelegem că cel care priveşte cu luare aminte la cele din jur, Îl poate străvedea pe Creator.

De aceea, voi comenta unele aforisme ale lui Lao-Tse, menţionând în paralel zicerile Scripturii:

- ***Cultivând mereu TAO în inimă, Virtutea va deveni sinceră*** (*Ibidem,* cap. 55) Sau: ***Formele prin care marea Virtute se vădeşte pe acest pământ nu sunt decât emanaţii ale lui TAO*** (*Ibidem,* cap. 21).

Virtuţile creştine sunt înşirate în Galateni 5: 22-23 este vorba de roada Duhului. Această roadă îşi are obârşia în Dimensiunea suprasensibilă, nu în trupul nostru de lut; ea este adusă de Acolo şi rodită de Duhul Sfânt în templul inimii credinciosului. *Orice dar desăvârşit este de sus, coborându-se de la Tatăl luminilor, în care nu este nici schimbare, nici umbră de mutare* (Iacov 1: 17). Acealşi lucru îl subliniază şi Dimitrie Belu: „Valorile morale îşi au temeiul lor ultim în Dumnezeu. [...] Fiecare dintre ele ni se înfăţişează ca răsfrângeri ale unor modele realizate deplin

în desăvârşirile lui Dumnezeu.”[62]

• ***Vorbele bune sunt de mare preţ; faptele bune însă înalţă şi mai mult pe om*** (*Ibidem,* cap. 62). Îmi fuge gândul la îndemnul Apostolului Ioan, dar şi al lui Iacov: *Copilaşilor, să nu iubim cu vorba, nici cu limba, ci cu fapta şi cu adevărul* (1 In. 3: 18). *Dacă un frate sau o soră sunt goi şi lipsiţi de hrana de toate zilele, şi unul dintre voi le zice: „Duceţi-vă în pace, încălziţi-vă şi săturaţi-vă!”, fără să le dea cele trebuincioase trupului, la ce i-ar folosi?* (Iacov 2: 15-16)

• ***Nu trebuie pe nedrept să fie respins cu dispreţ nimeni*** (*Ibidem,* cap. 62). Fiecare om poartă în sine o valoare veşnică, chiar şi cel neputincios, bolnav, bătrân, sărac, dispreţuit etc. „Oricine” va crede în Hristos, nu va pieri, ci va avea viaţă veşnică. „A ne aminti de cei care sunt uitaţi înseamnă a ne aşeza de partea lui Dumnezeu, care nu uită pe nimeni” (Msn. Vladimir Ghika).

• ***Atribuindu-şi valoare, nimeni nu străluceşte.*** [...] ***Prin laudă de sine nimeni nu are merite. Saturând ambiţia, se scurtează traiul. Toate aceste lucruri sunt ca o scârbă pentru Tao*** (*Ibidem,* cap. 24). Aşa citim şi în Scriptură: *Ce este înălţat între oameni, este o urâciune înaintea lui Dumnezeu* (Lc. 16: 15). Cel care se înalţă va fi smerit şi cel care se smereşte va fi înălţat. Celui smerit Dumnezeu îi dă har. Mândria este unul din păcatele pe care psalmistul îl încadrează între păcatele mari: *Păzeşte, de asemenea, pe robul Tău de mândrie, ca să nu stăpânească ea peste mine! Atunci voi fi* [...] *nevinovat de păcate mari* (Ps. 19: 13).

• ***Oamenii superiori nu au virtute lumească, ei au VIRTUTE.*** [...] ***Virtutea comună nu acţionează decât cu intenţia ascunsă de a fi apreciată şi recunoscută.***

62 Dimitrie I. Belu, *op. cit.*, p. 42.

Bunătatea superioară acţionează întotdeauna fără intenţii (*Ibidem,* cap. 38). Hristosul nostru ne-a învăţat să nu ştie stânga ce face drepta. Să nu trâmbiţăm o facere de bine urmărind aprecierea oamenilor, pentru că astfel ne-am şi limitat răsplata numai la atât. Intenţiile şi motivaţiile ascunse hotărăsc calificativul unei fapte, căci o motivaţie incorectă anulează o faptă aşa-zis bună.

• ***Sfărâmat, va deveni întreg. Îndoit, se va îndrepta. Gol, va putea fi umplut mereu şi mereu. Sfârşit, va fi reînnoit. De are puţin, va obţine mult. De are mult, s-ar putea să piardă tot.*** [...] ***Atunci când omul a devenit întreg, desăvârşit, se reîntoarce la Suprema sa obârşie*** (*Ibidem,* cap. 22). Nimeni nu se poate întregi, dacă nu recunoaşte mai întâi că este sfărâmat. Nimeni nu poate avea parte de suprema ridicare, înnoire şi îmbogăţire dacă nu-şi recunoaşte mai întâi sărăcia lăuntrică şi nevoia de o schimbare la nivel fiinţial. Când, oare, va deveni „omul întreg”? Atunci când se va fi întregit cu ceea ce a pierdut (slava iniţială), atunci când se va fi făcut părtaş firii dumnezeieşti, din care a purces odinioară...

• ***Vorbiţi puţin, rămâneţi în repaus*** (*Ibidem,* cap. 23) – spune Lao-Tse. Cine vorbeşte mult, gândeşte puţin; nu are timp să gândească, din pricina îmbulzelii cuvintelor ce-i dau ghes neîncetat. Proverbul nostru românesc spune că „Vorba multă sărăcia [intelectuală a] omului”. *Dacă nu greşeşte cineva în vorbire, este un om desăvârşit şi poate să-şi ţină în frâu tot trupul* (Iacov 3: 2). De aceea, *Orice om să fie grabnic la ascultare, încet la vorbire, zăbavnic la mânie* (Iacov 1: 19). *Cine vorbeşte mult nu se poate să nu păcătuiască, dar cel ce-şi ţine buzele este un om chibzuit* (Prov. 10: 19).

• ***O furtună nu dăinuie mai mult de o dimineaţă; o ploaie potopitoare nu ţine mai mult de o zi. Dacă Cerul şi Pământul nu le pot face să dureze mai mult,***

cum ar putea omul să facă să dureze mereu tristeţea, cum ar putea el să rămână mereu în agitaţie? (*Ibidem,* cap. 23) Furtuna, fulgerele şi tunetele nu pot dura la nesfârşit. Atunci cum de omul păstrează în sânul lui ura, asemenea unui foc care mocneşte, fără a se potoli? Stresul, agitaţia, ranchiuna permanentă este îmbolnăvire pentru trup şi suflet. Hristosul nostru ne-a promis o pace care ne poate ridica deasupra frământărilor şi deasupra agitaţiei neostoite a lumii: *Vă las pacea, vă dau pacea Mea. Nu v-o dau cum o dă lumea* [nu este vorba de o pace obişnuită]. *Să nu vi se tulbure inima, nici să nu se înspăimânte* (In. 14: 27), nici chiar acolo în mijlocul tumultului.

- ***Cel ce poate să învingă pe alţii este tare, cel ce s-a învins pe sine este cu adevărat mereu puternic*** (*Ibidem,* cap. 33). Acesta este un adevăr universal, înţeles doar de cei înţelepţi. Împăratul Solomon care a trăit în secolul X î.Hr., spune în Proverbe: *Cine este stăpân pe sine preţuieşte mai mult decât cine cucereşte cetăţi* (Prov. 16: 32); *Omul care nu este stăpân pe sine este ca o cetate surpată şi fără ziduri* (Prov. 25: 28). *Înţelepciunea face pe cel înţelept mai tare decât zece viteji care sunt într-o cetate* (Ecl. 7: 19).

- ***Deosebirea dintre „desigur” şi „poate că” este destul de mică. Dar între o faptă bună şi una rea deosebirea este foarte mare*** (*Ibidem,* cap. 20). De ce „foarte mare”? Deoarece, cum ar putea un mărăcine să facă struguri? Scriptura spune: *După roadele lor îi veţi cunoaşte* [pe oameni] (Mt. 7: 20). Este mare deosebirea dintre „lumină şi întuneric”...

- ***Suntem într-un pustiu fără iubire, sterp şi aparent fără de sfârşit; totuşi oamenii se zoresc bucuroşi – ca şi cum s-ar urca primăvara pe culmi!*** (*Ibidem,* cap. 20). *Largă este poarta, lată este calea* [şi se tot lărgeşte] *care duce la pierzare, şi mulţi sunt cei ce intră pe ea* (Mt. 7: 13). Citeam într-o carte că oamenii se

duc spre pierzania veşnică chiuind şi jucând... Din păcate...

„La ce bun să te frămânţi în zadar şi să-ţi provoci necazuri? Pe de o parte, Tao este izvorul tuturor activităţilor, căci toate se înfăptuiesc prin el. Pe de altă parte, tot ce poate face omul nu poate fi decât relativ, parţial, incomplet. Acţiunile lui despărţindu-se de izvorul comun [originar], se mărginesc, greşesc drumul, îşi pierd puritatea de la început şi pierd până la urmă ceea ce le face să fie Tao" (*Ibidem,* cap. 16).

Ne amintim de spusele lui Isus: „Despărţiţi de Mine nu puteţi face nimic". Cum ar putea rodi „mlădiţa" care s-a desprins de seva Viţei Sfinte? Acţiunile şi activităţile desprinse de El, pot lua direcţii periculoase. Astăzi asistăm cu uluire la progresele fantastice înregistrate în domeniul ştiinţei, tehnicii şi comunicării şi ne dăm seama de reversul nebănuit al „monedei", în sensul că ceea ce credeam că va fi îmbogăţitor şi aducător de fericire a devenit un adevărat pericol pentru omul postmodern, aflat pe pragul post-umanismului. Da, căci acţiunile şi invenţiile, despărţindu-se de izvorul lor originar, „greşesc drumul şi-şi pierd puritatea de la început" – cum spunea Lao-Tse.

El credea că nu are niciun rost, şi este pe undeva dăunător, să te legi prea mult de ceea ce poţi cunoaşte în această lume, de ştiinţă, de activităţile sociale. Acestea te atrag spre multiplicitate, spre schimbare; nu sunt decât relative, parţiale şi părtinitoarte şi deci te îndepărtezi de Tao, permanent.[63] Într-un fel, Lao-Tse are dreptate. Dar, trebuie să ne amintim de faptul că am fost trimişi în lume cu un scop. Fiecărui pământean i s-a arondat un „rol". Talanţii primiţi trebuie puşi în negoţ. Este adevărat că această „punere în negoţ" trebuie făcută cu o anumită atitudine: „ca pentru Domnul, nu ca pentru oameni", pentru a câştiga **valoare**.

Iată ce ne învaţă Hristosul nostru: *Dar Isus le-a*

63 Fernand Comte, *op. cit.,* p. 225.

răspuns [inclusiv lui Lao-Tse] *Tatăl Meu lucrează până acum; şi Eu, de asemenea, lucrez* (In. 5: 17). Este adevărat că totul este relativ şi ar fi ideal să nu te ataşezi de nimic, căci eşti străin şi călător. Dar Scriptura ne îndeamnă la implicare: *Tot ce găseşte mâna ta să facă, fă cu toată puterea ta! Căci, în Locuinţa morţilor în care mergi, nu mai este nici lucrare, nici chibzuială, nici ştiinţă, nici înţelepciune!* (Ecl. 9: 10) Sursa puterii este părtăşia de suflet cu Domnul – In. 15: 5. Şi Tatăl Îşi trimite copiii în lume, echipaţi într-un fel specific, cu un rol specific. Viaţa creştinului este o viaţă de luptă, de implicare, pentru familia lui, pentru biserică, pentru cei din jur. Când ne uităm la viaţa Marelui Apostol al lui Dumnezeu, şi la felul în care „ardea" şi lucra pentru mântuirea oamenilor, propovăduind Evanghelia, făcând călătorii primejdioase, suferind prigoană şi lucrând cu mâinile lui ca să nu fie povară pentru nimeni, înţelegem că trebuie să călcăm pe urmele lui, întrucât şi el a călcat pe urmele Domnului care a zis: *Cât este ziuă, trebuie să lucrez lucrările Celui ce M-a trimis; vine noaptea, când nimeni nu mai poate să lucreze* (In. 9: 4).

Hristos al nostru Cel scump şi iubitor ne-a învăţat şi taina convertirii celor relative şi trecătoare în valuta forte a eternităţii, atunci când acelea poartă însemnul dragostei de El: *Orice faceţi să faceţi din toată inima, ca pentru Domnul, nu ca pentru oameni, ca unii care ştiţi că veţi primi de la Domnul răsplata moştenirii. Voi slujiţi Domnului Hristos* (Col 3: 23-24). Făcând cele mai banale lucruri pentru ai noştri din casă sau pentru cei din jur, noi slujim Domnului Hristos; ne exercităm preoţia, aşezându-ne Mandatul cultural sub Mandatul preoţiei împărăteşti.

B. **IRAN**
ZARATHUSTRA (628-551 î.Hr.)

Friedrich Nietzsche, în poemul lui filosofic, întitulat *Aşa grăit-a Zarathustra,* aruncă o umbră neagră,

nemeritată, asupra adevăratului Zarathustra, care a trăit cu aproximativ 600 de ani înainte de Hristos. El este cunoscut şi sub numele de Zoroastru.

Apariţia acestui reformator deosebit de original ni se pare extrem de interesantă şi impresionantă, în acelaşi timp. El se ridică de unul singur împotriva idolatriei şi a obiceiurilor tradiţionale bine împământenite, cum ar fi: riturile orgiastice însoţite de sacrificii sângeroase, se ridică împotriva băuturii care stârnea frenezia în închinători, numită *haoma* sau *soma;* se ridică împotriva magiei, a superstiţiilor, ba chiar şi împotriva jelirii exagerate a celor decedaţi. Ori cât ar părea de curios, dar în contextul unei religii politeiste, idolatre, el a întemeiat o religie monoteistă personală, numnită Mazdeism („Dreapta religie"), instituind şi casta sacerdotală a magilor iniţiaţi.

Cum a avut loc o asemenea schimbare radicală?

Se spune că Zarathustra s-ar fi retras pentru o vreme în singurătate, pe un munte din ţara lui, unde ar fi avut experienţe religioase ieşite din comun, primind revelaţia noii religii direct de la Acela, pe care l-a numit Ahura Mazda (Oromazdes), adică „Domnul Înţelept". Acesta i s-a arătat personal şi i-a arătat drumul Bunei Religii. „Singurătatea este «cuptorul transformării»" – spune John Ortberg. Mulţi oameni mari, mânaţi de un dor metafizic neostoit, se retrăgeau departe de tumultul oraşelor, în căutarea răspunsurilor la întrebările lăuntrice care-i mistuiau.

După cum se spune în imnurile *Gatha,* Zarathustra şi-a părăsit „deşertul", adică isihia (solitudinea), pe la 30 de ani, şi a început să propovăduiască noile principii ale Bunei Religii, care avea de acum un Domn Unic şi Suprem, atrăgându-şi astfel opoziţia violentă a celorlalţi preoţi, care l-au alungat din Sogdiana [din Iranul arhaic]. Aşa se face că el a luat drumul pribegiei, propovăduind noua religie. După ani de pribegie, primul convertit, la ceea ce se va numi mazdeism, a fost regele persan Viştaspa (Hystaspes, tatăl lui Dariu). Apoi, a urmat convertirea oamenilor într-un număr din ce în ce mai mare. Dar mazdeismul va deveni

religie de stat abia mai târziu, în perioada sasanidă 226-651 d.Hr., până la cucerirea Iranului de către arabi.[64] Din pricina prigoanelor islamice, o mare parte din adepţii mazdeismului au fugit în India, stabilindu-se în jurul oraşului Bombay, unde au rămas până în ziua de astăzi, ca un nucleu izolat, iar o parte dintre credincioşi au rămas în sudul ţării, rezistând prigoanelor.

DIVINITATEA ÎN VIZIUNEA LUI ZARATHUSTRA

Zarathustra declară că l-a „recunoscut" pe Ahura Mazda „prin gândire", ca fiind „Cel dintâi şi Cel de pe urmă", „Începutul şi Sfârşitul a toate. El este Domnul". L-a perceput ca fiind bun şi sfânt (*spenta*), mai înalt decât cele înalte; „Binefăcătorul, Eternul, Făcut din lumină".[65]

Duşmanul lui Ahura Mazda este *Angra Maynu*, cunoscut şi sub numele de *Ahriman*. Încă de la începutu existenţei, Spiritul Binefăcător, îi spune Spiritului Distrugător: „Nici gândurile, nici doctrinele, nici puterile gândirii noastre, nici alegerea, nici cuvintele, nici faptele noastre, nici cugetele, nici sufletele noastre nu pot cădea la învoială".[66] Ahura Mazda nu le cere altceva credincioşilor săi decât să-i urmeze exemplul, să aleagă Binele şi să lupte împotriva Răului.

Unitatea dintre Ahura Mazda şi Spiritul cel Sfânt (*Spenta Mainyu*) este de mai multe ori subînţeleasă – spune Mircea Eliade. (Am citit într-o altă sursă că *Spenta Mainyu* ar fi fost considerat chiar fiul lui Ahura Mazda, ceea ce în teologia ortodoxă se cunoaşte sub denumirea de „purcederea Duhului de la Tatăl"). Ahura este însoţit de o escortă de Fiinţe divine (entităţi inteligibile – *Ameša Spenta* – [îngeri, serafimi?]): Justiţia, Gândirea dreaptă, Devoţiunea, Domnia (puterea) Integritatea şi Nemurirea. Aceştia Îl însoţesc pe Ahura Mazda şi-i ajută pe credicioşi,

64 În 224 e.n. Ardashir I (180-242 d. Hr.) a întemeiat dinastia sasanidă. El a proclamat mazdeismul lui Zroastru, drept religie de stat. Domnia sasanizilor ține până în 651 când începe era dominației arabe.

65 Cf. Mircea Eliade, *op.cit.,* Vol I..., pp. 326-339.

66 *Ibidem,* p. 326.

sprijinindu-i.

Zarathustra invocă şi exaltă aceste Entităţi: „Doamne, Înţeleptule atotputernic, Devoţiune, Dreptate, care faci să prospere viaţa, Gândire dreaptă, Doamne, ascultă-mă: Miluiţi-mă când va veni răsplata fiecăruia!”

„Ahura Mazda a dat o lege oamenilor: Acesta porunceşte să-ţi dai dragostea şi respectul Domnului cel Înţelept […] să practici puritatea, să înlesneşti cunoaşterea legii, să te ocupi de cultivarea ogoarelor şi să îngrijeşti vitele, să asiguri ceremoniile cultului.”[67]

CREAŢIA ÎN VIZIUNE MAZDEISTĂ

Ahura a creat lumea cu gândul, ceea ce echivalează cu *creatio ex nihilo*. Legat de actul Creaţiei, el foloseşte termenul *mēnōk,* care se referă la o lume aflată în fază embrionară, desăvârşită, o stare celestă (probabil aşa cum era în planurile Divinităţii, înainte de Creaţie). Starea *mēnōk* ar putea fi înţeleasă şi ca o matriţă primordială, desăvârşită, în conformitate cu care a fost creată lumea materială, când a luat naştere starea pământească (materială) – *gētik.* „Am venit din lumea cerească [«spune» Creaţia]… începutul firii mele nu este starea pământească – *gētik*, ci starea *mēnōk.”*

Înainte de atacul lui Ahriman creaţia materială, *gētik,* era în ea însăşi bună şi desăvârşită. Dar Ahriman şi oştile sale demonice alterează lumea materială, penetrând-o, şi astfel rezultă o stare de „amestec” (*gumēcišn*) în care se află de acum înainte Creaţia întreagă. Această stare nu va dispărea decât după purificarea finală. Duhul cel Rău se instalează chiar şi în trupurile şi gândirea oamenilor, dar nu le poate distruge sufletele. Chiar şi după Cădere, materia şi viaţa este bună în ea însăşi şi merită să fie purificată şi restaurată.

La început, trupul era strălucitor şi înmiresmat, dar pofta l-a făcut urât mirositor. Totuşi, după Judecata escatologică, sufletul va regăsi un trup înviat şi luminos. (Chiar şi în Scriptură găsim scris că după Cădere, omul şi-

67 Fernand Comte, *op. cit.,* p. 203-204.

a dat seama că este gol. Presupun că înainte era învăluit în lumină. Căderea l-a lipsit pe om de slava lui Dumnezeu – Rom. 3: 23).

Cum s-a produs Căderea? Ahura Mazda porunceşte primei perechi de oameni să facă binele, să postească, dar ei cedează ispitirii lui Ahriman. Şi astfel moartea va umbri întreaga Creaţie, ca urmare a păcatului intrat în lume.

ESCATOLOGIA ÎN VIZIUNEA LUI ZARATHUSTRA

Zarathustra era preocupat de schimbarea profundă a lumii (transfigurarea ei – *frašo-kereti)*, despre care îl înştiinţase Ahura Mazda – schimbare la nivel ontologic, când Binele va triumfa definitiv asupra Răului. De aceea el se roagă: „Învaţă-mă ştiinţa Ta, Stăpâne: îl va învinge dreptul pe cel păcătos, înainte chiar de pedeapsa hotărâtă de Tine, Înţeleptule? Căci după cum se ştie, în aceasta constă prefacerea existenţei [...] Dă-mi acest semn: transformarea totală a existenţei acesteia. Pentru ca venerându-Te şi lăudându-Te să acced la bucuria cea mare!" El nădăjduia într-o transformare iminentă: „Să putem fi noi aceia care vor înnoi existenţa aceasta!" Deşi ştia că o „transfigurare" radicală şi definitivă (escatologică), va avea loc prin voinţa lui Ahura Mazda, când cei răi vor fi pedepsiţi (prin foc şi metal topit – zice el), iar cei drepţi vor fi răsplătiţi. Doar atunci va avea loc şi regenerarea existenţei.

Este impresionant faptul că Zarathustra vorbeşte chiar şi despre un Mântuitor – *Saošyant*. El se va naşte dintr-o fecioară care se va scălda în lacul Kasaoya. Reînnoirea finală (*frašokereti*) va avea loc în urma jertfei înfăptuită de Saošyant.[68] „Fă-ne să-l cunoaştem pe Mântuitorul [*Saošyant*] care va vindeca existenţa aceasta! (Yasna 30: 9)"

„Sacrificiul săvârşit de preotul zoroastrian anticipează sacrificiul final prin care Saošyant (Mântuitorul) va înfăptui Înnoirea. ... Textele în limba

68 Cf. Mircea Eliade, *op. cit.,* Vol II..., pp. 307-312.

pahlavi evocă în amănunţime sacrificiul final care va fi îndeplinit de către Saošyant şi de către ajutoarele sale la care vor participa Ahura Mazda şi Spiritele Sfinte – *Ameša Spenta.* Apoi morţii vor învia şi vor deveni nemuritori, iar Universul întreg va fi regenerat (o nouă Creaţie, indestructibilă, incoruptibilă). În Yašt19: 11 şi 89 se vorbeşte despre „învierea morţilor" în legătură cu venirea celui „Viu", adică a lui Saošyant (Mântuitorul) anunţat de Zarathustra. Resurecţia se încadrează deci în înnoirea finală, care implică judecata universală şi o nouă Creaţie care nu va mai fi alterată de asaltul demonilor. Înnoirea universală şi învierea trupurilor vor avea loc ca urmare a sacrificiului împlinit de către Saošyant.[69]

Fiecare om va fi judecat după alegerile pe care le-a făcut pe pământ. Cei drepţi vor fi admişi în „Casa cântării", iar păcătoşii, care „nu dau plată cui a meritat", vor rămâne „pentru totdeauna oaspeţii Casei Răului!"[70] (Probabil, cântarea juca un rol foarte important, din moment ce Raiul se numea „Casa cântării").

Aşteptare... aşteptare... îndelungă aşteptare... Pe la anul 1250 î.Hr. au răsunat cuvintele: *Îl văd, dar nu acum, Îl privesc, dar nu de aproape. O stea răsare din Iacov, un toiag de cârmuire se ridică din Israel* (Numeri 24: 17). Mai trebuiau deci să treacă câteva secole, până la împlinirea vremii. Prorocii Vechiului Testament *„au făcut din mântuirea aceasta ţinta cercetărilor şi căutării lor stăruitoare. Ei cercetau să vadă ce vreme şi ce împrejurări avea în vedere Duhul lui Hristos, care era în ei, când vestea mai dinainte patimile lui Hristos şi slava de care aveau să fie urmate* (1 Pe. 1: 10-11).

Dar vedem cu stupoare că au mai fost şi alţi căutători, care nu făceau parte din poporul ales, dar doreau să afle vremea în care Se va ivi acel Mântuitor, despre care au prins o crâmpee de revelaţie şi au intuit

69 M. Eliade, *op. cit.,* Vol I, p. 349-350.

70 *Ibidem,* p. 328.

câte ceva privitor la El, „ca într-o oglindă, în chip întunecos”.

După arătarea Luminii Sfinte, acum, la „sfârşitul vremurilor”, citim că Acesta a zis: *Adevărat vă spun că* ***mulţi proroci şi oameni neprihăniţi*** *au dorit să vadă lucrurile pe care le vedeţi voi, şi nu le-au văzut; şi să audă lucrurile pe care le auziţi voi, şi nu le-au auzit.* (Mt.13: 17). Aşadar, El îi cunoştea prea bine pe acei „oameni neprihăniţi” dintre păgâni, care, de-a lungul veacurilor, îşi curăţau lăuntrul, se pregăteau, Îl aşteptau, pentru că Îl presimţeau, şi Îl doreau...

O, adâncul bogăţiei, înţelepciunii şi ştiinţei lui Dumnezeu! Cât de nepătrunse sunt judecăţile Lui şi cât de neînţelese sunt căile Lui! (Rom. 11: 33)

CARTEA SFÂNTĂ – AVESTA

Cartea sfântă a mazdeenilor se numeşte Avesta şi este scrisă în limba pahlavi (limba iraniană veche). Textul actual al Avestei este doar un fragment al întregii opere, care cuprindea 21 de cărţi. Doar o carte s-a păstrat integral; restul s-a pierdut în timpul năvălirii şi cuceririi arabe. Avesta poate fi împărţită în 5 secţiuni:

1. *Yasna* – partea liturgică, cuprinde imnuri şi vechile *Gatha*.
2. *Vispered* este o colecţie de doxologii.
3. *Vendidad – Legea împotriva demonilor*, prescrie purificările preoţilor, penitenţele.
4. *Yašt* – imnuri în cinstea Entităţilor spirituale (arhanghelilor) care-L escortează pe Ahura Mazda şi care-i ajută pe credincioşi.
5. *Khorda Aveasta,* care se mai numeşte şi *Avesta cea mică* – o carte de rugăciuni, pentru folosul mirenilor.

Gāthā

Zarathustra este autorul unor imnuri numite *Gāthā* [şaptesprezece imnuri considerate sacre], care par a fi o

conversaţie personală cu Cel pe care-l numeşte Domnul lui. Fiecare strofă începe cu „Iată ce îţi cer, Doamne, răspunde-mi mie!” „Cine le-a croit drum soarelui şi stelelor?”; „Cine a pus Pământul jos şi a fixat cerul cu norii ca să nu cadă?”; „Ce porunceşti Tu?”; „Ce laudă vrei să Îţi aducem, în chip de cult?”; „Cum ne vom lepăda de rău?”; „Cum voi da răul în mâinile dreptăţii?”; „Când voi afla puterea Ta, o, Înţeleptule?”; „Când vei porni cu Dreptatea asupra celor care mă ameninţă cu distrugerea?” Zarathustra Este revoltat împotriva unei băuturi care se folosea în religia tradiţională, pentru a le induce oamenilor o stare extatică, în cadrul riturilor orgiastice: „Când vei lovi, Domne, această băutură scârboasă [*haoma* (*soma*)]?” El cere să i se dea „semne văzute” şi mai presus de toate doreşte să se contopească cu Ahura Mazda.

Tot în *Gatha* scrie că „Omul sfânt este cel care prin gânduri înţelepte, cuvinte înţelepte şi fapte înţelepte sporeşte sfinţenia după lege şi puterea după Spiritul cel Bun”.[71] Sau: Datoria omului este „să facă dintr-un duşman un prieten, din omul rău un om drept, din cel ignorant un om instruit”.[72]

Iată un fragment dintr-un cânt al Avestei:[73]

FOCUL LUI ZOROASTRU,
Cine e, Prea Înţeleptule Săpâne,
Creatorul Gândului Bun?
Ce geniu a creat tenebrele şi cine a-nălţat lumina?
De unde somnul şi trezia
Şi cine ne-a lăsat amiaza şi răsăritul şi apusul
Ducându-şi la desăvârşire şi măreţia, şi menirea?

Reţinem insistenta repetare a două motive

71 Fernand Comte, *op. cit.,* p. 204.

72 Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației,* Ed. Vestala, București, 2003, p. 306.

73 Tradus de Daniela Zeca Buzura
http://acin1602.blogspot.ro/2011/07/turnurile-tacerii.html

caracteristice mazdeismului: lumina supranaturală şi lupta cu demonii. Lupta împotriva forţelor Răului constituie sarcina esenţială a oricărui mazdeean.

IMPORTANŢA DESĂVÂRŞIRII PERSONALE

Lupta dintre Bine şi Rău se reflectă şi pe planul moral individual al omului, care, prin propriul său efort interior, participă la victoria Binelui în această gigantică luptă universală dintre cele două principii antagonice. Omului i se cer trei lucruri: cugetări bune, cuvinte bune şi fapte bune. Cele trei virtuţi principale sunt: pietatea, cinstea şi spiritul de dreptate, atât în cuvinte, cât şi în fapte. Practicarea acestor virtuţi constituie adevărata esenţă a cultului, nu formalismul ceremoniilor, nici ritualurile sângeroase – lucruri pe care Zarathustra le respinge categoric.[74]

Omul are libertatea de a alege între Bine şi Rău. Alegând Binele şi făcând ce este Bine la nivel de acţiune, vorbă şi gând, el poate contribui la lucrarea răscumpărătoare a lui Ahura Mazda, prin faptul că **el restabileşte în propria sa persoană condiţia de puritate originară**. Zarathustra subliniază mereu „cugetarea cea dreaptă", exaltând importanţa „adevărului" şi a „înţelepciunii". „Dându-i ofrandă de veneraţie, vreau să mă gândesc din toate puterile mele la Dreptate!"[75]

După moartea lui Zarathustra, „Dreapata religie" – cum o numea el – se alterează treptat, incorporând în sine şi elemente ale religiei tradiţionale. Aşa se întâmplă şi în cazul învăţăturii altor mari reformatori.

ALTERAREA

Spuneam mai sus că mazdeismul s-a alterat treptat,

74 Ovidiu Drâmba, *op. cit.,* p. 306.

75 *Ibidem,* p. 331.

încorporând anumite elemente din religiile păgâne. De ce să ne mirăm de această „alterare” care a avut loc la cei care nu au avut resursele de care dispunem noi? Dacă în creştinism putem vorbi de „deformare” sau „amestec” (alterare), deşi avem scris negru pe alb în Sfânta Revelaţie despre „credinţa care a fost dată sfinţilor o dată pentru totdeauna” (Iuda 1: 3), de ce să ne mirăm de păgâni? Marele Apostol al lui Dumnezeu spune clar: „...să învăţaţi să nu treceţi peste «ce este scris»” (1 Cor. 4: 6). Sau: „Chiar dacă noi înşine sau un înger din cer ar veni să vă propovăduiască o Evanghelie deosebită de aceea pe care v-am propovăduit-o noi, să fie anatema!” (Gal. 1: 8)

Deşi Dumnezeu poruncise: *Să nu-ţi faci chip cioplit, nici vreo înfăţişare a lucrurilor care sunt sus în ceruri, sau jos pe pământ, sau în apele mai de jos decât pământul. Să nu te închini înaintea lor şi să nu le slujeşti; căci Eu, Domnul Dumnezeul tău, sunt un Dumnezeu gelos...* (Ex. 20: 4-5). Cum de totuşi bisericile s-au umplut cu statui şi icoane? Woodrow, pe când vizita caterala Sf. Petru din Roma, a fost martor ocular la faptul că o mulţime de oameni aşteptau să trecă prin faţa statuii Sfântului Petru ca să-i sărute picioarele.[76] El mai zice că această statuie este privită cu cea mai profundă veneraţie, şi picioarele ei au fost sărutate de atâtea ori, încât degetele acesteia au fost aproape roase. Doamne, ai milă de îngustimile noastre!

Oare nu am putea vorbi de „alterarea” sau chiar „degradarea” credinţei creştine, atunci când ne amintim de iertarea păcatelor „pe bani” – indulgenţele – sau de cruzimea inimaginabilă a torturilor Inchiziţiei, când aşa-numiţii creştini îi exterminau pe fraţii lor creştini?

Conform aşa-numitei „doctrine” a „conceperii imaculate” a Mariei, pronunţată şi definită de Papa Pius IX în 1854, se spune că „în prima clipă a conceperii ei... a fost ferită de orice pată a păcatului originar”, deşi această afirmaţie contrazice clar spusele Scripturii: „Căci toţi au

76 Ralph Edward Woodrow, *Religia tainică a Babilonului, antică și modernă,* Ed. Agape, Făgăraș, 1996, p. 79.

păcătuit şi sunt lipsiţi de slava lui Dumnezeu” (Rom. 3: 23).

Apoi, în secolul 20 s-a proclamat oficial „înălţarea la cer” a Mariei ca „doctrină” a bisericii romano-catolice. În 1951, papa Pius XII, a declarat că trupul Mariei n-a cunoscut putrezirea, ci a fost luat la cer (!).[77]

„Cuvintele Sf. Bernard rezumă poziţia romano-catolică: «A triea zi după moartea Mariei, când apostolii s-au adunat în jurul mormântului ei, l-au găsit gol. Trupul sacru a fost dus sus în Paradisul ceresc... Mormântul n-a avut nicio putere asupra celei care a fost imaculată... Dar nu a fost destul ca Maria să fie primită în Cer... Rangul ei era inaccesibil chiar şi celui mai înalt dintre arhangheli [Doamne, iartă-ne!]. Maria urma să fie încoronată ca Regină a Cerului [!] de către Tatăl etern. Ea urma să aibă un tron la dreapta Fiului ei... Acum, zi de zi, oră de oră, ea se roagă pentru noi, obţinând favoruri pentru noi, ferindu-ne de pericol, protejându-ne de ispită, turnând binecuvântări peste noi.»”[78] Mare îndrăzneală! Să fie oare vorba de o nouă Biblie?

În Antichitatea păgână, în mai toate ţările învecinate cu Ţara lui Israel, Astarteea, zeiţa dragostei, era numită „Împărăteasa cerurilor”, iar Scriptura o numeşte „urâciunea sidonienilor” (a fenicienilor) (2 Împ. 23: 13). Maria a ajuns deci o nouă „Împărătească a Cerurilor”?

Abatele Pierre din Franţa, un călugăr catolic, care în anul 2005 era deja nonagenar, a scris următoarele despre cultul Mariei: „Sunt impresionat de recenta înmulţire a dogmelor [doctrinelor] privitoare la Maria, mama lui Isus. [...] Apar două pericole: mai întâi acela de a o dezumaniza. Spre deosebire de Fiul ei, care asuma în persoana Lui o dublă natură, umană şi divină, Maria are numai o natură umană. Este o femeie ca toate femeile de pe pământ, prin natura ei, dar a fost aleasă de Dumnezeu pentru a primi în pântecele ei Logosul întrupat. Lucrul acesta o face unică, dar nu trebuie să o îndepărteze de noi, scutind-o de toate ispitele şi slăbiciunile obişnuite ale omenirii. Dogma

77 *Ibidem,* p. 24 și 27.

78 *Ibidem,* p. 28.

[doctrina] Neprihănitei Zămisliri, promulgată în 1854, spune că Maria nu poartă pata păcatului originar. Că are, cu alte cuvinte, un statut unic printre oameni încă din prima clipă a existenţei ei. Maria nu seamănă cu ceilalţi oameni – fie ei şi cei mai mari sfinţi –, care poartă în trupul lor urma păcatului originar. […] Oare nu este la fel cu dogma Adormirii Maicii Domnului, promulgată în 1950 [sic!]? Potrivit acestei dogme trupul Mariei n-a cunoscut stricarea, ci s-a ridicat la cer, oarecum transfigurat. Nu este oare încă un mod de a-i nega Mariei deplina ei umanitate? De a face din ea o semizeitate nestricăcioasă?[79] Iată un călugăr romano-catolic care critică această tendinţă de zeificare a Mariei.

Vorbind despre Euharistie, acelaşi Abate Pierre spunea că el ştie, dar nu pe cale raţională „că, în chip tainic, hostia sfinţită Îl poartă în ea pe Hristos. […] Astfel, Euharistia le aduce uneori credincioşilor o prezenţă sensibilă a lui Isus. Am simţit adesea acea iubire nemăsurată – spune el –, când mă rugam, ceasuri întregi, în faţa sfântului sacrament expus în câte o biserică.”[80] Este interesant faptul că acelaşi călugăr spune următoarele: „Nu văd niciun argument teologic major care I-ar interzice lui Isus, Cuvântul întrupat, să cunoască o experienţă trupească. Sunt convins că, vrând să-Şi însuşească pe deplin natura umană. Isus a trăit experienţa dorinţei trupeşti, pe care o cunoaşte orice om. Va fi vrut El să-Şi satisfacă această dorinţă? Dacă da, atunci trebuie că a trăit-o într-o iubire împărtăşită, iar Maria din Magdala pare să fi fost femeiea cea mai apropiată de El, în afara mamei lui. Dar, la fel de bine, poate că nu Şi-o va fi satisfăcut, ceea ce nu L-a împiedicat să fie pe deplin om.”[81]

Chiar şi aşterenerea acestui ultim citat pe hârtie mi se pare o blasfemie. Cum se poate ajunge la o asemenea

79 Abatele Pierre, *op. cit.*, p. 41-42.

80 *Ibidem*, p. 62.

81 *Ibidem*, p. 39-40.

infecţie spirituală, liberală o adevărată ALTERARE? Cum se poate să gândeşti despre Sfântul lui Dumnezeu (Sfântul Sfinţilor), care osândeşte acest păcat chiar şi la nivelul gândului, că ar fi putut făptui, împotriva a ceea ce ne-a învăţat şi aşteaptă de la noi oamenii făcuţi din plămadă de lut? *Dar Eu vă spun că oricine se uită la o femeie ca s-o poftească, a şi preacurvit cu ea în inima lui* (Mt. 5: 28*). Voi nu v-aţi împotrivit încă până la sânge, în lupta împotriva păcatului* (Evr. 12: 4), ca Modelul nostru desăvârşit, Hristos, care, „în *Predica de pe Munte,* a mers mai departe decât *Decalogul*: desăvârşirea nu constă în ne-făptuire, ci în ne-gândire" – spune Steinhardt. Apoi, în Scriptură ni se mai spune că nimic întinat şi spurcat nu va intra în acea Împărăţie a sfinţeniei desăvârşite: *Afară sunt câinii, vrăjitorii, **curvarii**, ucigaşii etc.* (Ap. 22: 15). Oare, nu am putea numi afirmaţiile întunecate de mai sus, despre Hristosul nostru de trei ori sfânt, „o culme a alterării"?

Acestea sunt doar câteva exemple de inserţie a unor aberaţii strigătoare la cer în „credinţa care a fost dată sfinţilor o dată pentru totdeauna", dar am putea continua cu multe altele… Mintea omului atinsă de păcat plăsmuieşte monştri…

Doamne, iartă-ne!

C. **GRECIA**

În general vorbind, oamenii se străduiesc să facă ceva în viaţă. Să urce pe scara socială, să se împlinească din punct de vedere profesional, să facă carieră, să se realizeze din punct de vedere material, să-şi încropească o familie etc. Dar Rudolf Otto vorbeşte despre o „operă interioară", aceea de „a fi", grija pentru esenţa lăuntrică a fiinţei noastre, care în ultimă instanţă determină opera exterioară a omului, iar temelia acelui „a fi" este comună tuturor oamenilor; este vorba de „caratele" caracterului încropit printr-o relaţie cu Divinitatea. Este vorba de valoarea fiinţei lăuntrice, care se constituie pe baza unor cerinţe săpate adânc în om, în orice epocă şi pe orice

meridian geografic. Ne referim, în primul rând, de cerinţele Legii morale naturale; dar apoi, pe o treaptă mai înaltă, mai presus de moralitate, vorbim despre chemarea acelui dor metafizic înscris într-un mod tainic în sufletul fiecărui om, căci *El apus în inima lor* [a tuturor oamenilor] *chiar şi gândul veşniciei*:

„Există o operă interioară [acel «a fi»], nelimitată şi neînchisă de spaţiu şi de timp; iar în aceasta se găseşte ceva din Dumnezeu, ceva divin şi asemănător lui Dumnezeu. [...] Această făptuire lăuntrică [acea esenţă lăuntrică] este egal de prezentă în toate locurile şi în toate timpurile. Ea precede actele izolate ale vieţii noastre în calitate de tainic fundament «inteligibil» al înseşi fiinţei noastre. Acest *Grund* este ceva mult mai profund decât o «dispoziţie morală fundamentală». Este vorba de o raportare intimă şi esenţială la Dumnezeu, legătura cu Dânsul: «Această operă [acel «a fi» sfinţit] sclipeşte şi străluceşte ziua şi noaptea, este fapta care-L laudă pe Dumnezeu şi Îi cântă gloria într-un cântec nou. Dumnezeu este iubit prin această faptă a sufletului, care se distinge astfel de orice operă exterioară şi, la drept vorbind, de orice «operă», fără nicio excepţie. Fapta lăuntrică este iubire de Dumnezeu, căutare a binelui şi a bunătăţii.”[82]

EPIMENIDE din Knossos

Epimenide a fost unul din cei despre care se spune că a stat mulţi ani retras într-o peşteră, în meditaţie şi căutare metafizică.

În secolul al VI-lea î.Hr., în Atena, bântuia o ciumă ca un blestem şi ca o pedeapsă –, ziceau atenienii –, din cauza regelui Megacles, care îşi călcase jurământul. După ce acesta a obţinut victoria asupra discipolilor lui Cylon, le-a promis că le va cruţa viaţa, dar mai apoi i-a măcelărit pe

82 Cf. Rudolf Otto, *Mistica Orientului și mistica Occidentului,* Ed. Septentrion, Iași, 1993, pp. 133-134.

toţi, fapt pentru care se abătuse ciuma asupra oraşului. Pentru a îndepărta cumplita nenorocire, atenienii aduseseră jertfe tuturor zeilor cunoscuţi, dar ciuma nu a încetat. Pythia (preoteasa lui Apollo care făcea preziceri în Oracolul din Delphi) i-a sfătuit să-l aducă pe văzătorul Epimenide din Creta, localitatea Knossos, care va şti ce trebuie făcut, căci mai este un zeu necunoscut, căruia nu i s-a cerut iertare. Nici Oracolul nu cunoştea numele său. (Diogenes Laertios, care a trăt în secolul III d. Hr., consemnează evenimentul în lucrarea sa, *Vieţile filosofilor de seamă.*)

Aşadar, atenienii au trimis numaidecât o navă spre Knossos, însărcinându-l pe Nicias – un membru al Consiliului – să-l roage pe Epimenide să vină să-i ajute, iar acesta a acceptat. Ajunşi în portul Pireu, Epimenide a rămas uimit să vadă că atenienii aveau o mulţime de idoli, aşezaţi pe ambele părţi ale drumului.

Bătrânii din Consiliu îl aşteptau deja nerăbdători, pe Muntele lui Marte. Epimenide le ceru ca a doua zi în zori să fie adusă o turmă de oi sănătoase albe şi negre, dar să fie prezenţi şi câţiva zidari, care să aibă la îndemână pietre şi mortar, ceea ce, a doua zi dis-de-dimineaţă, s-a şi întâmplat întocmai. Oile flămânde au fost lăsate în iarba fragedă de pe coasta Muntelui, iar Epimenide a spus ca ele să fie urmărite, iar cea care se aşază să fie sacrificată unui dumnezeu necunoscut. Spre uimirea lor, câteva s-au întins în iarbă, în loc să pască, deşi era dimineaţa devreme şi oile erau flămânde. Dacă s-ar fi aşezat doar una, s-ar fi zis că este bolnavă, dar aşa...? În tot acest răstimp, Epimenide se ruga. Oamenii au însemnat locul pe care se aşezaseră oile, au zidit altare şi au sacrificat respectivele oi, chiar în locul acela. Pe fiecare altar s-a gravat *Agnosto Theo* – unui zeu necunoscut.

Diogenes Laertios spune că „altarele pot fi întâlnite în diferite părţi ale Atenei fără niciun nume scris pe ele, fiind monumente ale acestei ispăşiri”. Marele Apostol Pavel, a remarcat acest lucru cu 200 de ani înaintea lui Diogenes (cf. Fapte 17: 22-23).

Deducem că el cunoştea şi scrierile lui Epimenide (care nu ni s-au păstrat), pentru că îl citează în Fapte 17: 28: …*după cum au zis şi unii din poeţii voştri: „Suntem din neamul Lui…”.* Sau, atunci când îi scrie lui Tit care se afla în Creta şi terbuia să pună în rânduială lucrurile din bisericile de acolo: *Unul dintre ei, chiar proroc al lor* [este vorba despre Epimenide]*, a zis: „Cretanii sunt totdeauna nişte mincinoşi, nişte fiare rele, nişte pântece leneşe”. Mărturia aceasta este adevărată* (Tit 1: 12-13).

Tot Don Richardson spune că „Platon, în lucrarea sa *Legile,* scrie că Epimenide a mai prezis că, peste zece ani, o armată persană va ataca Atena, dar că inamicii se vor întoarce acasă înfrânţi, cu mai multe răni decât au pricinuit” – ceea ce s-a şi întâmplat întocmai. Platon îl numeşte pe Epimenide „om inspirat” şi îl apreciază ca fiind unul care a ajutat omenirea să regăsească ştiinţa pierdută în timpul Marelui Potop. Alţi doi autori antici Pausanias şi Philostratus fac referiri la nişte „altare închinate unui zeu necunoscut.”[83]

ORFEU

Se spune că Orfeu era de origine tracă, dar el a fost păstrat în amintirea omenirii prin scrierile grecilor, unde este menţionat ca muzician, poet şi profet. Marele lui merit este acela de a fi înlocuit orgia dionisiacă, o practică demonică, în cadrul căreia avea loc şi *manducaţia sacră, când* victimele vii erau rupte în bucăţi şi mâncate cu sânge cu tot. Orfeu a înlocuit aceste practici sălbatice cu *katharsis*-ul – o tehnică a purificării, căreia el îi acorda o mare importanţă.

El propovăduia nemurirea sufletului şi era un adept al vegetarianismului, al ascezei, şi al purificărilor, ca modalitate de apropiere de Realitatea Fiinţială Supremă. Este considerat a fi şi întemeietorul iniţierii şi al misterelor orfice, ca mijloc de obţinere a mântuirii. Dar aşa cum arătam mai sus, toate aceste strădanii ieşite din comun

83 *Ibidem,* p. 10.

constituie un răspuns „imperfect şi blocat de păcat, dat VOCII creatoare ce răsună pe tot pământul” (Tozer).

Influenţa lui Orfeu, care se preocupa de viaţa de Dincolo, a durat secole întregi urcând până în secolul V d.Hr. Astfel, în numeroase morminte din Italia Meridională şi Creta, se găsesc foiţe de aur puse pe pieptul celui decedat, un fel de ghid, menit să-i arate calea în lumea de Dincolo, comparabil cu *Cartea morţilor* egipteană sau tibetană: „Salut ţie, cel care călătoreşti pe drumul din dreapta, spre câmpiile sfinte şi codrii Persephonei. La stânga de lăcaşul Hades, vei găsi un izvor alături de care se înalţă un chiparos alb; nu te apropia prea tare de acest izvor. Ci vei găsi un altul: apa proaspătă ţâşneşte din Lacul Memoriei şi paznicii stau acolo de pază. Spune-le «Sunt fiul Gliei şi al cerului înstelat, voi ştiţi acest lucru; dar sunt însetat şi pe punctul de a muri. Daţi-mi de grabă apă proaspătă din Lacul Memoriei» Şi paznicii îţi vor da să bei din izvorul sfânt şi după aceea vei fi mai mare printre eroi”.[84]

În acest citat, observăm un amestec de mit şi realitate. Ei credeau pe drept în nemurirea sufletului şi într-o dimensiune transtemporală. Dar geografia imaginară a realităţii de Dincolo, precum şi personajele plăsmuite, aduc mai degrabă a mit.

Mişcările religioase ale lui Orfeu şi ale lui Pitagora, de care ne vom ocupa mai jos, s-au dezvoltat în paralel, expresii ale aceluiaşi *Zeitgeist,* cum zice Mircea Eliade, adică în conformitate cu spiritului vremii. Cu deosebirea că, sub îndrumarea lui Pitagora, comunitatea întemeiată de acesta s-a organizat în societate închisă, de tip esoteric, iar pitagoreicii au întregit regulile ascetice şi morale cu studiul muzicii, al matematicii şi astronomiei.

PITAGORA din Samos

84 Mircea Eliade, *op. cit.,* Vol II , p. 187.

El [Dumnezeu] *a făcut ca toţi oamenii, ieşiţi dintr-unul singur, să locuiască pe toată faţa pământului; le-a aşezat anumite vremuri şi a pus anumite hotare locuinţei lor, ca ei să caute pe Dumnezeu şi să se silească să-L găsească bâjbâind, măcar că nu este departe de fiecare din noi* (Fapte 17: 26-27). Şi cred că Dumnezeu Se bucură când vede câte un suflet însetat după El, chiar dacă acela Îl caută „bâjbâind”. Pitagora a fost unul dintre aceia.

S-a născut în insula Samos în 580 î.Hr. Naşterea i-a fost însoţită de o prevestire a Pythiei, care le-a spus părinţilor: „Vi se va naşte un fiu care va aduce bunăstare tuturor oamenilor, în toate timpurile”. De aceea, atunci când a venit pe lume i-au dat numele de Pythagoras.

A fost un tânăr deosebit de hăruit şi avid de cunoaştere. A călătorit mult, uneori, de bună voie, alteori silit. Pleacă în Egipt, care era pe atunci leagănul de seamă al culturii, din copaia Mediteranei. A fost recomandat faraonului Amasis, de Polycrates (tiranul insulei Samos). Aşa se face că i se deschid porţile locurilor sacre şi secrete în acelaşi timp, fiind acceptat pentru a se iniţia în Misterele (Misteriile) egiptene, dar şi în ştiinţele acelei vremi, în special în matematică, astronomie şi geometrie. Acolo a stat şi a studiat mai mulţi ani.

La Pitagora, cunoaşterea avea, pe lângă o funcţie gnoseologică şi existenţială, şi o funcţie soteriologică, deci un rol mântuitor. Iată ce spunea el: „Totul este număr”, deci trebuie studiată matematica. „Totul este armonie între contrarii”, tot ce are viaţă este înrudit (inclusiv Cosmosul, căci şi el „respiră”, după părerea lui Pitagora), deci totul trebuie cercetat şi cunoscut.

Am urmări multe mărturii ale oamenlior care au avut o moarte clinică şi care au experiat aspecte ale dimensiunii suprasensibile. Este interesant faptul că una dintre aceste fiinţe spunea ceea ce a spus şi Pitagora, şi anume, că în toate aspectele Universului există matematică şi ştiinţă şi

totul este interconectat, alcătuind un singur tot: Cosmosul.

În urma unor evenimente tragice, Pitagora este dus în Babilon de către soldaţii împăratului persan Cambyse (fiul lui Cirus al II-lea cel Mare). Dar în tot răul este şi un bine, căci acolo va intra în legătură cu magii – urmaşii lui Zarathustra –, sorbind din cunoştinţele acestora în domeniul aritmeticii, muzicii, astronomiei etc.

Dacă stăm să ne gândim că poporul Israel a fost dus în robie în 722 î.Hr., iar Iuda în 586 î.Hr., nu ne îndoim că Pitagora se va fi intersectat şi cu unii din învăţaţii acestora sau cu urmaşii lor, căci el menţionează că evreii au o Cartea Sfântă la care ţin foarte mult şi acolo se spune că Yahweh al lor a creat lumea din nimic. Iată, încă o dovadă a faptului că era foarte bine informat privitor la gândirea şi religiile popoarelor din bazinul mediteraneean, şi nu numai.

Adevărata înflorire a personalităţii şi a activităţii lui, în toată originalitatea ei, are loc la Crotona, o aşezare din sudul Italiei, unde este nevoit să se refugieze din faţa mâniei lui Polycrates. Este deja în plină maturitate, sigur de sine, şi începe să ţină discursuri, atrăgând aprecierea şi admiraţia ascultătorilor. Învăţăturile lui erau deosebit de originale, îndreptate împotriva laxismului moral al populaţiei, alunecată pe panta moravurilor uşoare.

Pe tineri i-a învăţat că plăcerile distrug trupul şi slăbesc sufletul. Le-a recomandat să-şi iubească părinţii, să-i cinstească şi să-i respecte pe bătrâni. Le spunea că fericirea nu stă în acumularea de bogăţii materiale, căci acestea corup inima în loc să o slujească. Dimpotrivă, fericit este cel care încearcă să dobândească bogăţiile spiritului, căci prin bunătate se ajunge la strălucire. Ascultătorii acelor vremi puneau un mare accent pe dezvoltarea armonioasă a trupului prin gimnastică şi sport. (În Grecia şi Roma antică existau locuri publice special amenajate pentru practicarea gimnasticii şi a luptelor, care se numeau *palestre*). Dar Pitagora îi învăţa că într-un trup frumos trebuie să sălăşluiască un suflet frumos – un

caracter distins. În cuvântarea ţinută femeilor, le spunea acestora că excesul de bogăţie aduce după sine desfrâu şi decadenţă. El face elogiul simplităţii şi al armoniei intrafamiliale.

Cât adevăr! Câtă lumină lăuntrică şi tărie de caracter ca să meargă împotriva curentului şi să străvadă adevăratele valori, care sunt în conformitate cu Legea morală naturală sădită în om. Nu degeaba a fost numit de cei care l-au cunoscut: „om divin prin excelenţă”.

Uneori îi aduna pe oameni în tăcerea nopţii vorbindu-le despre adevăruri morale de bază cum ar fi: respectul faţă de lege, iubirea de patrie, altruismul, înţelegerea, bunele moravuri, fidelitatea conjugală, prietenia, iertarea jignirilor. Oamneii îl ascultau ca hipnotizaţi. Îl iubeau, îl venerau. Din marea mulţime a ascultătorilor profani (*exoterici*), îşi alegea cu grijă viitorii discipoli, pentru Ordinul *ezotericilor* (a iniţiaţilor) pe care urma să-l înfiinţeze.

„Aleşii” nu puteau fi oricine. Erau testaţi cu grijă, iar unii respinşi. Cei „aleşi” intrau în Ordin sub un jurământ sever că vor păstra învăţăturile primite, ce se transmiteau doar de la gură la ureche – „osmoză” directă. Existau şi multe reguli şi ritualuri ce trebuiau respectate şi urmate cu grijă. Tăcerea li se impunea pentru o lungă perioadă de timp; la fel şi ascultarea de autoritatea imediată. Nici pe învăţătorul lor, pe Pitagora, nu-l puteau vedea în prima perioadă a pregătirii lor. Doar îi auzeu expunerile de după o perdea. Între discipoli domnea o fraternitate autentică; ei puneau la un loc tot ce posedau, pentru nevoile comunităţii.

DIVINITATEA ÎN CONCEPŢIA LUI PITAGORA

Pe Zeul Zeilor, el îl numea Stăpânul Suprem şi prea bun. „Unicul conţinând armonia totală [...] intelectul care se mişcă prin El Însuşi, Indivizibilul Nemanifestat, ale cărui lumi efemere manifestă [pun în evidenţă] gândirea [Lui] creatoare, Unicul, Veşnicul, Neschimbatul, ascuns îndărătul multitudinii formelor care vin, trec şi se

transformă."[85] El nu poate fi înclinat spre rău. „Căci aşa cum aflase de la magi, Zeul însuşi pe care aceştia îl numeau Oromazdes [Ahura Mazda], seamănă cu lumina la trup şi cu adevărul la suflet."[86]

Stăpânul suprem este Creatorul lumii şi al tuturor esenţelor raţionale suprasensibile de diferite ranguri [îngerii], care sunt asemenea unor raze ce emană din Fiinţa Divină. Pitagora îi mai numeşte „Spirite glorificate", „Eroi glorificaţi" sau „Mesageri". Ei sunt necontenit buni şi luminoşi.

Acela pe care-l numeşte „Unicul" a creat şi oamenii – esenţe raţionale de rang inferior, din domeniul sensibilului. Îndepărtarea omului de Divinitate înseamnă „moarte", vizibilă prin dezlănţuirea patimilor în acela. „Geniile" sunt acei oameni, care prin felul lor de trai exemplar, au ajuns să fie deschizători de drumuri în adevăr şi dreptate. Ei trebuie cinstiţi, ascultaţi şi urmaţi pe „drumul pe care ei înşişi n-au şovăit să-l străbată". În unele culturi ei erau numiţi şi „oameni divini" – *homo religiosus* –, situându-se deasupra oamenilor integri din punct de vedere moral – *homo ethicus* –, prin faptul că gândirea lor este îmbogăţită cu un suflu ce nu aparţine de logica acestei lumi.

Pitagora considera că jertfa plăcută Divinităţii nu este sacrificarea unui animal, ci un suflet împodobit cu înţelepciune şi cu frumuseţea virtuţilor. „Cel care se dăruieşte înainte de toate pe sine ca ofrandă, care face din sufletul său un chip divin, şi care îşi pregăteşte spiritul ca un templu pentru a primi în el lumina divină, numai acela ştie să cinstească cu adevărat."[87]

VIAŢA DE APOI

Este interesant felul în care percepe realitatea de Dincolo. Raiul şi-l imagina ca pe o insulă, numind-o „Insula celor Fericiţi", pregătită pentru cei care se vor fi dovedit drepţi în această viaţă. Fiind un om al meditaţiei profunde

85 Edouard Schuré, *Marii inițiați*, Ed. Lotus, București, 1998, p. 224.

86 Porphyrios, *Viața lui Pitagora. Viața lui Plotin*, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 33.

87 *Ibidem*, p. 66.

şi al unei trăiri ireproşabile din punct de vedere moral, intuiţia lui privitor la cele de Sus este mult superioară celei egiptene care este incomparabil mai concretă, în sensul că cei din Egipt îşi închipuiau viaţa de Dicolo ca pe o continuare a vieţii pământeşti, cu semănat, secerat, căsătorie şi creştere de copii etc., dar fără neplăceri, pentru cei drepţi. Însă Pitagora parcă ar fi zărit „de departe", ca Balaam odinioară, frumuseţile în faţa cărora limbajul este ineficient şi insuficient.

Lumea de aici-jos nu este adevărata sa patrie [a sufletului]. Ţinut al durerilor şi vale a lacrimilor, ea nu este decât un loc apăsător, un sălaş mizer în care va fi încătuşat vremelnic: ce înseamnă câţiva ani faţă de veşnicia fericită căreia îi este făgăduit sufletul lui? Aşadar, nu trebuie să le acordăm bucuriilor pământeşti o importanţă prea mare. În clipa marii călătorii nu vom putea lua cu noi, nici bani, nici bunuri. Să fim aşadar, detaşaţi de lucrurile pieritoare şi să nu îi pizmuim pe cei ce îşi mărginesc toate sforţările la cucerirea lor, căci aceştia nu vor fi dobândit decât deşertăciuni zadarnice. În faţa balanţei cereşti, numai faptele curate şi bune, eliberate de orice pată egoistă vor fi armele victoriei noastre.[88]

Tot el zice că omul „nu va putea îndura splendoarea orbitoare care face să pălească sorii ca nişte lămpi fumegânde. Astfel este viaţa cerească a sufletului pe care de-abia şi-o poate închipui spiritul nostru îngreunat de pământ. [...] Imaginile noastre grosolane, limbajul nostru nedesăvârşit, încearcă în zadar să o traducă [acea realitate], însă fiecare suflet viu îi simte germenul în adâncurile sale intime. Nădejdile sfărâmate vor înflori iarăşi în aurora divină. Întunecatele apusuri de soare de pe pământ se vor aprinde în zile strălucitoare."

Această afirmaţie din urmă se aseamănă foarte mult cu ceea ce urma să spună Sf. Clement din Alexandria, peste aproape opt secole: „Hristos a venit să schimbe toate

88 Jean Mallinger, *op. cit.,* p. 131.

apusurile noastre în răsărituri”. Slavă Domnului!

DESPRE SUFLET

Pitagora credea în nemurirea sufletului şi descrie într-un mod foarte „creştinesc” zbaterile acestuia între doi tovarăşi, dintre care „unul este un şarpe care-l strânge cu miile sale de inele, iar celălalt – un geniu nevăzut care-l cheamă, dar a cărui prezenţă nu se face simţită decât prin fâlfâitul aripilor sale şi prin licăriri fugare”. Desigur, prin acele „licăriri fugare”, noi ne gândim la glasul conştiinţei, la cercetarea tainică a lui Dumnezeu sau la imboldurile îngerului păzitor, alocat fiecărui muritor.

Uneori, acest trup îl absoarbe [pe om] într-atât, că nu mai trăieşte decât prin senzaţiile şi patimile *acestuia*; se prăvăleşte cu el în orgiile sângeroase ale mâniei sau în aburii denşi ai voluptăţii carnale, până ajunge să se înspăimânte de tăcerea *tovarăşului nevăzut*. Alteori, atras de acesta din urmă, se lansează într-o gândire tot atât de înaltă, încât uită de existenţa trupului, până ce acesta îi aminteşte de el, printr-o chemare tiranică. Şi totuşi, un glas lăuntric îi zice: între el [omul] şi oaspetele nevăzut legătura este indisolubilă, în timp ce legătura cu trupul o va rupe moartea.[89]

El îşi învăţa ucenicii că omul trebuie să se pregătească pentru momentul suprem, când faptele fiecăruia vor fi cântărite. De aceea, pitagoreicii îşi făceau zilnic o *dublă psihostază* (examen de conştiinţă). Dimineaţa îşi făceau planul de acţiune pentru întreaga zi, iar seara îşi făceau bilanţul, pentru a vedea ce au realizat: unde au greşit, ce trebuia făcut altfel, ce a rămas nefăcut. Era un fel de pregătire pentru a fi admis în *Insula celor Fericiţi.*

ÎNVĂŢĂTURI

Lecţiile lui Pitagora începeau odată cu ivirea zorilor, în pragul casei sale; el cânta versuri folositoare pentru

89 *Ibidem*, p. 238.

alinarea sufletului. Învăţăturile lui s-ar părea că se ridică deasupra nivelului Legii morale naturale sădită în orice muritor, care este pe lungimea de undă a raţiunii sau a bunului simţ comun. Pentru o moralitate naturală ni se pare că ar fi mai potrivită Legea dreptăţii sau Legea Talionului sau orice rânduială care este în conformitate cu logica omenească. Dar credem că pe măsura strădaniilor de purificare lăuntrică şi de apropiere de Realitatea Fiinţială Supremă, inima omului are parte de o lumină mai înaltă. Ce logică ar avea iertarea vrăjmaşului care intenţionat ţi-a făcut rău, aşa cum îi învăţa el pe discipolii lui? Îi învăţa de asemenea cum să lupte împotriva resentimentelor sau cum să uite insultele, iertându-i pe duşmani, pentru a putea trăi „pe culmile măreţiei de suflet” – cum spunea el.

Cum de Pitagora a reuşit să urce pe înălţimi spirituale atât de distinse? El îi învăţa aceste lucruri pe discipolii lui fără să-L fi putut întâlni pe Hristosul cel Sfânt, căci îl despărţeau 600 de ani de Acela, Care a demonstrat în viaţa Lui iertarea dumnezeiască a vrăjmaşilor. Iată ce spune Pitagora: „Cu cât urci, cu atât devii mai liber, căci cu cât intri în lumină, cu atât dobândeşti mai multă putere pentru bine. Cu cât cobori, cu atât devii mai robit, căci fiecare cădere înspre rău, micşorează înţelegerea adevărului şi capacităţile pentru bine.”[90]

Într-adevăr, ochii înţelegerii lăuntrice se întunecă pe măsura coborârii în patimi. *Dacă lumina care este în tine* [conştiinţa şi Legea morală naturală] *este întuneric, cât de mare trebuie să fie întunericul acela!* (Mt. 6: 23). Fiecare păcat, fiecare tăvălire în noroi, se depune ca o ceaţă peste ochiul sufletului, până ce acesta se întunecă de tot şi atunci nu numai că oamenii se complac în acele păcate, „dar şi găsesc de buni pe cei ce le fac” (Rom. 1: 32). Este vorba despre inversarea valorilor, dar şi de transformarea treptată a omului, după chipul şi asemănarea aceluia pe care l-a slujit. Cei care „s-au pus în slujba idolului scârbos […] au ajuns urâcioşi ca şi acela pe care îl iubeau” (Osea 9:

90 E. Schuré, *op. cit.,* p. 253.

10).

Iată încă câteva învăţături care te fac să crezi că Pitagora a citit Noul Testament: Orice încercare hărăzită nouă este necesară şi poartă în ea taina binelui. Necazurile constiuie un prilej de creştere lăuntrică, de înaintare spre desăvârşire – ceea ce ne aminteşte de prea cunoscutul verset din Roamni 8: 28, ce pare greu de „digerat" chiar şi pentru unii creştini: *De altă parte ştim că toate lucrurile lucrează împreună spre binele celor ce iubesc pe Dumnezeu, şi anume spre binele celor ce sunt chemaţi după planul Său.*

Pitagora îşi învăţa discipoliii să fie mulţumiţi în orice situaţie care le-ar fi fost hărăzită: „Mulţumeşte-te cu destinul tău şi nu îi cere, aici jos, mai mult decât îţi este sortit. Şi noi, creştinii, am adăuga: *Omul nu poate primi decât ce-i este dat din cer* (In. 3: 27), aşadar, fii mulţumit cu ce ţi s-a dat de Sus!

Iată ce spune Pitagora: „Acesta este rolul înţeleptului în faţa vieţii: o primeşte cu seninătate, o străbate cu voinţă, curaj, bunătate şi modestie, păstrează un chip statornic în toate împrejurările, fiindcă ştie că aici jos toate lucrurile nu sunt decât umbre şi iluzii vremelnice, care într-o zi se vor şterge în faţa realităţii de negrăit […] Fii deci curajos şi rezistă în cele mai crunte încercări, în necazurile şi durerile cele mai nemeritate."

Extraordinar! Câtă profunzime în gândire! Să fie oare vorba de o undă tainică din însăşi gândirea divină? Desigur!

Din învăţătura creştină deducem că mulţumirea în orice circumstanţe poate deveni chiar o „jertfă de mulţumire" înaintea lui Dumnezeu, mai ales atunci când este adusă în situaţii extreme, când, după omul carnal, nu ar avea nicio logică să fii mulţumitor. Oricât de adâncă ar fi Valea Plângerii, creştinul alipit de Dumnezeu o poate transforma într-un loc plin de izvoare, prin atitudinea lui de mulţumire şi profundă adorare. *Mulţumiţi* ***totdeauna*** *lui Dumnezeu Tatăl, pentru* ***toate*** *lucrurile* (Ef. 5: 20).

Pitagora a intuit de asemenea că liniile de autoritate îşi au obârşia în dimensiunea suprasensibilă: „Ierarhia vine din Înalt, asemenea luminii. Ea nu este nici rezultatul unui vot, nici al unei libere alegeri. Ca şi paternitatea, ea este un fapt natural, al cărui sens nu-l putem răsturna...” Scriptura ne învaţă aidoma, că „nu este stăpânire care să nu vină de la Dumnezeu. Şi stăpânirile care sunt, au fost rânduite de Dumnezeu (Rom. 13: 1).

AFORISME

Iată şi câteva maxime care oglindesc gândirea filosofului:

- În fiecare an să aveţi o zi de sărbătoare numită „pacea familiei”. În această zi, soţul şi soţia, la prânz, în mijlocul familiei, îşi vor da mâna şi îşi vor ierta unul altuia greşelile făcute de-a lungul anului.
- Învaţă să vezi mai departe decât îţi pot ajunge privirile.
- În timpul vieţii, să nu atragi nicio privire asupra ta, nici chiar de milă, atunci când ţi se întâmplă o nenorocire!
- Tribunalul e chiar în sufletul celui vinovat.
- Să socoteşti cuvântul lucrul cel mai sacru după gândire.
- Nu fi nemulţumit de amărăciunea fructelor copacului sub care te adăposteşti de arşiţă!
- Înţeleptul trebuie să iasă din viaţă ca dintr-un banchet: cu o demnitate cuviincioasă.
- Oamenii înfumuraţi şi uşuratici sunt asemenea vaselor goale: pot fi luate cu uşurinţă de urechi.
- Vai de cel datornic care ştie pe dinafară toate cusururile binefăcătorului său!
- Tinere fete, nu uitaţi că înfăţişarea nu e cu adevărat frumoasă, decât atunci când este oglinda unui suflet frumos!
- Să-ţi placă mai mult pacea fericirii decât forfota faimei!

- Promisiunea care nu este respectată urâţeşte şi cea mai frumoasă gură!
- Închide gura faimei! Îşi vinde prea scump cuvintele!

RITUALURILE

Oamneii din totdeauna au căutat să îndeplinească anumite ritualuri, să se roage îngenunchind sau sărutând pământul, să aducă jertfe, pentru a se putea apropia de Divinitate, aşa cum Îl înţelegeau ei, dorind să capete bunăvoinţa Fiinţei Supreme, pe care-L numeau în diverse feluri, în funcţie de meridian geografic şi epocă istorică. Iată ritualurile alese de Pitagora şi urmate cu sfinţenie de discipolii lui:

Pe zei să-i adorăm totdeauna, într-o tăcere respectuoasă, în haine albe, şi după purificare. Puritatea se obtine prin purificări, băi şi *libaţiuni* [gustarea şi apoi vărsarea unei cupe cu vin, ca omagiu adus Divinităţii], prin *abluţiuni* [spălare rituală a corpului], după contactul cu morţii şi după orice altă mânjire şi nemâncând carnea animalelor moarte, nici roşioarele, nici mrenele de mare [soiuri de peşte] şi nici ouă şi animalele ieşite din ouă, nici bob [un fel de fasole], precum şi practicând alte abstinenţe prescrise de aceia care execută riturile mistice în temple.[91]

Pitagoreicii erau serioşi şi consecvenţi în ceea ce credeau, ferindu-se de orice rău, în gând, în vorbă sau în faptă, separându-se chiar şi de lume, trăind ca o confrerie ce urma calea adevărului, aşa cum o înţelegeau ei. Pe lângă o dublă psihostază zilnică (autocercetare), curăţenia fizică şi limpezimea morală vor fi împinse până la manie, până la exagerare.

Ritul cathartic (de purificare) se făcea prin apă curgătoare. În Creta se spunea că în caz de impuritate gravă, trebuia amestecată apă din mai multe surse; cel

91 Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor,* Ed. Polirom, Iași, 1997, p. 272.

puţin din trei (Empedocles), iar pentru un omor sunt necesare paisprezece (!).

În toate vremurile au existat oameni care L-au căutat pe Cel de Dincolo, într-un fel sau altul, cu toată puterea fiinţei lor, aşa cum citim şi în rândurile de mai jos:

În adâncul ei ultim, religia nu este decât *însetarea după Dumnezeu* (s.n) – spune Schmemann. […] Si oricât de mult s-ar întuneca şi învârtoşa conştiinţa lui religioasă, oricât de grosolan, utilitar şi păgâneşte înţelegea omul şi jertfa sa şi numele Aceluia Căruia o aducea, la baza jertfei [a ascezei şi a ritualurilor] rămânea neîntrerupt însetarea primordială şi de nepotolit a omului după Dumnezeu.[92]

Istoria ne arată că nu există religie în care ideea şi actul de jertfă să nu reprezinte sâmburele întregii ei vieţi, constanta în jurul căreia se desfăşoară toate manifestările sacre [ritualurile] ale oricărei comunităţi omeneşti. […] Jertfa [şi ritualul] reprezintă efortul de a stabili o punte între om şi Dumnezeu, cu toată distanţa datorată contingenţei şi mai ales păcatului, pentru a găsi la Dumnezeu ascultare, bunăvoinţă, primire.[93]

Ca o parantează, aş aminti şi o regulă (ritual) de închinare a unui călugăr din Muntele Athos (sec. XIX). Acest ritual este fără îndoială un semn al dorinţei înfocate şi al strădaniei pe măsură, pentru a ajunge la o legătură cu Dumnezeu, în rugăciune.

Mai întâi „să faci şapte mătănii mari, cu genunchii la pământ, stând după fiecare, drept în picioare şi zicând sfânta rugăciune a lui Iisus, la fieştecare cruce, adică:

92 Alexandre Schmemann, *Euharistia - taina Împărăţiei*, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1984, p. 105-107.
93 C. Galeriu, *Jertfă şi răscumpărare*, Ed. Harisma, Bucureşti, 1991, p. 9-10.

Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!, şoptind-o cu gura sau cu gândul. Când se va putea, ţine şi suflarea nărilor până se isprăveşte cuvântul rugăciunii. Zi cuvintele şi cu mintea şi nu gândi nicăierea, fără numai la cuvinte şi căutând unde se află inima omului [îndreptându-ţi atenţia şi rugăciunea spre locul inimii]. Asemenea şi închinăciuni fă douăsprezece, până la pământ, stând după fiecare, drept în picioare şi plecându-te până să dai cu mâna de pământ, tot cu această sfântă rugăciune a Domnului nostru Iisus Hristos, spusă cu mare smerenie şi cu lacrimi, de se va putea, neuitând-o [nescăpând-o din minte] sau tulburare având, sau zgomot [**nu** într-un context de tulburare sau zgomot].[94]

Atunci când S-a arătat Hristosul nostru slăvit, s-a arătat şi posibilitatea intrării **slobode** *în Locul Preasfânt, prin sângele lui Isus,* ***pe Calea cea nouă şi vie pe care ne-a deschis-o El****, prin … trupul Său,* (Evr. 10: 19-20), căci El era CALEA, Adevărul şi Viaţa. Aşa se face că nu mai trebuie să bâjbâim, căutându-L pe Dumnezeu prin tot felul de ritualuri, înveşmântaţi în haine albe, spălări (*abluţiuni*), libaţiuni, zile şi mâncăruri păzite, închinare la sfinţi, mătănii, lumânări şi pomeni date, pentru ca morţii să aibă lumină şi odihnă, căci Scriptura ne spune deschis: *Toate aceste lucruri, care … sunt întemeiate pe porunci şi învăţături omeneşti, au, în adevăr, o înfăţişare de înţelepciune, într-o închinare voită, o smerenie şi asprime faţă de trup, dar nu sunt de niciun preţ împotriva gâdilării firii pământeşti* (Col. 2: 22-23). Mântuirea nu se obţine prin fapte „ca să nu se laude nimeni”. Dar oricine crede în El nu va pieri, ci va fi înnoit prin Duhul Sfânt şi va avea viaţă veşnică. Slavă lui Hristos!

Diogene, un filosof cinic, din secolul IV î.Hr., foarte inteligent, dar ciudat şi tăios în vorbire, despre care Platon

94 Părintele Juvenalie, *Experiența rugăciunii lui Iisus, în spiritualitatea românească*, ed. Anastasia, București, 2001, p. 228. Autorul citează din *Filocalia românească, vol VIII: Rânduiala cea bună a vieții de sine*, pp. 610-617.

spunea că este „un Socrate dement”, văzând pe unul care-şi făcea lustraţii de purificare, îi spuse: „Nenorocitule, nu ştii că prin spălare nu poţi scăpa de greşelile comise în viaţă, cum nu poti scăpa nici de greşelile de gramatică?”[95] Chiar aşa! Ce să aibă a face o spălare exterioară cu murdăria lăuntrică? *Căci **din inimă** ies gândurile rele, uciderile, preacurviile, curviile, furtişagurile, mărturiile mincinoase, hulele* – a spus Hristos (Mt. 15: 19). Mai degrabă îţi albeşti sufletul prin lacrimi de pocăinţă decât prin purificări exterioare. Iată ce-i spunea ascetul aghiorit, Tihon, ucenicului său: „Copilul meu, spală cu lacrimile tale picioarele lui Hristos, iar Hristos îţi va spăla ţie păcatele!”[96] Păcatele se rezolvă numai la Cruce, printr-o sinceră recunoştinţă şi căinţă, înaintea lui Hristos – Marele Milostivnic.

Spre deosebire de concepţia „păgânilor sfinţi” privitor la detaşare, retragere din lume, asceză severă, ritualuri, spălări etc., Hristos al nostru ne-a învăţat „darul transfigurării” tuturor activităţilor cotidianului cenuşiu, în răsplată veşnică, dacă acelea sunt făcute „din toată inima, ca pentru Domnul” şi ca parte integrantă a preoţiei împărăteşti (cf. Col. 3: 23-24). „Nu Te rog să-i scoţi din lume – se ruga Hristos –, ci să-i păzeşti de cel rău”, acolo, în lume. Deci nu retragere din lume, ci implicare cu o anumită atitudine.

Hristosul nostru ne-a pregătit şi nişte haine albe autentice, ţesute, nu din fire de in, ci din firele de lumină necreată ale neprihănirii Lui, cu care se vor îmbrăca, în Ziua cea Mare, toţi acei care îşi vor fi spălat veşmintele inimii în Jertfa supremă a Fiului Sfânt. *Aceştia, care sunt îmbrăcaţi în haine albe, cine sunt oare? Aceştia vin din necazul cel mare; ei şi-au spălat hainele şi le-au albit în sângele Mielului* (Ap. 7: 13-14). Aşadar, spălările rituale, asprimea faţă de trup şi abstineţele de tot felul, fără o viaţă trăită în curăţie, nu ne ajută să ne înscriem pe Calea

95 Diogenes Laertios, *op. cit.*, p. 203.

96 Ioanikios Kotsonis, *Pagini filocalice 4-5*, Ed. Bunavestire, 2003, p. 132.

care duce spre Casa Tatălui. Iată ce spune Sf. Simeon Noul Teolog, un om de o înaltă ţinută duhovnicească (sec. X d.Hr.): „Orice râvnă şi asceză însoţită de nevoinţe [discipline spirituale] mari, care nu se revarsă în dragoste, în duh de umilinţă, sunt zadarnice şi nu duc la nimic bun”[97] Soluţia divină revelată pământenilor este ca toţi cei trudiţi şi împovoraţi să se apropie cu deplină încredere de adevărata Sursă a mântuirii, de Izvorul nesecat de har şi îndurare, ca să capete iertare, mântuire, odihnă pentru sufletele lor, adică, o pace care întrece orice pricepere. Amin!

CAPITOLUL 6

INIŢIEREA

În toate timpurile au existat oameni care au tânjit după ceva mai mult decât împlinire pe planul orizontalei. Legile lui Dumnezeu au fost săpate în sufletul fiecărui muritor (cf. Rom. 2: 14-15). ***Porunca*** *aceasta, pe care ţi-o dau eu azi,* ***nu este*** *mai presus de puterile tale, nici* ***departe de tine****. Nu este în cer, ca să zici: „Cine se va sui pentru noi în cer şi să ne-o aducă, pentru ca s-o auzim şi s-o împlinim?” Nu este nici dincolo de mare, ca să zici: „Cine va trece pentru noi dincolo de mare şi să ne-o aducă, pentru ca s-o auzim şi s-o împlinim?” Dimpotrivă,* ***este foarte aproape de tine, în gura ta şi în inima ta, ca s-o împlineşti*** (Dt. 30: 14). Dumnezeu l-a înzestrat pe om şi cu un for lăuntric judecător – lumina conştiinţei. Mai mult, acesta a rămas ontologic (fiinţial) legat de Creatorul Său, pentru că este purtătorul suflării de viaţă din El. Macarie cel Mare – unul dintre Părinţii pustiei egiptene din secolul IV d. Hr. –, spune că „Între Dumnezeu şi om este cea mai strânsă legătură de rubedenie”. Da, „Suntem din neamul Lui”, chiar dacă omul L-a căutat de-a lugul secolelor pe

97 *Viața în duh filocalic,* Ed. Curtea Veche, București, 2002, p. 18.

Făcătorul său doar „bâjbâind”, ca şi când ai dori să te descurci pe întuneric, doar pipăind obiectele din jur.

Dintotdeauna omul lucid a fost conştient de lupta sa lăuntrică, ca şi cum în trupul lui ar fi coexistat două entităţi antinomice. Marele Apostol al lui Hristos, Pavel, verbalizează foarte bine această realitate lăuntrică: *Nu fac ce vreau, ci fac ce urăsc. Acum, dacă fac ce nu vreau, mărturisesc prin aceasta că Legea este bună. Căci binele pe care vreau să-l fac, nu-l fac, ci răul pe care nu vreau să-l fac, iată ce fac! Fiindcă, după omul dinăuntru, îmi place Legea lui Dumnezeu; dar văd în mădularele mele o altă lege care se luptă împotriva legii primite de mintea mea şi mă ţine rob legii păcatului care este în mădularele mele. O, nenorocitul de mine! Cine mă va izbăvi de acest trup de moarte…?* (Rom. 7: 15-24)

Ortodocşii numesc acea stare de eliberare binecuvântată şi de dorit, în care nu mai există doi într-unul: „despătimire” sau „simplitate” (căci numai sunt doi, care se luptă între ei, ci unul). „Am fost răstignit împreună cu Hristos şi trăiesc, dar nu mai trăiesc eu, [acel *eu* a murit], ci Hristos trăieşte în mine” (Gal. 2: 20).

După cum arătam mai sus, Pitagora cunoştea foarte bine această luptă a sufletului prins între un şarpe care-l strânge şi-l înghesuie în fel şi chip, şi un geniu (o entitate spirituală înaltă) a cărui prezenţă nu se face simţită decât „prin fâlfâitul aripilor sale şi prin licăriri fugare.”

Toţi marii înţelepţi au căutat să depăşească această contradicţie lăuntrică, mergând să se adape la diverse „izvoare” de „înţelepciune” şi „lumină”, aşa cum le înţelegeau ei. Pitagora a mers la „izvoarele” vestite din Egipt. Cărarea într-acolo era bine bătătorită de căutătorii unei vieţi profunde. Înaintea lui au mers Thales, Licurg, Solon, iar după el, la mai mult de un secol va merge şi Platon. De ce în Egipt? Herodot scrie că „Egiptenii erau cei mai religioşi dintre oameni. Peste jumătate din timpul lor era dedicat zeilor şi adorării lor.”

CE ESTE INIŢIEREA?

Iniţierea era ştiinţa care le garanta celor „aleşi” intrarea în „veşnica fericire”. Nimeni nu ştie exact conţinutul acestui proces ultrasecret la care nu aveau acces decât unii preoţi sau marile personalităţi, dar chiar şi aceştia erau selectaţi cu grijă. Iniţierea era mai mult decât comunicarea confidenţială a conţinutului Misterelor, în temple ceremoniale sau grote „sacre”, în care nu avea acces oricine. Ea consta şi dintr-o suită de teste şi experineţe existenţiale, care uneori frizau chiar moartea. La un moment dat, *neofitul* era supus unei morţi simbolice, înfăşurat într-o piele neagră, simbolizând natura inferioară a omului, orbirea profană, la care înţeleptul trebuia să renunţe pentru a ajunge la lumină. Iniţierea presupunea şi o *„renaştere”,* atunci când se ridica din „patul său mortuar”, ceea ce simboliza o stare mai înaltă, când raţiunea devenea stăpână asupra simţurilor. Da, „Orice caznă ce îi este impusă [mystului], devine pentru el, un element de progres: îi va da merite [!]. El era învăţat secretele morţii, calea de urmat în Hades; cuvintele magice care trebuie spuse Dincolo etc.”[98] (Am amintit mai sus despre acele foiţe de aur înscripţionate cu care erau îngropaţi discipolii lui Orfeu, pentru a le arăta calea de urmat în lumea de Dincolo.)

Poporul nu avea acces la iniţiere, nici în Egipt şi nici în Grecia sau în alte părţi unde se practica un fel de iniţiere. Marea majoritate a oamenilor „oarecare” erau îndemnaţi să meargă la templu, să participe la sărbătorile religioase, să ducă o viaţă morală şi cam atât. Însă, veritabila ştiinţă secretă (*Aporrêta*) era rezervată membrilor castei sacerdotale, sau chiar şi unor străini aleşi pe sprânceană.

Scopul iniţierii era scăparea de sclavia trupului, dar şi modelarea unei vieţi de o înaltă calitate, printre oameni. Pitagoreicii care trecuseră prin şcoala iniţierii şi se îmbibaseră cu învăţăturile lui Pitagora – cursuri ce ţineau câţiva ani –, erau pregătiţi să dea „sfaturi cu discreţie, cu fermitate, dragoste, tuturor oamenilor, prietenilor şi

98 Cf. J. Mallinger, *op. cit.,* p. 74.

fraţilor lor”.[99] Chair un proverb de-al lor (de-al grecilor) spune că „Sfatul e un lucru sacru”. Într-adevăr, aşa îl şi considerau, aidoma unei înalte datorii faţă de semeni. Discipolii lui Pitagora ocupau multe din funcţiile înalte de stat, fiind foarte apreciaţi pentru profesionalismul şi corectitudinea lor exemplară.

În fragmentul de mai jos, vom vedea care erau condiţiile admiterii unui doritor în rândurile „înţelepţilor” Indiei secolului I î.Hr. Este vorba de cei ce doreau să se apropie de Divinitate, învăţând toate tainele privitoare la „mântuire” – desigur, aşa cum o înţelegeau ei.

La noi [în India], este mic numărul acelora care îşi fac o profesie din intelepciune, dar iată la ce probe sunt supuşi începătorii intru ale filosofiei. [Filosofia era înţeleasă ca o iubire a ştiinţei ce se ocupă de suflet.] De la vârsta de 18 ani, acela care doreşte să apuce pe calea înţelepciunii trece apele Hyphasului ca să-i întâlnească pe întelepţi [în cetatea înţelepţilor]. Pentru a fi primit in rândul lor, el trebuie să fie recunoscut ca o fiinţă pură, adică să fie urmaşul unor părinţi care au dus o viaţă cinstită şi cărora să nu li se poată reproşa o purtare violentă, destrăbălată sau care să fi dat dovadă de lăcomie. După aceasta, este examinat însuşi candidatul. Înţeleptii îl examinează ca să vadă dacă are o meorie bună, dacă este ascultător, modest, liniştit şi cumpătat. Şi pentru a cântări şi mai bine însuşirile adeptului, i se cercetează înfăţişarea (prin arta *fiziognomiei*[100]). Ochii într-adevăr ne fac cunoscut, de multe ori, caracterul unui om, iar sprâncenele şi obrajii sunt oglinzile în care înţeleptii descoperă imaginea sufletului.[101]

„Renunţând la plăcerile pământeşti, sufletul acumulează posibilităţi de înălţare, purificându-se

99 *Ibidem*, p. 153.

100 ***Fiziognomia*** este disciplina care se spune că determină caracterul oamenilor, cercetându-le fizionomia.

101 Mario Meunier, *Apollonios din Tyana,* Ed. Herald, Bucuresti, 2001, p. 65.

constant, trăind în penitenţă, renunţare şi modestie. Impunându-i trupului abstinenţa de la ouă şi carne, el îşi va învinge natura sa inferioară şi va fi demn să primească iniţierea, ce îi va permite să rupă legătura care îl ţine în sclavie."[102]

Aceşti „aleşi" (iniţiaţi), constituiau o pătură privilegiată în care nu putea intra oricine. Secretele lor nu se dădeau oricui, şi nu se transmiteau niciodată pe cale scrisă, căci li se părea o urâciune, ca asemenea învăţături sfinte să fie redate cu ajutorul unor litere moarte. Ele erau transmise doar de la om la om, „de la gură la ureche", deci prin „osmoză" directă. Adepţii misterelor „respectau o muţenie profundă" – spune Iamblichos. „Ştiinţa (*Aporrêta*) nu poate fi dată întregii lumi. Nu toţi sunt capabili să o primească şi nici măcar să o înţeleagă."[103] Iată şi versurile unui poet din acele vremuri:

Voi cânta acum pentru aceia care pot pricepe
Închideţi uşile şi ieşiţi, profanilor!

Aşadar, profanii... afară!!!

Aşa se face că nu cunoaştem exact conţinutul acestor învăţături secrete. Totuşi, din puţinul care ne-a rămas, iată câteva mostre:

Neofitul era iniţiat în secretele morţii, calea de urmat în Hades [împărăţia subpământeană]; cuvintele magice care trebuiau spuse Dincolo, pentru a evita întoarcerea pe pământ [într-o altă viaţă – *metempsihoza*]. Şi după cum morţii din Egipt, o dată mumificaţi, purtau pe inimă Cartea Morţilor, care trebuia să le slujească de călăuză în Amenti [lumea subterană unde se credea că merg sufletele morţilor], la fel, iniţiaţii orfismului purtau pe inimă, în mormânt, o preţioasă tăbliţă de aur, înzestrată cu formula mântuitoare, garant al libertăţii spirituale şi talisman în

102 Cf. J. Mallinger, *op. cit.,* p. 74.

103 *Ibidem*, p. 87.

regatul morţilor.[104]

A PRACTICAT ŞI HRISTOS INIŢIEREA?

Hristos a venit pentru mântuirea tuturor oamenilor, căci Dumnezeu „voieşte ca toţi oamenii să fie mântuiţi şi să vină la cunoştinţa adevărului” (2 Tim. 2: 4). „Hristos străbătea **toate** cetăţile şi satele, învăţând pe nord în sinagogi... şi vindecând orice fel de boală şi orice fel de neputinţă care era în norod. El avea deci o misiune de tip universal.

Când a văzut gloatele, I s-a făcut milă de ele, pentru că erau necăjite şi risipite ca nişte oi care n-au păstor (Mt. 9: 35-36). Îi era milă de **toţi** – de **toată** această gloată aşa cum era ea: întunecată, opacă, necoaptă pentru tainele Împărăţiei, căci erau cu toţii făptura mâinilor Marelui Creator. El răspundea **tutor** nevoilor mulţimii: îi vindeca pe toţi, îi hrănea pe toţi, dar atunci când Îşi rosteştea pildele, rămânem miraţi de ceea ce citim în Scriptură: *Ucenicii s-au apropiat de El şi I-au zis: „De ce le vorbeşti în pilde?” Isus le-a răspuns: „Pentru că vouă v-a fost dat să cunoaşteţi tainele Împărăţiei cerurilor, iar lor nu le-a fost dat. Căci celui ce are, i se va da, şi va avea de prisos; iar de la cel ce n-are, se va lua chiar şi ce are* (Mt. 13: 10-12).

Cei doisprezece beneficiază şi de tâlcuirile amănunţite ale acestor pilde. Cu alte cuvinte, ucenicilor „le-a fost dat să cunoască” tainele inaccesibile ale Împărăţiei, dar nu şi gloatelor care privesc fără să vadă şi aud fără să priceapă. Acest lucru a fost pre-cunoscut de Dumnezeu şi prezis prin proroci: „Întruna veţi auzi, şi nu veţi înţelege; întruna veţi vedea, şi nu veţi pricepe!” (Is. 6: 9). În Proverbe, citim aşa: *Nu vorbi la urechea celui nebun, căci el nesocoteşte cuvintele tale înţelepte (*Prov. 23: 9), căci nu le înţelege. Aude complexele sonore, fără a înţelge mesajul pe care-l poartă. Aşa cum spunea Pascal: „Unii nu pleacă decât urechea, pentru că inima le

104 Cf. J. Mallinger, *op. cit.*, p. 75-76.

lipseşte”.[105]

Aşadar, există o anumită departajare între „cei dinăuntru” şi „cei din afară”. Gloata era nepregătită pentru a înţelege lucrurile Împărăţiei – adevăruri aparţinând unei alte dimensiuni, „bucate prea tari pentru condiţia omenească obişnuită”, pe care nu le putea digera. De aceea, Hristos „atenuează prin prabole, lumina orbitoare a adevărului Său, aşa încât auditorii nepregătiţi să nu se smintească [poticnească]”. […] „Mesajul hristic nu putea fi, cel puţin într-o primă etapă a propovăduirii Sale, decât aluziv, încifrat, indirect, căci «Pildele revelează voalând, afirmând, dar şi ascunzând». Aşadar, Cei din afară au un acces limitat la adevărul pentru care nu sunt copţi încă. În felul acesta ei sunt protejaţi, nu prin excludere, ci prin opacitatea inerentă nivelului lor de înţelegere.”[106]

Isus le vestea Cuvântul prin multe pilde de felul acesta, ***după cum erau ei în stare să-L priceapă*** (Mc. 4: 33). Gloatele nu erau pregătite decât pentru „laptele duhovnicesc” al Învăţăturii, versiunea ei adaptată posibilităţilor lor de înţelegere. Căci *Omul firesc nu primeşte lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt o nebunie;* ***şi nici nu le poate înţelege****, pentru că trebuie judecate* duhovniceşte (1 Cor. 2: 14). Chiar şi în zilele noastre, vorbitorul ţine cont de nivelul duhovnicesc al ascultătorilor: altfel se propovăduieşte Cuvântul într-un birt, altfel în faţa unor intelectuali atei şi altfel în faţa unor oameni născuţi din nou.

Apostolul Pavel şi-a dat seama şi el de acest adevăr şi le scrie cu durere celor din Corint: *Cât despre mine, fraţilor, nu v-am putut vorbi ca unor oameni duhovniceşti, ci a trebuit să vă vorbesc ca unor oameni lumeşti, ca unor prunci în Hristos. V-am hrănit cu lapte, nu cu bucate tari, căci nu le puteaţi suferi; şi nici acum chiar nu le puteţi suferi* (1 Cor 3: 1-2). Cu alte cuvinte, deşi erau născuţi din

105 Blaise Pascal, *Cugetări*, Ed. Aion, Oradea, 2000, p. 118.

106 Andrei Pleșu, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Ed. Humanitas, București, 2012, p. 40 și p. 52.

nou – „prunci în Hristos” –, erau lumeşti, fireşti şi nu înţelegeau adevărurile profunde. Chiar şi în bisericile noastre există oameni de toate felurile şi de toate nivelurile de maturitate duhovnicească. Există grâu necopt – „un fir verde” – despre care nu poţi şti dacă e iarbă sau grâu (oameni lumeşti, prunci în Hristos), apoi există grâu cu spicul pe deplin format, dar necopt, şi, în sfârşit, „grâu deplin în spic” (cf. Mc. 4: 28). Din păcate, mai există şi neghină printre grâu. Hristos a zis „Lăsaţi-le să crească împreună!” El a văzut că frecându-ne unii de alţii, ne formăm, învăţăm răbdarea, învăţăm să acceptăm, să iertăm şi să-i iubim, chiar şi pe cei care ne pricinuiesc durere. Vestea bună este că „Hristos cel răstignit e deopotrivă lapte pentru sugari şi carne pentru cei aflaţi pe o treaptă mai înaltă” – spune Fericitul Augustin. Slavă lui Dumnezeu!

O anumită departajare a existat şi în cadrul intim al „celor dinăuntru”. Vedem că în anumite ocazii, Isus îi ia cu Sine doar pe Petru, Iacob şi Ioan, nu şi pe ceilalţi ucenici. Aşa s-a întâmplat în casa lui Iair, când a înviat-o pe fiica acestuia, apoi pe Muntele schimbării la Faţă (Tabor), dar şi în grădina Ghetsimani, când El S-a rugat, strigând către Tatăl, cu lacrimi de sânge. Subliniem din nou faptul că departajarea se face în funcţie de un anumit nivel de maturitate duhovnicească.

Dumnezeu nu este democratic. Interesant! El încredinţează fiecărui om şi fiecărui mădular al Bisericii Sale un anumit număr (diferit) de talanţi, anumite daruri şi lucrări, „potrivit cu puterea fiecăruia” – spune Scriptura (cf. Mt. 25: 15b), dar şi cu chemarea specifică (rolul) pregândit de Dumnezeu pentru acea persoană. Şi cui i s-a dat mult, i se va cere mult, căci responsabilitatea este pe măsura darului.

HRISTOS: O „UŞĂ” DESCHISĂ PENTRU TOŢI

V-am spus aceste lucruri în pilde. Vine ceasul când nu vă voi mai vorbi în pilde, ci vă voi vorbi desluşit despre

Tatăl (In. 16: 25).

După Învierea Sa glorioasă, Hristos le vorbeşte ucenicilor desluşit despre lucrurile duhovniceşti; nu mai recurge la „materiale ajutătoare”. Iar în această vreme de har în care trăim, chiar Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor vine la noi, şi bate la uşa inimilor, cu blândeţe, dar cu insistenţă, în nădejdea că-I vom deschide, pentru a avea privilegiul unui ospăţ duhovnicesc de o înaltă ţinută împărătească. Cred că pe fiecare om Dumnezeu îl cheamă „pe limba lui”, adică, după puterea lui de înţelegere, ţinând cont de contextul specific în care se află.

În zilele noastre, nu se cere să descinzi dintr-o familie nobilă, nu eşti supus unei examinări individuale, nu trebuie să te înveşmântezi cu haine albe de in, cum făceau pitagoreicii, nu trebuie să-ţi prezinţi CV-ul, nu ai nevoie de caracterizări la dosar din partea cunoscuţilor tăi, ci tot ceţi cere Hristos este o inimă sinceră, smerită şi pocăită, ca El să te poată spăla în sfânt sângele Jertfei Sale, pentru aţi albi sufletul.

Mă bucur din suflet că „la sfârşitul vremurilor”, S-a arătat Hristosul nostru slăvit, deschizând uşa larg pentru toţi doritorii, chiar şi pentru cei „oarecare”. Nimeni nu este respins. *Pe cel ce vine la Mine nu-l voi izgoni afară* (In. 6: 37). Nu se mai cer cazne şi asceză severă: *Nu prin fapte ca să nu se laude nimeni!* Nu mai trebuie să ne supunem unor porunci, ca în vechime: „Nu lua, nu gusta, nu atinge cutare lucru!” (Col. 2: 21), dar, din libertatea care s-a arătat prin Hristos, nu vom face un prilej ca să slujim firii pământeşti. Iar faptele bune, pregătite mai dinainte ca să umblăm în ele, vor fi un rezultat firesc al naşterii de Sus, al făpturii celei noi. Slavă lui Dumnezeu!

Şi culmea! Harul lui Dumnezeu ce s-a arătat prin Hristos curge mereu în jos – spune Philip Yancey –, spre cei mai obidiţi, spre cei mai păcătoşi, legaţi de patimi şi adicţii, spre „prinşii de război” lipsiţi de nădejde din punct de vedere omenesc. **Oricine** crede în El, nu va pieri, ci va avea viaţă veşnică. Isus a zis: *Veniţi la Mine voi* ***toţi cei***

trudiţi şi împovăraţi *şi Eu vă voi da odihnă* (Mt. 11: 28). Mântuitorul nostru era văzut în compania vameşilor şi a păcătoşilor, pentru că nu cei sănătoşi au trebuinţă de doftor, ci cei bolnavi. Dumnezeu este aproape de cei cu inima zdrobită şi de cei cu duhul înfrânt. Aşa se naşte minunea prin care cei din urmă vor deveni cei dintâi. Adevărate răsturnări de situaţii, după cum vedem în ciatul de mai jos:

„Hristos a venit în primul rând ca să scandalizeze… […] să Se ferească de „neîntinaţii" farisei şi să caute dinadins tovărăşia hoţilor şi a prostituatelor; să nu piardă niciun prilej de a călca sfinţenia Sâmbetei; să ne scuture, zgâlţâie, ameţească, scoată din ţâţâni, din prejudecăţile cele mai onorabile şi ancestrale, din raţionamentele cele mai impecabile, […] din adâncurile noastre cele mai stratificate, să ne ardă cu sabia înroşită în foc. Pentru ca să ne poată trezi la ceva nou, la ceva cu totul nou, neaşteptat şi nebănuit: la libertate şi milă. Scoţându-ne de sub Lege şi din păcat, nu la o biată moralistă de virtute ne cheamă, ci la deplina libertate, la condiţia de onoare [de a deveni copii de Dumnezeu]."[107]

Dacă iniţiaţii misterelor „respectau o muţenie profundă", sub un jurământ foarte sever, vestea bună a Evangheliei trebuie vestită oricărui trecător, ea trebuie trâmbiţată „sus pe înălţimi", „afară pe drum, la răspântii", „la intrarea cetăţii, la intrarea porţilor" (cf. Prov. 8: 1-3). *„Duceţi-vă, dar, la răspântiile drumurilor şi chemaţi la nuntă pe toţi aceia pe care-i veţi găsi". Robii au ieşit la răspântii, au strâns pe toţi pe care i-au găsit, şi buni şi răi, şi odaia ospăţului de nuntă s-a umplut de oaspeţi* (Mt. 22: 9-10). Între ei era şi orbul şi şchiopul, şi bătrânul neputincios, şi învăţatul, dar şi cel neştiutor de carte. Printre ei era chiar şi „cel fără minte", căci Scriptura spune: *Acolo se va croi o cale, un drum, care se va numi Calea cea sfântă* […] *cei ce vor merge pe ea,* ***chiar şi cei***

107 N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii…*, p. 371.

***fără minte**, nu vor putea să se rătăcească* (Is. 35:8), pentru că va fi atât de dreaptă şi de simplă. De reţinut este faptul că singura condiţie de a te încolona pe această Cale sfântă este curăţia inimii care se primeşte prin pocăinţă şi credinţa în Jertfa lui Hristos, nu prin merite personale.

Apostolul lui Dumnezeu, Pavel, spune că printre urmaşii lui Hristos *nu sunt mulţi înţelepţi în felul lumii, nici mulţi puternici, nici mulţi de neam ales* (1 Cor. 1:26). Isus Însuşi a zis: *Tată, Doamne al cerului şi al pământului, Te laud pentru că ai ascuns aceste lucruri de cei înţelepţi şi pricepuţi, şi le-ai descoperit pruncilor. Da, Tată, fiindcă aşa ai găsit cu cale Tu* (Lc. 10:21). *Să ne apropiem, dar, cu deplină încredere de scaunul harului, ca să căpătăm îndurare şi să găsim har, pentru ca să fim ajutaţi la vreme de nevoie* (Evr. 4:16).

*Voi **toţi cei însetaţi**, veniţi la ape, chiar şi cel ce n-are bani! Veniţi şi cumpăraţi bucate, veniţi şi cumpăraţi vin şi lapte fără bani şi fără plată! De ce cântăriţi argint pentru un lucru care nu hrăneşte? De ce vă daţi câştigul muncii pentru ceva care nu satură? Ascultaţi-Mă, dar, şi veţi mânca ce este bun, şi sufletul vostru se va desfăta cu bucate gustoase. Luaţi aminte şi veniţi la Mine, ascultaţi, şi sufletul vostru va trăi; căci Eu voi încheia cu voi un legământ veşnic, ca să întăresc îndurările Mele faţă de David* (Is. 55:1-3).

Amin! Şi Amin!

CAPITOLUL 7

FILOSOFI PĂGÂNI CĂUTĂTORI AI ABSOLUTULUI

SOCRATE (469-399 î.Hr.)

DESPRE SOCRATE

S-a născut într-o familie modestă, în 469 î.Hr., în Atena, considerat pe atunci a fi centrul cultural al lumii

antice. Cea mai mare parte a vieţii şi-a petrecut-o acolo, în oraşul său natal, ca un cetăţean devotat. Era o figură fascinantă şi unică în felul ei: robust şi sănătos, dar ponosit îmbrăcat, urât la înfăţişare, chel, cu barba neîngrijită, având nasul borcănat şi ochii bulbucaţi, ceea ce contrasta profund cu sufletul lui însetat de frumuseţea virtuţilor lăuntrice, cum ar fi curajul, dreptatea, cumpătarea, bunătatea, curăţia morală, prietenia etc. Sub chipul lui hâd se ascundea cel mai frumos dintre suflete, la fel cum dialogurile sale glumeţe ascundeau o mare profunzime, deoarece, el „moşea" sufletele, trezindu-le din somnul nepăsării, căci –, zicea el –, „Viaţa neexaminată nu merită trăită".

Era şi un om altruist şi brav, aşa cum s-a dovedit a fi în războaiele la care a participat. S-a remarcat prin camaraderie, curaj, spirit de sacrificiu, răbdare, simplitate şi stăpânire de sine. „Mânia, ieşirile violente, duşmănia îi sunt necunoscute. Primind de la cineva o lovitură de picior, iar oamenii mirându-se de resemnarea sa, Socrate s-a justificat astfel: «Dacă un măgar m-ar fi lovit cu copita, l-aş fi dat în judecată?»" Cuvintele lui erau „pline de înţeles, cu totul divine, cuprinzând într-însele cele mai frumoase şi mai numeroase icoane ale virtuţii şi ţintind îndeobşte la [...] tot ceea ce merită să fie cercetat, de cel ce vrea să ajungă un om desăvârşit."[108]

„Curajul lui Socrate merge mână în mână cu o răbdare, o simplitate şi o stăpânire de sine capabile să înfrunte orice încercare. La banchete era un conviv vesel şi agreabil, care bea la fel de mult ca tovarăşii săi, dar fără a se cufunda vreodată în beţie, aşa cum li se întâmpla acestora, ispravă ce-l umplea de admiraţie pe Alcibiade. Îmbrăcămintea lui era întotdeauna modestă, atât din cauza sărăciei, cât şi a simplităţii sale [...]. Lui Socrate nimic nu-i este mai străin decât aroganţa, iar atunci când vede în agora Atenei obiectele de tot felul expuse de negustori admiraţiei şi lăcomiei cumpărătorilor, se mulţumeşte să

108 *Filosofia greacă până la Platon,* Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 110.

spună: «Câte lucruri de care eu nu am nevoie există!»”[109] Tot el spunea că „Atunci când ai puţine lucruri eşti mai aproape de Divinitate”. Da, istoria a demonstrat că afluenţa materială înmoaie spiritele şi le îndepărtează de Dumnezeu, căci oamenii sunt ocupaţi şi prinşi cu ceea ce posedă. Ei îşi devin suficienţi lor înşişi, aşa că numai au nevoie de nimeni, nici chiar de Dumnezeu.

MAIEUTICA

Mama lui Socrate era moaşă, iar tehnica lui de a pune întrebări interlocutorului, pentru a se cunoaşte pe sine şi pentru a se alinia la adevăr, poartă denumirea de *maieutică* (arta „moşitului”). El spunea că adevărul este ascuns în sufletul oricărui om, el trebuie doar scos la suprafaţă (trebuie „moşit”). Instrumentul cu care lucra pentru a „moşi” sufletele era întrebarea. Întrebările erau simple în aparenţă, dar erau puse cu mult meşteşug, ţintite cu mare artă pentru a se ajunge la adevărul pe care-l analiza, întorcându-l pe toate feţele. De aici, metoda dialectică a marelui gânditor. Aşadar, în loc de a-i explica sau în loc de a-şi expune propria părere, Socrate îl conducea pe interlocutor, prin intrebările pe care i le punea, astfel încât el însuşi să vadă adevărata faţă a lucrurilor. Niciodată nu continua discuţia, până ce interlocutorul însuşi nu admitea premisele, şi-l îndemna pe acesta cu prietenie să-şi pună mintea la contribuţie: „Nu te sfii să răspunzi, căci nu vei pierde nimic, ci supune-te cu curaj raţionamentului ca şi unui medic şi răspunde «da» sau «nu» la cele ce te întreb.”[110]

Socrate pleca de la ceea ce era familiar şi cunoscut, folosindu-se de exemple banale pe care le lua din viaţa de toate zilele, pentru a ajunge la un adevăr universal. Cu alte cuvinte, el se folosea de procedeul inductiv. Se prefăcea că nu cunoaşte chestiunea pe care o întreabă; sau punea întrebările în aşa fel încât interlocutorul se contrazicea pe sine însuşi, procedeu cunoscut sub numele de *ironia*

109 https://ro.wikipedia.org/wiki/Socrate

110 Platon, *Gorgias sau despre retorică*, Ed Vestala, București, 2000, p. 52.

socratică.

SOFIŞTII

…îşi înalţă gura până la ceruri, şi limba le cutreieră pământul. De aceea aleargă lumea la ei, înghite apă din plin (Ps. 73: 9-10). *Ei îşi ascut limba ca un şarpe, au pe buze o otravă de năpârcă.* (Ps. 140: 3)

Atena se afla într-o perioadă a decadenţei morale şi religioase. Sofiştii ridicau în slăvi posibilităţile individului şi relativismul moral. Ei ziceau că tot ce poate cunoaşte omul este limitat la propriile sale simţuri. De aceea, cunoaşterea este relativă, restrânsă la posibilităţile de percepere ale senzaţiilor individului. Binele şi Răul sunt relative. „orice trece drept moralitate reprezintă pentru sofist doar o convenţie, o cerinţă socială inventată de anumite grupuri, pentru promovarea propriilor interese.”[111] „Omul este [deci] măsura tuturor lucrurilor” – spunea Protagoras. Omul este reperul. Sofiştii, „fariseii” acelor vremuri, credeau că pot dovedi orice prin iscusinţa limbii (elocvenţă, oratorie), chiar şi ceea ce nu este adevărat.

Socrate se ridică cu toată energia împotriva lor, apărând valoarea absolută a adevărului şi subordonând intelectul şi instinctele, raţiunii. Aşadar, el era convins de faptul că valorile morale sunt absolute.

SOCRATE ŞI PLATON

„Se spune că într-un vis, Socrate a văzut pe genunchii săi un pui de lebădă, căruia îi crescură deodată aripile şi zbură în sus după ce scoase un sunet puternic şi dulce. Ziua următoare, Platon i se prezentă ca discipol, iar Socrate recunoscu în el lebăda din vis.”[112] Platon avea pe atunci 20 de ani. Înainte de a-l cunoaşte pe Socrate, el se ocupase cu poezia, dovedind un real talent, dar după

111 Carl. F. Henry, *Etica creștină personală*, Ed, Cartea Creștină, Oradea, 2004, p. 24.

112 Diogenes Laertios, *op. cit.,* p. 129.

întâlnirea cu marele înţelept şi-a ars toate încercările poetice şi l-a urmat pe acesta ca discipol. În preajma lui Socrate, şi-a disciplinat gândirea, iar mărimea de caracter a maestrului i-a trezit admiraţia într-o aşa mare măsură, încât Platon a zis că mulţumeşte zeilor că s-a născut bărbat şi nu femeie, că s-a născut în Atena – centrul cultural al lumii de atunci – şi, mai ales, că s-a născut în timpul lui Socrate. Faptul că el a trăit în preajma genialului înţelept atenian a avut o importanţă covârşitoare asupra evoluţiei lui spirituale.

„În preajma acestei personalităţi uriaşe pe care Platon o urmează pe străzile şi pieţele Atenei, pentru a-i sorbi cuvintele şi a-i pătrunde sensul spuselor sale, el învăţa cu multă trudă arta dialecticii şi a descoperirii adevărului, pentru a-şi clădi în lumea spiritului său o lume nouă şi pentru a se transforma, dintr-un poet diletant într-un filosof veritabil. Opt ani a luptat Platon cu spiritul lui Socrate [din 406 până în 399 î.Hr.], aşa cum Iacob a luptat cu Îngerul Domnului, şi rezultatul acestei lupte a fost faptul că scânteia geniului, ce mocnea în sufletul lui Platon, s-a transformat într-un incendiu uriaş. De aceea, este şi explicabil de ce Socrate este personajul principal în toate dialogurile platoniciene.”

VOCEA DE SUS

Cred că Dumnezeu l-a ales pe Socrate şi l-a iubit într-un mod deosebit, deoarece el auzea încă din copilărie o voce lăuntrică care-l îndruma: „Există în lăuntrul meu ceva de ordin divin care mă însoţeşte şi ale cărui manifestări de început le-am simţit încă din copilărie. Este o voce care, atunci când se face auzită, mă îndeamnă de fiecare dată să mă abţin de la ceea ce sunt pe punctul de a întreprinde, dar care niciodată nu mă împinge la acţiune... [Această prezenţă este] atotputernică atunci când e vorba de relaţiile mele cu aceia care-şi petrec timpul în tovărăşia mea. Multora din aceştia li se arată neprielnic, aşa că pentru aceştia nu are niciun rost să-şi petreacă timpul în

compania mea…”

Am auzit pe youtube mărturia fratelui Ioan Gabor care auzea şi el o voce de Sus (voce audibilă), încă de mic copil, care-i spunea, iar uneori îi şi arăta, tot ce avea să se întâmple în acea zi sau într-un viitor apropiat. Aşa i-a prevestit şi accidentul de arsură, aproape mortal, prin care a trecut, dar din care, Dumnezeu l-a izbăvit, împotriva aşteptărilor şi spre uimirea medicilor atei. Ce mărturie puternică!

Vocea pe care o auzea Socrate era o voce lăuntrică (*innere Stimme*, cum spune Schiller). Era mai mult decât vocea conştiinţei, care ne îndeamnă la o moralitate naturală. Era asemenea uni tovarăş sufletesc, care-l însoţea pretutindeni şi cel mai adesea îi spunea ce să nu facă, fără să-i explice motivele. Şi totuşi, el, ultra-raţionalistul Socrate, culmea! asculta cu religiozitate de acele îndrumări, fără a pune întrebări. Uneori era nevoit să-şi întrerupă chiar şi fraza începută. Vocea îi spunea cu cine să nu se împrietenească; i-a interzis de asemenea să intre în politica cetăţii. Desigur, noi, ca şi creştini l-am numi pe acest tovarăş permanent – un înger păzitor – un termen necunoscut pentru grecii de atunci. Dar el îi zicea, *daimonion,* ceea ce tradus, înseamnă o „entitate spirituală”, un „mentor lăuntric” care l-a ajutat să devină ceea ce a fost: un adevărat filosof, focalizat pe esenţe, pe o viaţă lăuntrică fără cusur.

Alcibiade, un tânăr deosebit de chipeş şi inteligent, un mare admirator al lui Socrate, i-a propus chiar o relaţie de pederastie, ceea ce era un lucru foarte obişnuit, în vremea de atunci, între maeştri şi discipoli, dar Socrate a refuzat, spunând că „vocea lăuntrică” este împotriva unor asemenea practici. Da, Marele Creator a fost dintotdeauna şi va fi întodeauna împotriva practicilor LGBT, care nu sunt în conformitate cu proiectul iniţial al Creaţiei. Acestea au

intervenit ca o anomalie şi ca o pată întunecată, în urma Căderii. („Dorinţele potrivnice firii, nu aduc mulţumiri, ci mari nenorociri” – a spus Esop – atât pe plan personal, cât şi pe plan comunitar, unde acţionează asemenea unei boli contagioase, infectând tot mai multe victime.)

Socrate îl mustra pe Alcibiade pentru că nu se îngrijea de sufletul lui, dar se îngrijea de afacerile atenienilor, ceea ce înseamna că el încurca priorităţile. Acibiade spune în Banchetul: „Nu o dată m-a adus într-o astfel de stare sufletească, încât chiar viaţa să-mi pară nesuferită, aşa cum sunt şi aşa cum o trăiesc.”

O MISIUNE DIVINĂ

Socrate este prototipul înţeleptului căruia i s-a arondat de Sus slujba de a întoarce gândirea oamenilor spre suflet şi spre adevărurile eterne. El era veşnic în mijlocul mulţimii, aşa că oricine putea să-l audă vorbind şi „moşind” adevărul din sufletele interlocutorilor. Căci „Adevărul cu privire la lucruri este veşnic prezent în noi” – spunea el. (De altfel şi Isus întreabă: *Pentru ce nu judecaţi şi voi singuri ce este drept?* (Lc. 12: 57), căci oamenii sunt înzestraţi cu această abilitate.)

Socrate considera „moşitul” o misiune divină. Era mereu insufleţit de binele cetăţii, al poporului şi de luminarea tineretului. Pe aceştia îi aborda prietenos, pe drum sau în pieţe şi începea să le pună întrebări, până ce ei singuri se luminau asupra faptului că sufletul lor este mai important decât orice, şi luau decizii spre îndreptare. Dialogurile sale semănau cu nişte lecţii despre dreptate, adevăr, bunătate şi celelalte virtuţi, dar el nu „preda” niciodată pentru bani, ca sofiştii de profesie, deşi, o dată, a acceptat să cânte în schimbul unui blid cu mâncare.

Nu fac nimic altceva decât să colind oraşul – spune Socrate –, încercând mereu să vă conving, şi pe tineri, şi pe bătrâni, să nu vă îngrijiţi de trup şi de bani mai mult, nici deopotrivă ca de suflet, spre a-l face să fie cât mai bun, spunându-vă că nu virtutea se naşte din avere, ci din

virtute vin şi averea şi toate celelalte bunuri, pentru fiecare om în parte, ca şi pentru cetate.[113]

El spunea că în fiecare dintre noi, există două principii: pe de o parte, dorinţa de plăceri, iar pe de alta, gândul că trebuie să tindem spre tot ce e mai bun. „Aceste două principii care sălăşluiesc în noi, acum trăiesc în armonie, acum se iau la harţă; şi când biruie unul, când celălalt. Iar când o judecată bine chibzuită e cea care ne mână către bine şi biruie, numim această biruinţă, cumpătare. Dimpotrivă, când o dorinţă ne trage în chip nechibzuit către plăceri şi ne ţine în stăpânirea ei, această înstăpânire asupra fiinţei noastre primeşte numele de desfrânare."[114] Diogenes Laertios spune că Socrate îşi arăta mereu nedumerirea că sculptorii îşi dau osteneală să facă blocul de marmură cât mai asemănător unui om, dar nu se îngrijesc de ei, să nu se asemene cu simple blocuri, şi nu cu oameni.

Socrate căuta să trezească spiritul autocunoaşterii, fiindcă temelia moralităţii se află în însăşi conştiinţa morală a oamenilor. (Desigur, este vorba de Legea morală naturală, sădită de Dumnezeu în sufletul fiecărui om – Rom. 2: 14-15). „Pe tineri îi sfătuia să folosească mereu oglinda, ca aceia cu chip frumos să dobândească o purtare la fel, iar cei urâţi să-şi ascundă lipsurile prin educaţie" (Diogenes Laertios). Iată ce-i spune unui atenian: „Nu ţi-e ruşine că de bani te îngrijejşti, ca să ai cât mai mulţi şi cât mai multă glorie şi cinstire, iar de cuget şi de adevăr şi de suflet, ca să fie cât mai frumos, nu te îngrijejşti şi nu-ţi pasă?"

Apolodor, de exemplu, până la a-l întâlni pe Socrate, (în preajama căruia se afla deja de trei ani, ca discipol), îi spune lui Glaucon despre impactul întâlnirii cu el (cu Socrate): „Până atunci, am rătăcit de ici-colo, la întâmplare, cu amăgirea că fac şi eu vreun lucru de

113 Citat din *Apărarea lui Socrate,* în Anthony Gottlieb, *SOCRATE*, Ed. Științifică, București, 2000, p. 26.

114 Platon: *Phaidros*, Ed. Humanitas, București, 1993, p. 72.

ispravă, fiind însă de fapt, omul cel mai zadarnic din lume... crezând că orice îndeletnicire e mai de dorit decât filosofia”.[115] Să nu uităm că pe vremea aceea, prin filosofie se înţelegea dragostea de adevăr, de dreptate şi grija pentru suflet.

Mă întreb... Oare, Dumnezeu lucra la ascuţirea simţului moral al omenirii ca o pregătire a venirii ADEVĂRULUI Însuşi...?

O SINGURĂ DIVINITATE

Mi se pare interesant faptul că în *Euthyphron,* „Socrate face observaţia că zeii sunt în perpetuă discordanţă; de cele mai multe ori cad în dezacord unii cu alţii. Iar dacă *Euthyphron* poate primi asentimentul lui Zeus, ea va fi în mod sigur odioasă din punctul de vedere al lui Cronos. *Euthyphron* observă că zeii diferă unii de alţii în privinţa a ceea ce ei consideră că este dreptatea, frumosul şi urâtul, binele şi răul. Problema pare să fi intrat într-o fundătură”,[116] ceea ce mă face să cred că acest subiect a fost dezbătut între Socrate şi Platon, iar concluzia logică a fost că Divinitatea este una singură. Acest adevăr nu se putea afirma într-un mod deschis, pentru că atrăgea pedeapsa capitală. Iată ce spune Socrate în Phaidros: „Divinul este frumos, înţelept, bun şi în toate celelalte chipuri la fel de minunate. Şi aripile sufletului (care ne înrudesc cu Divinul) se hrănesc tocmai cu bunurile acestea şi de la ele îşi sporesc puterea, în timp ce răul şi urâtul şi toate câte-s potrivnice celor dinainte le vlăguiesc şi le aduc pieirea.”[117] Socrate ştia de asemenea că sufletul este nemuritor şi indestructibil.

M-am întrebat, de ce, oare, nu s-a dus Socrate să se iniţieze în Misterele de la Templul din Eleusis, aşa cum făceau toţi marii oameni din acele zile? Eu cred că „vocea”

115 Platon, *Banchetul sau Despre frumos*, Humanitas, București, 1995, p. 84

116 Vasile Muscă, *Introducere în filosofia lui Platon*, Ed. Polirom, 2002, p. 87.

117 Platon: *Phaidros ...*, p. 87.

nu i-a dat voie.

CONDAMNAREA

Persoana lui Socrate era „incomodă” pentru cei aflaţi la putere, aşa cum a arătat şi I. F. Stone – jurnalist şi scriitor american în cartea sa *The Trial of Socrates.* Printre altele, Socrate a avut curajul să spună că treburile publice nu sunt conduse de „cei ce ştiu”, ci de o gloată de nepricepuţi. Astfel el a intrat în conflict cu Atena însăşi, deci cu politica cetăţii. În prezenţa celor de la putere, nu se simţea intimidat, ci „se purta potrivit felului său obişnuit de a fi: ironic, detaşat de nu şi condescendent, chiar şi niţel amuzat – spune Steinhardt. Când doi din *Oligarhia celor trezeci* îl convocaseră şi îi puseseră în vedere ca de acum încolo să înceteze de a mai vorbi, el întrebase cu o prefăcută naivitate şi literară smerenie dacă interdicţia are în vedere numai «prelegerile» sale în aer liber ori şi convorbirile banale cu prietenii şi rudele, faptul de a răspunde la întrebări ca: «Unde mergi?» «Ce mai faci?»” Ştim prea bine că el nu ţinea prelegeri în adevăratul sens al cuvântului; ironia este deci cu atât mai evidentă…

Aşadar, dezinvoltura lui în prezenţa celor de la conducere, cuvintele şi învăţătura lui nu erau tocmai pe placul societăţii în care trăia. Să spui că „Bogăţia şi originea nobilă nu aduc niciun bine celui ce le are, ci dimpotrivă, îi dăunează”, nu suna bine în urechile unora. Să-i abordezi pe tineri în pieţe şi pe străzile Atenei pentru a le schimba gândirea nu era bine privit de unii atenieni, care ziceau că „strică tineretul”. Dar, culmea! să spui că ţie îţi vorbeşte o entitate spirituală care te îndrumă încă din copilărie, înseamnă să propovăduieşti nişte dumnezei străini şi de aceea, Socrate a fost condamnat la moarte.

Chiar şi după pronunţarea verdictului, el a admis în faţa juraţilor următoarele: „Nu am trăit o viaţă ca toţi ceilalţi. Nu mi-a păsat nici de bani, nici de onoruri militare sau civile şi de toate celelalte care sunt în cetatea noastră”.[118] Această idee o regăsim în Phaidros, unde

118 Citat din *Apărarea lui Socrate,* în Anthony Gottlieb, *op. cit.*, p. 9.

„Socratele lui Platon” spune: „În timp ce el [înţeleptul] trăieşte desprins de toate câte-s poftite de omeneasca râvnă, nestăruind decât în preajma a ceea ce-i divin, cei mulţi, fără să înţeleagă că el e locuit de un zeu, găsesc cu cale să îl mustre şi-l judecă precum pe un smintit. […] Ardem de nerăbdare să ne ridicăm în zbor, dar nu putem, şi atunci asemeni păsării, privirea ne rămâne aţintită în înalt, iar nepăsarea ce ne prinde faţă de lumea de aici dă celorlalţi temei să creadă că am fost robiţi smintelii”. El nu credea că bogăţia este dăunătoare în sine, nici nu era un ascet ca cei ce se retrăgeau în peşteri, deşi a fost surprins de multe ori, stând pe loc o lungă perioadă de timp, pentru a-şi elucida anumite nedumeriri lăuntrice.

Într-un moment al procesului când i se stabilise deja vinovăţia, cerându-i-se să opteze pentru o pedeapsă care să pareze condamnarea la moarte, având simţul umorului chiar şi în acele momente, el le-a spus că pentru binele pentru care l-a făcut atenienilor, el merita de fapt o răsplată, şi anume, ca statul să îi dea de mâncare pentru tot restul vieţii. O astfel de onoare era rezervată învingătorilor la Jocurile Olimpice. „Pentru că aceia vă fac să vă credeţi doar mulţumiţi, dar eu vă fac să fiţi [să aveţi în voi „esenţă”, nu părelnicie].”[119]

În *Apologia lui Socrate,* Xenofon spune: „Cât priveşte moartea, Socrate nu numai că socotea că nu trebuie să se mâhnească din pricina ei, dar era încredinţat că atunci [în momentul condamnării] era pentru el timpul cel mai nimerit ca să sfârşească viaţa”. El vedea acţiunea proniei divine în toate lucrurile, chiar şi în cele pe care oamenii le considerau simple „coincidenţe” sau „întâmplări”. Discipolii lui, care ştiau că este condamnat pe nedrept, i-au pregătit evadarea, dar el a refuzat spunând că nu ar fi corect să evadeze, din respect pentru lege, şi a băut paharul cu otrava de cucută cu multă seninătate şi împăcare sufletească, în 399 î.Hr, la vârsta de 70 de ani.

Acest cetăţean unic, cu un respect adânc sădit faţă

119 Citat din *Apărarea lui Socrate,* în Anthony Gottlieb, *op. cit.*, p. 27.

de legi, a ştiut ca puţini alţii să distingă, în mod tranşant, între ceea ce este aparenţă, strălucire trecătoare şi între esenţă: fiinţarea nesupusă vicisitudinilor şi capriciilor de moment. Această delimitare pe care Socrate o recomandă în permanenţă era cu atât mai utilă atenienilor, cu cât nicăieri n-a fost mai preţuit ca la ei spectacolul, exhibiţia, în toate sensurile posibile. „A fi" şi „a părea" – această polaritate reprezintă cheia de boltă „a cunoaşterii de sine" – principiu atât de fecund în gândirea socratică şi cu ramificaţii nebănuite în istoria gândirii şi culturii universale."[120]

O COMAPARAŢIE ÎNTRE SOCRATE ŞI HRISTOS

Unii exegeţi l-au comparat pe Socrate cu Isus: „Amândoi au fost predicatori ai virtuţii. Şi unul şi altul au fost sublime exemple de virtute, atât pentru contemporani cât şi pentru toate generaţiile care au urmat. Învăţăturile lor simple conţin adevăruri eterne şi se adresează celor mulţi şi asupriţi. Deşi n-au scris nimic, totuşi au avut discipoli care au cules cu pietate învăţăturile lor, transmiţându-le posterităţii. Nu s-au amestecat în treburile statului. Amândoi au avut un sfârşit nedrept, pe care l-au prevăzut şi l-au aşteptat cu resemnare, deşi ar fi avut putinţa să scape" (Th. Simenschy). După această frumoasă comparaţie, parcă am pune „semnul egal" între cei doi. Cu toate acestea, oricât am încerca să-L comparăm pe Hristosul nostru cu orice filosof neprihănit sau cu orice mare sfânt, este ca şi cum ai compara umbra cu obiectul care l-a generat. Atunci când examinăm obârşia, lucrarea, sfârşitul şi rodul adus de cei doi, constatăm că există o mare deosebire (ca de la cer la pământ). Iată mai jos, o reuşită comparaţie făcută de Steinhardt între moartea lui Socrate şi a lui Hristos, căci el a pătruns mai profund şi mai departe decât Th. Simenschy:

Atenianul are parte de o moarte demnă şi măreaţă.

120 https://ro.wikipedia.org/wiki/Socrate

Cucuta nu e dureroasă, produce o paralizie progresivă de la picioare spre inimă. Temnicerul e deferent şi respectuos, îşi face meseria corect. Pe filosof îl înconjoară toţi ucenicii săi fideli, ei, spre deosebire de ai lui Hristos, nu s-au zburătăcit care-ncotro. Stau, ori şed, îndureraţi, atenţi, plini de cuviinţă şi iubire, îi sorb cuvintele, îi îndulcesc, îi înnobilează clipele acestea din urmă. Iar el perorează ca de obicei, vorbeşte frumos, liniştit, înălţător, conştiinţa îi este împăcată. […] E în toate acestea neîndoielnic o măreţie… Pe patul de moarte, în capul oaselor, doar sprijinit de o perină, Socrate grăieşte vorbe elevate, îşi povăţuieşte ucenicii, îi învaţă, îi consolează (el pe ei!).

Isus, nu aşa. Pe crucea blestemată şi scârnavă, cu trupul frânt şi capul aplecat, El nu teleoghiseşte precum celălalt. El nu emite sentinţe nobile, ci vorbe umile, *preaomeneşti* (care desigur, nu puteau să nu i se pară de prost gust lui Nietzsche): *Mi-e sete; Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?* El cunoaşte deznădejdea, şi cu un soi de modestie ţărănesc-gospodărească, se îngrijeşte de soarta locativă a Maicii Sale. Nimic semeţ aici, nimic idealist! Câtă distanţă între nobila tragedie fastuos-teatrală a lui Socrate şi mizerabila moarte a Celuilalt, expus spre ocară în văzul lumii, singur, chinuit, părăsit, îmbiat cu fiere…[121]

Socrate era pământesc, pe când Hristos era ceresc, avându-Şi obârşia într-o altă dimensiune. El Şi-a asumat plămada de lut a trupului omenesc şi a umblat printre noi smerit, plin de har şi de adevăr, împodobit cu o frumuseţe negrăită – „o slavă ca a singurului născut din Tatăl” – şi oamenii au privit fascinaţi slava lui, o frumuseţe şi o putere cum nimeni nu a mai văzut. Iar chemarea Lui nu era doar de a influenţa oamenii spre bine, pe plan local sau pe un plan mai extins, ca a lui Socrate, ci lucrarea Lui supranaturală era una universală, privind mântuirea întregii lumi şi transformarea la nivel de esenţă a tuturor

121 N. Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 95-96.

celor ce vor fi crezut în El, deschizând prin trupul Său frânt Calea spre Sfânta Sfintelor.

TOTUŞI, SĂ FIE VORBA DE O PRE-ALEGERE DIVINĂ?

Personal, cred că în cazul lui Socrate este vorba de o pre-alegere specială (mă gândesc la „vocea divină" care-i vorbea). Este vorba de chemarea unui **om** pentru a fi un exemplu de virtute în cetatea sa, în acea societate pornită în jos pe toboganul disoluţiei morale. El a fost rânduit să fie „o voce" care-i îndemna pe atenieni la nobleţe de caracter. Deşi nu a lăsat nimic în scris, „vocea" lui a străbătut veacurile, jucând un rol deosebit în istoria filosofiei şi a gândirii lumii civilizate.

Nu ne mirăm atunci când citim în Scriptură de pre-alegeri speciale, cum a fost şi cazul proorocului Ieremia, dar atunci când citim despre un „păgân" care a auzit încă din copilărie o voce lăuntrică însoţitoare, rămânem de-a dreptul perplecşi. Apostolul Pavel, atunci când le vorbeşte tocmai atenienilor (în sec. I d.Hr.), le spune că Dumnezeu *nu S-a lăsat fără mărturie, întrucât v-a făcut bine, v-a trimis ploi din cer şi timpuri roditoare, v-a dat hrană din belşug şi v-a umplut inimile de bucurie* (Fapte 14: 17). Mai mult, a lăsat în mijlocul lor oameni cărora le vorbeau îngeri sfinţi, ca în cazul lui Socrate, sau oameni care au trecut prin morţi clinice şi care apoi au vorbit despre cele văzute Dincolo, aşa cum a fost cazul lui Er, fiul lui Armenios, despre care Platon relatează în *Republica*, şi care zice: „Pentru toate nedreptăţile săvârşite şi pentru toţi oamenii cărora le făcuse un rău, sufletul dă seamă, rând pe rând; pentru fiecare nedreptate de zece ori. ... iar dacă unii au făcut fapte bune şi au fost drepţi şi cuvioşi, îşi iau răsplata în aceeaşi proporţie.[122] Toate acestea constituie „trâmbiţe" trimise de Dumnezeu **păgânilor**, pentru a-i trezi din alunecarea spre o disoluţie morală

122 Platon, *Republica,* Vol I, Ed. Universitas, București, 1998, p. 371.

ireversibilă.

Un exeplu clasic de pre-alegere divină este cel al profetului Ieremia. El a fost unul dintre cei patru mari profeți ai Vechiului Testament, alături de Isaia, Ezechiel și Daniel. Și-a desfășurat activitatea în secolele VII-VI î.Hr., timp de 40 de ani, sub domnia a cinci împărați. A fost contemporan cu distrugerea Ierusalimului și deportarea poporului ales în exil în Babilon (586 î.Hr.). Dumnezeu îl pre-alege înainte de a se fi născut. Aș putea să spun că l-a pre-ales înainte de întemeierea lumii – o afirmație dincolo de puterea noastră de înțelegere. Da, căci îl cunoștea (și ne cunoștea pe fiecare dintre noi) mai înainte de întemeierea lumii. El ne-a întocmit ADN-ul, încă de pe atunci. Iată ce îi spune Domnul lui Ieremia: „Mai înainte ca să te fi întocmit în pântecele mamei tale, te cunoșteam, și mai înainte ca să fi ieșit tu din pântecele ei, Eu te pusesem deoparte și te făcusem proroc al neamurilor” (Ier. 1: 5). Prin hotărâre divină îl făcuse nu numai proroc al poporului său, ci și proroc al neamurilor înconjurătoare, pentru că el rostește profeții privitoare la toate neamurile din jur și vedem că este recunoscut ca o autoritate (ca un „glas” al lui Dumnezeu), chiar și de împărații păgâni. Nebucadnețar poruncise reprezentantului său: „Ia-l, poartă grijă de el și nu-i face niciun rău, ci fă-i ce-ți va cere!” (Ier. 39: 12). De unde-l cunoștea împăratul Babilonului, când el trăia la o distanță de aproape 1000 de kilometri de Ieremia? Autenticitatea profețiilor lui era recunoscută pe un teritoriu impresionant.

Chemarea aceasta specială a lui Ieremia era săpată în ADN-ul lui, în măruntaiele lui: „Dacă zic: «Nu voi mai pomeni de El și nu voi mai vorbi în Numele Lui!», iată că în inima mea este ca un foc mistuitor închis în oasele mele. Caut să-l opresc, dar nu pot” (Ier. 20: 9).

Acest foc lăuntric al lui Ieremia seamănă întrucâtva cu „focul” care-l însufleţea pe Socrate, alimentându-l cu energie şi disponibilitate, la orice oră din zi şi din noapte, pentru oricine ar fi avut nevoie de un sfat. Mai mult, el intra în vorbă, grăindu-le prieteneşte, chiar şi celor care l-ar fi ocolit, pentru a le deschide ochii lăuntrici spre ceea ce era cu adevărat important: conţinutul inimii. O chemare cu adevărat nobilă!

PLATON (427-347 î.Hr.)
VIAŢA FILOSOFULUI

Platon, pe numele său adevărat Aristokles, s-a născut în 427 î.Hr. într-o familie distinsă, cu o descendenţă nobilă. Spre deosebire de marele său maestru, Socrate, care era o figură populară şi atotprezentă în mediile cele mai modeste, Platon a păstrat o notă aristocratică atât în personalitatea sa, cât şi în lucrările sale, dar şi în criteriile de alegere ale discipolilor săi, căci el se adresa numai elitei inteligenţelor, deci numai unor „aleşi”, pe care să poată fundamenta statul ideal aşa cum o visa el.

Era un om chipeş, sănătos şi foarte inteligent, dar mai presus de aceste calităţi, avea un suflet distins, fiind un asiduu căutător al adevărului. Educaţia lui a avut loc într-o epocă de maximă înflorire culturală, când Atena era un centru cultural vestit.

După cum arătam mai sus, înainte de a-l cunoaşte pe Socrate, Platon se ocupase cu poezia, dar după ce a devenit discipolul marelui înţelept, şi-a ars toate încercările poetice, urmându-l pe acesta pe străzile şi pieţele Atenei, pentru a-i sorbi învăţăturile ce ţinteau dincolo de realitatea imediată. Datorită acelor învăţături, „scânteia geniului ce mocnea in sufletul lui Platon, s-a transformat intr-un incendiu uriaş” –, „incendiu” care s-a materializat în influenţa covârşitoare pe care gândirea lui Platon a exercitat-o asupra culturii europene, inclusiv asupra scrierilor Părinţilor Bisericii.

Dorinţa lui era să-şi traducă în realitate visurile sale

privitor la statul ideal. În acest scop, el a făcut câteva călătorii în Sicilia, încercând să-l convingă pe tiranul Dyonisos (cel Bătrân), să-i accepte ideile politice. În urma unei neînţelegeri, Platon ajunge să fie vândut de acesta ca sclav (pentru douăzeci de mine) în insula Egina –, o experienţă tragică pentru tânărul Platon. Filosoful Anniceris îl răscumpără, iar Platon se întoarce în Atena şi doreşte să-i restituie acestuia suma respectivă, dar Anniceris refuză s-o primească. Aşa se face că aceşti bani s-au investit în cumpărarea grădinii Academos, unde Platon îşi întemeiază Academia – un fel de şcoală superioară, în care maestrul îşi expune ideile filosofice. În cadrul Academiei am putea vorbi chiar de o confrerie, unită printr-un liant de o natură moral-spirituală distinsă: *filia*, în virtutea căruia maestrul dăruieşte plin de iubire din bogăţia sa spirituală şi din cunoştinţele sale, iar discipolii interiorizează, această „hrană” înaltă, maturizându-se.

Platon a fost o combinaţie interesantă şi foarte reuşită de gândire logică de matematician, pe de o parte, iar pe de alta, descoperim în el visătorul ce ţintea cu asiduitate spre realitatea suprasensibilă, având ca temelie o trăire ireproşabilă, atât la nivel de gânduri, cât şi la nivel de cuvinte şi fapte. Este vorba de o frumuseţe morală pe care o pretindea ca o condiţie *sine qua non* tuturor acelora care voiau să-i fie discipoli.

SOFISTICA

Nimicească Domnul [...] *limba care vorbeşte cu trufie, pe cei ce zic: „Suntem tari cu limba noastră, căci buzele noastre sunt cu noi: cine ar putea să fie stăpân peste noi?”* (Ps. 12: 3-4) *Ei îşi ascut limba ca o sabie, îşi aruncă vorbele lor amare ca nişte săgeţi, ca să tragă în ascuns asupra celui nevinovat: trag asupra lui pe neaşteptate, fără nicio frică* (Ps. 64: 3-4).

După părerea lui Platon, o viaţă care nu este închinată căutării asidue a adevărului nu merită trăită. El era însufleţit de acest principiu înalt, într-o perioadă în care sofistica era în plină floare. Părintele acesteia, Protagoras, spunea că lucrurile nu există decât prin faptul că le simţim, şi cum fiecare om simte în alt mod, ***Omul este măsura tuturor lucrurilor***. Descoperind puterea de convingere a cuvântului folosit cu o demonică abilitate, sofiştii urmăreau câştigul, deci utilul, în contrast cu virtuţile euristice ale dialogului dialectic folosit de Socrate şi discipolii lui.

Mânuind argumente subtile şi înşelătoare sofistul putea să facă să triumfe orice cauză. Rolul principal îl jucau vorbele, şi nu faptele sau cercetarea. Aşa se face că aceştia aşază o temelie prielnică înfloririi lipsei de scrupul şi a imoralităţii, după cum reiese şi din următoarele citate luate din *Phaidros* şi respectiv din *Gorgias*:

Viitorul orator nu are nevoie să fi deprins ceea ce este cu adevărat drept, ci mai degrabă opiniile mulţimii care hotărăşte; şi nici cele care sunt în realitate adevărate sau frumoase, ci cele care sunt doar socotite astfel. Din cunoaşterea acestora de pe urmă se obţine darul convingerii, şi nu din aceea a adevărului.[123]

Sau:

[Cel mai mare bine este] „putinţa de a convinge prin vorbele sale şi pe judecători la judecată şi pe sfetnici la sfat şi pe cetăţeni la întrunire şi pe cei prezenţi în orice adunare. Şi să fii sigur că cu această putere vei avea ca sclav pe medic, şi ca sclav pe maestrul de gimnastică, iar omul acela de afaceri se va vedea că a făcut afaceri pentru altul şi nu pentru el, anume pentru tine, care ai talentul de a vorbi şi de a convinge masele.”[124]

Socratele lui Platon îi răspunde lui Gorgias că de fapt

123 Platon, *Phaidros...*, 1993, p. 109.

124 Platon, *Gorgias...*, 2000, p. 22-23.

această tehnică s-ar putea numi mai degrabă linguşire, lipsindu-i de fapt esenţialul, ţintirea înspre Bine. Iar „Un discurs linguşitor este ca un ştreang îndulcit cu miere” – spune Diogenes Laertios. Dar „Un orator virtuos se va gândi veşnic cum să sădească în sufletul concetăţenilor săi dreptatea, moderaţia şi toate celelalte virtuţi, îndepărtând nedreptatea, desfrânarea şi orice viciu, în genere.”[125]

Spre deosebire de sofist, care era promotorul minciunii politice, filosoful apare ca un restaurator, chemat să repună adevărul în drepturile sale – spune Vasile Muscă. El îşi orientează în mod constant viaţa în direcţia pe care o indică valoarea cardinală a Adevărului.

Observăm că relativizarea valorilor a avut loc cu mult înainte de epoca postmodernă. Ea şi-a avut dintotdeauna izvorul în firea păcătoasă a omului căzut, influenţat de domnul puterii văzduhului care lucrează de mii de ani în fiii neascultării.

UN IMN ÎNCHINAT VIRTUŢII

Platon nu avea cum să citească Noul Testament, căci a trăit cu aproape 400 de ani înainte de Hristos. Cu toate acestea, în operele lui întâlnim idei pe care noi le cunoaştem din Scriptură. Este adevărat că Legea a fost întipărită în fibra constitutivă a omului, şi cei cu ochii deschişi, însetaţi după adevăr şi nobleţe de suflet au înţeles-o şi au trăit-o, după puterile lor.

Ca o exemplificare a înaltei ţinute morale a personalităţii lui Platon, vom cita din operele lui anumite afirmaţii ce oglindesc gândirea şi valorile marelui filosof.

- ***Cumpătarea seamănă* [...] *cu o potrivire de sunete şi cu o armonie. Cumpătarea este un fel de lume a bunei rânduieli, o înstăpânire asupra plăcerilor şi poftelor*** (Republica Vol. I, p. 392).
- ***Cel mai frumos lucru este să păstrezi cât mai mult calmul în nenorocire şi să nu te mânii***

125 *Ibidem,* p. 91.

(Republica Vol. II, p. 339).

- ***Dreptatea este, în sinea ei, cel mai mare bine din suflet*** (*Ibidem*, p. 363).

Iată câteva citate şi din *Gorgias,* privind esenţa şi scopul vieţii, afirmaţii coagulate în adevărate maxime, asemenea unui imn închinat virtuţilor, ce se ridică pe temelia valorilor absolute.

- ***Dacă ar trebui sau să nedreptăţesc, sau să fiu nedreptăţit, aş prefera mai curând să sufăr nedreptatea, decât să o comit*** (p. 43), [pentru că] ***Cel care făptuieşte o nedreptate este mai nenorocit decât cel care o suferă*** (p. 59).
- ***Adevărul niciodată nu poate fi învins*** (p. 49).
- ***Nedreptatea, impuritatea şi celelalte vicii ale sufletului sunt cel mai mare rău*** (p. 56).
- ***Scopul tuturor acţiunilor este Binele şi pentru aceasta trebuie să le facem toate celelalte*** (p. 85). Remarcăm prioritatea Binelui în raport cu plăcerea, succesul sau utilul.
- ***Căci înţelepţii ne spun că ceea ce ţine la un loc cerul şi pământul, zeii şi oamenii e sociabilitatea, iubirea, ordinea, înţelepciunea şi dreptatea; pentru aceasta numesc ei acest univers „Cosmos”, amice, iar nu dezordine, nici destrăbălare*** (p. 95). („Cosmos”, nume dat de Pitagora universului înseamnă „ordine”, „frumuseţe”, spre deosebire de starea haotică primordială.)
- ***Căci nimeni nu se teme de patul însuşi al morţii, ci se teme de-a fi nedrept, căci a ajunge pe lumea cealaltă cu sufletul încărcat de păcate este cel mai mare dintre rele*** [!] (p. 113)***.***
- ***Renunţând la bunurile pe care pune preţ mulţimea şi căutând adevărul, mă voi sili cu tot dinadinsul şi pe cât îmi va sta în putinţă, ca să fiu cât mai bun în viaţă*** (p. 117)***.***
- ***Cea mai înaltă datorie a cuiva este ca să-şi dea silinţa nu ca să pară bun, ci ca să şi fie, atât în***

particular, cât şi în public (p. 118)***.***

- ***Urmează acea cale, pe care luând-o, vei fi fericit şi-n viaţă, şi după moarte… Lasă-i pe ceilalţi să te dispreţuiască ca pe un prost şi să-şi bată joc dacă vor, ba mai mult, suferă cu curaj acea lovitură dezonorantă peste obraz, căci nu vei suferi nimic grozav, dacă într-adevăr vei fi un om bun şi de treabă, practicând virtutea*** [!] (p. 118). Aceste spuse ale lui Platon seamănă oarecum cu ceea ce ne învaţă Hristosul nostru: *Ferice va fi de voi când, din pricina Mea, oamenii vă vor ocărî, vă vor prigoni şi vor spune tot felul de lucruri rele şi neadevărate împotriva voastră! Bucuraţi-vă şi înveseliţi-vă, pentru că răsplata voastră este mare în ceruri; căci tot aşa au prigonit pe prorocii care au fost înainte de voi* (Mt. 5: 11-12)***.**

OMUL – O FIINŢĂ COMPLEXĂ

Ideea complexităţii fiinţei umane, ca o unitate a contrariilor, am întâlnit-o atât la Socrate, cât şi la Pitagora. Marele Apostol al lui Dumnezeu, Pavel, exprimă foarte frumos acest adevăr în Romani capitolul 7: … *am voinţa să fac binele, dar n-am puterea să-l fac. Căci binele pe care vreau să-l fac, nu-l fac, ci răul pe care nu vreau să-l fac, iată ce fac! Văd în mădularele mele o altă lege care se luptă împotriva legii primite de mintea mea şi mă ţine rob legii păcatului care este în mădularele mele* (v. 18-19, 23).

Iată cum explică Platon lupta lăuntrică a fiinţei umane: În sufletul fiecărui om există o parte mai bună, numită de Platon „partea raţională” şi o parte mai rea, numită de el „partea apetentă a sufletului”, responsabilă de poftele de toate felurile. Când partea, ce prin firea sa este mai bună, ar stăpâni, atunci se spune că omul este „stăpân pe sine însuşi” şi este lăudat. Mânia, pe care Platon o numeşte „partea pasională a sufletului”, se luptă uneori cu dorinţele, ca o entitate distinctă cu o alta. …

„Când dorinţele silesc pe cineva să se abată de la raţiune, îl vedem [pe om] că se ocărăşte pe sine şi se mânie pe acel lucru aflat în sine, de care este silit, iar partea pasională devine aliata raţiunii, de parcă ar rămâne două tabere puse pe sfadă”. „Dar nu se cuvine ca partea raţională să conducă ca una ce e înţeleaptă şi are putinţa previziunii în folosul întregului suflet? Iar partea pasională nu se cade să se supună ea părţii raţionale şi să-i fie aliată?” Partea apetentă „care prin firea sa, nu are niciodată îndeajuns trebuie păzită ca nu cumva, umplându-se de plăcerile zise trupeşti, sporind şi întărindu-se, să caute să înrobească şi să stăpânească celelalte părţi”.[126]

DIVINITATEA/ FIINŢA

Sălaşul Fiinţei se află în dimensiunea suprasensibilă şi nu poate fi cuprins de puterea închipuirii sau a cuvintelor iscusite, căci este inefabil: „Locul acesta supraceresc niciun poet din lumea noastră n-a apucat să-l cânte şi nici nu-l va cânta vreodată aşa cum se cuvine. … Fiinţei Înseşi – deci ceea ce există cu adevărat, care nu are nici formă, nici culoare, nici nu poate fi atinsă, pe care n-o poate contempla decât cârmaciul sufletului, intelectul, şi care reprezintă obiectul adevăratei ştiinţe – Fiinţei deci îi este hărăzit locul acesta. … Este firesc ca ajungând cu timpul să privească Fiinţa Însăşi, el să resimtă bucurie şi în această contemplare a adevărului, să-şi afle hrana şi mulţumirea sa, şi totul. Cugetul acesta contemplă dreptatea în sine, contemplă înţelepciunea, contemplă

126 Platon, *Republica, vol. I,* pp. 391-427. La fel și în *Phaidros*, p. 72: Socratele lui Platon spune: „În fiecare dintre noi, există două principii care ne mână și ne stăpânesc și pe care le urmăm, ori încotro ne-ar duce; unul din ele e sădit în noi din naștere, și anume dorința de plăceri; celălalt e o încredințare dobândită, și anume gândul că trebuie să tindem spre tot ce e mai bun. Aceste două principii care sălășluiesc în noi, acum trăiesc în armonie, acum se iau la harță; și când biruie unul, când celălalt. Iar când o judecată bine chibzuită e cea care ne mână către bine și biruie, numim această biruință – cumpătare. Dimpotrivă, când o dorință ne trage în chip nechibzuit către plăceri și ne ține în stăpânirea ei, această înstăpânire asupra ființei noastre primește numele de desfrânare.”

ştiinţa, nu însă pe aceea supusă devenirii, […], ci adevărata ştiinţă, având ca obiect Fiinţa cea adevărată.”[127]

Amintim cititorilor că după părerea lui Platon şi a altor filosofi din vremea lui, ştiinţa nu putea avea ca obiect de studiu realitatea imediată, supusă unei permanente deveniri, ci numai realitatea suprasensibilă, neschimbabilă. După părerea lor, simţurile, prin intermediul cărora cunoaştem realitatea sensibilă sunt amăgite în permanenţă, datorită nestatorniciei lucrurilor materiale. Căci „Toate câte le vezi, sunt gata, gata să se schimbe” (Marcus Aurelius).

„Incendiat de entuziasm, sufletul se ridică spre a fi depus la picioarele Divinităţii. Aici, invadat de Divinitate, sfârşeşte prin a deveni el însuşi conştient de caracterul său divin – cei ce sunt în această stare sunt *entheoi* [*en Theos*], deşi încă în eul lor finit, ei simt şi gustă plenitudinea unei forţe vitale infinite”,[128] ceea ce în limbaj biblic se traduce prin „a se face părtaş firii dumnezeieşti” (cf. 2 Pe. 1: 4). Iar în teologia ortodoxă se vorbeşte despre „îndumnezeire” (*theosis*), ceea ce înseamnă „a deveni dumnezeu după har, dar nu după fire”, adică nu prin esenţă, ci prin împărtăşire din dumnezeire. Ca şi când Dumnezeu Şi-ar întinde, prin har, Mantaua Dumnezeirii Sale peste mica plămadă de lut – omul. Mă întreb dacă nu cumva Platon a avut experienţe spirituale ieşite din comun, poate stări de extaz mistic… Nu ştiu…

Iată ce ne spune Platon, şi în *Phaidros*, despre Fiinţa Supremă, prin gura personajului său favorit, Socrate: „Divinul este frumos, înţelept, bun şi în toate celelalte chipuri la fel de minunate şi aripile sufletului (care ne înrudesc cu Divinul) se hrănesc tocmai cu bunurile acestea şi de la ele îşi sporesc puterea, în timp ce răul şi urâtul şi toate câte-s potrivnice celor dinainte le vlăguiesc şi le aduc pieirea.”[129]

După părerea lui Platon, totul este scris în limbaj

127 Platon, *Phaidros...,* p. 88.

128 E. Rohde, citat de Vasile Muscă, în *op. cit.,* p. 54.

129 Platon, *Phaidros...,* p. 87.

matematic. În natură există o regularitate de netăgăduit, pornind de la care se poate trage concluzia că există o Inteligenţă Supremă care mişcă şi ordonează toate lucrurile în această lume. „Universul este rezultatul unei τέχνη (artă, măiestrie), deci alcătuit conform unui plan.”[130] Da, aceasta este concluzia corectă atunci când te uiţi cu băgare de seamă la toate lucrurile create (cf. şi Rom. 1: 19-20).

„Ultima fază a speculaţiei platoniciene tinde către formula unui monoteism filosofic absolut – spune Vasile Muscă –, contrar oricărui fel de superstiţie. Căci superstiţia se bazează pe ideea că divinitatea poate fi influenţată prin diferite daruri şi oferte. Astfel de credincioşi păngăresc ideea de Divinitate, procedând cu ea la fel ca şi cu câinii care, îmblânziţi şi amăgiţi prin daruri, permit să se jefuiască turmele de oi.”[131] Observăm că Platon se ridică deasupra ritualurilor, descântecelor, magiei şi a formalităţilor de orice fel, ţintind spre esenţă: o viaţă curată trăită în conformitate cu adevărul – singurul lucru care contează şi rămâne.

Monoteismul lui Platon reiese şi din observaţia pe care „Socratele” lui Platon o face în dialogul *Euthyphron* asupra faptului că zeii sunt într-o perpetuă discordanţă. Şi dacă Zeus ar fi de partea lui Eutyphron, cazul lui ar părea odios în ochii lui Cronos etc. Zeii nu au aceeaşi părere privitor la valori. Dar după cum am văzut mai sus, în concepţia lui Platon, „Divinul este frumos, înţelept, bun şi în toate celelalte chipuri la fel de minunate…”

OAMENII „DIVINI”: *SOPHOI* sau *ENTHEOI*

Aşa erau numiţi acei *homo religiosus*, căutători tenace ai Divinităţii, care străluceau printre oameni, ca lumina în întuneric, prin însuşi traiul lor pilduitor. Aşadar, prin *sophoi* sunt desemnaţi toţi cei care recunosc şi tânjesc după o realitate imaterială. Printre ei s-ar număra pitagoreicii, socraticii şi platonicienii.

130 V. Muscă, *op. cit.,* p. 198.

131 Cf. *Ibidem,* p. 199.

„În timp ce el [*homo religiosus*] trăieşte desprins de toate câte-s poftite de omeneasca râvnă, nestăruind decât în preajma a ceea ce-i divin, cei mulţi, fără să înţeleagă […], găsesc cu cale să îl mustre şi-l judecă precum pe un smintit. […] …Ardem de nerăbdare să ne ridicăm în zbor, dar nu putem, şi atunci asemeni păsării, privirea ne rămâne aţintită în înalt, iar nepăsarea ce ne prinde faţă de lumea de aici dă celorlalţi temei să creadă că am fost robiţi smintelii.[132]

Dar vă spun că vor veni mulţi de la răsărit şi de la apus şi vor sta la masă cu Avraam, Isaac şi Iacov în Împărăţia cerurilor (Mt. 8: 11). Iar mulţi din fiii Împărăţiei vor fi aruncaţi în întunericul de afară, ruşinaţi fiind de faptul că nişte păgâni care nu au avut Scriptura s-au străduit din răsputeri să trăiască o viaţă în conformitate cu cerinţele Legii morale naturale, căutându-L „pe bâjbâite” pe Unicul, pe când ei, care au avut Scripturile, Lumina lumii, sfinţii pătimitori şi martirii, au risipit toate resursele.

JUDECATA CEA DIN URMĂ

Platon credea în nemurirea sufletului şi în răsplata finală, în conformitate cu faptele fiecăruia. În *Republica, Vol. 2*, Glaucon întreabă care sunt răsplăţile pentru cel care ar îmbrăţişa virtutea. Răspunsul este impresionant: omul trebuie să-şi trăiască viaţa, având în vedere „întregul timp”, cu alte cuvinte, „eternitatea”, nu numai dimensiunea temporală, care este şi temporară, efemeră:

Ceva nemuritor [sufletul] trebuie să-şi dea silinţa în vederea întregului timp [a eternităţii], „căci tot acest timp, din copilărie şi până la bătrâneţe e puţin în raport cu întregul timp”.[133] De aceea, spune Platon, trebuie să privim într-acolo. „Încotro?” – întreabă Glaucon. „Către dragostea

132 Platon, *Phaidros...,* p. 92.

133 Cf. Platon, *Republica,* Vol II, Ed. Universitas, București, 1998, p. 351.

sufletului pentru înţelepciune. Şi trebuie să avem în vedere cu ce fel de însoţiri are de-a face şi spre ce anume năzuieşte el, [trebuie să năzuiască spre ceea] ce e înrudit cu divinul, nemuritorul şi veşnicul şi trebuie să vedem în ce fel ar deveni, mergând pe urmele acestora, smuls fiind, datorită acestui avânt, din marea în care se află acum, lovit fiind de jur împrejur, ca să piardă pietrele şi scoicile pe care acum le are [balastul celor trecătoare], devreme ce se ospătează din tină. Căci multe adaosuri pământeşti pietroase şi sălbatice i-ar creşte împrejur, din pricina fericitelor sale – zice-se – ospeţe!”[134]

Observăm că în concepţia lui Platon acele lovituri care vin din toate direcţiile – „lovit fiind de jur împrejur” – au rolul de a purifica omul de cele părelnice şi trecătoare. Căci „Viaţa lor dintâi [a oamenilor] odată isprăvită, ele (sufletele) au să facă faţă unei judecăţi. Când judecata s-a împlinit, parte din ele apucă drumul spre temniţe subpământene unde îşi ispăşesc pedeapsa, iar altele, eliberate, la cuvântul judecăţii, de povara trupului, se îndreaptă către un loc din cer şi vieţuiesc acolo pe măsura vieţii ce-au dus-o pe Pământ sub chip de om.”[135] Aici credem că Platon a fost influenţat şi de mărturia lui Er, fiul lui Armenios, bărbat viteaz, pamfil de neam,[136] care a căzut pe câmpul de luptă, iar după vreo zece zile când morţii au fost ridicaţi, s-a constatat că pe trupul lui Er nu era niciun semn de putrefacţie. L-au dus acasă, iar în ziua înmormântării, el s-a trezit, povestind ce a văzut în cealaltă dimensiune: felul cum sunt răsplătiţi cei buni şi cei răi – ceea ce Platon a relatat în *Republica, Vol. II*.

Iată, aceeaşi idee se desprinde şi din *Gorgias*: „Şi te sfătuiesc şi pe tine (Callicle) să te îndrepţi spre această străduinţă pe care eu o susţin, că este mai presus de toate străduinţele de pe pământul acesta; şi te previn că că n-ai să fii în stare să te ajuţi când va avea loc judecata şi

134 *Ibidem,* p. 361.

135 Platon, *Phaidros...*, p. 91.

136 Pamphilia era situată în sudul Asiei Mici.

sentinţa ta."[137]

RĂSPLATA CELOR DREPŢI (A TRĂITORILOR ÎNTRU CURĂŢIE)

Platon avea maturitatea lăuntrică de a afirma că în viaţa omului drept (neprihănit), sărăcia, boala şi alte încercări etichetate a fi „rele" din punct de vedere uman, sunt convertite în „ceva bun", „în timpul vieţii sale sau după moarte" (A se vedea şi Romani 8:28-29). De aceea, el recomandă *imitatio* a Divinităţii, pentru a se asemăna cu ea „pe cât îi este omului cu putinţă": „Omul drept, fie că ajunge în sărăcie, ori bolnav, ori are vreo alta dintre cele ce par a fi rele [!] – anume, că acestea vor duce, pentru el, la ceva bun, în timpul vieţii sale, sau după moarte. [...] Către sfârşitul vieţii, [cei drepţi] capătă un frumos renume şi oamenii îi răsplătesc. [...] Acestea ar fi premiile, răsplăţile şi darurile sosite [...] pentru omul drept cât timp e în viaţă, adăugându-se acelor bunătăţi pe care dreptatea însăşi le dăruia. [...] Numai că ele sunt un nimic ca mulţime şi mărime faţă de acelea care îl aşteaptă precum şi pe fiecare după moarte!"[138]

Neclintită credinţă! Ceea ce pare oarecum ciudat pentru un păgân, când mulţi dintre bisericoşii noştri zic că nu sunt prea siguri de ce şi cum va fi, atunci, la marele Sfârşit...

Ceea ce Platon spunea că cei drepţi „capătă un frumos renume şi oamenii îi răsplătesc", se poate traduce prin spusele Scripturii în felul următor: *Un nume bun este mai de dorit decât o bogăţie mare* (Prov. 22:1). Sau: *Mai mult face un nume bun decât untdelemnul mirositor, şi ziua morţii, decât ziua naşterii* (Ecl. 7:1)

Platon mai vorbeşte şi despre bunătăţile pe care „dreptatea însăşi le dăruia", adică, pacea unei conştiinţe curate nu se poate cumpăra cu bani. *Lumina este semănată pentru cel neprihănit, şi bucuria, pentru cei cu*

137 Platon, *Gorgias...*, p. 118.

138 Platon, *Republica Vol II*, p. 365 și 367.

inima curată (Ps. 97: 11), chiar şi aici pe acest pământ.

TEORIA IDEILOR

Platon considera existenţa materială sensibilă, ca fiind schimbătoare şi trecătoare. Lucrurile din dimensiunea sensibilă sunt supuse devenirii, dar arhetipurile acestora – **ideile**, spune Platon – sunt existenţe spirituale, inteligibile, eterne şi neschimbătoare, deci desăvârşite, existente prin ele însele. După părerea marelui filosoif, acestea sunt universale şi imuabile, asemenea relaţiilor matematice care există independent de realităţile materiale, şi anterioare actului spiritual care le gândeşte.

De exemplu, ideea de Frumos se poate obţine numai printr-un act spiritual de înălţare, care duce de la lucrurile materiale frumoase, la ideea de Frumos, într-un proces ce străbate mai multe trepte succesive ale ascensiunii către Frumos, frumosul fizic, frumosul moral, frumosul intelectual şi frumosul în sine, Ideea de Frumos, căci în lumea de jos nu există un frumos pur...

Interesant ni se pare şi faptul că Platon consideră că „Demiurgul [Divinitatea] platonician lucrează după modelul Ideilor, dar aceste idei nu sunt cuprinse în gândirea Demiurgului, ci stau în afara ei. Ideile există prin ele însele, nedepinzând de vreo altă realitate.[139]

Această afirmaţie a lui Platon îmi aminteşte de cosmologia sumeriană, în care se spune că zeii asigură ordinea cosmică, aplicând normele numite *me,* care înseamnă „a fi" deci „ceea ce există", „esenţe", „substanţe", „arhetipuri divine". (Dar aceste norme – *me* – sunt exterioare zeilor, deci nu îşi au originea în acele zeităţi.) Oamenii trebuie să asculte de poruncile divine, deoarece ele sunt conţinătoare ale acestor *me,* asigurând bunul mers al lumii şi al societăţii. Normele (*me*)

139 *Ibidem*, p. 192.

întemeiază, adică *determină* destinul fiecărei fiinţe, a oricărei forme de viaţă, a oricărei acţiuni divine sau omeneşti, ele fiind manifestări ale lumii de dincolo, pentru că tot ce există pe pământ este doar o palidă oglindire a lucrurilor din Cer. Acele *me* asigură ordinea cosmică, dar „Marele Şarpe" şi demonii lui luptă ca să reducă lumea la haos. Acelaşi efect de dezintegrare a armoniei şi frumuseţii Pământului îl au şi păcatele oamenilor care cer să fie ispăşite cu ajutorul diverselor rituri şi jertfe.[140] Potopul a fost trimis tocmai din cauza păcatelor omenirii, iar într-o altă variantă, din cauza zarvei insuportabile a oamenilor, ce refuzau cu îndârjire să se liniştească.

Spre deosebire de acest tip de gândire, pe care nu am putea nicidecum s-o etichetăm ca fiind „primitivă", deşi datează de acum 5000 de ani, creştinii consideră că legile obiective în conformitate cu care funcţionează cosmosul, precum şi adevărurile matematice, îşi au izvorul ultim în Dumnezeu Însuşi.

ab

Chiar şi în alte părţi ale lumii existau credinţe asemănătoare care aduc a gândire profundă, a „filosofie": Varuna – divinitate vedică, suverană, din India, a instituit ordinea lumii – *ṛta*. Însăşi zidirea lumii s-a făcut în conformitate cu *ṛta*. Este vorba de o întreită ordine: cea cosmică, liturgică şi morală. Cu alte cuvinte, *ṛta* stăpâneşte, atât ritmurile cosmice, cât şi conduita morală. Tronul lui *ṛta* se află în cel mai de sus cer. Această normă universală, identificată cu „adevărul", se „întemeiază" în Varuna – cosmocrator (monarh universal). Cel care încalcă legea este răspunzător în faţa lui Varuna şi numai el poate restabili ordinea compromisă prin păcat, eroare ori neştiinţă. Vinovatul aşteaptă absolvirea prin intermediul sacrificiilor prescrise de Varuna însuşi.[141]

140 Cf. M. Eliade, *op. cit.,* Vol I, p. 62, și Constantin Daniel, *Civilizația sumeriană*, Ed. Sport-Turism, București, 1983, p. 175.

141 Cf. M. Eliade, *op. cit.,* Vol I, p. 211.

ab

Creştinismul a fost puternic influanţat de filosofia lui Platon. Astfel, Dionisie Pseudo-Areopagitul (sec. I d.Hr.), despre care se spune că a fost botezat de Apostolul Pavel în Atena, numea acele arhetipuri, „modele" sau „predeterminări". Maxim Mărturisitorul, le numea „cuvinte-voinţe" (ale lui Dumnezeu). În teologia ortodoxă am găsit şi expresia de „ideile-voinţă" ale lui Dumnezeu – ideile creatoare ale lucrurilor – *logoi*. Acestea nu sunt identice cu existenţele create, cu toate că ele constituie baza tuturor celor aduse în existenţă de către voinţa divină. (Ideile rămân despărţite de creaturi, aşa cum voinţa artistului rămâne despărţită de lucrarea în care se arată.) Ideile lucrurilor individuale sunt conţinute în idei mai înalte şi mai generale, precum sunt speciile în genuri. Dar totul este conţinut în Logos, cea de a doua persoană a Treimii, care este Primul Principiu şi ţinta ultimă a tuturor celor create.[142] Căci *Din El, prin El şi pentru El sunt toate lucrurile. A Lui să fie slava în veci!* (Rom. 11: 36).

Pentru Platon, „Dialectica ascendentă care duce către cunoaşterea ideilor, nu se încheie prin aceasta, căci ea se înfăţişează ca o cale dublă, având şi o ramură descendentă, ce coboară de la idei înapoi la lucruri, cu menţiunea, că de data aceasta, sufletul se întoarce îmbogăţit de cunoaşterea directă a lumii ideilor. Revenit din călătoria sa în lumea ideilor, sufletul aduce cu sine nu numai cunoaşterea teoretică a acestora, ci şi îndemnul practic de a modifica lumea materială a lucrurilor şi fenomenelor, imperfectă, în sensul pe care îl semnalează cunoaşterea ideilor perfecte, etrene şi neschimbătoare."[143] Această permanentă pendulare între sensibil şi inteligibil am văzut-o şi la Lao-Tse, care căuta „atingerea" cu

142 Cf. Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Ed. Anastasia, 1990, p. 126-127.

143 Vasile Muscă, *op. cit.*, p. 122.

realitatea suprasensibilă, ca un prilej de umplere, de „alimentare”, pentru a se întoarce în lumea simţurilor cu lumina lui Tao şi pentru a-şi urma viaţa de zi cu zi cu acea lumină.

Această dorinţă nobilă îmi aminteşte şi de tânjetul creştinului după Cuvânt, rugăciune şi părtăşie, pentru a se putea alipi de Viţa Sfântă – Hristos – din care se alimentează cu seva de viaţă dătătoare, pentru a fi rodnic, *hic et nunc*.

ALEGORIA PEŞTERII[144]

Acest mit oferă o zguduitoare metaforă filisofică a condiţiei omului condamnat să-şi ducă existenţa într-o lume de aparenţe, pe care, înşelându-se pe sine, el o consideră drept adevărata realitate: ştiinţa lui se reduce, în consecinţă, doar la cunoaşterea unor „umbre”.

Vasile Muscă

În Republica, vol. II, în cartea a VII-a, Socrate îi propune lui Glaucon să-şi imagineze că într-o peşteră există nişte oameni, care dintotdeauna au trăit acolo. Legaţi fiind cu faţa spre zid (peretele peşterii), ei nu-şi pot întoarce capul. Lumina le vine de la un foc aprins în spatele lor. Între cei imobilizaţi acolo şi focul aprins, se află un drum pe care trec oameni, cărând anumite obiecte, dar trec şi vite. Unii merg în tăcere, alţii vorbesc sau scot anumite sunete. Focul reflectă pe zidul din faţa celor legaţi, umbrele celor ce trec pe drum. Glaucon zice nedumerit: „Ciudată imagine şi ciudaţi sunt oamenii legaţi”, la care Socrate răspunde: „Sunt asemănători nouă. Crezi că astfel de oameni au văzut mai întâi [...] altceva decât umbrele care cad, aruncate de foc, pe zidul dinaintea lor?” (cf. pp. 89-91).

144 Platon, *Republica Vol II*, Ed. Universitas, București, 1998, pp. 89-103.

Oamenii închişi în peşteră ne simbolizează pe noi, căci suntem legaţi cu lanţurile simţurilor noastre de lumea sensibilă în care trăim. Umbrele proiectate pe zidul din fundul peşterii sunt chiar lucrurile şi fenomenele acestei lumi, care nouă ni se par foarte reale. De altfel, acele umbre constituie singura realitate pe care am cunoscut-o vreodată. Focul simbolizează soarele a cărui lumină ne face să vedem realitatea. „Atunci când vreunul dintre ei [dintre acei oameni legaţi] s-ar pomeni dezlegat şi silit, deodată, să se ridice, să-şi rotească grumazul, să umble şi să privească spre lumină [...] ar resimţi tot felul de dureri, iar din pricina strălucirii focului n-ar putea privi acele obiecte, ale căror umbre le văzuse mai înainte. Ce crezi că ar zice, dacă cineva i-ar spune că ceea ce văzuse mai înainte erau deşertăciuni, dar că acum se află mai aproape de ceea-ce-este şi că, întors spre ceea-ce-este în mai mare măsură, vede mai conform cu adevărul?” (p. 91)

Omul care ar reuşi să se elibereze şi să iasă din peşteră, la început, n-ar putea suporta lumina soarelui. Dacă „şi-ar aminti de prima sa locuinţă, de «înţelepciunea» de acolo, ca şi de părtaşii săi la lanţuri, el s-ar socoti pe sine fericit, de pe urma schimbării, iar de ceilalţi i-ar fi milă” (p 91). Odată ieşit la suprafaţă, „... ar simţi ce spune Homer, voind nespus mai degrabă să fie pe pământ argat la cineva neînsemnat, sărman şi fără de stare, consimţind să paţă orişice mai degrabă decât să aibă părerile de acolo şi să trăiască în acel chip” (p. 95). „Cei care ajung aici nu [mai] vor să se îndeletnicească cu afacerile omeneşti, ci mereu, sufletele lor cată în sus” (p. 97).

Platon vorbeşte chiar şi de o artă a „răsucirii” grumazului de la întuneric spre lumină. „Iată deci arta «răsucirii»”! (p. 101). Este vorba de acea profundă transformare a sufletului: desprinderea de ceea ce Platon numea „devenire” şi alipirea de la „ceea-ce-este”, adică, de realitatea cea nemincinoasă. (Noi, creştinii am numi această „răsucire”, „transformare a minţii” sau „naştere de Sus”.)

Legăturile, pe care cel înlănţuit le purtase încă din

copilărie, nu sunt altecva decât proastele obiceiuri şi tiparele de comportament păcătoase, slujirea Răului. „O «răsucire» a sufletului de la o zi întunecată ca noaptea către ziua cea adevărată, o ascensiune şi o revenire la ceea-ce-este. Aceasta afirmăm că este filosofia cea adevărată” (p. 109). În concepţia lui Platon, singur filosoful este în măsură să-i lumineze pe oameni privitor la lumea suprasensibilă. Să nu uităm că pe vremea aceea, „filosof”, însemna nu numai iubitor de înţelepciune, ci şi cel preocupat de soarta sufletului uman. „Este, prin urmare sarcina noastră, a celor ce durăm cetatea să silim sufletele cele mai bune să ajungă la învăţătura „supremă”, anume, să vadă Binele şi să întreprindă acel urcuş” (p. 103.).

Dacă vreunul dintre cei eliberaţi s-ar întoarce în peşteră, ca să le spună celorlalţi despre minunata lume pe care a descoperit-o, acesta ar fi luat în râs, aşa cum se întâmplă când cineva vorbeşte despre lumea suprasensibilă, ca despre ultima şi adevărata realitate.

Parcurgând citatele care oglindesc gândirea şi dorul metafizic ale lui Socrate sau ale lui Platon, rămânem uimiţi de profunzimea gândirii lor, de sinceritatea şi intensitatea căutărilor – o adevărată tânjire după frumuseţea valorilor absolute şi după Ţara din care acestea purced, unde domneşte Fiinţa Supremă. Ei nu s-au retras din lume pentru a contempla în siguratate frumuseţea Ţării inteligibilului, ci fiind plini de lumina acelei Împărăţii, se simţeau datori să influenţeze gândirea concetăţenilor lor, vorbindu-le sau scriind, pentru a le deschide ochii, spre ceea ce este veşnic şi valoros, spre o trăire împodobită cu frumuseţea virtuţilor. Aceasta o considerau ca o datorie de viaţă, faţă de cei din jur şi faţă de cetatea în care locuiau.

Gândirea creştină a primelor secole (inclusiv cea a Fericitului Augustin) a fost puternic influenţată de scrierile lui Platon.

CAPITOLUL 8
ALŢI PĂGÂNI, CĂUTĂTORI AI ABSOLUTULUI

ŠANKARA

Adi Šankara (788-820) se trăgea dintr-o familie de brahmani din sudul Indiei. El a fost atras de viaţa de contemplaţie încă din copilărie şi a pleacat de acasă, devenind ucenicul unui învăţător pe nume Govinda Bhagavatpada. În răstimpurile sale de solitudine şi meditaţie a avut parte de experienţe religioase şi revelaţii, şi în scurta sa viaţă de 32 de ani a călătorit străbătând India şi ajungând până în Kaşmir, pentru a-şi propovădui învăţătura, prin discursuri şi dezbateri cu alţi gânditori. A murit în una din periculoasele sale călătorii misionare în Himalaia, ceea ce îmi aminteşte de Sadhu Sundar Sing, care, peste secole, a murit tot aşa, pe acele drumuri greu accesibile, pentru a duce Evanghelia celor nemântuiţi.

Şcoala lui Šankara se numeşte şcoala Vedantei pure, caracterizându-se printr-un „teism hotărât de o factură superioară" (R. Otto).

Atunci când omul se retrage din tumultul vieţii, pentru un timp special de contemplaţie, în singurătate, „se trezesc la viaţă puternice motive originare ale sufletului uman, absolut indiferente în sine la deosebirile de climat, latitudine sau rasă, a căror concordanţă dă la iveală o înrudire lăuntrică realmente extraordinară a vieţii spirituale şi a experienţelor noastre intime."[145] Da, căci acele „motive originare" de care vorbeşte Rudolf Otto, nu sunt altceva decât seminţele dorului metafizic sădite în inima fiecărui om. Este vorba de acel „gând al veşniciei" (Ecl. 3: 11), ascuns cu grijă în „bocceluţa ereditară" a fiecărui muritor.

Divinitatea în concepţia lui Šankara

145 Rudolf Otto, *Mistica Orientului și mistica Occidentului,* Ed. Septentrion, Iași, 1993, p. 4.

Pe Mine, Stăpânul cel Prea Înalt, etern, pur, conştient, esenţă absolută... pe Mine **nu** mă cunoaşte lumea.

(*Gīta* 7: 130)

Căci o, *Bhavagan!* [sinonim cu Īšvara] Le este cu neputinţă chiar zeilor înşişi, chiar spiritelor, să Te cunoască limpede. Numai tu, Prea Înalt Spirit, numai tu Te ştii pe Tine, prin Tine însuţi. (*Gīta* 10: 14-16)

Šankara credea într-un singur Dumnezeu personal, pe care-l numea Īšvara, ceea ce înseamnă „Stăpânul Prea Înalt" (*Paramešvara*). El este văzut şi simţit ca Cel de care te poţi apropia, deci el nu este un Brahman impersonal, ci Unul care trezeşte în închinători adorare, credinţă devotată. Este vorba de răspunsul omului la harul divin al unei Divinităţi personale, iubitoare.

Īšvara este „esenţă prin natură, Fiind-ul etern, pur, atotînţelept şi liber, atotştiutor şi atotputernic". Sau, în altă parte Šankara adaugă şi faptul că Divinitatea „este cunoaştere şi bucurie" şi „nu duce lipsă de nimic". El este Creatorul şi Stăpânul transcendent al creaţiei, dar în acelaşi timp, şi imanent în creaţia Sa, dirijând mersul lumii. Este singurul în stare să dea mântuire, dar Šankara aminteşte în mod ciudat şi de har (graţie), legat de această Divinitate. Īšvara locuieşte ca o „călăuză interioară" în tot ce este mai initim în om, fiind „sufletul sufletului" – după cum spunea Šankara.

În epectazele urcuşului către El, pentru un începător, nedeprins cu disciplina focalizării, se recomandă yoga, dar numai ca mijloc auxiliar şi temporar. Yoga îl ajută pe cel nedeprins cu disciplina meditaţiei să-şi încordeze toată atenţia numai şi numai asupra lui Īšvara şi a atributelor acestuia. Pe o treaptă superioară, această încordare este înlocuită cu o conduită cucernică aşa cum rezultă din *Gīta* 12: 6: „Dar cine, întors cu totul spre Mine, îşi lasă în Mine toate faptele, Cine, căutându-Mă, cu o dăruire pentru care nimic altceva nu mai este... Mă serveşte cu sufletul

scufundat în Mine…” „Pune-ţi numai în Mine gândurile, iar sentimentele lasă-ţi-le să intre în Mine” Acesta este idealul şi numai cel care n-a atins încă acest ideal mai trebuie să practice yoga tehnică.[146]

Apoi, Šankara vorbeşte şi despre posibilitatea apropierii de Īšvara şi a atingerii sporadice a acestuia, simţită ca o prezenţă copleşitoare, iar pe o treaptă şi mai înaltă, el vorbeşte despre posibilitatea contopirii cu acesta, ca o experineţă mistică. De altfel se ştie că Šankara a fost unul dintre cei mai mari mistici ai Indiei.

Šankara ca apologet[147]

Šankara aduce argumente raţionale pentru a dovedi existenţa Fiinţei – Creatorul şi Legiuitorul după rânduielile căruia se desfăşoară şi acţionează fenomenle din lumea noastră. Acest lucru se poate deduce, printre altele, observând şi regularitatea cu care acţionează musonii: „Vântul îşi îndeplineşte funcţia sa, care este aceea de a sufla cu *regularitate*. Or, această regularitate presupune un guvernator [legiuitor]”, care întocmeşte legile şi prin puterea Sa, El subordonează elementele creaţiei acestor legi.

Iată şi o altă dovadă, luată din viaţa de toate zilele: „Case, palate, paturi, scaune, parcuri prind viaţă numai datorită artizanilor pricepuţi, inteligenţi care urmăresc să ne procure bunăstarea şi să ne ajute să evităm inconvenientele. La fel stau lucrurile şi în cazul lumii întregi. Când vedem, de exemplu, cum a fost orânduit pământul, încât să ne poată dărui desfătări prin roadele lucrării sale în diverse chipuri; sau cum corpul, prin faptul că posedă înăuntru şi în afară o ordine a părţilor minuţios determinată, potrivită multelor sale operaţiuni […], într-o astfel de măsură încât niciun artist, orcât de inteligent şi de experimentat ar fi el, nu le-ar putea concepe prin inteligenţa sa. Cum ar putea proveni atunci această ordine dintr-o materie primordială, non-spirituală, când bulgării

146 Cf. R. Otto, *Mistica Orientului și...op. cit.,* p. 128
147 Cf. *Ibidem*, p. 112.

de pământ sau pietrele nu sunt în stare să-i dea naştere?”

Şi în sfârşit, dovada cosmologică:

Šankara conclude că „lanţul generării [lucrurilor create] n-ar putea reurca înapoi către origine, la infinit [adică, spre un veşnic nimic], ci că el [lanţul lucrurilor create] ajunge la ceva prim, la un primordial care nu are nevoie să fi fost fundat şi care susţine tot lanţul derivării din el.”

Creaţia ca *māyā*

Pentru Šankara (ca de altfel pentru toţi hinduşii), lumea există doar ca *māyā*, deci ca o „aparenţă”, „iluzie”, deşi el recunoaşte că ea (această *māyā*) este produsul Fiinţei Supreme, fiind „plină de finalitate, ordine şi înţelepciune”.

Şi noi creştinii vorbim despre Valea **Umbrelor** Morţii, în sensul că Valea pe care o străbatem este în permanenţă umbrită de moarte, dar prea puţin ne gândim că ea este şi o Vale a **Umbrelor,** a părelniciei. Suntem distraşi de culorile şi jocul realităţii materiale, căci „văzul este duşmanul nevăzutului” – cum spunea Tozer. Dar creştinului i se cere să-şi ţină ochii aţintiţi spre cele de Dincolo: *Dacă deci aţi înviat împreună cu Hristos, să umblaţi după lucrurile de sus, unde Hristos şade la dreapta lui Dumnezeu. Gândiţi-vă la lucrurile de sus, nu la cele de pe pământ. Căci voi aţi murit, şi viaţa voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu* (Col. 3: 1-3). Cei care au trecut prin experienţa unor morţi clinice sau a unor răpiri duhovniceşti, spun că lumea de Dincolo este mai reală decât ceea ce noi credem a fi „realitate”. Atunci când acei oameni revin în lumea noastră, prin resuscitare, sau readuşi de Dumnezeu, spun că lumea noastră arată mai degrabă ca o pivniţă ternă, în comparaţie cu lumea culorilor de o frumuseţe de nedescris. Până şi soarele nostru pare întunecat în comparaţie cu strălucirea luminii necreate. De aceea, teologii vorbesc despre „realitatea

ultimă”, cea de Dincolo, adică realitatea „reală”, în comparaţie cu aparenţele. În Valea Umbrelor, se vorbeşte şi despre o permanentă schimbare, „curgere”. *Panta rhei* – spunea Heraclit – totul curge, totul se schimbă, totul este doar o palidă aparenţă, într-o permanentă schimbare. Aşa cum spune şi o cântare creştină: „Trec regate şi regi ca un vânt…”

Aici aş introduce un fragment din Eclesiastul care exprimă exact această permanentă „curgere”; o continuă „schimbare neschimbată”, ceea ce ne duce cu gândul la *māyā*:

Un neam trece, altul vine, şi pământul rămâne veşnic în picioare. Soarele răsare, apune şi aleargă spre locul de unde răsare din nou. Vântul suflă spre miazăzi şi se întoarce spre miazănoapte; apoi iarăşi se întoarce şi începe din nou aceleaşi rotiri. Toate râurile se varsă în mare, şi marea tot nu se umple: ele aleargă necurmat spre locul de unde pornesc, ca iarăşi să pornească de acolo. Toate lucrurile sunt într-o necurmată frământare, aşa cum nu se poate spune… Ce a fost va mai fi şi ce s-a făcut se va mai face… (Ecl. 1: 4-9).

Tocmai de aceea, Šankara credea că lumea există doar ca *māyā* – părelnicie, schimbare, curgere…

Mântuirea[148]

Īšvara mântuieşte omul, prin har (*prasada*), nu printr-un efort personal sau prin raţiune. „În El se resoarbe credinciosul la moartea sa, pentru a obţine acolo maiestatea divină pe care Īšvara o acordă aleşilor Săi, cu excepţia cârmuirii lumii”. Cu alte cuvinte, aleşii lui Īšvara vor fi împodobiţi cu frumuseţe divină, dar ocârmuirea lumii va rămâne în mâinile lui Īšvara.

Calea mântuirii se poate obţine prin făptuire

148 Cf. *The World’s Religions,* (Edited by Norman Anderson), Inter-Varsity Press, Leicester, England, 1975, p. 146-147.

dezinteresată, care să nu aibă la bază scopuri şi motivaţii egocentrice. Făptuitorul trebuie să fie detaşat chiar şi de roadele (rezultatele) acţiunilor, pentru ca să nu rămână oarecum legat, prin preocuprea excesivă de acele posibile consecinţe. Faptele omului cucernic vor fi abandonate în Īšvara. Această cale spre mântuire se numeşte *karma-marga*. În *Gīta* este menţionată *niskama-karma* în virtutea căreia, închinătorul trebuie să-şi ofere jertfa de adorare, proslăvire şi prosternare, Domnului, abandonându-se în El.

O altă cale spre mântuire, una mai înaltă, este iubirea – (*bhakti-marga*), care se manifestă în închinător ca o foame şi o sete după Īšvara; iubire şi încredinţare în mâinile unui Domn personal eliberator, aşa cum scrie în *Gīta* 18: 54: „Printr-o *bhakti* neatintită spre nimic altceva, adică printr-o iubire religioasă ce nu năzuieşte decât la Bhagavat însuşi [Īšvara] şi care nu se întoarce nicio clipă de la el [...] El poate fi cunoscut prin Scriptură şi nu doar cunoscut din Scriptură, ci văzut, esenţial şi veritabil...”[149] Aici ar trebui să menţionăm faptul că iubirea închinătorului faţă de Īšvara are mai multe trepte. Cea mai înaltă treaptă a iubirii este cea dintre o iubită şi adoratul ei Iubit sau iubirea dintre mireasă şi Mirele dorit.

O a treia cale spre mântuire este *jnana-marga* – calea unei cunoaşteri mai înalte, înţelegere şi pătrundere în tainele spiritualităţii –, cale disponibilă pentru elita intelectualităţii.

Mântuirea se obţine **nu** prin mortificare ascetică, ci prin *svadharma* [datorie, împlinirea rolului specific care îi revine omului în societate], **nu** sfinţenie autoimpusă (ca în budism), ci renunţarea lăuntrică la orice recompensă, la răsplata oricărei fapte. Este ştiut faptul că Šankara este un aprig oponent al budismului, despre care se va vorbi în capitolul următor.

Bhagavad Gītā

Umple-ţi gândurile cu Mine; fă-te iubitul şi adoratul Meu, adu-mi jertfe, stai smerit în faţa Mea, la Mine vei

149 R. Otto, *Mistica Orientului și...*, p. 119.

veni; aceasta-i încredinţarea pe care ţi-o dau şi făgăduinţa pe care ţi-o fac, căci îmi eşti drag.

Bhagavad Gītā 18: 65

Se crede că Īšvara, deşi nenăscut, se poate totuşi naşte luând formă umană pentru a-i învăţa din nou pe oameni adevărata religie pe care aceştia au pierdut-o, revelându-le în acest scop *Gīta*. *Bhagavad Gītā* (Cântarea Celui Divin) conţine 700 de versuri şi era cartea dragă a lui Šankara – cartea iubirii (*bhakti*). Ea este şi a fost considerată de-a lungul veacurilor o carte sacră, constituind pentru hinduism ceea ce Noul Testament constituie pentru creştinism. „Ea este un monument de cucernicie *bhakti*, purtând o pecete caracteristic teistă" (R. Otto). „Cei mai mari înţelepţi ai Indiei au cugetat la ea şi au publicat comentarii. Printre cei dintâi îl menţionăm pe Šankara. *Bhagavad-Gītā* a întreţinut îndeosebi pietatea populară indiană de două mii de ani."[150] Ea exprimă o iubire profundă pentru o Divinitate personală, ceea ce constituie sensul şi scopul întregii existenţe.

O etică ireproşabilă

Rudolf Otto ne spune că Īšvara, şi credinţa în el se însoţeşte în *Gītā* cu o etică de o frumuseţe şi o rigoare extraordinare, care, în ultimă instanţă Îl definesc pe El (pe Īšvara). În *Gītā,* religia şi moralitatea se întrepătrund în mod intim: omul este chemat să acţioneze din datorie, cu totul dezinteresat, fiecare în condiţia şi locul specific în care se găseşte. Aceasta este sarcina supremă a oricărui om. Datoria nu trebuie îndeplinită din ataşament sau pentru rezultatul lucrării, pentru a nu fi legat de nimic:

Cel care nu face decât pentru Mine tot ceea ce face, care Mă caută numai pe Mine şi-mi este credincios numai Mie, fiind liber de ură şi de pornire spre lume, acela vine la Mine şi obţine repausul (*santi*) [pacea?]. Cel care Mi se dăruieşte Mie, acela face lucrarea Mea şi ajunge la Mine

150 Fernand Comte, *op. cit.*, p. 103.

ca la scopul său suprem. Cel care se agaţă de Mine cu tot sufletul şi cu toată fervoarea sa, acela Mi se dăruieşte Mie. Faptul că el vine la Mine înseamnă că Eu singur sunt scopul său cel mai înalt.

Cel care M-a recunoscut pe Mine, ca pe cel ce primeşte toate sacrificiile şi toate ofrandele, toate mortificările ascezei, acela obţine repausul (*santi*).

Gīta vibrează de *bhakti* – iubire, adorare. O iubire intensă faţă de Divinitate – „un Prieten şi Iubit al sufletului nostru, un Spirit din lăuntrul vieţii noastre, un Domn care sălăşluieşte în lăuntrul şi în afara a totă fiinţa noastră şi a toată firea noastră”[151]: „Fii mereu în inima şi conştiinţa ta una cu Mine! (Sri Aurobindo)

Īšvara, Stăpânul suveran al întregii lumi este cel care face bine fiecărei fiinţe, fără a cere răsplată, cel care locuieşte în inimi şi ocârmuieşte de acolo toate faptele, hotărând „fructele” lor. El este martorul tuturor gândurilor. Šankara vorbeşte în acelaşi fel şi despre importanţa de „a ne lăsa în voia Divinităţii, a ne părăsi pe noi înşine în Divinitate”.

A ne părăsi propriile fapte, dezinteresat în Īšvara, a le îndeplini ca şi cum El ar făptui prin noi şi El ar vrea să făptuim astfel; a face în serviciul Său tot ce facem [...] indiferenţi faţă de întreg cursul lumii, în particular faţă de răul din ea, lăsând propria inimă să se repauzeze în pacea lui Dumnezeu. [...] Iar această totală părăsire de sine în Divinitate, care primeşte uneori numele de credinţă este idealul propriu şi inspiraţia fundamentală, totodată şi sursa profundă a acestui etos. Siguranţa şi forţa sa, stăpânirea simţurilor, liniştea interioară şi imobilitatea îi vin de acolo.[152]

Īšvara este şi Judecătorul oamenilor care răsplăteşte

151 Citat de Sri Aurobindo – un comentator modern al cărții *Bhagavad Gītā,* în Fernand Comte, *op. cit.,* p. 103.

152 R. Otto, *Mistica Orientului și ...,* p. 127.

fiecăruia după faptele şi gândurile sale. El este şi paznicul ordinii morale. Deci nu este vorba de o ordine oarbă, ci de o cârmuire divină – a Celui care vede totul şi care este în control.

Mi se pare deosebit de frumoasă ideea de a atribui Domnului orice lucrare a noastră, ca şi când El ar făptui prin noi, folosindu-ne ca pe o mănuşă. El Îşi duce la îndeplinire lucrările Sale sfinte prin intermediul mădularelor Trupului, folosindu-l pe fiecare în parte, potrivit cu dotarea specifică şi rolul unic arondat aceluia. Oare nu El ne dă talanţii? Nu El ne dă şi voinţa şi înfăptuirea? O asemenea atitudine aduce după sine smerenie şi dependenţă deplină de El, Atotputernicul, căci dependenţa în smerenie şi curăţia lăuntrică ne dă putinţa de a fi „instrumente iscusite” în mâinile Marelui Făptuitor.

Interesantă mi se pare şi ideea de a face orice binefacere, orice lucrare, din toată inima, ca pentru Marele Stăpân, ceea ce creştinii citesc în Col. 3: 23-24, sau în 1 Cor. 10: 31, dar Šankara vorbeşte despre o absolută detaşare de lucrarea respectivă, chiar şi privitor la consecinţe, pentru a nu rămâne legat (ataşat) în vreun fel. Personal, cred că această abordare îndeamnă oarecum la o atitudine de robot. Chiar dacă fac o lucrare ca pentru Domnul, nu ca pentru oameni, cum să nu mă intereseze consecinţele acelei lucrări? Nu pentru a-mi asuma rezultatele excepţionale sau pentru a mă întrista peste măsură de vreun eventual eşec. Pe Hristosul nostru Îl vedem implicat. El Se bucură uneori în Duhul (Lc. 10: 21); Se întristează şi plânge pentru Ierusalimul insensibil (Mt. 23: 37); Se mânie pe farisei (Marcu 10: 14), Se retrage în singurătate, trist, când aude vestea morţii lui Ioan Botezătorul, iar în grădina Gheţimane este copleşit de o „întristare ca de moarte” (Mt. 26: 38). Pe Marele Apostol Pavel îl auzim zicând: *Şi, pe lângă lucrurile de afară* [pe lângă valurile şi greutăţile vieţii cotidiene]*, în fiecare zi mă apasă grija pentru toate bisericile. … Cine cade în păcat şi*

eu să nu ard [să nu mă consum]? (2 Cor. 11: 28-29) Este adevărat că Scriptura ne îndeamnă la mortificarea eului: „Am fost răstignit împreună cu Hristos şi trăiesc, dar nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine” (Gal. 2: 20), dar această răstignire se referă la pornirile şi înghiontirile firii pământeşti şi ale instinctelor omului vechi. Aşadar, creştinului i se cere implicare activă, aici şi acum, în Valea Umbrelor, spre binele semenilor şi spre slava lui Dumnezeu. *Tot ce găseşte mâna ta să facă, fă cu toată puterea ta!* (Ecl. 9: 10)

În *Gīta* se spune că „Acela care vine la Mine, obţine repausul (*santi*)” şi „devine etern”, ceea ce m-a făcut să-mi amintesc de cuvintele lui Isus: *Veniţi la Mine, toţi cei trudiţi şi împovoraţi şi Eu vă voi da odihnă* [pace lăuntrică, **repaus** pentru suflet] (Mt. 11: 28), dar rămâneţi activi în lucrare. Hristos de asemenea ne face „eterni”, în sensul că ne înveşniceşte, prin Jertfa Lui. *Cine crede în Mine, chiar dacă ar fi murit, va trăi* (In. 11: 25).

Šankara este şi va rămâne pe firmamentul întunecat al istoriei ca o pată de lumină – un adevărat *homo religiosus*. „Cazul celui mai mare mistic al Indiei dovedeşte că teismul nu este un accident al evoluţiei occidentale, ci că el ia naştere în mod necesar, într-un fel sau altul, din necesităţi profunde” (R. Otto).

NÂNAK (1469-1538)

Nânak Deva, este o apariţie deosebită, fascinantă, având un rol extraordinar ca reformator şi întemeietor al religiei sikh, fiind deci primul guru al acestei religii. Ca o coincidenţă ciudată trebuie să amintim şi faptul că a fost contemporan cu marele reformator al religiei creştine, Luther, dar ei şi-au desfăşurat activitatea în două colţuri opuse ale Planetei, fără a avea nici cel mai vag habar unul de celălalt.

Nânak s-a născut în 1469, în nordul Indiei, în Punjab, (actualul Pakistan). Dotat cu o inteligenţă precoce, încă din copilărie se simţea atras spre spiritualitate şi meditaţie. După o experienţă religioasă foarte intensă, a început să propovăduiască cu multă hotărâre o învăţătură care i s-a revelat – zice el –, şi care mergea împotriva închinării la idoli, a magiei şi a superstiţiilor de tot felul, ce invadaseră India. S-a pronunţat împotriva organizării societăţii în caste, precum şi împotriva oricărei forme de discriminare, afirmând că „Toţi oamenii sunt egali în ochii lui Dumnezeu”. Mare curaj!

El propovăduia generozitatea, mila, dărnicia şi fraternitatea vizavi de toţi oamenii. Nânak a compus *Cântecul etern* (*Jap Ji*), un rezumat al exeprienţei sale pe care a descris-o ca fiind o „unire” cu Esenţa tuturor lucrurilor (o experienţă mistică). Iată câteva idei extrase din acest *Cântec etern*:

Nimeni nu-şi poate spăla sufletul, spălându-şi doar trupul. Sau, retrăgându-se în tăcere, nu poate găsi pacea, nu-şi poate stâmpăra foamea doar mâncând. Pentru a fi purificat trebuie să rămâi în dragostea Divinităţii. Din porunca Lui avem parte de urcuşuri [bucurii] şi coborâşuri [suferinţe]. El este plin de virtuţi infinite, de aceea trebuie să-I cântăm Numele şi să păstrăm în inimile noastre iubire, pentru El. Toate făpturile vii îşi au sursa în El, care este fără formă şi inefabil. Amintirea permanentă a Numelui Lui ne eliberează. Adoraţi Numele Lui! Viaţa omului este ca un râu care nu cunoaşte imensitatea oceanului spre care călătoreşte. Nimeni nu-L poate descrie pe El, într-un mod exhaustiv, chiar dacă ar folosi toate cuvintele din lume. El îi vede pe toţi, dar nimeni nu-L poate vedea. El este Primul, Lumina curată, fără început şi fără sfârşit, veşnic, nechimbat.[153]

Impresionant! Sincer, mi-aş dori să-L cunosc şi să-L iubesc şi eu pe Dumnezeu cu o asemenea intensitate, cu o asemenea ardoare, ca acest aşa-zis „păgân”. Mă gândesc la cât de păgâneşte trăim noi, cei din epoca postmodernă,

153 https://en.wikipedia.org/wiki/Japji Sahib

împrăştiaţi în atâtea ocupaţii, telefoane, vizionări, agoniseli etc. Faraonul mersului lumii acesteia ne dă tot mai multe „cărămizi de făcut”, ca nu cumva să mai avem timp pentru Cel Adevărat şi Veşnic, pe Care acum Îl intuim doar „în parte”. Câtă frumuseţe şi bogăţie de negrăit se ascund în El! Din păcate, adesea ne despart de Acela mii de preocupări imediate (profane) şi poate chiar meschine.

După părerea lui Nânak, toate formele exterioare se dovedesc a fi inutile, dacă inima închinătorului rămâne alipită de lumea materială. El a pus accentul pe *bhakti*, ceea ce înseamnă ataşament, dragoste faţă de un Domn personal, reverenţă, închinare. Prin *bhakti*, orice om poate atinge eliberarea (*moksha*), abandonându-se Divinităţii. Nânak nu le cerea oamenilor să se retragă din lume, ci le cerea să-şi câştige existenţa cu sudoarea frunţii şi apoi să dăruiască şi altora din bunurile agonisite.

El îi îndemna pe oameni să ducă o viaţă integră, să renunţe la vicii, la egoism, la plăceri deşarte, şi să repete fără încetare Numele lui Dumnezeu, pentru a se uni cu El. (Această repetare permanentă a Numelui sfânt mă duce cu gândul la rugăciunea inimii pe care călugării ortodocşi o zic fără încetare, chiar şi în timpul lucrurilor de rutină sau a lucrului de mână – *rucodelia*: „Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pre mine, păcătosul!” – rugăciune prin care unii călugări pot ajunge chiar şi la experienţe religioase foarte înalte.)

Nânak zicea: „O, suflete al meu, tu eşti o scânteie din Lumina Supremă, cunoaşte-ţi deci esenţa”. Cu alte cuvinte, tu porţi în tine ceva din Divinitate. „Numai Cântecul etern revelat prin Domnul poate să ne permită să aducem un omagiu real Divinităţii”. „O, Doamne, neştiutorul şi mizerabilul de mine, care nu are nici castitate, nici adevăr, nici înţelepciune, cu smerenie caut refugiu acolo unde se adăpostesc cei care nu Te uită…”

DIVINITATEA ÎN CONCEPŢIA LUI NÂNAK

Nânak credea în suveranitatea unui Dumnezeu unic,

Creator, pe care-L numea „Numele Adevărat”, sau „Adevărul”, fiind din veşnicie în veşnicie Unul, Cel fără formă, Domn Suveran, omnipotent, absolut, infinit, etern, Creatorul, transcendent creaţiei Sale, dar în acelaşi timp şi imanent în creaţia Sa. În El nu este duşmănie sau ură, situându-Se deasupra vieţii şi a morţii. El este Lumina.

Deşi Fiinţa supremă este dicolo de posibilităţile de descriere a oamenilor, El apare ca Unul plin de milă. Prin voinţa Lui şi conform acestei voinţe suverane se desfăşoară toate evenimentele.

Versurile de mai jos, compuse de Nânak, oglindesc într-un mod fidel dragostea şi devotamentul lui faţă de Fiinţa Supremă, care se află mai presus de posibilitatea de descriere a cuvintelor. Aceste versuri au fost incluse mai târziu şi în Cartea sfântă a comunităţi sikh, numită *Adî Granth.*

Dacă aş trăi veacuri şi veacuri,
Fără să mă hrănesc decât cu vânt,
În grota mea, fără să văd soarele, nici luna,
Şi fără a avea răgaz pentru somn,
N-aş şti să-Ţi exprim măreţia,
Nici să-Ţi glorific Numele îndeajuns.

Refren:
O Tu, Cel Adevărat, Cel fără formă,
Ale Cărui laude le aud cântându-se mereu;
Cu permisiunea Ta, Te doresc.

O, dacă aş citi toate cărţile,
Şi dacă le-aş înţelege sensul,
Dacă niciodată n-aş duce lipsă de cerneală,
Şi dac-aş scrie cu iuţela vântului
Nu aş putea exprima măreţia Ta
Nici să-Ţi glorific Numele îndeajuns.[154]
(*Adî Granth*, p. 14-15).

154 http://supervielle.univers.free.fr/guru nanak.htm

MÂNTUIREA[155]

Atunci când unui sikh i se descoperă Fiinţa divină, acesta începe să-şi vadă viaţa într-o cu totul altă lumină. El devine conştient de faptul că a fost un egocentric, prins în ignoranţă, arzând pentru plăcerile şi bunurile materiale ale lumii. Cu alte cuvinte, înainte de a avea parte de cercetarea Divinităţii, oamenii sunt „orbi". Ei nu-şi dau seama de sensul real al vieţii, datorită acţiunii hipnotizante a părelniciei materiale. Din păcate –, zic credincioşii sikh –, chiar şi printre membrii comunităţii lor există asemenea „orbi", deşi cunosc crezul sikh şi îşi îndeplinesc datoriile exterioare faţă de cerinţele şi formele religiei. (Aşa este şi în bisericile creştine, căci neghină este pretutindeni! Acesta este un trist adevăr axiomatic!)

Singura speranţă pentru cel păcătos este mila lui Dumnezeu – „Adevăratul Guru" – Milostivnicul. El va îngădui ca cel care-L caută sincer să-I simtă prezenţa – prezenţă care-l va ridica din această lume a legăturilor (robiei), deschizându-i ochii. Repetând versuri sfinte şi meditând la Numele „Marelui Guru", cu sinceritate şi dragoste, Acesta îl va îmbrăţişa, şi-i va descoperi în străfundul sufletului său prezenţa Sa, precum şi carcaterul naturii Sale. Limbajul iubirii, în speţă limbajul iubirii miresei pentru viitorul ei soţ, este tipic pentru închinarea şi spiritualitatea sikh.

Mântuirea constă într-o unire în iubire (*sahaj*) cu Cel fără formă, la care se ajunge printr-o relaţie devotată de închinare şi adorare a credinciosului pentru Domnul său. După ce credinciosul a avut parte de această schimbare lăuntrică, el este gata să fie de folos altora, punând mâna să repare sau să facă curăţenie în templu (*gurdwara*), să contribuie la pregătirea mâncării care se va servi acolo pentru vizitatori, fără plată etc.

Ca o paranteză, aş vrea să remarcăm natura acestei schimbări lăuntrice, care are loc prin atingerea Celui Divin, deci nu prin instruire, acumulare de cunoştinţe sau pe alte căi naturale. Această trecere dramatică de la

155 Cf. *A Lion Handbook, The World's Religions*..., p. 202.

întuneric la lumină aduce foarte mult cu ceea ce creştinii numesc „naştere de Sus”.

CARTEA SFÂNTĂ

Nânak spunea că formele exterioare ale religiei, cum ar fi: pelerinaje la locurile „sfinte” sau reverenţa manifestată faţă de anumiţi oameni aşa-zişi „sfinţi”, nu sunt de niciun folos, dacă inima nu este împăcată cu Dumnezeu, prin rugăciuni aduse cu iubire. Comunitatea nu avea nici icoane şi nici statui. Dar oamenii simpli aveau nevoie de ceva vizibil („material didactic”) pentru a fi ajutaţi în încercările lor de a se focaliza duhovniceşte. Peste aproape două secole, în 1708, atunci când ultimul guru, Gobin Singh, a investit cartea *Adî Granth* cu autoritate, declarând-o Sursa adevărului divin, ea a devenit punctul focal al tuturor activităţilor comunităţii Sikh – „ceva vizibil”.

Cartea sfântă este aşezată în templu (*gurdwara*), într-un loc central şi de mare cinste. Închinătorii se pleacă cu reverenţă în faţa ei. Atunci când nou-născuţii sunt aduşi la templu, se citeşte (la întâmplare) un text din *Adî Granth*, pentru a-i alege micuţului un nume. În timpul cununiei, mireasa îl urmează pe mire, înconjurând Cartea de patru ori, în timp ce se intonează cântece despre datoria soţilor. La moartea cuiva se citeşte din Carte, timp de şapte zile, iar în timpul sărbătorilor se citesc anumite texte timp de două zile. Cu alte cuvinte, comunitatea Sikh îşi desfăşoară toate activităţile în jurul Cărţii sfinte.

Adî Granth este o compilaţie de 6000 de imnuri aparţinând mai multor guru, inclusiv lui Nânak. Acolo nu vom găsi un sistem doctrinar teologic rigid, ci mai degrabă o încercare de a exprima căutări şi experienţe ale omului, în umblarea lui cu Dumnezeu. Stilul şi conţinutul Cărţii este deosebit de poetic şi metaforic, aducând oarecum cu stilul Psalmilor din Biblia creştină. Iată şi o mostră în acest sens :

Omul care este pierdut în egoism se îneacă fără apă;

mintea lui este asemenea unei broaşte, iar viciul lui, asemenea noroiului. Totuşi, Domnul este oceanul, iar ucenicul Lui, un mic peştişor; o dată ce omul devine conştient de acest lucru, contopirea [unirea] devine posibilă, asemenea metalului sudat cu un alt metal, sau asemenea apei care se amestecă cu o altă apă. Această unire ale loc prin cuvântul Adevăratului Guru [Fiinţa]. Inima omului este pătrunsă de cuvântul rostit de El, care este nepieritor, având puterea de a crea şi a distruge. Când te atinge [cuvântul Lui] simţi ca şi când o floare de lotus ţi-ar înflori în inimă. El [cuvântul] îţi slujeşte de barcă cu ajutorul căreia poţi traversa oceanul existenţei plin de păcate. Cel care doarme, se va trezi, iar cel cuprins de flacăra febrei se va răcori. Cel care are parte de această experienţă, nu va spune nicidecum că a fost prin meritele lui. Ucenicul nu poate avea, prin sine însuşi, curăţie lăuntrică [puritate, neprihănire] dar Domnul îl apucă de mână şi-l spală. Atunci trupul aceluia încetează de a mai fi o marionetă în lumea părelniciei – *māyā –,* şi va fi liber pentru a-L sluji pe Adevăratul Guru [t.n.].[156]

Din textul de mai sus deducem că lumea fizică este ceea ce hinduşii numesc *māyā* – iluzie – în comparaţie cu realitatea ultimă. Lumea materială este asemenea unui zid sau a unui voal care-i împiedică pe oameni să-L vadă pe Cel nevăzut, pe Cel adevărat, care a creat materia. Numai conştiinţele înduhovnicite, eliberate de dorinţe, pot să-L pătrundă pe Acela. Adevăratul pelerinaj spiritual are loc în inimă şi voinţă, nu călătorind la locuiri „sfinte”, ci schimbându-ne perspectiva: de la egocentrism, la teocentrism (de la eul înclinat spre mândrie, la Dumnezeu). Oamenii lumii acesteia sunt pradă înşelăciunii, la nivel de gânduri şi înţelegere; ei se află sub puterea numită *haumain* – mândria egocentrică. Această putere (*haumain*) poate fi distrusă prin proslăvirea numelui Adevăratului Guru (Fiinţa Supremă) şi astfel oamenii pot fi eliberaţi. Fără puterea Divinităţii această eliberare de

156 *A Lion Handbook, The World's Religions*..., p. 204.

egocentrism nu poate avea loc.

TEXTE DE NÂNAK (fragmente)

De ce ar putea fi mândră fiinţa creată,
Când numai Creatorul are puterea de a[-i] da [daruri]
Dacă aşa Îi este voia, atunci El dăruieşte
Dacă nu, nimic nu poate fi obţinut.[157]
Deci, ce ar putea să facă fiinţa creată, cu de la sine putere?[158]
Domnul este Singurul Veritabil, Unic şi Adevăr. El este dragoste.
„Orbul" îşi urmează drumul rătăcirii în tenebrele vanităţii.

Noi suntem plantele presărate în grădina Sa [pământească]
Şi fiecare pom se cunoaşte după rodul pe care-l poartă.
Tot astfel, omul este precum propria sa gândire [inimă],
Şi îşi adună rodul în coşul destinului său; ce seamănă omul, va recolta.
...
Flăcările îndoielilor nu pot fi stinse pentru cel care-şi urmează rătăcirea în lume
Nici impurităţile care-l murdăresc în interior nu se pot şterge;
O, ruşinoasă este o asemenea viaţă şi haina cu care ea se înveşmântează.
...
Spală-te la fântâna Verbului Sfânt,
Şi liniştеşte-ţi lăuntrul, precum şi dorinţele

157 În cuvintele lui Ioan Botezătorul, această idee ar suna așa: „Omul nu poate primi decât ce-i este dat din Cer" (In. 3:27).

158 Aici ne amintim de adevărul biblic conform căruia, mlădița despărțită de Vița sfântă nu poate aduce rod. „Căci despărțiți de Mine nu puteți face nimic" (In. 15:5).

insaţiabile.
Preţios este giuvaierul intelectului [al inimii]
Dar numai Verbul Divin are puterea de a-l revela [a-l trezi?] şi de a-l pune în valoare.
Păstrând contactul cu adunarea sfinţilor,
Ni se oferă posibilitatea de a-L atinge pe Dumnezeu.
Astfel se subţiază şi pe urmă se stinge puterea eului,
Şi vârful „muntelui păcii” poate fi cucerit.

Prietene drag, ascultă cu luare aminte acest sfat:
Caută să te uneşti cu Domnul tău.
Acum, timpul este propice.
Zadarnică este o viaţă care se sfârşeşte,
Fără să fi câştigat vreun merit;
Pulberea se întoarce în pulbere.
O, inima mea, străduieşte-te să aduni ceva câştig,
Înainte de a te întoarce în lăcaşul cel veşnic.
Prin harul lui Dumnezeu, cântă laudele Verbului Său Sfânt,
Şi stinge focul care te consumă.
...
Dacă nu guşti din savoarea adunării sfinţilor,
Setea ta niciodată nu va fi potolită;
Dacă nu te acordezi cu melodiile Cântecului etern,
Durerile şi suferinţele tale te vor reduce la cenuşă.
N-ai remarcat, o, neştiutorule, că atunci când Îl părăseşti pe El,
Virtuţile tale se veştezesc?
O, suflete, meditează la Domnul ...
Cel pe Care-L căutam, cu atâta speranţă, în imensitatea acestei lumi,
Mi-a dezvăluit, în sfârşit, prezenţa Sa.

„Cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi găsi; bateţi şi vi se va deschide. Căci oricine cere, capătă; cine caută, găseşte; şi celui ce bate, i se deschide. (Mt. 7: 7-8) Sincer cred că oricine Îl caută pe Dumnezeu cu o inimă curată,

acela Îl va găsi, chiar dacă i se descoperă doar parţial, pentru că deplinătatea s-a arătat în Hristos – standardul explicit şi modelat de Însuşi Fiul lui Dumnezeu.

Curăţia inimii este de asemenea foarte importantă: „Ferice de cei cu inima curată, căci ei vor vedea pe Dumnezeu” (Mt. 5: 8), chiar dacă această arătare se face doar „în parte”.

Foarte interesantă ni se pare menţionarea Verbului Sfânt al Divinităţii... Nu ştim ce înţelegea Nânak prin Verbul Sfânt, scris cu majuscule... Oare, în ce măsură i se va fi revelat semnificaţia acestei sintagme? Poate... o revelaţie parţială a Cuvântului Sfânt creator rostit de Divinitatea Însăşi...? Noi creştinii înţelegem de îndată că este vorba de Logosul întrupat, Mesia.

EVOLUŢIA ULTERIOARĂ A COMUNITĂŢII SIKH

La sfârşitul secolului al XVII-lea, ultimul guru sikh – Gobind Singh – şi-a transferat autoritatea de guru, comunităţii sikh, iar câţiva ani mai târziu a investit Cartea sfântă *Adi Granth*, cu aceeaşi autoritate. Aşa se face că rolul de guru nu-i va mai reveni unei persone, ci întregii comunităţi *(Guru Panth* sau *Khalsa*) şi Cărţii sfinte (*Guru Granth*). De aceea, ei nu au preoţi ordinaţi (guru), ci oricare membru poate conduce închinarea, de unde derivă aspectul puternic comunitar al acestei religii. Desigur, ei au şi oameni instruiţi care pot citi şi explica texte din *Adî Granth*. Pe de altă parte, religia sikh este şi intens personală, aşa cum am văzut la subcapitolul MÂNTUIREA, sau în imnurile sfinte compuse în trecut de Nânak, dar şi de alţi guru.

Comunitatea sikh este puternică şi devotată în a-şi apăra credinţa, alcătuind un segment distinct al societăţii, caracterizat prin puternice relaţii comunitare şi principii morale înalte, chiar şi în străinătate unde au emigrat. Membrii comunităţii poartă nume deosebite: bărbatul este numit *Singh* (Leu), iar femeia *Kaur* (Prinţesă). Femeilor li se acordă un statut aproape egal cu cel al bărbatului.

Când băieţii şi fetele ajung la vârsta adolescenţei ei sunt iniţiaţi în învăţăturile şi regulile morale ale comunităţii. Sunt învăţaţi să evite fumatul, adulterul, precum şi carnea animalului tăiat după ritualul musulmanilor. După ce se cântă anumite imnuri, are loc stropirea candidaţilor cu o suluţie de apă cu zahăr – un fel de botez, am zice noi.

CONCLUZIE

Citind despre Šankara şi Nânak, nişte adevăraţi *entheoi,* citind despre aţintirea stăruitoare a sufletelor lor către Unicul, Atoateştiutorul şi Atotprezentul; mai mult, citind despre iubirea lor înflăcărată pentru o Divinitate personală, plină de milă şi har, rămânem fascinaţi şi poate chiar ruşinaţi, căci oglindindu-ne în devotamentul lor focalizat în exclusivitate pe Fiinţa veşnică, ne descoperim inima împărţită, deşi noi, spre deosebire de ei, avem Scriptura şi Logosului întrupat – modelul desăvârşit de sfinţenie.

Da, Dumnezeu a pus în inimile tuturor oamenilor, nu numai Legea morală naturală, ci şi „gândul veşniciei”. Iată ce spune Luther în acest sens: „Cunoaşterea lui Dumnezeu a fost sădită de Dumnezeu în sufletul tuturor oamenilor. Toţi oamenii ştiu, călăuziţi de simpla lor natură [alcătuire], fără vreo cunoaştere a artelor sau a ştiinţelor, că Dumnezeu există. Iar o asemenea cunoaştere a fost sădită de Dumnezeu în sufletul tuturor oamenilor. Şi nu a existat niciodată vreun popor atât de sălbatic sau primitiv, încât să nu fi crezut că există o Fiinţă divină care a creat totul. De aceea, spune Apostolul Pavel că Dumnezeul invizibil este privit de la facerea lumii, puterea şi divinitatea Sa eternă fiind întrezărite în Creaţie.”[159]

Fiindcă ce se poate cunoaşte despre Dumnezeu le este descoperit în ei, căci ***le-a fost arătat de Dumnezeu****. În adevăr, însuşirile nevăzute ale Lui, puterea Lui veşnică şi dumnezeirea Lui se văd lămurit, de la facerea lumii,*

159 Citat aparținând lui Luther din *Cuvinte la masă*, găsit în R. Otto, *Sacrul*, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 184.

când te uiţi cu băgare de seamă la ele în lucrurile făcute de El. Aşa că nu se pot dezvinovăţi (Rom. 1: 19-20). Cu alte cuvinte, există o cunoaştere *a priori* a divinului.

Mai mult, orice om poartă în sine o suflare de viaţă din Dumnezeu, de pe un Alt Tărâm de care sufletul rămâne oarecum legat... aşa cum zicea şi Nâanak: „O, suflete al meu, tu eşti o scânteie din Lumina Supremă, cunoaşte-ţi deci esenţa" şi originea... Omul îşi dă seama că are în vine sânge împărătesc... Iar Împăratul împăraţilor coboară şi se face simţit în orice suflet care tânjeşte după El.

Apoi, cea mai mare nevoie a oricărei fiinţe umane, indifirent de vârstă, este iubirea, nevoia de un Tată atotputernic şi iubitor, plin de milă, atunci când omul se simte străin şi călător, uneori dezorientat, departe de Casă, iar pe o treaptă superioară de duhovnicie, este vorba de iubirea miresei după Mirele ei dorit. Acest tânjet după Fiinţa divină este asemenea unui strigăt care se înalţă înspre Cel care a iubit El mai întâi lumea atât de mult, încât a dat ce a avut mai scump... dar pentru că vestea despre Acel Fiu Sfânt încă nu ajunsese în toate colţurile lumii, Tatăl S-a pleacat plin de bucurie spre acele strigăte pline de dor, indiferent de unde s-ar fi înălţat ele.

CAPITOLUL 9
BUDISMUL sau SFINŢENIE FĂRĂ DUMNEZEU

Arătam mai sus că mai mulţi cercetători au observat că în secolul VI î.Hr., au apărut, parcă simultan, mari fondatori sau reformatori de religii, în diferite colţuri ale lumii, „ca o coincidenţă stranie" – spun ei: Gautama (Buda), Lao-Tse, Confucius, Orfeu, Epimenide, Zarathustra, Mahavira, Zamolxex, Pitagora etc. –, reforme pe care Mircea Eliade le explica folosind termenul *Zeitgeist,* adică, „spiritul vremii" sau „trendul vremii", de parcă peste întreg rotocolul pământului ar fi trecut o adiere divină, care să trezească în inimi tânjetul după „Casă", după mântuire şi eliberare de toate părelniciile materiei şi de

toate apăsările păcatelor. Am văzut mai sus şi felul în care au răspuns acestui dor metafizic unii oameni deosebiţi (*entheoi* sau *homo religiosus*), aţintindu-şi ochii sufletului spre Sursa Ultimă a tuturor lucrurilor, dar şi Sursa izbăvirii sufletului lor.

Spre deosebire de aceia, vom face cunoştinţă şi cu doi mari reformatori: Gautama (Buda) şi Mahavira, care, într-un mod ciudat, s-au bizuit pe forţele proprii, ignorându-L pe Creator.

SIDDHARTHA GAUTAMA (BUDA)

DESPRE VIAŢA LUI BUDA

Siddhartha Gautama, supranumit Buda, s-a născut în 563 î.Hr., la graniţa cu Nepalul. Aşadar, Buda nu este un nume, ci un titlu, şi se traduce cu „Cel iluminat” sau „Cel trezit”. El a avut o descendenţă aristocratică, aparţinând mândrului clan Sakya. De aceea, mai este numit şi Sakyamuni, însemnând „Înţeleptul clanului Sakya”, întemeietorul budismului – o reformă centrată pe „eu”, o filosofie a auto-mântuirii, fără pocăinţă, fără lacrimi, fără iertare, fără dragoste şi fără Dumnezeu. Ne întrebăm dacă nu cumva acesta este **un drum înfundat**…

Copilăria şi tinereţea şi-a petrecut-o într-un palat luxos, fără griji şi departe de orice suferinţă. S-a căsătorit şi a avut un copil. A avut şi concubine şi un harem de dansatoare. La 29 de ani face cunoştinţă cu partea întunecată a existenţei umane: mizeria, boala, suferinţa şi moartea concetăţenilor săi. A fost atât de mişcat de realităţile dure ale condiţiei umane, încât a simţit în lăuntrul său un impuls imperativ de a o rupe cu huzurul şi viaţa confortabilă a clanului său de elită, pentru a căuta răspunsuri la întrebările ce-l sfâşiau pe dinăuntru: De ce atâta suferinţă? Care este originea ei? Cum am putea face ca durerea să înceteze? De aceea, şi-a abandonat familia, bogăţia şi planurile de viitor, dedicându-se unor căutări

intense.

La început, s-a ataşat de doi eremiţi vestiţi, dar învăţăturile lor nu l-au satisfăcut. Apoi, împreună cu alţi cinci bărbaţi s-a retras în junglă, pentru a duce o viaţă de asceză extremă, care i-au slăbit atât trupul cât şi mintea. După o vreme, a realizat că mortificarea de sine exagerată era doar amăgire. A început apoi să ducă o viaţă simplă, cu o activitate intelectuală intensă. Aşa s-a cristalizat învăţătura ce poartă denumirea de Calea de Mijloc, care, pe de o parte, evită împlinirea oricăror pofte şi dorinţe senzuale trupeşti, iar pe de altă parte, evită şi asceza foarte dură.

După vreo şase ani, ca un punct culminant al meditaţiilor sale prelungite, pe când şedea sub „smochinul sfânt" – *Bo* – supranumit şi „pomul înţelepciunii", a simţit „iluminarea" (*satori)* – experienţa mult aşteptată, care l-a dus la descoperirea celor „patru nobile adevăruri". Era răspunsul la căutările sale asidue. După „iluminare", Gautama a devenit un călugăr rătăcitor şi, mergând din sat în sat, îşi împărtăşea experienţa şi propovăduia cele „patru nobile adevăruri", până la vârsta de 80 de ani, când moare în drum spre Tibet. În acel moment, avea deja mii de discipoli. El a fost supranumit şi „Lumina Asiei", căci influenţa învăţăturilor lui a durat secole, şi continuă să dureze până în zilele noastre, sub diverse forme.

Frământările lui Gautama erau legate de problema suferinţei. Întrebările lui erau: „Cum se face că viaţa omului este atât de plină de suferinţe?" Pentru budişti, viaţa în sine este un blestem, o suferinţă, ea fiind întreţesută cu dureri de toate genurile: suferinţă psihică, fizică (boală), moarte, dorinţe neîmplinite, regrete etc... Durerea constă şi în devenire şi trecere (bucuriile şi plăcerile trec iute şi sunt părelnice). „Cum am putea face ca suferinţa să înceteze?" Observăm că el **nu**-şi pune problema răului moral, a păcatului, care generează suferinţa. Nu se face nicio referire la faptul că omul ar fi o fiinţă căzută, înclinată spre rău. Budiştii nu cred nici în existenţa unui Dumnezeu personal, Creator, deoarece

suferinţa nu are o logică, în sensul că ea este repartizată într-un mod inegal şi are un caracter de neînţeles. Cum să crezi atunci într-un Dumnezeu personal şi drept?

Orice om ajunge să treacă şi prin momente de îndoieli, frământări şi întrebări: „Cum se poate?” „Ore, de ce?” Chiar şi marii oameni ai lui Dumnezeu au fost încercaţi de îndoieli, pentru că pământeanul nu are imaginea completă a realităţii. Nu înţelegem logica suferinţei... Suntem închişi „sub soare”, cum se spune în Eclesiastul, şi încercăm să pricepem raţiunea după care se desfăşoară lucrurile; suferim, ne frământăm: *Mi se amăra inima... mă simţeam străpuns în măruntaie...* (Ps. 73: 21). *Strig ziua, Dumnezeule, şi nu-mi răspunzi: strig şi noaptea, şi tot n-am odihnă...* (Ps. 22: 3)

Iată-l şi pe cel mai mare om născut vreodată din femeie – Ioan Botezătorul – frământându-se, atunci când lucrurile au luat o altă întorsătură decât cea în care a crezut el. De aceea, a trimis o delegaţie la Hristos pentru a-L întreba: „Tu eşti Acela care are să vină sau să aşteptăm pe altul?” (Mt. 11: 3). („Văd, Doamne, că nu Te implici în politică, dar eu eram sigur că Tu eşti Acela care ne vei elibera de sub dominaţia romană!”)

La fel, avem consemnată şi tânguirea psalmistului cuprins de îndoieli, în faţa suferinţei şi a nedreptăţilor care nu pot fi înţelese de logica umană: *Era să mi se îndoaie piciorul şi era să-mi alunece paşii! Căci mă uitam cu jind la cei nesocotiţi, când vedeam fericirea celor răi. N-au parte de suferinţele omeneşti şi nu sunt loviţi ca ceilalţi oameni. Au mai mult decât le-ar dori inima... Vorbesc de sus... Aşa sunt cei răi: totdeauna fericiţi, şi îşi măresc bogăţiile. Degeaba, dar, mi-am curăţat eu inima şi mi-am spălat mâinile în nevinovăţie: căci în fiecare zi sunt lovit... M-am gândit la aceste lucruri ca să le pricep* [să le găsesc logica]*, dar zadarnică mi-a fost truda, până ce am intrat în Sfântul Locaş al lui Dumnezeu şi am luat seama la soarta de la urmă a celor răi.*

Totul se luminează în prezenţa lui Dumnezeu, chiar dacă rămânem fără explicaţii temporare la tot ceea ce se întâmplă în jurul nostru. Psalmul 73 se încheie cu un imn al mângâierii, al biruinţei şi al bucuriei: *Însă eu sunt totdeauna cu Tine, Tu m-ai apucat de mâna dreaptă; mă vei călăuzi cu sfatul Tău, apoi mă vei primi în slavă. Cât pentru mine, fericirea mea este să mă apropii de Dumnezeu: pe Domnul Dumnezeu Îl fac locul meu de adăpost, ca să povestesc toate lucrările Tale* (Ps. 73). Deci fericirea mea nu este să cunosc toate răspunsurile încă de pe acum, ci să mă apropii de Dumnezeu şi să-L fac Locul meu de adăpost.

„Mă-ncred în El, chiar şi când nu-nţeleg…” – spune o cântare creştină.

După părerea lui Gautama, suferinţa poate fi explicată numai din perspectiva *karmei* fiecărei persoane. *Karma* este un fel de „computer” impersonal –, am zice noi –, în care se înmagazinează toate faptele omului mânat de dorinţe. Setea lui de viaţă, înregistrată în *karma* sa, va genera o altă viaţă, în care omul va culege ce a semănat în viaţa precedentă. *Karma* acţionează într-un mod ineluctabil şi inexorabil, dar într-un mod corect – după părerea lor –, pentru că omul care suferă, suferă pe drept, culegând rodul faptelor sale dintr-o viaţă anterioară. Nu poţi negocia cu *karma,* aşa cum nu poţi negocia cu legea gravitaţiei.

O PERSPECTIVĂ CREŞTINĂ ASUPRA SUFERINŢEI

Frumuseţea credinţei creştine constă în faptul că durerea, necazul, privite prin prismă biblică, pot constitui o scară către Cer şi o apropiere de semeni. Pentru un creştin, suferinţa este, printre altele, o şcoală, o pregătire, o cizelare a diamantului pentru a-l desprinde din roca de

noroi – din gândirea firii pământeşti. *Căci cel ce a pătimit în trup a sfârşit-o cu păcatul* (1 Pe. 4: 1).

Dureroasele încercări constituie şi „trepte” spre creşterea celui care are privirea aţintită spre slava lui Hristos, căci acesta este ridicat din treaptă de slavă, în treaptă de slavă, după Chipul celui Sfânt. *Este adevărat că orice pedeapsă* [în lba greacă, „disciplinare”], *deocamdată pare o pricină de întristare, şi nu de bucurie; dar mai pe urmă aduce celor ce au trecut prin* ***şcoala*** *ei, roada dătătoare de pace a neprihănirii* (Evr. 12: 11). „Şcoala” presupune, repetare, fixare etc., până dobândim înţelepciunea trăirii în neprihănire.

Durerea sufletească sau trupească poate fi şi o consecinţă inerentă a faptelor şi alegerilor noastre păcătoase. Părinţii Bisericii spuneau: „Dacă suntem păcătoşi, să răbdăm necazurile, ca unii care suntem vrednici de ele”. Sau: „Roagă-te să nu-ţi vină încercare, iar când vine, primeşte-o ca pe a ta, nu ca pe una străină”. Din acele lecţii dureroase învăţăm să evităm greşeala, păcatul, îndreptându-ne gândurile şi faptele, după povaţa Scripturii, dar nu singuri, ci ajutaţi de Duhul Sfânt.

Durerea este şi o „uneltă” a lui Dumnezeu – „toiagul şi nuiaua Sa” –, prin care ne îndreaptă paşii pe calea cea dreaptă: *Întristarea voastră v-a adus la pocăinţă* (2 Cor. 7: 9). *Prin întristarea feţei, inima se face mai bună* [se înelepţeşte] (Ecl. 7: 3). Sau, aşa cum spun Părinţii Bisericii: „Păvăţuirea prin încercări este un toiag duhovnicesc”.

Suferinţa este şi un antidot pentru mândrie, mai ales pentru aceia pe care Dumnezeu îi ridică la mari înălţimi duhovniceşti: *Ca să nu mă umflu de mândrie din pricina strălucirii acestor descoperiri, mi-a fost pus un ţepuş în carne* – spune Marele Apostol Pavel –, *un sol al Satanei, ca să mă pălmuiască şi să mă împiedice să mă îngâmf.* (2 Cor. 12: 7). „Piedestalul” acestui Mare Apostol al lui Dumnezeu a fost modelat din nenumărate încercări, iar sfârşitul vieţii lui a fost încununat cu o moarte de martir. Iată câteva din multele şi dureroasele lui necazuri: osteneli, temniţe, de

multe ori în primejdii de moarte; de cinci ori a căpătat patruzeci de lovituri fără una; o dată a fost împroşcat cu pietre; de trei ori s-a sfărâmat corabia cu el; o noapte şi o zi a fost în adâncul mării. În primejdii în călătorii, pe râuri, în primejdii din partea tâlharilor, din partea iudeilor şi din partea păgânilor, în primejdii în cetăţi, în pustiu, în primejdii între fraţii mincinoşi; adesea în privegheri; adesea în foame şi sete, în posturi, în frig şi lipsă de îmbrăcăminte. Şi, pe lângă toate acestea, în fiecare zi purta pe suflet toate problemele bisericilor (cf. 2 Cor. 11: 23-28).

Ar fi putut foarte bine să scape de toate aceste suferinţe, retrăgându-se pe un vârf de munte sau într-o grotă, dar el ardea pentru mântuirea oamenilor şi nu pentru a scăpa de suferinţe aici şi acum. Dar după ce a fost răpit până la al treilea cer şi a văzut slava acelei Împărăţii învălută în lumina necreată, el spune: *Eu socotesc că suferinţele din vremea de acum nu sunt vrednice să fie puse alături cu slava viitoare* (Rom. 8: 18). Aşa cum spunea şi un frate care în timpul unei morţi clinice a văzut slava viitoare şi a cărui mărturie am auzit-o chiar din gura lui: „Nu se poate compara! Nu se poate compara!”

Durerea este şi un liant între oameni, datorită empatiei pe care o resimţim faţă de aproapele nostru suferind şi-i întindem o mână a milei:

Dacă în urma confruntării cu propria suferinţă sau cu suferinţa altuia ajungem în comuniune cu ceilalţi, atunci apare lumina. De câte ori n-am trăit această experienţă zguduitoare la căpătâiul unui bolnav incurabil, al unui om disperat. Simplul fapt de a fi în comuniune adevărată cu el, îi aduce o lumină care sublimează suferinţa. Suferinţa poate fi deci trăită ca o trambulină spre părtăşie. Ea este întotdeauna un rău [asemenea unui medicament amar], şi nu trebuie niciodată căutată sau glorificată [ca în *dolorism*]. Dar acest rău poate duce la culmi de omenie.

Am aflat de curând – spune Abatele Pierre – că un psihiatru de renume, Boris Cyrulnik, arăta, legat de aceste

lucruri, că anumite traumatisme profunde din copilărie ar permite o îmbogăţire a fiinţei, putând fi deci considerate „o nenorocire fericită”, potrivit titlului uneia din lucrările sale. Cred că este valabil pentru viaţă în general: orice suferinţă depăşită înseamnă o îmbogăţire a fiinţei…”[160]

Sau aşa cum spunea Publilius Syrus (sec. I î.Hr.): „Nicio mare nenorocire nu vine fără un folos” – dar noi am mai adăuga şi faptul că folosul îl culege numai împreună-lucrătorul cu Dumnezeu în „valea” suferinţei, nu şi cel care se revoltă, se autocompătimeşte sau se tot plânge.

Am urmărit un documentar întocmit de Dr. P.M.H. Atwater, care a avut ea însăşi trei morţi clinice şi mai târziu a intervievat peste două sute de cazuri de copii care trecuseră prin morţi clinice. Iată concluzia ei: cu cât vârsta copilului, care a trecut printr-o asemenea experienţă, a fost mai fragedă, cu atât coeficientul de inteligenţă cu care se întoarce este mai mare, cee ace am numi pe drept „o nenorocire fericită”. Este vorba de un IQ nejustificabil din punct de vedere genetic (deci, în mod evident, nu moştenit de la părinţi).

„Îmbogăţirea” în urma suferinţei poate avea loc **doar** atunci când trecem prin durere cu privirea aţintită spre Hristos, căci cel care se revoltă şi se umple de amărăciune, ajunge în pustiul împietririi. Cu alte cuvinte, orice suferinţă se poate converti în câştig, dacă o străbatem adoptând o anumită atitudine. Hristos nu ne învaţă să ne ferim de suferinţă, ieşind din lume, abandonându-ne responsabilităţile familiale sau alte responsabilităţi, ci El ne învaţă că în Valea Plângerii, chiar dacă vărsăm lacrimi, trebuie să manifestăm bunătate, milă şi dragoste faţă de aproapele, într-un mod activ, şi astfel „valea” aceea se preschimbă într-un „loc plin de izvoare” şi ploaia timpurie a harului şi a părtăşiei sfinte, frăţeşti, o acoperă cu binecuvântări. Dumnezeu ne spune că nici în Valea Umbrei Morţii nu intrăm singuri, ci El ne însoţeşte chiar şi acolo ca să nu-l străbatem ca nişte orfani: „Voi fi cu el în

160 Abatele Pierre, *op. cit.*, p. 16.

strâmtorare” (Ps. 91: 15b). Ce mare diferenţă între cele două perspective, cea budistă şi cea creştină!

Oare, cum ar fi arătat India, dacă Gautama, care avea posibilităţi materiale substanţiale, ar fi reacţionat la suferinţă aşa cum a făcut-o Maica Tereza – o călugăriţă catolică de origine albaneză? Căci *După roadele lor îi veţi cunoaşte* (Mt. 7: 20). Şi ea a fost şocată de suferinţa atotprezentă din India, dar nu s-a retras în sine, focalizată pe sine, ci a început să înfiinţeze spitale şi orfelinate. Aduna muribunzii şi copiii abandonaţi de pe străzile Calcuttei, asigurându-le condiţii de viaţă decente şi mai ales, o îngrijire plină de dragoste. În 1950, a fondat ordinul „Misionarele Caritătii”, şi timp de peste 45 de ani, a îngrijit săracii, bolnavii, orfanii şi muribunzii, extinzând acţiunea Misionarelor carităţii, mai întâi în toată India, apoi şi în alte ţări.

Două perspective… două căi antitetice… Calea omului egocentric şi calea dorită de inima lui Dumnezeu… El a folosit-o pe Maica Treza, ca să aline multe suferinţe şi să şteargă multe lacrimi… Toată viaţa s-a dăruit nu sieşi, ci altora, după pilda lui Hristos.

BUDISMUL *THERAVADA*

Budismul *Theravada* sau „Învăţătura bătrânilor”, este cea mai veche formă a budismului, aşa cum a instituit-o Gautama însuşi (cel puţin aşa se crede) şi se caracterizează prin legalism, efort propriu şi austeritate. Pentru oamenii de rând, prinşi în responsabilităţile vieţii, această cale este aproape inaccesibilă. Dar şi laicii cu familii se pot retrage din când în când în mănăstiri, pentru anumite perioade de timp, mai lungi sau mai scurte, pentru a se încrie pe acest urcuş exigent al auto-iluminării. În viaţa de toate zilele, aceştia se străduiesc să ducă o viaţă morală, să facă fapte bune şi milostenii, pentru a-şi scurta ciclul de renaşteri, ca să intre în *Nirvana* cât mai curând posibil.

Scriptura budismului Theravada se numeşte

Tripitaka („Cele Trei Coşuri”), despre care se spune că ar conţine cuvintele lui Gautama însuşi, deşi acestea au fost scrise doar la câteva secole după moartea lui (!). Această scriptură este de vreo zece ori mai mai voluminoasă decât Scriptura creştină. Pe lângă discursurile şi predicile lui Gautama (cel puţin aşa se pretinde), ea mai cuprinde şi elaborări doctrinare mai târzii şi sute de reguli pentru viaţa de mănăstire. De ce atâtea reguli? Trebuie să te opinteşti zdravăn, în timp ce tragi de propriile-ţi şireturi, pentru a te scoate, din „noroi”, ridicându-te deasupra „blestemului” vieţii – cum o numesc ei –, întreţesută cu mii de suferinţe.

CELE PATRU NOBILE ADEVĂRURI

Ceea ce Gautama a perceput ca „iluminare” constă în înţelegerea spontană a drumului ce duce spre desăvârşire şi care constă în împlinirea *Celor patru nobile adevăruri* ale Căii de Mijloc.

1. Primul „adevăr” se referă la omniprezenţa suferinţei, sub toate aspectele ei, ca parte integrantă a condiţiei umane, dar şi a tuturor creaturilor. Iată ce spunea chiar Gautama: „Naşterea este suferinţă, îmbătrânirea este suferinţă, boala este suferinţă, îngrijorările, mizeria, durerea, extenuarea şi disperarea sunt suferinţe; a nu obţine ceea ce doreşti este de asemenea suferinţă [t. n.].”[161]

Cred că Gautama avea nişte ochelari cu lentile foarte întunecate, deşi era supranumit „Lumina Asiei”. Propria noastră lumină, departe de Lumina Sfântă a lumii – Hristos – se dovedeşte a fi un întuneric beznă: *Dacă lumina care este în tine este întuneric, cât de mare este întunericul acela!* (Mt. 6: 23). Căci „Orbul faţă de Cel Unul e orb faţă de toate” – spun Părinţii Bisericii.

Ce contrast între această perspectivă sumbră asupra

161 *A Lion Hanbook, The World’s Religions...*, p. 232.

vieţii şi izbucnirile psalmistului în cântări de laudă: *Tu mă înveseleşti cu lucrările Tale, Doamne, şi eu cânt de veselie când văd lucrarea mâinilor Tale!* (Ps. 92: 4). *Domnul este Păstorul meu: nu voi duce lipsă de nimic. El mă paşte în păşuni verzi şi mă duce la ape de odihnă; îmi înviorează sufletul şi mă povăţuieşte pe cărări drepte, din pricina Numelui Său. Chiar dacă ar fi să umblu prin valea umbrei morţii, nu mă tem de niciun rău, căci Tu eşti cu mine. Toiagul şi nuiaua Ta mă mângâie. Da, fericirea şi îndurarea mă vor însoţi în toate zilele vieţii mele…* (Ps. 23). Câtă bucurie! Cât optimism! Câtă siguranţă în paza şi în sfânta călăuzire divină!

2. Al doilea „adevăr” se referă la cauza suferinţei, care după părerea lui Gautama ar fi dorinţa şi ignoranţa (**nu** păcatul**!**)**: dorinţa** de a avea bunuri materiale, dorinţa egoistă de a te bucura de fiecare aspect al vieţii, dorinţa de a trăi, dorinţa de existenţă individuală, separată, a unui „eu”, care nu admite dispariţia. (Aici trebuie să menţionăm faptul că Gautama **nu** credea într-un suflet care va supravieţui trupului, aşa cum se crede în hiduism. El nu credea nici într-un *eu* – sinele omului – care rămâne identic cu sine însuşi pe tot parcursul uneia şi a aceleiaşi vieţi). În esenţă, suferinţa este cauzată de o sete adâncă, lăuntrică, care, în ultimă instanţă, nu poate fi satisfăcută, pentru că este înrădăcinată în **ignoranţă**, căci omul nu ştie, nu-şi dă seama, că nu există nimic real, constant. Totul este doar o iluzie, un joc al aparenţelor.
3. În al treilea rând, se spune că suferinţa încetează în momentul în care dorinţa, setea egoistă, încetează. Se recomandă anihilarea oricărei dorinţe, implicit a poftei de viaţă. „Calea spre desăvârşire implică o treptată lepădare a omului de plăcerile simţurilor, până la negarea lor totală” (Lucian Blaga). Accederea la o stare de pace

deplină are loc doar în mometul în care pasiunile umane se sting cu totul, precum flacăra unei candele. Scopul cel mai de seamă al budismului este să-i ofere practicantului posibilitatea anihilării totale şi eterne a suferinţei.

(Noi am zice că este vorba de a muri încă de viu. Căci *Hoţul nu vine decât să fure să înjunghie şi să prăpădească.* [Dar] *Eu – zice Hristos – am venit ca oile să aibă viaţă şi s-o aibă din belşug* [o viaţă împlinită] – In. 10: 10. *Şi parahul meu este plin de dă peste el* – o viaţă plină de bucurie şi mulţumire.)

4. Al patrulea „adevăr" arată calea ce trebuie urmată spre a ajunge la eliberarea de suferinţă. Este vorba de **o cale octuplă** sau calea celor opt trepte nobile, ce trebuie urcate, pentru a ajunge, în cele din urmă, la eliberarea de orice durere. Este vorba de o adevărată şcoală riguroasă a auto-îmbunătăţirii, care-l călăuzeşte pe practicant spre perfecţiune morală şi stingerea oricăror dorinţe insaţiabile. Gautama credea că printr-o desăvârşită detaşare de sine şi de tot pământescul din jur, gândurile, cuvintele şi faptele nu mai au puterea de a-l înlănţui pe om de inexorabilul lanţ al reîncarnărilor (*samsara*).

CALEA OCTUPLĂ

Calea celor opt trepte nobile este o combinaţie de moralitate, concentrare şi înţelepciune. Scopul acestui urcuş anevoios este atingerea unei stări ideale de perfecţiune intelectuală şi etică, detaşare de tot ceea ce există, **prin mijloace pur umane**.

1. **Cunoştinţe corecte** – este vorba de a cunoaşte *Cele patru nobile adevăruri*.
2. **Atitudine şi gândire dreaptă** – Se cere debarasarea de orice dorinţe senzuale, răutate şi

ură.

3. **Vorbire dreaptă** – îndepărtare de vorbe fără rost, bârfe sau minciună. Vorbele arhatului trebuie să fie înţelepte; el trebuie să rostească adevărul şi să caute pacea în relaţii.
4. **Faptă sau Acţiune dreaptă** – este vorba de un comportament de o înaltă moralitate. Sunt strict interzise adulterul, furtul şi crima.
5. **Mijloc de trai drept** – Acest lucru presupune a-ţi câştiga/ a-ţi obţine pâinea, fără a face vreun rău sau a păgubi pe cineva. (Cred că această recomnade se face mirenilor, pentru că arhaţii erau călugări cerşetori.)
6. **Străduanie dreaptă** –, ceea ce presupune a-ţi învinge impulsurile instinctuale, care te-ar duce spre rău, pentru a ajunge să gândeşti, să vorbeşti şi să făptuieşti într-un mod nobil.
7. **Atenţie dreaptă** – este vorba de a veghea asupra gândurilor, vorbelor şi faptelor – *trezvie*.
8. **Concentrare dreaptă** – este vorba de meditaţie şi concentrare intensă („opintire” – am zice noi), pentru a fi eliberat de toate obstacolele ce s-ar interpune în urcuşul spre eliberare.

Spre deosebire de această complicată „cale octuplă”, în creştinism, „Unul şi Acelaşi este şi Cale, şi Uşă, şi Cheie, şi Împărăţie”.[162] Amin!

SPICUIRI DIN DOCTRINA BUDISTĂ *THERAVADA*

ELIBERARE FĂRĂ DUMNEZEU

După cum am văzut în *Cele patru nobile adevăruri,* **scopul suprem al budismului *Theravada* era eliberarea de suferinţă şi de blestemul vieţii, prin eforturi proprii,** deci fără vreun ajutor divin. Arhatul era

162 *Viața în duh filocalic*.... p.

chemat să-şi spulbere orice încredere în eficienţa ritualurilor şi a ceremoniilor oricărei religii. Gautama respingea nu numai ritualurile, dar şi imaginile, chiar şi statuile, care au fost introduse în templele budiste mult mai târziu de budismul mai lax, numit *Mahayana.* După părerea budiştilor *Theravada,* nu are sens să te rogi nici măcar lui Buda, din moment ce el a întrat deja în *Nirvana*.

Budismul *Theravada* este cel mai radical sistem de **auto-eliberare** (*auto-soterism*) conceput vreodată pe această planetă. Este un sistem foarte complicat, riguros şi intelectual.[163] Îmi place remarca lui Nicolae Steinhardt: „Budismul e gheţărie, algebră, sistem…" Deci el nu poate fi numit o religie, ci mai degrabă o filosofie eticistă, un sistem tehnicist.

(***Multe căi** pot părea bune omului, dar la urmă se văd că duc la moarte* – Prov. 14: 12).

TRUPUL – UN RĂU NECESAR

Arhaţii din mănăstirile budiste trebuiau să mediteze la efemeritatea trupului şi la aspectele lui dezgustătoare (!), ceea ce se bate cap în cap cu fascinantele descoperiri recente ale ştiinţei privitor la alcătuirea trupului uman, dar şi cu exclamaţia admirativă a psalmistului: *Te laud că sunt o făptură aşa de minunată. Minunate sunt lucrările Tale, şi ce bine vede sufletul meu lucrul acesta!* (Ps. 139: 14). „Omul însuşi e mister pentru că îl locuieşte Divinitatea" (N. Steinhardt). Trupul este un veşmânt de înaltă calitate primit în dar, pe care îl purtăm temporar, pentru a ne pregăti şi a ne împodobi omul lăuntric, în vederea eternităţii.

Trupul este sălaşul suflării de viaţă din Dumnezeu, ceea ce dă omului o valoare inestimabilă. Însuşi Sfântul Fiul al lui Dumnezeu Şi-a asumat un trup omenesc ca al nostru. Prin *chenoză*, S-a dezbrăcat de slavă, întrupându-

163 Cf. *The World's Religions…*, p. 174.

Se, pentru a oferi mântuire micului boţ de tină, purtător al unui suflet nemuritor, înrudit cu Dumnezeu Însuşi. Suntem un amestec de cer şi pământ, o plămadă de lut în care sălăşluieşte o suflare de viaţă din Dumnezeu... „Suntem din neamul Lui...” (Fapte 17: 28). Trupul credinciosului născut din Dumnezeu devine un templu binecuvântat – sălaş al Duhului Sfânt.

Oricât ni s-ar părea de şocant, dar omul se află în centrul atenţiei Marelui Arhitect al tuturor lucrurilor: *Doamne, Tu mă cercetezi de aproape şi mă cunoşti, ştii când stau jos şi când mă scol, şi de departe îmi pătrunzi gândul. Ştii când umblu şi când mă culc, şi cunoşti toate căile mele. Căci nu-mi ajunge cuvântul pe limbă, şi Tu, Doamne, îl şi cunoşti în totul. Tu mă înconjori pe dinapoi şi pe dinainte şi-Ţi pui mâna peste mine. O ştiinţă atât de minunată este mai presus de puterile mele: este prea înaltă ca s-o pot prinde* (Ps. 139: 1-6). Acestea sunt adevăruri sfinte mai presus de puterea de înţelegere a raţiunii şi a logicii omeneşti!

NON-VALOAREA VIEŢII

După cum arătam mai sus, dorinţa supremă a unui budist este să scape de „blestemul vieţii” înseşi, care este întreţesută cu suferinţă într-un mod inextricabil şi ineluctabil. Pentru el, existenţa în lumea simţurilor este o non-valoare: „Viaţa e o frunză moartă-n vânt”- spune un proverb budist, sau aşa cum zicea Gautama însuşi: „Viaţa este suferinţă, suferinţa este viaţă”. De aceea, călugărul budist (*arhatul* – „cel vrednic”, „cel sfânt”) se concentrează pe anihilarea oricăror dorinţe, căci el va fi ajuns la concluzia că tot ce se vede este doar o deşartă părelnicie (*māyā*). Astfel, cel iluminat, eliberat de dorinţe, va ajunge într-un loc numit *Nirvana*, unde nu mai este suferinţă, căci se va întrerupe „roata renaşterilor” (*samsara*). Budistul merge împotriva vieţii înseşi, aducându-şi la tăcere (omorându-şi) toate simţurile şi sentimentele, prin care este legat de lumea materială – „dezumanizare”, am zice

noi.

Klaus Kenneth care înainte de a se încreştina, a petrecut 12 ani într-o mănăstire budistă, spune că a vărsa lacrimi înr-o mănăstire budistă, ar fi fost o ruşine, un semn exterior al eşecului în urcuşul spre „desăvârşire”; acolo nu este permis să-ţi arăţi sentimentele. În cartea lui, *Zei, idoli, guru*, vorbeşte despre amărăciunea *lacrimilor uscate,* „care curgeau spre interior, după trăiri cu totul lipsite de dragoste în mănăstire”.

Dar Dumnezeu nu ne-a creat roboţi! A-ţi folosi simţurile cu recunoştinţă şi a-ţi manifesta sentimentele cu înţelepciune, ţine de însăşi umanitatea noastră. Hristos – Modelul nostru Suprem – S-a bucurat în Duhul Sfânt, a plâns, S-a mâniat, S-a întristat etc.

Dispreţul pentru viaţă, considerată a fi un blestem mi se pare a fi şi o răzvrătire indirectă împotriva Celui care este Sursa vieţii înseşi: *Dumnezeu… i-a suflat în nări suflare de viaţă, şi omul s-a făcut astfel un suflet viu* (Gen. 2: 7). Sau: **În El** (Hristos) **era viaţa** şi viaţa era lumina oamenilor (In. 1: 4). Aşadar, viaţa este „lumina”, comoara oamenilor –, tot ce au ei mai de preţ. Mai mult, Hristos a venit ca oamenii să aibă viaţă şi s-o aibă, dar nu oricum, ci **din belşug** (cf. In. 10: 10). Desigur este vorba de omul nou, născut din Dumnezeu, de viaţa cea nouă, prin Duhul.

„Viaţa însăşi este o minune care-ţi poate tăia răsuflarea.”[164] Ea ni s-a dat, **nu** ca s-o anihilăm, ci ca s-o folosim (s-o punem în negoţ cu toată dotarea primită), spre slava Creatorului şi spre binele celor din jurul nostru. Suntem o creaţie a Lui, iar prin credinţa în Hristos suntem ridicaţi la înaltul statut de copii ai lui Dumnezeu, părtaşi firii dumenzeieşti, moştenitori dimpreună cu Hristos! În cuvintele lui Kotsonis, Dumnezeu „îl ridică pe om la înălţimea sa fiinţială, îi restaurează trupul şi sufletul, care de-acum zugrăvesc [reflectă] frumuseţea chipului dumnezeiesc”.[165] În acest urcuş duhovnicesc nu ne

164 N. Steinhardt citează din *Catehismul episcopilor catolici olandezi*, în *Jurnalul fericirii*, p. 261

165 Ioanikios Kotsonis, *op. cit.*, p. 16.

aventurăm singuri, ci cu ajutor şi însoţire divină. Ce perspectivă măreaţă şi ce mare diferenţă!

Se pare că în mintea lui Gautama pământul acesta creat de Dumnezeu, ca lăcaş primitor şi adăpost pentru coroana creaţiunii atât de iubită de El, a fost doar un iad, iar viaţa doar o suferinţă fără de-nceput şi fără de sfârşit... Ce perspectivă întunecată!

CREŞTINISMUL – O RELIGIE A BUCURIEI

Creştinismul e bucurie şi reţetă de fericire. E şi asumare a durerii. Credinţa ne dă bucurie pentru că ne pune brusc de acord cu ceea ce este **real** (Steinhardt).

Experienţele marelui fizician Masaru Emoto, au arătat că moleculele de apă îngheţate, dau cele mai frumoase cristale atunci când provin dintr-un mediu de recunoştinţă, dragoste şi bucurie. Desigur, apa rămâne întotdeauna H_2O, dar felul în care sunt dispuse moleculele, diferă. Şi oare trupul nostru nu este alcătuit din peste 70% apă? Ne face bine o gândire optimistă, plină de încredere, dragoste şi bucurie! *În lume veţi avea necazuri* – spune Hristos –, *dar îndrăzniţi!* Căci *Eu am biruit lumea!* (In. 16: 33). Vă iau sub aripa protectoare a biruinţei Mele, că să puteţi fi biruitori în orice circumstanţe! Amin! Şi Amin!

Credinţa creştină este o religie a **bucuriei** – o valoare a Cerului, rodită de Duhul în templul inimii celui născut din Dumnezeu, ceea ce citim în nenumărate texte biblice: *Mă bucur de ajutorul Tău...!* (1 Sam. 2: 1*) Mă bucur de mântuirea Ta...!* (Ps. 9: 14). *Mă bucur de Domnul!* (Ps. 104: 34*). Mă bucur de bucuria poporului Tău şi să mă laud cu moştenirea Ta!* (Ps. 106: 5). *Când urmez învăţăturile Tale, mă bucur de parc-aş avea toate comorile! ... Mă bucur de Cuvântul Tău ca cel ce găseşte o mare pradă.* (Ps. 119: 14, 162*).* Căci ***Bucuria Domnului va fi tăria voastră!*** (Neem. 8: 10b)

Am putea continua cu zeci de asemenea versete, dar

să descoperim, dimpreună cu Steinhardt, cum este posibil să te bucuri şi să fii copleşit de fericire, chiar şi în cele mai aspre contexte. Credinţa creştină este una a paradoxurilor, ca semn că puterea şi lumina celeilalte dimensiuni pot irumpe în cele mai sumbre condiţii. Este vorba de celula 34 a închisorii din Jilava, unde Stenhardt îşi executa detenţia. Iată care erau condiţiile: „Mâncarea e cu totul pe sponci [în cantitate foarte mică], apa continuă să fie viermănoasă, încăperea e apăsătoare ca într-un film de groază, bruftuielile curg gârlă, orice observaţie a caraliilor e însoţită de ghionţi sub fălci şi pumni în cap…” „Purtarea gardienilor la şerpărie e atât de rea, atmosfera atât de dramatică … perspectivele de îndelungată suferinţă atât de limpezi … „În locul acesta aproape ireal de sinistru aveam să cunosc cele mai fericite zile din toată viaţa mea! Cât de absolut de fericit am putut fi în celula 34!” „Nu-mi vine să cred că totul poate fi atât de complet, că am parte de atâta binecuvântat noroc!”

Cum se poate să te bucuri în asemena condiţii…? Steinhardt, care era evreu, Îl primeşte pe Hristos, chiar în acea celulă, şi este botezat la repezeală ca să nu prindă de veste gardienii: „Mă nasc din nou din apă viermănoasă şi din Duh rapid”. După botez, iată ce mărturiseşte el: „Fericirea aceasta care mă împresoară, mă cuprinde, mă îmbracă, mă învinge, n-ar putea fi atât de neînchipuit de minunată şi deplină. Linişte. Şi o absolută nepăsare faţă de toate. Şi o dulceaţă. În gură, în vine, în muşchi. Totodată o resemnare, senzaţia că aş putea face orice, imboldul de a ierta pe oricine, un zâmbet îngăduitor care se împrăştie pretutindeni, nu localizat pe buze. Şi un fel de strat de aer blând în jur, o atmosferă asemănătoare cu aceea din unele cărţi ale copilăriei. Un simţământ de siguranţă absolută […] Sunt un om nou. De unde a tâta prospeţime şi înnoire? Se adevereşte Apocalipsa 21: 5: «Iată Eu fac toate lucrurile noi»”.[166]

Marele Apostol al lui Dumnezeu, Pavel scrie: „Bucuraţi-vă! Zic iarăşi, bucuraţi-vă!” De unde scrie el

166 N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*... pp. 33, 58, 30, și 83-84.

aceste cuvinte? Chiar din închisoare! Creştinismul e o religie a minunilor!

DOCTRINA NON-EULUI (*AN-ATMAN*)

În urcuşul spre *Nirvana*, arhatul trebuia să anihileze treptat o serie de obstacole, printre care şi credinţa înşelătoare în existenţa **sinelui** şi a sufletului nemuritor. Nimic din lume nu are o realitate obiectivă. „Devenirea şi trecerea sunt aşa de radicale, încât nu se poate admite nicio substanţă, nicio existenţă care să nu fie devenire şi trecere.”[167] Omul care înţelege acest „adevăr”, nu se va mai alipi de ideea unui „eu” imaginar, sursa principală a suferinţei. Este vorba de doctrina non-eului *(an-atman).*

Când omul moare, dorinţele, în speţă dorinţa de viaţă, înmagazinată în *karma* sa, dă naştere unei noi fiinţe. Dar noua fiinţă **nu** este identică cu cea veche, în sensul că ea nu găzduieşte acelaşi suflet, pentru că budiştii nu cred în existenţa unui suflet, dar prin *karma* personală se păstrează totuşi o anumită individualitate, în ciuda tuturor schimbărilor care au loc. Sinele nu există ca o entitate separată, nici chiar în timpul uneia şi a aceleiaşi vieţi; el (*sinele, eul*) nu are o realitate obiectivă, ci este într-o permanentă schimbare. „Viaţa este, [după părerea lui Gautama], ca flacăra unei lumânări. Ea pare identică cu sine însăşi, dar în fiecare moment, tot altă şi altă substanţă alimentează flacăra.”[168]

„Hoţul” (Satana) îţi fură, **nu** Cartea de Identitate, ci identitatea însăşi, esenţa. Cum poţi să ai pretenţia că „tu”, cel de ieri, eşti identic cu „tu”, ce de azi? Te înşeli! Tu nu ai un *sine* – susţin budiştii. În fiecare clipă eşti un altcineva. Atunci, de ce să plăteşti pentru păcatele pe care, acum zece ani, le-a făcut trupul tău, căci atunci era locuit de altcineva? (!). Deci *karma* nu este corectă dacă înregistrează şi pune claie grămadă toate păcatele

167 Lucian Blaga, *op. cit.,* p. 38.

168 Lucian Blaga, *op. cit.,* p. 38.

săvârşite într-un anumit trup, de parcă le-ar fi săvârşit una şi aceeaşi persoană!

PURIFICARE FĂRĂ POCĂINŢĂ

Prin meditaţie, călugărul budist (*arhatul*) trebuia să doboare orice obstacol mintal, orice distragere, ca să ajungă în transă unde chipurile era purificat de orice orice rău, şi unde va resimţi bucurie şi chiar extaz, dar şi indiferenţă, calm. Să remarcăm faptul că la „purificare" – curăţire de orice întinăciune, se ajunge prin eforturi proprii, printr-o tehnică rece, fără pocăinţă, fără lacrimi, fără iertare cerută unei Instanţe Înalte, mai exact Acelei Persoane Dumnezeieşti care S-a dat pe Sine Însuşi, plătind pentru păcatele noastre.

FOCALIZAREA

Prin meditaţie, arhatul urmărea să ajungă la stăpânirea deplină a proceselor sale mintale, focalizându-se într-un singur punct, pe un singur obiect sau aspect al vieţii, nu contează care. Klaus Kenneth, care a trăit mulţi ani într-o mănăstire budistă din Tailanda, ne spune următoarele: „Orice poate deveni obiect al meditaţiei: respiraţia, mersul, mâncarea, meditaţia în grup, somnul conştient, chakrele, mantrele, imaginile mandala"[169] etc. În cele din urmă, prin focalizare, arhatul va ajunge la transcenderea senzaţiilor de plăcere sau durere, ba chiar şi a propriei sale conştiinţe, ajungând, în cele din urmă, la iluminarea desăvârşită, considerată de Gautama a fi cea mai înaltă stare de perfecţiune.

Şi creştinilor li se recomandă focalizarea hotărâtă şi neabătută, dar nu pe orice, ci pe o Persoană, pe Izvorul puterii şi al oricărei mângâieri – mare deosebire! *Şi noi, dar […], să dăm la o parte orice piedică şi păcatul care ne înfăşoară aşa de lesne … **Să ne uităm ţintă** la Căpetenia şi Desăvârşirea credinţei noastre, adică la Isus, care, pentru bucuria care-I era pusă înainte, a suferit crucea, a*

169 Klaus Kenneth, *Zei, idoli, guru. Marile religii ale lumii, văzute prin ochii creștinismului*, Ed. Agnos, Sibiu, 2010, p. 101.

dispreţuit ruşinea, şi şade la dreapta scaunului de domnie al lui Dumnezeu (Evr. 12:1-2), ceea ce sună pe lungimea de undă a inimii noastre, ca un ecou plin de căldură, îmbietor, pe când în budism, totul este rece şi impersonal – o „religie" a orfanilor. Mai mult: *Noi toţi privim cu faţa descoperită, ca într-o oglindă, slava Domnului, şi suntem schimbaţi în acelaşi chip al Lui, din slavă în slavă, prin Duhul Domnului* (2 Cor. 3:18). Noi nu privim spre nicăieri, spre un gol nedefinit, sau spre „orice", nu contează (!), ci privim spre Modelul nostru desăvârşit, Hristos, fiind schimbaţi din treaptă de slavă, în treaptă de slavă, după dumnezeiescul Său chip.

REVOLTĂ ÎMPOTRIVA ROSTULUI LUCRURILOR

Dumnezeu a creat omul, interrelaţiile comunitare şi toate lucrurile, cu un anumit scop. Toate îşi au rostul şi menirea lor. Dar budistul vine şi desfiinţează ordinea instituită de Creator, impunându-şi legile lui, de parcă Dumnezeu ar fi avut nevoie de preţiosul *imput* al budiştilor. Arhaţilor din mănăstirile budiste li se cerea să-şi părăsească rostul de oameni obişnuiţi, să nu se căsătorească, căci femeia era considerată a fi un rău în sine (*mara*), deşi apreciativul Marelui Arhitect privitor la Creaţie a fost unul la superlativ: *Dumnezeu S-a uitat la tot ce făcuse şi iată că erau* ***foarte bune*** [inclusiv femeia] (Gen. 1:31). Să nu uităm că omul (atât bărbatul, cât şi femeia), a fost coroana Creaţiunii, încununarea ei.

Mulţi arhaţi îşi părăseau familiile, aşa cum a făcut şi Gautama sau Mahavira. Familia trebuie abandonată, pentru că ea constituie o piedică în calea înaintării spre *Nirvana*. Unde este mila şi purtarea de grijă de cei care depind de tine? Îi părăseşti din dragoste egoistă pentru propria ta „mântuire"? *Dacă nu poartă cineva grijă de ai lui, şi mai ales de cei din casa lui, s-a lepădat de credinţă şi este mai rău decât un necredincios* (1 Tim 5:8). Oare, nu este acesta un act de revoltă împotriva rostului lucrurilor aşa cum a fost el pre-rânduit de Creator? Viaţa, aşa cum a conceput-o Dumnezeul nostru, este un dar, o

şcoală, o ocazie de a te înscrie pe CALEA care duce în sânul sfânt al Tatălui.

Budiştii „nu iau seama la lucrarea Domnului şi nu văd lucrul mâinilor Lui” (Is. 5: 12b). Dar creştinii recunosc şi cântă măreţia şi frumuseţea creaţiei, ţesută pentru noi, din iubire, de mâna lui Dumnezeu, recunoscând înţelepciunea divină în rostul tuturor lucrurilor, aşa cum a fost el instituit de Dumnezeu: *Minunate sunt lucrările Tale, şi ce bine vede sufletul meu lucrul acesta!* (Ps. 139: 14). *Cât de multe sunt lucrările Tale, Doamne! Tu pe toate le-ai făcut cu înţelepciune, şi pământul este plin de făpturile Tale!* (Ps. 104: 24). *Fiecare neam de om să laude lucrările Tale şi să vestească isprăvile Tale cele mari!* (Ps. 145: 4). *Toate lucrările Tale Te vor lăuda, Doamne! Şi credincioşii Tăi Te vor binecuvânta* (Ps. 145: 10).

KARMA

Ce este *Karma*? Noi am asemăna-o cu un fel de „computer” care înregistrează toate faptele omului – o forţă oarbă şi inumană, care acţionează într-un mod inexorabil, asemenea legii gravitaţiei. Aşadar, este vorba de fatalitate, în adevăratul sens al cuvântului. În budism **nu există noţiunea de iertare**. Niciun om, niciun preot sau divinitate nu te poate scuti de consecinţele faptelor tale. Steinhardt ne explică de ce: „La diavolul-contabil nu încape nici ştersătura cea mai mică. Hristos, dintr-odată, şterge un întreg registru de păcate. […] Hristos nu numai că iartă, dar şi uită. Odată iertat, nu mai eşti sluga păcatului şi fiu de roabă; eşti *liber* şi *prieten* al Domnului” (N. Steinhardt). Mare deosebire!

„*Karma* este tată şi mamă” – spun budiştii „Fiecare este moştenitorul propriilor sale acţiuni; fiecare este fructul născut din pântecele faptelor sale.”[170] Punct. Nu poţi contrabalansa faptele rele cu fapte bune. *Karma* merge mână în mână cu reîncarnarea (*metempsihoza*). Când omul moare, dorinţa de viaţă, înmagazinată în *karma*

170 *The World’s Religions...*, p. 174.

sa, dă naştere unei noi fiinţe. Aşadar, fiecare om renaşte prin forţa *karmei* sale, dar noua fiinţă **nu** este identică cu cea veche, aşa cum arătam mai sus.

Oare cine a creat *karma*, care este originea ei? Cine a pus lucrurile în mişcare? Cine a creat oamenii, cu simţurile lor? Noi credem că tot ce există şi toate legile care acţionează în Univers sunt opera Creatorului şi fiecare lucru are un sens şi un scop. Noi nu trăim într-o lume impersonală în care acţionează nişte legi implacabile născute **de la sine**!

NIRVANA

Hristos şi Tatăl lucrează mereu (cf. In. 5: 17) El nu e în Nirvana, la odihnă, la repaus, la deconectare. E pe *şantier* şi *pune umărul* [s. a.] (Steinhardt).

Ce este *Nirvana*? Ea este o stare etică, în care nu mai există dorinţe, dar nici suferinţe; o condiţie care te scapă din blestemul renaşterilor (*samsara*), căci orice dorinţă a fost anihilată, prin străduinţe proprii. „Picătura de rouă alunecă în marea strălucitoare [deci existenţa ei individuală încetează].”

Gautama refuza să dea un răspuns clar ucenicilor săi privitor la viaţa de după moarte. Iată ce le-a spus el: „Acolo este o stare în care nu există nici pământ, nici apă, nici aer, nici lumină, nici spaţiu nelimitat, nici timp nelimitat, nici vreo vietate, nici gândire, nici lipsă de gândire, nici lumea aceasta, nici lumea aceea. Nu există nici ridicare, nici dispariţie, nici moarte, nici cauză, nici efect, nici schimbare, nici rămânere în neschimbare [t. n.].”[171]

(Se spune că dacă ţinteşti spre nicăieri, precis vei nimeri!)

Iată ce ne spune Klaus Kenneth, care, înainte de a se încreştina, a căutat sensul adânc al vieţii, urmând învăţăturile budiste, într-o mănăstire din Tailanda:

171 Citat din *Sacred Books of the Buddhists, Vol II, în The World’s Religions*, p. 177.

În cei 12 ani ai călugăriei mele, am avut adesea senzaţia de a fi dizolvat cu totul în lumea iluziilor. Sunt convins că am fost în *Nirvana* [...] În drumul meu spre *Nirvana* am văzut tot ce mă înconjoară ca pe un mozaic mişcat, ca miliarde de atomi, de punctuleţe colorate, pe care le puteam dizolva şi rearanja după pofta inimii. Eu însumi (dar oare, eu eram acela?) mă aflam dincolo de graniţele spaţio-temporale. O experienţă masivă în care **părea să nu mai existe nimic, nici măcar eul meu**. Repet: lumea care se dizolva în vibraţii, dispariţia senzaţiilor, părăsirea trupului meu, vederea aurei, faptul de a fi devenit invizibil, citirea gândurilor, călătoriile astrale, ba chiar materializări şi, ca apogeu, vizitele demonilor reali care erau permanent în jurul meu – acestea şi alte fenomene [...] îmi arată astăzi, creştin fiind, că ieşisem de mult din domeniul ocrotirii învăţăturii creştine [...] Aceste experienţe au fost oare, închipuire sau nu? Reale au fost în orice caz. Pentru „prinţul întunericului" e foarte uşor să prezinte sufletului omenesc, creierului, minţii, creştinului, dovezi ale reîncarnării, experienţe *dejà-vu* şi orice altceva, ca fiind dumnezeieşti şi pozitive... Fantezia şi închipuirea ca primitori ai imaginilor şi mesajelor ne pot cu uşurinţă păcăli. Şi... ne lăsăm păcăliţi de inducţiile Satanei, care astăzi, ca şi atunci, linguşind mândria naturii noastre căzute, ne promite că prin astfel de recunoaşteri [„revelaţii"] putem deveni ca Dumnezeu [s. n.].[172]

„«Nimicul», «nefiinţa», «vidul absolut» devin supremul bine spre care putem aspira cu întreaga noastră fiinţă... Nirvana este experienţa lăuntrică a golului metafizic: Marele Tot, evacuat de orice conţinut" – spune Lucian Blaga[173] Ce trist! Noi am zice că nihilismul ridicat la puterea „n", este egal cu „Marele Nimic" – *NIRVANA.*

Iată ce spune Dostoievski: „Să fie sănătos [budistul]

172 K. Kenneth, *op. cit.,* pp. 103-105.

173 Lucian Blaga, *op. cit.,* p. 39-40.

cu universul lui ciclic şi cu *Nirvana* lui, eu rămân cu Hristos. Smerit, smerit, dar am şi eu mândria mea; mă cred a fi o persoană, o făptură cu duh care poate intra în comunicare cu persoana lui Hristos."[174]

COMUNITATEA BUDISTĂ (*SANGHA*)

Gautama însuşi a stabilit comunitatea budistă, numită *sangha*. În mănăstirile budiste nu oricine era acceptat. Nu erau acceptaţi soldaţii, oamenii cu datorii, sclavii, cei atinşi de lepră sau epilepsie, minorii etc. Isus însă îi primeşte pe toţi: *Veniţi la Mine voi* ***toţi*** *cei trudiţi şi împovoraţi* [voi toţi vameşii şi păcătoşii, datornicii, leproşii, tâlharii, toţi prinşii de război ai diavolului] *şi Eu vă voi da odihnă* (Mt. 11: 28).

Arhaţii budişti erau tunşi, îmbrăcaţi în robe lungi, galbene, mergeau din casă în casă, cerşindu-şi pâinea şi propovăduindu-şi învăţătura. Cum îşi ajutau semenii, dacă ei înşişi erau o povară pentru societate, căci nu munceau...? Să lucreze alţii! Ei aveau ceva mult mai important de făcut: după-amiază, studiau şi meditau. Făceau milostenie (aşa era regula) dând o mică parte din ceea ce obţineau din cerşit.

Comunitatea budistă funcţiona pe baza unui cod voluminos de reguli. Moralitatea era prescrisă de reguli precise şi juca un rol foarte important în urcuşul spre desăvârşirea „spirituală". Eşecul pe plan moral înseamna eşec total, pentru că numai dacă mintea este curată şi inima compătimitoare, numai atunci va încolţi şi va creşte sămânţa înţelepciunii. Aşadar, în budism, moralitatea şi iluminarea intelectuală sunt strâns legate între ele: „În timp ce moralitatea este temelia unei vieţi înalte, înţelepciunea este o încununare a acesteia [t. n.]".[175] Sună frumos, dar... moralitate fără Hristos şi fără o mână întinsă celui suferind?

În *Tripitaka* („Cele trei coşuri"), în prima parte a „primului coş", privitor la călugări, sunt înşirate cele 227

174 Citat în Ioan Filaret, *Creștinism și yoga*, Ed. ? Craiova, p. 60.

175 *The World's Religions*..., p. 173.

de păcate osândite de Buda, precum şi pedepsele inerente acestora. Pentru desfrâu, omor, furt şi pretenţia la sfinţenie, arhatul era îndepărtat pentru totdeauna din comunitate. Pentru fiecare din celelalte păcate, se enunţă şi pedeapsa corespunzătoare, în funcţie de gravitatea păcatului.[176]

Klaus Kenneth spune că mănăstirea budistă din Tailanda, în care a petrecut 12 ani, funcţiona după 2200 de reguli şi legi. Se vede că numărul normelor a crescut considerabil de-a lungul secolelor, ajungându-se în secolul 20 la cifra de 2200. Orice mişcare a arhatului trebuia să fie legalizată, dirijată din exterior, aşa cum ai dirija manual, un robot. Da, căci arhatul se lupta să înainteze de unul singur, spre nicăieri, pe bâjbâite. Atunci când porneşti la drum fără Dumnezeu, ai nevoie de foarte multe „garduri", de care să te propteşti ca să poţi merge, ca un orb, căci „Orbul faţă de Unul este orb faţă de toate" – spun Părinţii Bisericii.

Călugărul budist trebuia să evite luxul; dansul, teatrul, consumul de alcool sau de narcotice, podoabele, aurul, argintul, mâncatul după ora prânzului etc. El trebuia să-şi dea toate silinţele pentru a spulbera orice îndoială, privitor la autenticitatea învăţăturilor budiste. Regula mai spunea că arhatul trebuia să-şi învingă mândria spirituală, îndreptăţirea de sine şi ignoranţa (neştiinţa faptului că totul este doar iluzie – *māyā*).

O altă regulă spunea să nu ucizi nicio vietate (Vai câtă „gingăşie"! Ce moralitate înaltă!), pentru că s-ar prea putea – zicem noi – ca şobolanul care tocmai te deranjează să fie reîncarnerea vreunei rude decedate... (!) (Ah, ştiu care rudă... Toată viaţa a fost un ticălos, deci *karma* a fost dreaptă să-i dea un trup de şobolan... Nici n-ar fi meritat altceva!)

În Hristos, toate legile se reduc doar la două: *„Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot*

176 Fernard Comte, *op. cit.*, p. 13.

sufletul tău, şi cu tot cugetul tău.”; Aceasta este cea dintâi şi cea mai mare poruncă. Iar a doua, asemenea ei, este: „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi”. În aceste două porunci se cuprinde toată Legea şi Prorocii” – spune Hristos Însuşi (Mt. 22: 37-40). Cum se poate ajunge la o asemenea simplitate? Cum? *Dragostea nu face rău aproapelui: dragostea deci este împlinirea Legii* (Rom. 13: 10). Unde nu este dragoste, acolo trebuie legi şi reguli pentru orice aspect al vieţii. Pentru un manechin neînsufleţit (un om nenăscut din nou) trebuie sfori, cu care să-i dirijezi fiecare mişcare. Căci „Cel lipsit de dragoste se aseamănă cu lucrurile neînsufleţite şi fără simţire” (Sf. Ioan Gură de Aur).

IUBIREA DE OAMENI – CA PARTE INTEGRANTĂ A REGULAMENTULUI

Budiştii mai vorbesc şi despre iubirea de oameni, care constituie apogeul moralităţii. (Culmea!) Cum am putea vorbi de iubire de oameni, fără implicare, fără muncă, când toate eforturile se concentrează pe „şlefuirea” propriei tale persoane? Cum ar fi arătat India dacă arhaţii s-ar fi implicat activ în viaţa societăţii, punând ei înşişi osul, construind şcoli, orfelinate şi spitale?

În creştinism – spune Steinhardt –, „Datoria noastră, când vedem o suferinţă, un om în pătimire, pe aproapele nostru pe o oarecare cruce, ori în preajma, în perspectiva unei cruci, datoria noastră **nu** este să ne refugiem în abstracţiuni şi generalizări despre dragostea de omenire... ci e să-l *ajutăm* şi să-l *mângâiem* şi, pe loc să-l *covârşim* cu bunătatea noastră pe omul *acela* şi suferinţa *aceea* anume”.[177]

Iubirea activă a aproapelui este parte integrantă din miezul, din esenţa Legii Împărăteşti, iar în Noul Legământ, iubirea de aproapele este ridicată de Hristos la un nivel dumnezeiesc: *Vă dau o poruncă nouă: să vă iubiţi unii pe alţii; **cum v-am iubit Eu**, aşa să vă iubiţi şi voi unii pe alţii. Prin aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii Mei,*

177 N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii...*, p. 309.

dacă veţi avea dragoste unii pentru alţii (In. 13: 34-35).

Izvorul acestei iubiri mai presus de logică îşi are obârşia în Dumnezeu, căci „Iubirea de aproapele e un mister de credinţă. Dragostea şi iertarea nu sunt naturale. Natural e principiul al doilea al termodinamicii [!].”[178]

Dar să ne întoarcem la mănăstirea budistă. Iată ce spune Klaus Kenneth care a fost călugăr budist mulţi ani de zile: „În ciuda dragostei şi a milei, pe care călugărul este obligat să le simtă [aşa spune regulamentul], lipsesc din păcate, adevărata şi creştineasca dragoste a aproapelui, pentru că omul – sinele pasiv – se află în centru. Acesta este reversul medaliei. Celălalt [aproapele] este doar parte a propriei iluzii [parte a iluziei călugărului, pentru că totul este doar părelnicie – *māyā*] şi trebuie [ca celălalt] să-şi prelucreze singur *karma* [Treaba lui! Cine ştie ce păcate oribile a comis într-o viaţă anterioartă! *Karma* nu greşeşte! Nu-l ajuta prea mult! Vrei să-l absolvi de ispăşirea păcatelor sale?]. Astfel, termenul budist *metta* (dragoste) nu se mai preschimbă în ajutor activ, ci într-o rămânere pasivă.”[179]

Aşadar, regula spunea să faci milostenie (focalizat fiind pe tine), ca să-ţi îmbunătăţeşti *karma* – (o motivaţie „înaltă”!), dar atenţie! nu te implica activ, aşa cum a făcut-o Maica Tereza! Păstrează-ţi calmul şi indiferenţa lângă cel care suferă! Relaxează-te! Tu ai ceva mai important de făcut! Focalizează-te! Concentrează-te pe controlul propriilor tale gânduri! Oare, nu este aceasta o filosofie egocentrică extremă? „Budismul e un spiritism fără suflet, o virtute fără datorie [fără implicare activă], o morală fără Dumnezeu” (J. Barthélemy-Saint-Hilaire).[180]

FEMEIA ÎN CONCEPŢIA BUDISTĂ

Arhatul terbuia să evite senzualitatea sub toate formele ei. Nu avea voie nici măcar să se apropie de vreo femeie. Dacă avea de vorbit cu vreuna, trebuiau să fie de

178 *Ibidem,* p. 238.

179 K. Kenneth, *op. cit.,* p. 111.

180 Citat în Ioan Filaret, *op. cit.,* p. 153.

faţă cel puţin trei călugări. Dacă vreunul dintre arhaţi ducea o viaţă dublă, desfrânată, drept pedeapsă era condamnat ca în viaţa următoare să renască ca femeie, ceea ce ar fi fost nespus de umilitor! Femeia, nu numai că era considerată mult inferioară bărbatului, dar ea era şi un *rău* în sine, un obstacol. „Erosul şi femeia împiedică împlinirea spirituală şi de aceea, corespund termenului *mara*, echivalentul diavolului din literatura creştină.”[181] Ea era considerată a fi ceva scârbos: „o latrină ambulantă” (!).

Ce mare deosebire între această viziune şi cea creştină! Strălucitul înger Gavril, care vine din prezenţa sfinţeniei lui Dumnezeu, să-i vestească Mariei naşterea lui Isus, o salută cu respect: *„Plecăciune, ţie, căreia ţi s-a făcut mare har; Domnul este cu tine, binecuvântată eşti tu între femei!”* (Lc. 1: 28). În Hristos „nu mai este nici parte bărbătească, nici parte femeiască, fiindcă toţi sunteţi una în Hristos Isus” (Gal. 3: 28), fiind cu toţii ridicaţi, prin credinţă, la nobilul statut de copii ai lui Dumnezeu. Pentru toţi s-a plătit acelaşi preţ de răscumpărare. Femeia a primit şi marele dar al maternităţii. Mama creştină este prima Biblie (Epistolă vie) pe care copilul o citeşte înainte de a şti citi. Împlinirea rolului ei de soţie şi mamă devine parte integrantă a preoţiei împărăteşti încredinţată oricărui credincios adevărat.

MAREA DEOSEBIRE

În budism, orice simţire trebuia suprimată. (Într-un fel anume, trebuia să devii „nesimţit”!). Şi călugării ortodocşi vorbesc despre o „nesimţire sfântă”, dar este vorba de cu totul altceva: creştinul matur ar trebui să devină „neşifonabil” – imun la vorbele de ocară sau laudă. Dacă am murit împreună cu Hristos, înseamnă că nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în Mine. Oricum, ocările celor ce mă ocărăsc pe mine au căzut peste El (cf. Rom.

181 Klaus Kenneth, *op. cit.*, p. 97.

15: 3), deci nu ar fi cazul să le mai bag în seamă. Slavă Lui!

Moralitatea propovăduită de Gautama pare foarte creştinească, dar la o analiză mai atentă, observăm că ea este extrem de egocentrică – un antropocentrism feroce! „Virtuţile [moralitatea]– spune Steinhardt – nu devin eficace decât puse în slujba Binelui divin şi practicate în numele lui Hristos. Altfel, vegetarienii, antialcoolicii, abstinenţii, harnicii, insomniacii îşi pot pune meritele la dispoziţia demonului. La extaz ajung şi călugării [creştini], prin rugăciunea inimii, [şi călugării budişti prin meditaţie şi focalizare] şi nărăvitul heroinei, [dar şi practicanţii «orgiilor sacre»]. Domnul ne-a pus în gardă, spunând că demonul poate lua chip de înger luminos.”

Există o mare deosebire între extaz şi extaz. În cazul creştinilor îndrăgostiţi de Mirele Ceresc, oameni dedicaţi rugăciunii intense în căutarea asiduă a părtăşiei cu Hristos, vorbesc despre aşa-zisa experienţă a unirii cu El (*unio mystica*), când Divinitatea coboară în sufletul credinciosului, în măsura în care pământescul poate conţine Cerescul, urmate de o bucurie şi o lumină lăuntrică inefabile – o adevărată pregustare a raiului lui Dumnezeu. În cazul extazului la care ajungi prin alte metode şi nu pe Calea care este Hristos, am putea vorbi de o frenezie sau o beţie nebunească, în care, după spusele lui Klaus Kenneth, erau prezenţi şi demonii. Ştim din istorie că orgiile aşa-zis „sacre” erau urmate de „manducaţia scară”, când participanţii se repezeau în transă la animalul de jertfă, sfâşiindu-l de viu în bucăţi şi mâncând carena crudă, cu sânge cu tot.

Arhatul era focalizat pe sine însuşi, pe gândurile sale şi pe propria lui *karmă*. Faptele bune le făcea pentru a-şi îmbunătăţi *karma*, pe când creştinul născut din nou umblă în faptele bune pregătite mai dinainte de Domnul, nu

pentru că aşa spune regula, ci din iubire pentru Domnul său şi pentru aproapele. El face totul cu o anumită atitudine: „ca pentru Domnul” (teocentrism), spre slava Lui, ştiint că orice slujire umilă, orice nedreptatea îndurată cu răbdare, se converteşte într-o măreaţă doxologie, înălţată spre slava Aceluia care-l însoţeşte la fiecare pas şi cu Care se va vedea la Marea Întâlnire Slăvită!

CAPITOLUL 10

BUDISMUL *MAHAYANA*

BUDISMUL INTRAT ÎNTR-UN „PROCES DE INFLAŢIE”

Budismul s-a răspândit pe o suprafaţă considerabilă, rearanjându-se treptat în multe variante, adesea contradictorii. Până în secolul al III-lea î.Hr., existau deja douăzeci de şcoli budiste, fiecare dintre ele cu sectele ei, având doctrine care adesea se băteau cap în cap.

Budismul conservator *Theravada,* a fost numit într-un mod peiorativ „Vehicolul mic”, pentru că era accesibil doar unui număr restrâns de „aleşi”. Dar treptat, s-a născut budismul *Mahayana* („Vehicolul mare”), cu nenumăratele ei şcoli şi secte, accesibil şi oamenilor de rând.

Iată câteva exemple:

- *Şcoala eclectică*, al cărei scop este să armonizeze doctrinele şi practicile budismului *Mahayana*, aducându-le pe toate într-un sistem, deşi acestea sunt nespus de variate şi nu de puţine ori, chiar contradictorii.
- *Şcoala esoterică* sau *mistică*, care consideră că Universul în sine este trupul lui *Dainichi* – Buda cel Suprem. Cele „trei mistere” ale lui Buda cel Cosmic sunt trupul, gura, şi mintea acestuia, care se manifestă în mişcările, sunetele şi gândurile Universului şi ale locuitorilor lui. Nu există particulă

a minţii sau a materiei în care Buda să nu fie prezent.

- *Şcoala profetică* sau *Şcoala Nichriană,* fondată de Nichrien, în Japonia. Spre deosebire de şcolile incluzive ale celorlalte şcoli ale budismului *Mahayana*, şcoala Nichriană este excluzivă şi intolerantă, susţinând că singurul adevăr, în aceste vremuri ale sfârşitului este cel cuprins în *Lotus Sutra* (*Hokekeyo*). Singurul obiect al închinării este un sul *mandala* în centrul căruia este formula sacră, mântuitoare, scrisă cu litere chinezeşti. În jurul acesteia figurează numele divinităţilor indiene şi japoneze, reprezentând toate clasele de existenţe, în relaţie cu adevărul cosmic. Formula sacră (*daimoku*) constituie o invocare a Scripturii Lotus: „Plecăciune, Lotus Sutra!”, care este cântată şi repetată cu entuziasm de închinători, pentru ca astfel, sufletul lor să ajungă în uniune cu Spiritul Etern al lui Buda.
- *Şcoala intuitivă* sau *Şcoala concentrării* – Budismul Zen. Această şcoală nu depinde de vreo scriptură sau alte scrieri, nici nu-l venerează pe Buda, ci susţine că omul posedă în sine natura lui Buda şi el poate ajunge la această intuiţie vitală. Cu alte cuvinte, într-un anumit moment al pregătirii, el va ajunge la iluminare, adică, va realiza în mod spontan faptul că propriul lui sine este identic cu Absolutul. Practicantul Zen şade uneori ore întregi, urmând instrucţiunile unui maestru Zen, privitor la poziţia corectă a membrelor trupului, a spatelui, ochilor etc., ajustându-şi respiraţia, repetând în continuu o scurtă frază (*mantra*), ce nu are vreo logică. În acest timp, mintea se concentrează pe eliberarea de orice gând sau imagine, până ajunge la starea de „golire de sine însuşi” – „vid interior”. (Un adevărat supliciu – am zice noi!)

Mare este grădina Domnului! Căci, după cum citim în Părinţii Bisericii: „Satana se suie mereu călare pe minte”!

Mare este întunericul în care bâjbâie oamenii ca să găsească adevărul „pe pipăite”, în cele mai ciudate forme! Lungă este aşteptarea – o aştepatre de veacuri a Luminii... Unii dintre cei la care a juns deja, O consideră mult prea simplistă, pentru „înaltele” lor idealuri de perfecţiune.

ŞCOALA PĂMÂNTULUI PUR

Aş dori să mă opresc asupra „Şcolii Paradisiace”, numită şi „Şcoala Pământului Pur” *(Pure Land School),* născută din nevoile emoţionale specific umane ale închinătorilor, care nu puteau fi împlinite de budismul *Theravada* – o doctrină rece şi impersonală, vrăjmaşă a sentimentelor omeneşti.

„Şcoala Pământului Pur” ni s-a părut foarte interesantă datorită unor asemănări cu credinţa creştină, deşi la baza ei (în miezul ei) se află tot filosofia budistă din India. Această şcoală s-a dovedit a fi cea mai populară în Japonia, dar este urmată şi în China şi Coreea.

Ea propovăduieşte mântuirea prin credinţă şi prin recitarea formulei sacre care exprimă credinţa în Buda Amida, un Buda celest, numit „Viaţa Infinită” şi „Lumina Infinită”, care a ajuns la iluminare ca om, în vremurile străbune, şi poate într-o altă dimensiune (într-un alt sistem de lumi). Deşi ajunsese la desăvârşire, el a jurat să nu intre în starea de Buda, decât cu condiţia ca toţi oamenii care se încred în el şi în numele lui, să fie primiţi în „Pământul Pur” – teritoriu celest creat prin înseşi meritele lui (*buddhakşetra*) –, un loc plin de lumină şi fericire. El făcuse 48 de juruinţe din dragoste pentru omenire. (Aici se pune pe drept întrebarea: în faţa cui a făcut Buda Amida aceste juruinţe şi cine i-a ascultat juruinţele, dacă el este considerat a fi singura divinitate?)

În secta Pământului Pur, practicile ascetice, erudiţia, riturile esoterice şi lungile meditaţii nu mai sunt necesare. Toţi oamenii, fără deosebire, pot fi siguri de fericirea veşnică pe baza credinţei în Amida, dar se aşteaptă ca siguranţa mântuirii astfel obţinută, să aibă ca rezultat în viaţa închinătorului: bucurie, mulţumire şi fapte bune.

Oamenii care aderă la această credinţă, au convingerea că vor intra în Paradis (Pământul Pur) unde sălăşluieşte Amida însuşi. Cea mai mare sectă a acestei şcoli *Jodo Shin*, se închină numai lui Amida, pe care-l consideră a fi singura divinitate.

Iată cum sună rugăciunea unui închinător al acestei şcoli:

Eu sunt slab şi păcătos, fără nădejde în mine însumi; toată nădejdea mea este în Buda Amida. Eu cred că el este Fiinţa Supremă. Datorită răutăţii oamenilor şi datorită suferinţelor omeneşti, Buda Amida s-a întrupat şi a coborât pe pământ ca să elibereze omul. Nădejdea mea şi nădejdea lumii întregi este în dragostea lui îndurerată. El a intrat în rândul oamenilor ca să-i mântuiască. Şi numai el singur poate mântui. El veghează mereu asupra celor care se încred în el, ca să-i ajute. Nu mă grăbesc să mor, dar sunt gata atunci când va veni timpul; şi sunt încredinţat că prin dragostea plină de har a lui Buda Amida voi intra în viaţa viitoare, despre care cred că va fi o stare de existenţă conştientă, unde voi fi eliberat de necazuri. Cred că el ascultă rugăciunea, căci el m-a călăuzit până în momentul de faţă, şi nădejdea mea este numai în dragostea sa îndurerată [t. n.].[182]

În învăţătura acestei şcoli budiste se întâlnesc mulţi termeni care ne amintesc de cei din credinţa creştină, deşi ei nu sunt identici, chiar dacă nevoile omului sunt acelaşi. Nu sunt identici, pentru că au baze diferite. Astfel, se vorbeşte despre păcătoşenia omului şi nevoia lui de mântuire, despre frumuseţile raiului şi grozăviile iadului, dar... interesant... se vorbeşte şi despre întrupare şi har... Mă gândesc la felul în care oamenii au perceput problemele şi nevoile lor profunde, pe care prin eforturi proprii nu le puteau împlini, sub nicio formă. Ei au realizat

182 Citat din A. K. Reischauer, *Studies in Japanese Buddhism,* în *The World's Religions...,* p. 186.

că sunt păcătoşi, că au nevoie de mântuire, dar şi de har, căci nu aveau cu ce plăti. Simţeau de asemenea că au nevoie de un Dumnezeu bun, iertător, iubitor de oameni Care renunţă la drepturile Lui din dragoste pentru omenirea neajutorată. Dorim să subliniem şi termenul de „iubire îndurerată", care, pe noi creştinii, ne duce cu gândul la Jertfa din Golgota. Toate acestea ne fac să intuim aşteptarea (poate neconştientizată), tânjirea sufletului omenesc – o tânjire parcă profetică – după un Mesia care să aibă toate aceste calităţi şi Care S-a şi arătat la sfârşitul vremurilor. Ce mare privilegiu pentru cei care au harul să-L cunoască şi să beneficieze de mântuirea ce se dă prin har!

Ca o paranteză, care nu are nicio legătură cu budismul, aş dori să amintesc faptul că, între secolele VII şi X, în sudul Indiei, a apărut o ramură a hinduismului, numită *Bhakti*, care s-ar putea traduce prin „ataşament", „iubire pentru…", „pietate" etc., ca o reacţie la rigoarea şi exigenţele budiştilor *Theravada* ce urmăreau anihilarea oricăror dorinţe şi sentimente, dar şi ca o reacţie la presiunile exercitate de islam. Cu timpul, *Bhakti* s-a răspândit pe tot cuprinsul Indiei, pentru că el împlinea nevoile emoţionale ale oamenilor simpli. Dumnezeu a creat omul după chipul Său, iar Dumnezeu este dragoste. Aşa se face că cea mai mare nevoie a omului, indiferent de vârstă, este dragostea. *Bhakti* propovăduia o relaţie profundă, personală, cu o Divinitate iubitoare. În scrierile unor autori *Bhakti*, sentimentele religioase sunt exprimate cu deosebită căldură şi înflăcărare. Unul dintre aceştia defineşte această ramură a hiduismului (*bhakti*), în felul următor: „*Bhakti* este o emoţie ce izbucneşte spontan, gâtuindu-ţi vorbirea, pornind izvorul lacrimilor, care încep să şiroiască, şi făcându-te să te-nfiori de o exaltare plăcută. Deseori, te pomeneşti râzând isteric, iar râsul acesta alternează cu plânsul, uneori cu un leşin brusc şi transe îndelungate, inconştiente". …O mare asemănare cu

mişcarea charismatică ...?

După învăţătura lor, omului îi revine responsabilitatea de a-şi încredinţa viaţa Divinităţii iubitoare, dar în ultimă instanţă, Divinitatea este aceea care-l va ajuta să atingă starea de eliberare (*moksha*). Cu alte cuvinte, mântuirea, nu se obţine prin eforturi proprii.

În ultimele două capitole, ne-am ocupat, pe de o parte, de doctrina budistă *Theravada* –, o doctrină austeră, pornită împotriva vieţii înseşi, care este percepută a fi un blestem şi o suferinţă –, iar pe de altă parte, am văzut şi una din şcolile din ramura budistă *Mahayana*, unde închinătorii simţeau nevoia de a se adresa unei Divinităţi personale, iubitoare, plină de har –, nevoie pe care am intuit-o ca fiind o tânjire profetică după Mesia, care S-a arătat la sfârşitul vremurilor, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică.

CAPITOLUL 11

MAHAVIRA ŞI JAINISMUL

DESPRE VIAŢA LUI MAHAVIRA

Vardhamana, cunoscut de urmaşii săi sub numele de Mahavira – „marele erou" – a fost contemporan cu Buda, şi a trăit între anii 599-527 î.Hr. El s-a impus ca un mare reformator în cadrul jainismului, şi este considerat de unii chiar fondatorul jainismului modern.

A aparţinut tagmei războinicilor, primind o educaţie deosebit de aleasă. Ca şi Gautama, a fost căsătorit şi a avut un copil, dar la vârsta de 28 de ani, la moartea părinţilor săi, a renunţat la familie şi la tot ce avea, devenind un ascet cerşetor, căutând cu asiduitate scăpare din blestemul renaşterilor (*samsara*). S-a ataşat de un grup de discipoli jainişti, urmaşi ai lui Parsva, practicând asceza alături de ei. Acest Parsva trăise cu aproximativ 250 de ani

înainte de Mahavira şi era considerat cel de al 23-lea „mare erou” sau „deschizător de drumuri” *(Tirthankara),* care, chipurile, îi conducea pe oameni peste râul transmigrărilor (a renaşterilor). Mahavira urma să devină cel de al 24-lea asemenea mare lider – *Tirthankara*.

Timp de 12 ani, a peregrinat din loc în loc, în condiţii de austeritate extremă, angajându-se în dispute pe tema adevărului. La început purta o haină foarte sumară, dar după o scurtă perioadă de timp a lăpădat-o chiar şi pe aceea, şi pentru tot restul vieţii, s-a îmbrăcat doar „cu spaţiu”, asumându-şi o aseceză deosebit de dură. Rătăcea despuiat prin natura sălbatică, în vreme rea sau bună, supunându-se celor mai aspre condiţii. A rămas neclintit şi detaşat, chiar şi în faţa celor mai înfricoşătoare animale sau a celor mai aprigi duşmani.

După 13 ani de căutări asudue, pe când avea 40 de ani, la capătul unui post prelungit, a ajuns la o deplină iluminare. În limbajul urmaşilor săi el a ajuns un cuceritor, un victorios – *jina* – având acces la o deplină cunoaştere şi intuiţie (*kevala*), câştigând astfel statutul de suflet desăvârşit (*kevalin*), ceea ce înseamnă eliberare de forţa oarbă a *karmei* care-i ţine pe oameni legaţi de roata renaşterilor (*samsara*). Pentru tot restul vieţii, deci timp de 30 de ani, Mahavira şi-a propovăduit convingerile, organizând, în acelaşi timp, comunitatea urmaşilor săi. A murit la 72 de ani, de inaniţie asumată voluntar, la Pava, nu departe de satul său natal, intrând în mult dorita *Nirvana,* după cum susţin urmaşii lui. Pava a devenit astfel un centru de pelerinaj jain, până în zilele noastre. Noi am zice că Mahavira s-a sinucis (!) prin inaniţie benevolă. *Hoţul nu vine decât să fure, să înjunghie şi să prăpădească. Eu* – zice Hristos – *am venit ca oile să aibă viaţă, şi s-o aibă din belşug* (In. 10: 10).

Marea majoritate a urmaşilor lui Mahavira făceau parte din aristocraţie. El i-a organizat într-o adevărată comunitate, atât călugări, cât şi laici. Înainte de a intra într-o mănăstire jaina, trebuia să-ţi abandonezi toate bunurile, inclusiv hainele, demonstrând astfel o absolută

detaşare de tot ce-i pământesc. Dar unii, deşi au îmbrăţişat învăţăturile lui Mahavira, nu au renunţat la veşminte, şi astfel, pe lângă grupul celor îmbrăcaţi cu spaţiu – *Digambara* –, s-a născut cea de a doua sectă a jainismului: *Svetambara* – cei înveşmântaţi în alb.

Învăţăturile lui Mahavira şi ale înaintaşilor săi (ale celorlalţi *Tirthankara*) au fost transmise oral, din generaţie în generaţie. După trei secole, au fost reconstituite, pe cât posibil, şi consemnate în scris, alcătuind astfel cartea lor sfântă, numită *Anga*.

CREZURI JAINA

Conform cosmologiei jainiste, lumea, este parte integrantă a unui Univers necreat, fără început şi fără de sfârşit, care trece, printr-un număr infinit de cicluri cosmice, fiecare dintre acestea urmând cu rigiditate un traseu, asemenea respiraţiei: creştere/ dezvoltare şi respectiv declin. Societatea umană cunoaşte într-un mod inexorabil aceleaşi mişcări, respectiv, înflorire şi declin – mişcări de la care nu se poate sustrage, ceea ce am numi fatalism cosmic. Dar, în contextul acestui determinism absolut, omul este liber să-şi „lucreze" propria sa mântuire (*moksha*), care constă în eliberarea de *samsara* (roata renaşterilor). Pentru a ajunge la acea stare dorită, omul trebuia să-şi elibereze sufletul de materie şi de orice ataşament, pentru ca astfel uşurat, să poată pluti deasupra universului, într-o veşnică omniscienţă, învăluit în lumină.[183]

Sufletele eliberate din strânsoarea trupului, sunt singurele care cunosc adevărul absolut, după cum rezultă şi din parabola celor şase orbi care se apropie de un elefant pentru a-l cerceta. La întrebarea „Ce este?" Unul spune: „Este un zid!", un altul: „Este o sfoară!", iar un altul zice: „E un şarpe!" etc. Numai sufletul care se află în *Nirvana* posedă cunoaşterea autentică şi exhaustivă a realităţii, privitor nu numai evenimentele din prezent, ci şi la cele din trecut sau viitor. Dar atunci când sufletul este

183 *A Lion Handbook, The World's Religions*..., p. 212.

închis în trupul pământesc, cunoaşterea este mult restrânsă, datorită „presiunii” materiei – zic ei.

Oare, în această tânjire după omniscienţă nu răzbate o veche ispită, de când lumea: „Veţi fi ca Dumnezeu, cunoscând…!”?

DRUMUL SPRE MÂNTUIRE

Pentru a te înscrie pe drumul mântuirii, trebuia să-ţi dai toate silinţele ca să achiziţionezi cele „trei mărgăritare de mare preţ”, după spusele credincioşilor jaina:

Cunoştinţe corecte – să cunoşti corect crezul jaina

Credinţă corectă, şi **neclintită** în acel crez

Comportament corect – cuprins în aşa numitele „legăminte” sau „juruinţe” pe care călugării şi mirenii trebuiau să le ţină, cu ar fi: să respecţi viaţa cu sfinţenie, să nu minţi, să nu furi, să nu curveşti, să nu te legi de bunurile materiale, să te fereşti de vorbe şi de fapte fără rost, să practici iertarea, să-ţi controlezi cele cinci simţuri, să nu te gândeşti la lucruri vinovate, să-ţi restrângi regimul alimentar şi plăcerile zilnice, să cazi în adoraţie la momente stabilite: dimineaţa la prânz şi seara, să posteşti în anumite zile şi să dai de pomană în fiecare zi.[184] Închinarea trebuia adusă unui înaintaş *kevalin,* „mare erou” – *Tirthankara*. Acei „mari eroi” au devenit „idolii” jainismului – am zice noi, obiecte ale prosternării şi închinării practicanţilor jaina. După cum aminteam mai sus, acei *Tirthankara* erau consideraţi călăuze, care-i conduceau pe oameni peste râul transmigrărilor. Problema este că atunci *Când un orb călăuzeşte pe un alt orb, vor cădea amândoi în groapă* (Mt. 15: 14).

Legămintele erau ţinute cu stricteţe de călugări, dar laicii aveau parte de multe „pogorăminte” (îngăduinţe), ca unii care oricum urmau să se reîntoarcă pe pământ într-o

184 Cf. Fernand Comte, *op. cit.*, p. 194.

altă şi altă viaţă, până când îşi vor fi prelucrat *karma* într-un mod desăvârşit, pentru a se putea înălţa în dorita *Nirvana*.

1. **Laicii jaina**

Chiar şi mireanul jaina trebuia să petreacă 48 de minute în meditaţie, (*sāmāyika*), timp în care să fie plin de pace, cu gândul aţintit la calităţile vreunui *Tirthankara* sau la înălţimile fericite pe care le poate atinge sufletul prin detaşarea de părelnicie – *māyā*. Chiar şi templele lor sunt pline de imagini ale „marilor deschizători de drumuri" – *Tirthankara* –, pe chipul cărora se vede clar detaşarea şi indiferenţa. (Oare, ce poate fi atât de atractiv în acea indiferenţă „inumană" – am întreba noi?)

2. **Laicii foarte devotaţi**

Pentru mireanul foarte devotat, care dorea să ajungă în *Nirvana* (deci dorea să nu se mai reîncarneze) se recomanda să repete de trei ori pe zi acest exerciţiu de meditaţie de 48 de minute, să trăiască în absolută castitate, chiar dacă este căsătorit. (Este sfătuit să nu se parfumeze (!), pentru a nu-şi seduce nevasta!)[185] Să nu mănânce fructe sau legume negătite, pentru că şi acelea suferă; să facă legământul bătrâneţii, prin care se angajează, ca la o anumită vârstă, să-şi asume moartea voluntară prin inaniţie, cu o deplină seninătate. Pentru o femeie această penitenţă (moartea voluntară) nu era posibilă (nu era primită), decât atunci când într-o viaţă următoare ea ar fi renăscut ca bărbat (!).[186]

3. **Călugării jaina**

Călugărul jaina pe lângă faptul că se alinia la moralitatea impecabilă cerută de cartea sfântă, *Anga*, el se supunea şi unor reguli care nouă ni se par ciudăţenii: nu avea voie să aibă de a face cu zei, fiinţe umane sau animale de sex opus (probabil pentru a evita ispita carnală).

185 *A Lion Handbook, The World's Religions*..., p. 214.
186 *A Lion Handbook, The World's Religions...*, p. 213.

Trebuia să renunţe la duşmănie, **dar şi la dragoste,** faţă de orice persoană, orice lucru, inclusiv sunete, culori, mirosuri, mişcări etc. Să nu fie ataşat de niciun loc, de nimic din realitatea cu care îl puneau în legătură simţurile. Ei nu ştiau că „Semnul credinţei [religiei] adevărate este dragostea”,[187] nici faptul că tocmai ea, „Dragostea este urcuşul spre cele veşnice”.[188]

Călugărul trebuia să adopte o postură indiferentă faţă de muzică, vorbe, frig, căldură, durere etc. El era indiferent chiar şi faţă de lucrurile bune şi utile pentru această viaţă, ce să mai vorbim de comori…! Iar Myrtle Langley, autorul capitolului despre Jainism din *The World's Religions,* spune că un călugăr jaina rămâne indiferent, chiar dacă-i spui că există posibilitatea de a-şi aduna comori nepieritoare, în cer (!).[189]

Tot contemplând şi adorând chipurile impasibile ale eroilor *Tirthankara,* călugării ajung indiferenţi ca ei. Oare, s-ar putea ca „indiferenţa”, „nepăsarea”, să fie considerată o culme a sfinţeniei? Călugărul priveşte fără să vadă, aude fără să acorde vreo atenţie celor auzite – (un adevărat mort, încă de viu – am zice noi). Scriptura spune: *S-au pus în slujba idolului scârbos şi au ajuns urâcioşi ca şi acela pe care îl iubeau* [admirau şi imitau].[190]

A renunţa la dragoste înseamnă a renunţa la esenţa umanităţii. Dumnezeu este dragoste. De aceea, copiii, oamenii, natura întreagă răspund la acest elixir dumnezeiesc. (A ne aminti şi de experienţele lui Masaru Emoto, care spune că până şi apa este sensibilă la dragoste, recunoştinţă, bucurie.) Dragostea şi mila ne fac pe deplin umani. Dragostea ne aseamănă cu Dumnezeu. În centrul umanităţii noastre, alături de Legea morală naturală şi conştiinţă, am putea aminti relaţiile intrafamiliale şi interumane, în general, părtăşia frăţească în care găsim dragoste şi Îl găsim prezent pe Dumnezeu,

187 Sf. Clement Alexandrinul, în *Viaţa în duh filocalic*..., p. 18.

188 Sf. Ioan Scărarul, în *Ibidem,* p. 18.

189 *A Lion Handbook, The World's Religions*, p. 215.

190 Osea 9:10.

sau aşa cum spune Clement Alexandrinul: „Dragostea frăţească este, în realitate, o hrană duhovnicească”. Cum aş putea să refuz, mai mult, să mă împotrivesc cu îndârjire frumuseţilor duhovniceşti – adevărate nestemate – care ne transformă după sfântul chip şi asemănare a Hristosului nostru: dragostea, bucuria, mila pentru cel suferind, întrajutorarea şi altele asemenea acestora.

O indiferenţă crasă ar putea fi numită şi „nesimţire” sau „dezumanizare”, nicidecum o culme a desăvârşirii pe care un om a reuşit, chipurile, să urce cu greu. El nu mai aude plânsul copilului, implorările soţiei, gemetele celor din jur etc. Oare, un asemenea specimen ar putea fi numit fiinţă *kevalină*, victorioasă, învingătoare – *jina*? Renunţi la darul umanităţii tale pentru o stare în care nu mai există durere, ci chipurile lumină şi cunoaştere desăvârşită...? Iată ce zic ei: „Ce-i vor folosi cele câteva picături de apă pământească celui care nu şi-a stâmpărat setea cu oceanul de nectar divin?” Din păcate... *Multe căi i se pot părea bune omului, dar la urmă se văd că duc la moarte* (Prov. 14: 12).

KARMA

Spre deosebire de crezul hinduist care vede în *karma* o lege a naturii, crezul jaina susţine că aceasta este alcătuită din nişte particule foarte subtile care aderă la suflet precum un magnet. Prin efort şi disciplină, omul îşi poate controla *karma*. În ce sens? Pe de o parte, faptele rele, egoiste, duşmănoase, contribuie la îngreunarea *karmei*, trăgând în jos sufletul acelui făptuitor. Pe de altă parte, faptele bune, postul, detaşarea de cele materiale, penitenţele şi durerile răbdate fac ca sufletul să fie uşor, să se ridice în sus, iar suferinţa asumată benevol, chiar căutată şi îndurată, fac ca particulele *karmei* să se disperseze, uşurând sufletul şi eliberându-l din „ghiarele” *karmei*. Aşa ne explicăm de ce unii practicanţi jaina se supun unei morţi benevole, prin inaniţie.

(Se pare că acest crez, în care suferinţa este exaltată, seamănă puţin cu *dolorismul* – o doctrină creştină care

atribuie o valoare morală şi spirituală durerii în sine, prin care omul câştigă merite!).

Căutătorii jaina nu ştiu că este Unul care Şi-a asumat deja moartea în locul lor, pentru a le împlini dorul sufletului: eliberare şi mântuire. Sau aşa cum spune Arsenie Papacioc: „Mai întâi de toate, nu trebuie să ne gândim la mântuire, ci la „cucerirea" lui Dumnezeu […], şi atunci eşti asigurat pentru mântuire".[191] Aşadar, practicanţii jaina inversează lucrurile, căutându-şi singuri mântuirea, în loc să-L caute pe Cel care este Izvorul mântuirii şi adevărata Cale într-acolo.

NON-VIOLENŢA

Cel mai important legământ jaina este cel al non-violenţei. Dacă răneşti, chiar şi fără să vrei o mică creatură cum ar fi un vierme, o şopârlă, un ţânţar sau o furnică, nemaivorbind de creaturile mai mari, îţi îngreunezi cu mult *karma* personală. Dar dacă omori cu intenţie vreo vietate, consecinţele *karmice* sunt dintre cele mai grave. De aceea, nici laicii jaina nu puteau practica orice meserie. Cum să fii agricultor când trebuie să ari pământul – ceea ce înseamnă să striveşti vreo vietate, nemaivorbind de supliciul la care supui pământul –, pentru că şi el are suflet? Nu poţi fi fierar sau tâmplar, pentru că provoci durere metalului sau lemnului pe care ar trebui să-l prelucrezi. De aceea, mirenilor li se recomandă să intre în afaceri, în comerţ, să lucreze într-o bancă etc.

CIUDĂŢENII

Aşa cum am văzut mai sus, unele învăţături ale lui Mahavira, numite „legăminte", sună foarte frumos, de-a dreptul creştineşte, am zice noi, pentru că acestea sunt în conformitate cu cerinţele Legii, săditã în inima oricărui om, cum ar fi: să nu minţi, să nu furi, să nu comiţi adulter, să te fereşti de vorbe şi de fapte fără rost, să practici iertarea, să nu te gândeşti la lucruri vinovate etc.

191 Arsenie Papacioc, *Cuvânt despre bucuria duhovnicească*, Ed. Eikon, 2003, p. 190.

Dar există şi anumite practici, pe care noi, europenii, le-am numi mai degrabă „ciudăţenii”. Călugării *Digambara,* cei „îmbrăcaţi cu spaţiu”, umblă goi, 24 de ore din 24, purtând la gură un văl pentru a nu inhala cumva vreo vietate cât de mică. Pe atunci nu se ştia de viruşi, bacterii şi microbi (!). Dar, este interesant faptul că până în zilele noastre, această practică continuă: există călugări „înveşmântaţi cu spaţiu”, cu gura acoperită, măturând cu grijă cărarea, pentru a nu strivi cumva vreo vietate cât de mică. Noaptea ei nu mănâncă şi nici nu beau apă, ca nu cumva, în vasul respectiv, să fi căzut vreo insectă!

O altă ciudăţenie este şi „legământul” care spunea să mergi numai în anumite direcţii şi până la anumite depărtări, pentru a reduce suprafaţa pe care s-ar putea comite păcatul (!) sau pentru a evita ataşarea de vreun loc, sau de vreo persoană. În cele patru luni ploioase, ei se retrag în oraşe, dar după aceea, nu mai au voie să calce pe acolo cel puţin doi ani, pentru a nu se ataşa de locul acela sau de oamenii care îi găzduiseră.

Apoi, ei credeau că tot ce există are suflet; nu numai oamenii, ci şi animalele, plantele, ba chiar şi pietrele şi picăturile de apă.

REALIZĂRI PE PLAN CULTURAL

„Jainiştii au o tradiţie străveche în ceea ce priveşte erudiţia. Nu este surprinzător faptul că ei formează comunitatea religioasă cea mai învăţată a Indiei şi că bibliotecile acestora sunt cele mai vechi din acest subcontinent.”[192] Ei au ridicat cele mai magnifice temple din întreaga lume. La o privire superficială, am zice că aveau timp de studiu, din moment ce nu se îngrijeau de garderoba personală, se hrăneau doar cu verdeţuri, nu aveau familii etc., dar înclin să cred că cel care îşi asumă o asceză atât de severă trebuie să fie foarte devotat cauzei pentru care se autorăstigneşte.

192 https://ro.wikipedia.org/wiki/Jainism

CONCLUZII

Am văzut că atât Mahavira cât şi Gautama (Buda) propovăduiau o morală impecabilă, în conformitate cu Legea morală naturală, dar treceau exagerat de mult peste cerinţele acesteia. (Ore, cerinţele **cui** le-au urmat ei, în afară de (peste) cerinţele Legii?) Amândoi au ajuns la „înaltul" punct al iluminării, la culmea descoperirilor posibile, la o maximă lumină pe care ar putea să o acceseze muritorii, o deplină cunoaştere şi intuiţie – cel puţin aşa susţin ei –, pentru că într-un anumit punct al căutării lor asidue, au primit această convingere lăuntrică, fermă.

Întrebările care se pun sunt următoarele: Care este sursa acelei iluminări? Dacă sursa este corectă, de ce n-au ajuns amândoi la aceeaşi concluzie? Din contră, Mahavira apare menţionat în scripturile budiste sub numele de Nigantha Nataputta, ca fiind unul dintre oponenţii de seamă ai lui Buda.[193]

În Scriptură citim despre „căpetenii", „domnii", şi „stăpânitori ai întunericului acestui veac" (Ef. 6: 12), care deţin o putere incontestabilă. Din Cartea lui Daniel am aflat că unul din aceştia l-au ţinut pe loc pe mesagerul ceresc de lumină, timp de 21 de zile, ca să nu poată ajunge la Daniel. În cazul lui Gautama şi al lui Mahavira, aceşti prinţi ai întunericului s-au prezentat ca „îngeri de lumină", ca „adevăr" şi „cale" spre mântuire. Nu era cazul să se prezinte şi ca „viaţă", deoarece ei urau, negau viaţa, împotrivindu-se ei.

După cum am văzut mai sus, aceste forţe ale întunericului („hoţul"), nu vin „decât să fure, să înjunghie şi să prăpădească": să-ţi fure credinţa într-un Suprem Creator pe care, atât Buda, câct şi Mahavira, L-au negat. În cazul budismului, viaţa şi trupul (daruri şi ocazii de înveşnicire de mare preţ) sunt prezentate ca ceva scârbos, de care trebuie să scapi. În budism „hoţul" îţi fură până şi identitatea, esenţa, sufletul, şi merge împotriva rostului natural al lucrurilor, al vieţii, al familiei, dispreţuind şi

193 Cf. *A Lion Handbook, The World's Religions...*, p. 208.

înjosind femeia, punându-l în umbră pe aproapele, prin propovăduirea unei învăţături egocentrice acerbe!

În cazul învăţăturilor lui Mahavira, „hoţul” îi fură omului umanitatea, făcând din „indiferenţa” faţă de toţi şi de toate o culme a desăvârşirii personale. Pentru a-ţi distrage atenţia de la ceea ce ar trebui să fie important – Fiinţa Supremă şi aproapele –, jainiştii îţi focalizează grija şi atenţia pe insecte, şi lighioane de toate categoriile, pentru că cel mai mare păcat este să vatămi o vietate, căci astfel îţi îngreunezi considerabil *karma*, care te va trage în jos, spre o viitoare reîncarnare.

În cele din urmă, conform „legământului bătrâneţii”, „hoţul” vine să-ţi fure însăşi viaţa: La o anumită vârstă, trebuie să renunţi la ea, de bună voie, acceptând moartea prin inaniţie. Ce sfârşit „glorios”!

…el se hrăneşte cu cenuşă, inima lui amăgită îl duce în rătăcire, ca să nu-şi mântuiască sufletul şi să nu zică: „N-am oare o minciună în mână?” (Is. 44: 20).

Cel mai trist lucru care merge împotriva esenţei Dumnezeirii înseşi este să te lepezi de dragoste. Să nu iubeşti pe nimeni şi nimic. Să te izolezi în căutarea mântuirii proprii, să fii focalizat pe tine, deşi omul a fost creat ca o fiinţă relaţională, după chipul relaţiilor intratreimice. Practicantul jaina trebuia să se închine şi să-şi prosterneze sufletul în faţa unor imagini („icoane”), devenite „idoli”; este vorba de înaintaşii *Tirthankara*, consideraţi „învingători”, „mari eroi” (supraoameni), vrednici de cinste şi slavă. Jainiştii trebuiau să mediteze cu admiraţie la atitudinea acelora de indiferenţă şi nepăsate totală faţă de toţi şi de toate, ajungând cu timpul să devină asemenea chipului şi asemănării acestora, care *Au gură, şi nu vorbesc, au ochi, şi nu văd, au urechi, şi totuşi n-aud, da, n-au suflare în gură. Ca ei sunt […] toţi cei ce se încred în ei* (Ps. 135: 16-18).

Vestea bună este că aceste forţe inteligente ale întunericului au fost biruite de Hristos la Cruce, (prin Jertfa supremă): El *A dezbrăcat domniile şi stăpânirile şi le-a făcut de ocară înaintea lumii, după ce a ieşit biruitor asupra lor prin Cruce* (Col. 2: 15). Mai mult, Hristos a fost înălţat *mai presus de orice domnie, de orice stăpânire, de orice putere, de orice dregătorie şi de orice nume, care se poate numi, nu numai în veacul acesta, ci şi în cel viitor. El* [Dumnezeu] *I-a pus totul sub picioare* (Ef. 1: 21-22). Slavă Lui!

În nimeni altul nu este mântuire: căci nu este sub cer ***niciun alt Nume*** *dat oamenilor în care trebuie să fim mântuiţi".* (Fapte 4: 12). *Binecuvântat să fie în veci slăvitul Lui Nume! Tot pământul să se umple de slava Lui! Amin! Amin!* (Ps. 72: 19)

Şi totuşi...

Dacă luăm aminte la puterea de abnegaţie a acestor căutători păgâni, ne întrebăm, în dreptul nostru: Oare, în ce măsură ne putem lăuda, noi, creştinii, cu o asemenea dedicare şi răstignire de sine? Desigur, vorbim despre răstignirea pornirilor carnale ale firii pământeşti... Răstignirea vocilor care ne cheamă spre tot mai multe agoniseli şi plăceri trecătoare, spre strălucirea „staniolului" părelniciilor acestui veac. În Ziua Judecăţii, Dumnezeu ni-i va arăta pe acei păgâni căutători, care s-au lepădat şi s-au desprins de toate lucrurile ca să câştige eliberarea şi mântuirea aşa cum le înţelegeau ei!

Doamne, pune în noi, Te rugăm, focul Tău sfânt ca să putem căuta mai întâi Împărăţia şi neprihănirea acesteia şi toate celelalte să treacă pe un plan secundar!

LUMINA S-A ARĂTAT!

Lumina mult aşteptată, de-a lungul secolelor, S-a arătat acum, „la sfârşitul vremurilor", iar oferta generoasă care ni se face prin jertfa Lui Hristos este uimitoare. Nu ni se cere retragere din lume, nici asceză sau dietă severă, ci ni se spune că Dumnezeu iubeşte oamenii lumii acesteia

atât de mult, încât L-a trimis pe unicul Său Fiu – inima Lui –, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică. (Totul se dă „pe tavă” şi „la pachet”.)

Hristos este Revelaţia întrupată. El a fost mai mult decât un reprezentant al Tatălui pe pământ, a fost manifestarea Lui, o Copie fidelă a Tatălui; arătarea Tatălui; forma supremă a Revelaţiei lui Dumnezeu: „…oglindirea slavei Lui şi întipărirea Fiinţei Lui” (Evr. 1: 3). „Cine M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl” (In. 14: 9). Hristos a făcut lucrările Tatălui şi a rostit cuvintele Lui: *Cât este ziuă, trebuie să lucrez lucrările Celui ce M-a trimis…* (In. 9: 4).

„Adevărat, adevărat vă spun că Fiul nu poate face nimic de la Sine; El nu face decât ce vede pe Tatăl făcând; şi tot ce face Tatăl face şi Fiul întocmai Căci Tatăl iubeşte pe Fiul şi-I arată tot ce face; şi-I va arăta lucrări mai mari decât acestea, ca voi să vă minunaţi. În adevăr, după cum Tatăl învie morţii şi le dă viaţă, tot aşa şi Fiul dă viaţă cui vrea. Tatăl nici nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului, pentru ca toţi să cinstească pe Fiul cum cinstesc pe Tatăl. Căci, după cum Tatăl are viaţa în Sine, tot aşa a dat şi Fiului să aibă viaţa în Sine. Şi I-a dat putere să judece, întrucât este Fiu al omului (In. 5: 19-23; 26-27).

Cuvântul a fost din veşnicii, cu Dumnezeu (cf. In. 1: 1), ceea ne sugerează unitate într-o comuniune de iubire desăvârşită – *perihoreza*. De altfel, Hristos a şi verbalizat acest adevăr: *Eu şi Tatăl una suntem* (In. 10: 30). El a venit să ne arate inima Tatălui.

Arătarea Luminii şi propovăduirea mesajului explicit implică responsabilitate, căci noi, cei de la „sfârşitul vremurilor” suntem copiii „răsfăţaţi”, care Îl avem pe Hristos şi oferta Lui – „fără bani şi fără plată”. Avem Sfânta Scriptură şi cărţi fără număr, avem biserici, pastori, evanghelişti, radio şi posturi de televiziune creştină, dar *Cui i s-a dat mult, i se va cere mult* (Lc. 12: 48).

Isus a mustrat cetăţile în care fuseseră făcute cele mai multe din minunile Lui, pentru că nu se pocăiseră. Aşteptările Lui erau pe măsură: *Vai de tine, Horazine!”*;

„Vai de tine, Betsaido! Căci, dacă ar fi fost făcute în Tir şi Sidon minunile care au fost făcute în voi, de mult s-ar fi pocăit cu sac şi cenuşă! De aceea, vă spun că, în ziua judecăţii, va fi mai uşor pentru Tir şi Sidon decât pentru voi [inclusiv şi pentru noi] (Mt. 11: 20-22). La fel, Isus spune că în ziua judecăţii va fi mai uşor pentru Sodoma cea ticăloasă decât pentru Capernaum, care L-a văzut pe El, I-a auzit mesajul şi I-a văzut minunile.

Apoi vorbeşte despre oamenii din Ninive, care în secolul VIII î.Hr., au auzit mesajul unui evreu simplu, venit de la sute de kilometri –, Iona – şi s-au pocăit în sac şi cenuşă. O mai aminteşte şi pe împărăteasa din Seba care a venit tocmai din Etiopia, în secolul X î.Hr., ca să audă înţelepciunea lui Solomon şi să vadă tot ce făcuse el, pe când noi, care Îl avem pe Cel care este mai mare decât Iona şi mai mare decât Solomon, adică pe Hristos, stăm comozi, la căldură, sătui de predici şi de mersul la biserică. Dar în ziua judecăţii va fi mai uşor pentru păgânii căutători „pe bâjbâite”, care erau mânaţi de o râvnă ieşită din comun, decât pentru noi, care am avut belşugul duhovnicesc pus „pe tavă”.

Doamne, ajută-ne să luăm aminte!

ANEXĂ

LEGEA MORALĂ OGLINDITĂ ÎN PROVERBELE POPOARELOR

Toate scrierile sapienţiale oglindesc eternul omenesc şi arată cât de asemănători sunt oamenii, din orice epocă ar fi ei…

Constantin Daniel

ADEVĂRURI ETERNE ÎN PROVERBELE PĂGÂNILOR?

Cuvintele înţelepţilor – spune Eclesiastul – *sunt ca nişte bolduri; şi, strânse la un loc, sunt ca nişte cuie bătute, date de* ***un singur stăpân*** (Ecl. 12: 11). Un singur stăpân? Cum adică? Da, căci Dumnezeu este **Stăpânul** care i-a înzestrat pe toţi oamenii de pe toate continentele şi din toate timpurile cu aceeaşi Lege morală naturală şi acelaşi for lăuntric judecător – conştiinţa. Pitagora, care a trăit cu 600 de ani înainte de Hristos şi care a străbătut mai toate ţările din bazinul Mării Mediterane, spune că „Legile dreptăţii sunt aceleaşi peste tot, asemeni razelor soarelui.”[194] Această afirmaţie, nouă, creştinilor, ne aminteşte de Soarele neprihănirii şi al dreptăţii – Dumnezeu –, din Care emană tot binele, tot frumosul şi toate valorile sfinte ale vieţii, precum şi „Legea de aur” din inimile oamenilor. Tot Pitagora spune că „Tribunalul e chiar în sufletul celui vinovat” – el se referă la conştiinţa sădită în fiecare om, ca for lăuntric judecător. Aşa se face că alcătuirea morală a fiinţei noastre ne face responsabili în faţa Creatorului.

Proverbele, aforismele, sentinţele, fac parte din aşa numita – scriere *sapienţială* sau *gnomică*. Ea cuprinde refelecţii, îndemnuri şi sfaturi morale, menite a fi o lumină pe cărarea celui neîncercat. Izvorul acestor pilde şi maxime se află în îndemnurile din Legea morală naturală sădită în inimile oamenilor, îndemnuri care mai apoi au fost testate în experienţa de toate zilele, decantându-se în expresii concentrate, ce conţin adevăruri eterne.

Iov, care nu era evreu, ci unul din fiii Răsăritului, exclamă: „O, cât de înduplecătoare sunt cuvintele adevărului!” (Iov 6: 25) Da, pentru că adevărul este în conformitate cu Legea lăuntrică. Acest simţ al dreptăţii, al milei şi al bunătăţii ne face pe deplin umani. Dar, atenţie! Bunul simţ comun, umanitatea, judecata sănătoasă se pot întuneca sub influenţa mersului lumii acesteia, îndreptată înspre câştig, faimă, nelegiuire. Şi dacă lumina conştiinţei

194 Pitagora, *Legile morale și politice,* Ed. Antet, Oradea, 1996, p. 145 și p. 19.

se întunecă din pricina păcatului, o, cât de mare trebuie să fie întunericul acela! (cf. Mt. 6: 23) De aceea, Apostolul Petru spune: *Caut să vă trezesc mintea sănătoasă* (2 Pe 3: 1). Acelaşi lucru îl fac şi părinţii credincioşi cu copiii lor, sau învăţaţii din toate timpurile, care caută să-şi trezească concetăţenii prin aforismele şi maximele pe care le-au scris.

Din conţinutul proverbelor, scrise pe cele mai diverse teme de neamurile care au trăit cu sute şi mii de ani înainte de Hristos, reiese clar faptul că păgânii apreciază, recomandă, laudă şi-şi îndeamnă semenii să facă lucrurile Legii, măcar că n-au Legea. Astfel ei dovedesc că Legea a fost întipărită de Dumnezeu în inimile lor.

AFORISMELE EGIPTENE

Herodot, care a trăit în secolul al V-lea î.Hr., spune că „Egiptenii sunt cei mai învăţaţi dintre toţi oamenii pe care i-am cunoscut". La fel şi un rege fenician de la sfârşitul mileniului al II-lea î.Hr. spune că „Din Egipt a ieşit înţelepciunea spre a ajunge în ţara mea" „Pe Valea Nilului au fost scrise cele mai vechi texte de înţelepciune, dar şi de la sumerieni ne-au rămas colecţii de maxime scrise probabil la sfârşitul mileniului al III-le î.e.n."[195]

În Egipt s-a constituit de foarte de timpuriu o literatura sapienţială, scrisă, fie de scribi sau de mari dregători, fie chiar de faraoni. Nu mă mir că Dumnezeu a îngăduit ca marele Său lider – Moise – să fie şcolat în Egipt. Pe lângă învăţăturile din propria sa familie, pe care le-a primit în copilăria timpurie, privitor la Yahweh, el s-a familiarizat mai târziu cu toată această literatură sapienţială, scrisă cu mult înainte de a se fi născut el – o adevărată şcoală a moralităţii naturale. Apoi, ca odraslă înfiată de fata lui faraon, Moise a fost instruit de cei mai buni dascăli, în toată ştiinţa cunoscută în acea vreme.

Egiptenii erau conştienţi că trebuie să dea ascultare lui Maat, care reprezenta „adevărul şi dreptatea". Aceste virtuţi erau considerate de vechii egipteni ca **un fel de**

195 *Maxime, sentențe și aforisme din Egiptul Antic ...*, p. XII.

fluid al vieţii ce pătrunde peste tot. Maat era şi principiul raţiunii şi al justiţiei, dar şi al ordinii şi al organizării lumii.[196] Egiptenii credeau că după moarte, inima omului este cântărită într-o balanţă, la un fel de judecată de apoi, şi defunctul nu putea intra în împărăţia celor drepţi, dacă în talerul cântarului, inima nu atârna greu, deci dacă nu era plină de omenie şi virtute. Dacă adevărul şi dreptatea puteau asigura intrarea în viaţa de apoi, după cum credeau ei, atunci înţelegem de ce s-au răspândit şi s-au perpetuat milenii de-a rândul, cărţile de înţelepciune.

INFORMAŢII PRIVITOR LA AUTORII AFORISMELOR

Având în vedere că aforismele şi sentinţele vor fi grupate pe teme, vom face o prezentare succintă a autorilor şi a operelor acestora, din care vom cita maximele şi proverbele respective. Majoritatea sunt egipteni, dar vom aminti şi proverbe scrise în Asiria, de Ahiqar, dar şi de înţeleptul Pitagora din Samos (Grecia) – un căutător asiduu al adevărului veşnic.

Învăţăturile lui Ptahhotep, datează din timpul Imperiului Vechi (2563-2423 î.e.n), iar autorul lor este considerat primul moralist din istoria omenirii, ale cărui învăţături s-au păstrat în scris. Ptahhotep a fost vizir (prim ministru), în timpul faraonului Djedkare Isesi, şi administratorul unui oraş. Tratatul lui sapienţial conţine norme de conduită etică în cele mai diverse contexte sociale şi politice, şi a fost scris pentru fiul său, ca un îndrumător spre o viaţă împlinită. Dacă stăm să ne gândim că el a trăit cu 1250 de ani înainte de Moise, deci în urmă cu 4500 de ani, observăm că legea morală naturală, care se oglindeşte cu claritate în toate proverbele lui, a fost aceeaşi de-a lungul vremurilor, pentru că Dumnezeu Însuşi le sădise în fibra constitutivă a omului.

196 Cf. Ovidiu Drâmba, *op. cit.,* p. 191.

Învăţăturile Faraonului Amenemhat I (1991-1962 î.Hr.) Autorul acestor învăţături nu este faraonul, ci un scrib, care scrie în numele lui, după ce acesta fusese ucis de unii din subalternii săi, după cum reiese din cele scrise de el: *Păzeşte-te de slujbaşii tăi... Nu te încrede în ei... Am dat de pomană celui sărac şi am hrănit pe orfan: l-am făcut pe cel ce nu însemna nimic să atingă culmile, la fel ca şi pe cel ce era un om însemnat. Omul care a mâncat hrană de la mine a ridicat mâna împotriva mea.*[197]

Această mărturie impresionantă ne aduce aminte de cuvintele Domnului nostru: *Cel ce mănâncă pâine cu Mine a ridicat călcâiul împotriva Mea* (In. 13: 18). (Şi... de câte ori nu se întâmplă ca tocmai noi să fim acei ucigaşi, înfigând adânc cuiele în Cel Sfânt, după ce Acesta ne-a hrănit şi ne-a dat binecuvântări fără de număr. Cu cât afluenţa materială este mai înfloritoare, cu atât devenim mai „independenţi", mai nesimţitori (şi chiar nesimţiţi), căci nu mai avem nevoie de nimeni, nici chiar de Dumnezeu. Doamne, iartă-ne!)

Înţelepciunea lui Ani este un mic tratat sub forma unui dialog între Ani, care pare a fi un mic slujbaş în administraţia statului egiptean şi fiul său Kem-hotep. Ani încearcă să-i explice fiului său regulile de viaţă, care-l vor ajuta să trăiască, evitând conflictele. Aceste aforisme au fost scrise cu aproximativ 1500 de ani înainte de Hristos, deci în urmă cu 3500 de ani.

Povestea ţăranului bun de gură este un text sapienţial care poate fi datat aproximativ între 2200-1730 î.Hr. „Ţăranul bun de gură" este de fapt un om învăţat, care a citit mare parte din textele sapienţiale pe care le citează deseori. El însuşi vorbeşte în aforisme, maxime şi precepte, condamnându-i pe dregătorii faraonului, care luau mită şi săvârşeau tot felul de nedreptăţi.

197 *Gândirea egipteană antică în texte*, Ed. Științifică, București, 1974, p. 98.

(Nedreptatea este veche ca lumea…)

Învăţătură pentru regele Merikare

Se presupune că acest text este scris de tatăl regelui Merikare, regele Achthoes al II-lea, care a domnit în jurul anilor 2100 î.Hr. Este un fel de „testament politic”, lăsat viitorului domnitor.

Învăţăturile lui Amenemope

Autorul acestui text sapienţial a fost un scrib, fiul lui Kanakht. El a trăit în Egipt, în timpul Regatului Nou, cu aproximativ 1100 de ani înainte de Hristos. Învăţăturile lui sunt scrise pentru cel mai tânăr fiul al său şi conţin sfaturi privitor la conţinutul inimii. Citindu-le, observăm cât de clară era strălucirea Legii morale naturale, sădită în inima autorului. Voi prezenta separat o parte din aceste *Învăţături*, deoarece au frumuseţea unui giuvaier de preţ care ne aminteşte, prin stilul lor specific, de Proverbele lui Solomon. Iată câteva din aceste giuvaiere:

Fii atent să nu furi de la un sărac
Şi să nu te mânii pe un olog.
Nu-ţi întinde mâna ca să împingi un om în vârstă,
Nici nu-ţi trage nasul când îţi vorbeşte un bătrân.
Nu te lăsa tras într-o afacere frauduloasă
Şi nu dori ca să te implici în ea.
…
Nu te implica într-o ceartă cu un om arţăgos,
Nici nu-l incita cu cuvintele tale.
Poartă-te cu înţelepciune în faţa oponentului tău.

Un om cu adevărat cumpătat stă de-o parte;
El este ca un pom sădit într-un câmp,
Dar el înfloreşte şi îşi dublează rodul
Şi stă drept în faţa proprietarului.
Fructele lui sunt dulci, iar umbra lui este plăcută.

Nu fi lacom după un petec de pământ,

Nici nu muta hotarele văduvei.
Mai bună este cantitatea de rod pe care ţi-o dă Dumnezeu,
Decât de cinici mii de ori pe atât, dar obţinut prin înşelăciune.
Mai bună este deci sărăcia în mâna lui Dumnezeu,
Decât bogăţiile din hambare.
Mai bine este să mănânci numai pâine,
Când mintea ţi-este plină de pace,
Decât bogăţii cu anxietate.

Aceste rânduri din urmă ne amintesc de un proverb al lui Solomon: *Mai bine un prânz de verdeţuri şi dragoste, decât un bou îngrăşat şi ură* (Prov. 15: 17).

Înţelepciunea lui Ahiqar (sec. VIII î.Hr.) Ahiqar a fost sfetnicul de taină al regelui Asiriei, Senaherib şi Asarhaddon, şi păstrătorul de încredere al peceţilor acestora. El n-a avut copii şi l-a înfiat pe fiul sorei lui, Nadin. Îl pune să înveţe şi îl aduce înaintea regelui şi îi cere să-l pună urmaşul lui, ca sfetnic de taină. Ajuns la curte, el unelteşte împotriva unchiului său, care este osândit la moarte. Dregătorul care trebuia să-l execute pe Ahiqar, ştiind că acesta este nevinovat, ucide în locul lui un rob nelegiuit. Dar Nadin nu avea nici pe departe iscusinţa unchiului său, iar regele Asarhaddon regretă osândirea la moarte a lui Ahiqar. Dregătorul îi spune regelui că Ahiqar trăieşte, iar Asarhaddon îl invită cu bucurie să-şi reia slujba. Nadin este izgonit cu ruşine. Întreaga povestire slujeşte pentru enunţarea unui număr considerabil de sfaturi, proverbe şi maxime.[198]

Unul din autorii de maxime este şi **Pitagora din Samos (**sec. VI. î.Hr), cu care ne-am întâlnit în subcapitolul dedicat acestuia. Aşa cum arătam mai sus, el

198 Cf. Constantin Daniel, *Civilizația asiro-babiloniană*, Ed. Sport-turism, București, 1981, p. 367.

a fost matematician, filosof, şi „om divin prin excelenţă” – după cum îl numeau contemporanii. Pasiunea lui de frunte era grija pentru suflet şi pentru o înaltă moralitate.

TEMELE ABORDATE CEL MAI ADESEA DE ÎNŢELEPŢII DIN ANTICHITATE

Vom observa că subiectele abordate sunt de un interes general uman, valabile atunci, dar şi acum. Vom încerca să le îmbogăţim cu perspectiva biblică, pentru ca accentul să cadă pe ceea ce Dumnezeu consideră că este important.

Aparenţă şi realitate

În urmă cu 4000 de ani, faraonul Amenemhat I, a spus aşa: ***Inima ta să nu năzuiască la aparenţe.***

Oamenii înţelepţi din toate timpurile şi-au dat seama că uneori poate exista o mare diferenţă între „a părea” şi „a fi”; între aparenţă (faţadă) şi realitatea nevăzută, care constituie esenţa omului. În Scriptură găsim strădania fariseilor de a se focaliza pe aparenţe; ei căutau să facă o impresie bună. Ceea ce înseamnă a pune accentul pe ceea ce **pare** a fi real, pe ceea ce se vede din exterior. Unii din acei vânători de admiraţie sunau din trâmbiţă atunci când făceau o milostenie pentru a-şi atrage admiratorii. Făceau colecţie de aprecieri. La ospeţe sau evenimente se înghesuiau pe scaunele cele mai de vază, pentru a simţi că fac parte din elita adulată. Dar Vestea Harului ne-a făcut să înţelegem că tot ce se vede (aparenţa) va trece, dar nevăzutul care se ascunde în dosul celor văzute, va rămâne în veac. *Pentru că noi nu ne uităm la lucrurile care se văd, ci la cele ce nu se văd; căci lucrurile care se văd sunt trecătoare, pe când cele ce nu se văd sunt veşnice* (2 Cor. 4: 18). Atunci când cortina trupului va cădea, vom rămâne doar cu conţinutul inimii.

Monseniorul Vladimir Ghika, un creştin care a suferit mult pentru credinţa lui, spune că „Cel mai lesne ne

înşelăm pe noi înşine. Suntem, vai!, mereu preocupaţi să ne compunem personajul mai degrabă decât să ne realizăm personalitatea, aşa cum ne îndeamnă Dumnezeu, spre desăvârşirea noastră". Iar Ptathhotep, vizir în Egiptul antic, care a trăit în urmă cu 4500 de ani, spune următoarele: ***Împlineşte-ţi misiunea fără prefăcătorie!*** Cu alte cuvinte, nu pretinde că eşti ceea ce, în inima ta, ştii că de fapt nu eşti. Nu te afli pe o scenă ca să joci teatru, pentru a fi admirat de cei ce te privesc. Eşti chiar în faţa Creatorului!

Hristos Însuşi a zis: *Luaţi seama să nu vă îndepliniţi neprihănirea voastră înaintea oamenilor, ca să fiţi văzuţi de ei; altminteri, nu veţi avea răsplată de la Tatăl vostru care este în ceruri* (Mt. 6: 1).

Conţinutul inimii rămâne de-a pururi

Vom observa că „adevărul" şi „dreptatea", aceste două virtuţi îngemănate, sunt subliniate cu tărie de înţelepţii din toate timpurile. Legile statelor din Antichitate (cum ar fi Codul lui Hammurabi 1750 î.Hr., sau Codul de Legi Hitit 1500 î.Hr.), dar şi aforismele scrise în urmă cu mii de ani, sunt o dovadă clară a Ordinii morale înscrisă în inima a omului. Iată ce spune vizirul Ptahhotep:

Măreaţă e dreptatea, statornică e şi minunată.

Dreptatea este nespus de strălucitoare. Perfecţiunea ei rămâne de-a pururea. (Noi ştim că Sursa ei este chiar Dumnezeu.) ***Apără imparţialitatea dreptăţii! Când grăieşti, nu lua partea nimănui! Ia seama la dreptate! Întăreşte adevărul şi dreptatea în copiii tă! Respectă adevărul şi nu trece peste el! Când sfârşitul omului soseşte, doar dreptatea lui rămâne de-a pururi.*** Cu alte cuvinte, faptele (conţinutul inimii) vor merge mai departe decât trupul.

Aceeaşi idee o găsim şi în *Povestea ţăranului bun de gură*: ***Dreptatea este pentru întreaga veşnicie. Ea coboară în cetatea morţilor dimpreună cu acela care o împlineşte. Ia seama la apropierea veşniciei!*** Sau,

aşa cum ziceau romanii (păgâni şi ei): *Memento mori!* (Adă-ţi aminte că vei muri!)

Acelaşi adevăr îl găsim şi în *Învăţătură pentru faraonul Merikare* scrisă în urmă cu aproximativ 4000 de ani: ***Omul rămâne după moartea sa singur şi faptele sale vor fi aşezate grămadă lângă el. Este un om nebun, fără de minte cel ce nu ia în seamă veşnicia...*** Din păcate, cine mai are timp să se gândească la veşnicie într-o lume atât de grăbită? Oare nu am putea vorbi de o inversare a valorilor? Nu ne dăm seama că suntem prinşi în ghiarele momentului, ale aparenţelor trecătoare, care ni se înfăţişează într-un mod viclean a fi „realitate”, şi nu privim spre destinul nostru veşnic – ultima şi adevărata realitate.

Iată şi o inscripţie de pe o stelă din mileniul III î.Hr.: ***Trainic monument peste mormântul omului sunt doar faptele lui bune.*** Nu te-ai fi gândit că în urmă cu 5000 de ani, s-a săpat în piatră un asemenea adevăr înalt: tot ce va rămâne măreţ dintr-o viaţă sunt faptele bune – acestea vor constitui adevăratul „monument”. Cu alte cuvinte, podoaba mormântului nu este o sculptură sau o piramidă impunătoare, ci conţinutul unei inimi generoase şi drepte. Este vorba de caracterul frumos cu care se va fi îmbogăţit şi împodobit adevărata persoană care a locuit temporar într-un trup de lut.

Rânduieşte-ţi viaţa cu înţelepciune – spune Pitagora din Samos (sec. VI. î.Hr.) –***, aşa încât să nu schimbi nimic, dacă după moarte, te vei fi întors din mormânt iarăşi în leagăn.*** Cu alte cuvinte, să nu ai regrete prea târzii!

Despre mulţumire

Ştim că mulţumirea este o mare comoară pentru cel ce o are. Ea aduce pace sufletului şi sănătate trupului. *Cel cu inima mulţumită are un ospăţ necurmat* – spune Înţeleptul Solomon (Prov. 15: 15). Dar să vedem ce spun păgânii despre atitudinea de mulţumire?

Iată ce spune vizirul Ptahhotep (mileniul III î.Hr.): ***Nu întotdeauna se realizează râvnirile oamenilor. De aceea caută să vieţuieşti mulţumindu-te cu ce ai. Nu pofti cu aviditate la nimic din cele ce nu-ţi aparţin.*** Această afirmaţie din urmă mă duce cu gândul la spusele lui Ioan Botezătorul: *Omul nu poate primi decât ce-i este dat din cer* (In. 3: 27). Aşadar, nu da din coate ca să obţii ce nu-ţi este pre-rânduit! Sau, am putea spune că este un nonsens să te uiţi în curtea vecinului şi să pofteşti ce are el, după cum ne învaţă şi porunca împărătească din Tablele Legii.

Pitagora, din Samos spune următoarele: ***Nu urma pilda omizii: nu primi să te târăşti la picioarele prinţului sau în faţa poporului pentru ca într-o zi să porţi aripi***. Cu alte cuvinte, dacă nu ţi s-au dat „aripi” (faimă, înălţare, bogăţie, admiraţie, apreciere etc.), mulţumeşte-te să trăieşti fără acestea.

Iar Ahiquar, asirianul, care era în slujba regelui Sanherib, spune: ***Nu te plânge de ceea ce aparţine ursitei tale şi nu tânji după un huzur ce nu ţi-a fost hărăzit***. Dar Pitagora se situează la un nivel mai înalt de înţelegere, căci el subliniază acţiunea benefică a suferinţei şi a frustrărilor, care înţelepţesc: ***Tinere fără noroc, nu te plânge! Vitregiile sorţii ajută necoapta tinereţe să ajungă înţeleaptă.*** Cu alte cuvinte, fii curajos, mergi înainte pentru că „vitregiile sorţii” îţi vor face bine. Dar creştinul care-L are pe Tatăl ceresc, prezent şi aproape, poate străbate chiar şi porţiunile întunecate ale vieţii („Valea Plângerii”), mână în mână cu Tatăl... Ce mult face să ştii că nu eşti singur atunci când „eşti străpuns în măruntaie”, căci eşti învăluit în mantia dragostei şi a purtării de grijă a Tatălui... *Chiar dacă ar fi să umblu în Valea Umbrei Morţii nu mă tem, căci Tu eşti cu mine...*

În vremea de har în care trăim, Scriptura ridică ştacheta la un nivel mult mai înalt şi mai pretenţios. Ni se porunceşte, nu numai să nu ne plângem, ci să fim mulţumitori pentru toate lucrurile; pentru toate situaţiile fericite şi mai puţin fericite, cuprinzând chiar şi încercările

pe care Dumnezeu le îngăduie peste credincios. *Mulţumiţi* ***totdeauna*** *lui Dumnezeu Tatăl,* ***pentru toate lucrurile****, în Numele Domnului nostru Isus Hristos* (Ef. 5: 20), *căci aceasta este voia lui Dumnezeu, în Hristos Isus, cu privire la voi* (1 Tes. 5: 18b).

Atunci când creştinul mulţumeşte Domnului printre lacrimi, deşi durerea este mare, aceasta i se va considera o „jertfă de mulţumire", ce se va înălţa din potirul de aur, ce se află în faţa tronului lui Dumnezeu, ca o jertfă de bun miros.

Dacă nu poţi mulţumi, cel puţin preschimbă-ţi tânguirea în rugăciune, aşa cum ne îndeamnă Monseniorul Vladimir Ghika: „Vai ţie, tânguire, care nu vrei să te transformi în rugăciune!" Tânguirea are în sine şi o notă de autocompătimire pentru ceea ce mi se întâmplă în viaţă, dar rugăciunea binecuvântată îmi limpezeşte ochii ca să văd lucrurile din perspectiva Cerului.

Despre bogăţie

Din *Învăţăturile Faraonului Amenemhat I*, vom aminti câteva aforisme care exprimă adevăruri eterne, privitor la bogăţie: ***Nu te trudi din greu pentru avuţii, ca să cauţi prisosul, atunci când nevoile tale sunt împlinite.*** Lumea se conduce după dictonul modern: *Never enough!* (Niciodată nu este destul!) Uităm că trupul ne este dat doar ca o haină temporară de înaltă calitate, dar adevărata persoană este ascunsă în el. Să ne focalizăm deci pe ceea ce poartă în sine valenţe eterne, ca să le putem lua cu noi, Dincolo.

Autorul acestor învăţături (Amenemhat I) îşi dă seama că iubirea de semeni este mai de preţ decât bogăţia: ***Mai bune sunt laudele aduse unui om ce iubeşte pe semenii săi decât bogăţie în hambare.*** Cu alte cuvinte, „Un nume bun este mai de dorit decât o bogăţie mare" (Prov. 22: 1). De aceea, spune acelaşi autor: ***Nu îndrepta dorinţele inimii tale spre bogăţie. Nu pierde ziua întreagă cu munca şi nu lucra mai mult***

decât se cuvine pentru gospodăria ta. Cu alte cuvinte, nu fi *workaholic* şi nu fi lacom să aduni tot mai mult! ***Ia seama, nimeni nu-şi poate lua avuţia cu el!*** **–** ni se spune în *Cântecul harpistului.*

Scriptura ne învaţă exact la fel: *Nu te chinui ca să te îmbogăţeşti, nu-ţi pune priceperea în aceasta* (Prov. 23: 4). Să nu uităm că Autorul Suprem al acestor adevăruri este Dumnezeu Însuşi, care le sădise în inimile tuturor oamenilor după cum arătam mai sus: *Cuvintele înţelepţilor sunt ca nişte bolduri; şi, strânse la un loc, sunt ca nişte cuie bătute, date de* ***un singur Stăpân*** [adică, Dumnezeu] (Ecl. 12: 11).

Pacea sufletului face mai mult decât bogăţia: ***Mai bună este pâinea mâncată cu inima fericită decât avuţie cu mâhnire. Mai bună este pâinea goală, dacă inima îţi este fericită, decât bogăţia cu necazuri*** (Amenemhat I). În Cuvântul Sfânt citim aşa: *Mai bine un prânz de verdeţuri şi dragoste, decât un bou îngrăşat şi ură* (Prov. 15: 17). De ce? Căci comoara lăuntrică a păcii face mai mult decât confortul şi îndestularea trupului.

În *Povestea ţăranului bun de gură* din literatura Egiptului antic ni se spune că: ***Se poate cădea rău şi adânc din pricina lăcomiei de averi. Lăcomia ta de averi te va păgubi. Omul nesăţios adesea nu-şi nimereşte ţinta şi singurul scop pe care îl ajunge este nereuşita.*** Cu alte cuvinte, nesătulul nu se satură**.** Ceea crezi că te va împlini, te va nenoroci. Vizirul Ptahhotep spune contemporanilor lui, dar şi nouă, după aproape cinci milenii: ***Nu fi lacom de avuţie la împărţeala averii unei rude moarte. Nu pofti cu aviditate la nimic din cele ce nu-ţi aparţin.***

Scriptura arată clar că cel care râvneşte după bogăţii nedrepte este un nebun, pentru că există legi înscrise în însăşi fibra Universului, care acţionează într-un mod implacabil: *Ca o potârniche care cloceşte nişte ouă pe care nu le-a ouat ea, aşa este cel ce agoniseşte bogăţii pe nedrept; trebuie să le părăsească în mijlocul zilelor sale, şi la urmă nu este decât un nebun* (Ier. 17: 11). De aceea,

Avutul să-ţi fie pe măsura nevoilor! – *s*pune Pitagora (sec. VI î.Hr.) Tot el mai zice: ***Rămâi sărman, dacă pentru a fi bogat trebuie să te înjoseşti şi să-ţi murdăreşti mâinile cu tină!*** Vai mie, dacă ţinta vieţii mele este în primul rând avuţia şi nu virtutea inimii. Deci caută şi ***Fii bogat pe dinăuntru!*** (Pitagora)

Ahiquar, mare dregător pe vremea regelui Sanherib, spune şi el: ***Nu te bucura de bogăţie şi nu-ţi lăsa inima să rătăcească după ea***. Orice om se bucură când nu duce lipsă de cele necesare traiului, dar când bucuria mea depinde de ceea ce posed, înseamnă că îmi zidesc casa vieţii pe nisip. Când vor lovi valurile încercărilor şi avuţiile se vor spulbera ca şi când niciodată n-ar fi existat, prăbuşirea casei va fi mare şi tragică. Să nu uităm că bucuria Domnului este singura trainică, pentru că temelia ei este Stânca veacurilor. *Bucuria Domnului va fi* [deci] *tăria voastră!* (Neem. 8: 10b)

Hristos Însuşi ne spune că *Viaţa cuiva nu stă în belşugul avuţiei lui* (Lc. 12: 15). Cu alte cuvinte, calitatea vieţii cuiva nu stă în posesiile aceluia.

Despre generozitate

Iubirea aproapelui este foarte importantă pentru inima lui Dumnezeu. În cea dintâi şi cea mai mare poruncă împărătească din Tablele Legii, ea este pusă chiar alături de iubirea de Dumnezeu. Constantin Daniel, care a studiat şi a scris multe cărţi despre istoria şi literatura Antichităţii, spune: „Ceea ce frapează mult în unele maxime este omenia şi calda solidaritate umană ce se reflectă în chip uimitor în ele.”[199]

Vizirul Ptahhotep, din Egiptul antic, spune fiului său: ***Fii darnic atâta vreme cât trăieşti! Tot ce ai scos din hambare nu băga iarăşi înapoi. Bunurile unui om trebuie să aparţină şi altuia când este în nevoie.*** Sau: ***Tu să nu ceri cele datorate ţie de la un om*** [sărac]

199 *Maxime, sentențe și aforisme din Egiptul Antic...*, 1975, p. XXII.

fără de copii [de două ori sărac, căci nu are nici forţă de muncă]. ***Şi nu îţi bate joc de el, lăudându-te cu feciorii tăi!***

Înţelepciunea lui Ani cuprinde sfaturi de viaţă scrise pentru fiul său, acum 3500 de ani. Printre altele, Ani îi spune: ***Nu mânca pâine când aproapele suferă de foame şi dacă nu-i întinzi mâna să-i dai pâine.*** Sau, în *Povestea Ţăranului bun de gură,* autorul zice: ***Dacă aduci ceva de mâncare cu tine, dă-i şi aproapelui tău.***

Într-un mod paradoxal, cel ce dă, primeşte, căci Dumnezeu îl binecuvântează pe dătătorul milostivnic. Aşa citim şi în *Papirusul Insinger* (sec. II d.Hr.): ***Avuţia se adună la cel ce împarte hrană celor sărmani.*** Cum adică? Explicaţia acestui paradox o găsim în Scriptură: *… căci pe cine dă cu bucurie îl iubeşte Dumnezeu* (2 Cor. 9: 7).

Iată ce spune Pitagora despre facerea de bine: ***Nu aştepta nepăsător în pragul casei prilejul să faci binele; caută să îi ieşi în cale.*** Dar, atenţie! ***Când faci un bine, fii aidoma rădăcinilor copacului. Acestea se ascund cu modestie sub pământ, lăsând să le fie bănuită existenţa doar prin seva binefăcătoare pe care o trimit în toată tulpina şi în ramuri. Frunzele strălucind de verdeaţă s-ar usca repede fără ajutorul rădăcinilor hrănitoare care nu se văd.*** Cu alte cuvinte, binefăcătorul trebuie să rămână „invizibil”. Să nu ştie deci stânga ta ce face dreapta.

Una din poruncile de frunte ale Scripturii ne învaţă să ne iubim aproapele ca pe noi înşine, iar din pilda samariteanului milostiv spusă de Hristos Însuşi, reiese că a-l ajuta pe cel nenorocit este mai de preţ înaintea lui Dumnezeu, decât preoţia fără fapte. Căci levitul şi preotul au trecut pe lângă bietul om însângerat şi tâlhărit, mergând mai departe, ca „să nu se spurce”, căci cel căzut era, în ochii lor, doar… un biet samaritean dispreţuit…

În ziua cea mare a Judecăţii de Apoi, *Împăratul va zice celor de la dreapta Lui: „Veniţi binecuvântaţii Tatălui Meu de moşteniţi Împărăţia care v-a fost pregătită de la*

întemeierea lumii. Căci am fost flămând, şi Mi-aţi dat de mâncat; Mi-a fost sete, şi Mi-aţi dat de băut; am fost străin, şi M-aţi primit; am fost gol, şi M-aţi îmbrăcat; am fost bolnav, şi aţi venit să Mă vedeţi; am fost în temniţă, şi aţi venit pe la Mine". Atunci cei neprihăniţi Îi vor răspunde: „Doamne, când Te-am văzut noi flămând şi Ţi-am dat să mănânci? Sau fiindu-Ţi sete şi Ţi-am dat de ai băut? Când Te-am văzut noi străin şi Te-am primit? Sau gol şi Te-am îmbrăcat? Când Te-am văzut noi bolnav sau în temniţă şi am venit pe la Tine?" Drept răspuns, Împăratul le va zice: „Adevărat vă spun că, ori de câte ori aţi făcut aceste lucruri unuia din aceşti foarte neînsemnaţi fraţi ai Mei, Mie Mi le-aţi făcut" (Mt. 25: 34-40).

Ajutorarea celor dezavantajaţi

Există multă suferinţă în jurul nostru şi Dumnezeu ne cere empatie, milă, împreună-simţire cu cei îndureraţi din jur. De aceea, ***Cât de mare ţi-ar fi necazul, păstrează o lacrimă şi pentru necazul altuia*** (Pitagora). În *Povestea ţăranului bun de gură* ni se spune: ***Mila a trecut pe lângă tine, cât este de plâns omul sărman care e nimicit de tine! Nu lipsi pe un om sărac de avutul său*** [căci avutul său] ***este viaţa lui***. Mila, nu inteligenţa, te face pe deplin uman. În *Învăţături pentru regele Merikare* acesta este sfătuit de tatăl său să aibă o inimă plină de îndurare şi bunătate: ***Consolează pe cel ce plânge, nu chinui nicio văduvă, nu îndepărta pe niciun om de la averea tatălui său.***

În Vechiul Testament, văduvele, orfanii şi străinii alcătuiau un segment privilegiat şi Dumnezeu Însuşi se numeşte pe Sine Apărător al acestora: *Nu muta hotarul văduvei şi nu intra în ogorul orfanilor, căci răzbunătorul lor este puternic: El le va apăra pricina împotriva ta* (Prov. 23: 10-11). Dumnezeu aminteşte în repetate rânduri poporului Său să nu-i uite şi să nu-i nedreptăţească pe cei apăsaţi de soartă.

Pitagora, care a trăit cu aproape 600 de ani înainte

de Hristos, spune: ***Hotarele unui câmp să-ţi fie la fel de sacre ca nişte altare!***

În *Învăţăturile Faraonului Amenemhat,* citim următoarele***: Ia seama ca nu cumva să nedreptăţeşti pe omul slab. Nu băga în seamă doar pe acela care este înveşmântat în alb*** [adică pe cel bogat], ***şi nu-ţi întoarce faţa de la acela ce este jerpelit şi zdrenţăros.*** Cel „zdrenţăros" poartă în sine un suflet nemuritor, de aceeaşi valoare ca al celorlalţi.

Aceeaşi idee străbate tot ce a rămas în scris, nu numai la egipteni, ci şi în celelalte culturi antice. În contextul Antichităţii, ideea monarhiei de drept divin nu este nouă. „Nu e nouă nici ideea că îndatorirea regelui este să iubească adevărul şi dreptatea, să vegheze asupra aplicării legilor şi să-l protejeze pe cel slab şi asuprit. Aceste prescripţii, asupra cărora Codul lui Hammurabi (1750 î.Hr.) insista în mod deosebit, se găsesc formulate şi în doctrina regalităţii Egiptului antic. Dar nicăieri acestea nu sunt exprimate cu atâta claritate şi într-un mod atât de stăruitor ca în declaraţiile regilor persani". Împăratul Persiei, Darius I (sec. VI î.Hr.), spune următoarele: „Eu am iubit dreptatea şi am urât minciuna; am vrut să nu se facă nicio nedreptate văduvei şi orfanului; l-am pedepsit cu asprime pe cel mincinos, dar pe cel care a muncit cinstit l-am răsplătit."[200] Mai mult ca sigur că Darius I era mazdeean, adept al „Bunei religii" instituită de Zarathustra, căci tatăl său, Histaspes (Vişţaspa), a fost primul convertit la această religie. „Persanii – spune Ovidiu Drâmba – erau cunoscuţi ca oameni blajini, generoşi, ospitalieri, politicoşi, chiar ceremonioşi. ... Dacă tatăl murea, dar încă avea copii mici, copiii erau plasaţi sub tutela văduvei. Dacă defunctul nu a lăsat nicio avere, preoţii [păgâni] se îngrijeau de funeralii şi de soarta orfanilor."[201]

În *Papirusul Insinger* citim că ***Acela care aruncă pe***

200 Ovidiu Drâmba, *op. cit.,* p. 290-291.

201 *Ibidem*, p. 298-299.

un om slab în sărăcie va fi învinuit. Şi, atenţie! Nu mări durerea celui dezavantajat! ***Nu ademeni câinele celui orb*** – spune Pitagora. Orbul are nevoie de o călăuză în lipsa luminii ochilor. Trebuie să fim atenţi la nevoile şi suferinţele celor din jur, simţind împreună cu ei. ***Nu râde de un orb, nu vătăma pe un şchiop...*** (Amenemope).

Vai de cel care înşală pe un om mai slab la minte, folosindu-se de lipsa lui de prevedere sau lipsa lui de apărare! Într-un sat din Ardeal, un om a prins o fată handicapată şi a legat-o cu un picior de şură, apoi, a necinstit-o. Peste ani de zile, omul a fost internat în spital şi i s-a tăiat un picior. Oamenii din sat au remarcat faptul că acelui om i s-a tăiat exact acelaşi picior (nu mai reţin exact – stângul sau dreptul) de care el o legase pe fata aceea de şură!" Românii au o vorbă: „Dumnezeu nu rămâne dator nimănui!"

Despre cinste

În *Povestea ţăranului bun de gură* se povesteşte cum un ţăran a fost jefuit de către un înalt demnitar egiptean. Autorul vorbeşte deschis despre dregătorii faraonului pe care-i numeşte „tâlhari, hoţi, furi". Este vorba de „cel ce se îmbogăţeşte prin minciună", izgonind dreptatea din locul ei. Parcă ne sună cunoscut...

„Nu e oare un lucru rău o cumpănă care se apleacă, un fir cu plumb care se abate, un om drept şi cinstit care s-a făcut tâlhar? Iată dreptatea, izgonită din locul ei, se târăşte sub tine. Marii dregători săvârşesc răul; dreptatea se apleacă într-o parte; judecătorii fură. Cel ce trebuie să ne facă să răsuflăm ne face să gâfâim. Cel ce trebuie să facă împărţire dreaptă este un hoţ. Cel ce ar trebui să izgonească nevoia e acelaşi care porunceşte să fie zămislite nevoi, până într-atât încât cetatea este cufundată în nevoi. Cel ce trebuie să osândească răul săvârşeşte el

însuşi nedreptăţi.”

„Nu spune minciuni, căci eşti un om de seamă. Nu fi uşuratic, căci eşti un om cu greutate. Nu spune minciuni, căci tu eşti cântarul. Nu lua mită când lucrezi împotriva celui ce ia mită. Limba ta este acul cântarului, inima ta este greutatea, cele două buze ale tale sunt braţele lui. Dacă tu îţi acoperi faţa înaintea celui obraznic, cine se va împotrivi oare, mârşăviei sale?”

„Nu fi tiranic atunci când eşti puternic, astfel ca într-o zi nenorocirea să nu te atingă şi pe tine.”[202]

Anumite fragmente din citatele de mai sus, parcă s-ar potrivi şi în ziarele noastre de azi... Da, căci ***„Necinstea celor puţini, nenorocirea celor mulţi”*** (Publilius Syrus, sec. I î.Hr.)

Corupţia este veche ca omenirea, după cum spune şi Scriptura: *Cârmuitorul cere daruri, judecătorul cere plată, cel mare îşi arată pe faţă ce doreşte cu lăcomie, şi astfel merg mână-n mână* (Mica 7: 3).

În Vechiul Testament Dumnezeu porunceşte poporului Său să nu aibă două feluri de greutăţi: *Să n-ai în casă două feluri de efe, una mare şi alta mică* (Deut. 25: 14). *Două feluri de greutăţi şi două feluri de măsuri sunt o scârbă înaintea Domnului* (Prov. 20: 10). *Pot socoti Eu curat pe cel ce are o cumpănă nedreaptă şi greutăţi strâmbe în sac? Mai sunt în casa celui rău comori nelegiuite şi blestemata efă mică?* (Mica 6: 10-11)

*Efraim este un negustor care are în mână o cumpănă mincinoasă. Îi place să înşele. Şi Efraim zice: „Cu adevărat, m-am îmbogăţit, am făcut avere; şi în toată munca mea nu mi s-ar putea găsi nicio nelegiuire care să fie un păcat” (*Os. 12: 7-8). Nelegiuitul se autofelicită pentru „isteţimea” lui diabolică.

Oamenii din cele mai vechi timpuri au avut aceleaşi ispite, dorinţe, patimi şi păcate: să înşele, să modifice greutăţile cântarului pentru a câştiga, căci „momentul” a fost mai important pentru cei răi decât eternitatea; cele

202 *Gândirea egipteană antică în texte...*, pp. 121-126.

văzute au fost mai importante decât nevăzutul. Cum să dai pasărea din mână pe cea de pe gard? Au existat însă şi înţelepţi care au ascultat de îndemnurile conştiinţei şi de *Legea de aur* aşezată în inimile lor, iar proverbele acestora erau ca nişte trâmbiţe care voiau să-i întoarcă pe oameni pe calea cea dreaptă a corectitudinii.

Despre vorbire

Este interesant faptul că sfatul de a ne controla vorbirea, revine într-un mod insistent în aforismele din toate timpurile. Să nu ne destăinuim gândurile în faţa oricui, care poate nu le înţelege sau le răstălmăceşte. ***Nu-ţi goli starea sufletului tău dinaintea oricui. Şi prin aceasta nu-ţi pricinui o pagubă ţie însuţi*** **(**Amenemhat). Sau, în *Înţelepciunea lui Ani,* scrisă fiului său Kemhotep, citim aşa***: Dacă vorbeşti, nu slobozi un cuvânt nelalocul lui din gura ta. Nu grăi cele ce ai în inimă oricui. Omul cade şi piere din pricina limbii sale.***

Vizirul Ptahhotep spune că ***Este de mare cinste omul care ştie să tacă. Păzeşte-te să nu desfaci un nod*** (care închide cele din tine).

În *Cuvântările lui Ahiqar,* citim aşa***: Vasul întreg ascunde un cuvânt la sânul lui, dar vasul spart îl lasă să iasă afară. Stăpâneşte-ţi gura, păzeşte-ţi vorbirea, căci vorba ta e ca o pasăre; cine-i dă drumul n-o mai prinde. Ascunde tainele inimii tale; apoi rosteşte cuvântul potrivit; un om iscusit la vorbă e mai puternic decât unul iscusit în război.***

Desigur, a fi „iscusit la vorbă” îl vom înţelege în sensul chibzuinţei şi al înţelepciunii de a-ţi alege bine cuvintele şi nu în sensul înţeles de sofiştii greci care credeau că folosind cuvinte iscusite (elocvenţa, oratoria) pot dovedi ori ce vor, chiar şi ceea ce nu este adevărat.

Nu te însoţi cu omul ce trăncăneşte. (Amenemhat) Cu alte cuvinte, nu te însoţi cu cel care nu este stăpân pe propria sa gură. Tot ce-i vei spune va auzi

tot cartierul.

Românii au o vorbă: „Tăcerea e de aur” sau: „Dacă tăceai filosof rămâneai”. Această idee o găsim şi în maximele scrise acum câteva milenii: ***Nu vorbi mult, Nu fi un om flecar*** (*Înţelepciunea lui Ani*)***. Nu-ţi deschide gura, păzeşte-ţi buzele*** (Ahiqar).

Nu deschide gura dacă nu ai de spus ceva desăvârşit sau folositor (Pitagora)***.*** Românii spun: „Vorba multă, sărăcia [intelectuală a] omului”. Anticii spuneau acelaşi lucru: ***Cine rosteşte multe vorbe nu are prea multe de spus*** (Pitagora).

Scriptura ne mai învaţă şi că în vorba multă se strecoară, *volens, nolens* păcatul: „Cine vorbeşte mult nu se poate să nu păcătuiască, dar cel ce-şi ţine buzele este un om chibzuit” (Prov. 10: 19).

Cuvintele – oglinda sufletului

În *Povestea ţăranului bun de gură,* citim că ***Limba oamenilor este cumpăna de cântărire a lor, căci cântarul descoperă lipsurile,*** în sensul că omul, calitatea acestuia, se cunoaşte după vorbă, căci, *Din prisosul inimii vorbeşte gura. Omul bun scoate lucruri bune din visteria bună a inimii lui, iar omul rău scoate lucruri rele din visteria rea a inimii lui* Mt. 12: 34-35). Sau: *Cum aţi putea voi să spuneţi lucruri bune, când voi sunteţi răi?* (Mt. 12: 34) *Gura celor răi spune răutăţi* (Prov. 10: 32b). Cu alte cuvinte, conţinutul inimii se reflectă mai devreme sau mai târziu, în vorbire.

Înţelepţii din Antichitate puneau mare accent pe calitatea cuvintelor rostite: ***Fereşte-ţi limba de cuvinte de ocară şi vei fi îndrăgit de toţi*** – spune faraonul Amenemhat. ***Nu vorbi nimic josnic, ci numai de bine*** (Ahiqar). *Buzele celui neprihănit ştiu să vorbească lucruri plăcute* (Prov. 10: 32a). ***Dacă vorbeşti, nu slobozi un cuvânt nelalocul lui din gura ta. Când cuvintele tale sunt aducătoare de linişte pentru inimă, atunci inima interlocutorului tinde să le primească*** (*Înţelepciunea*

lui Ani). ***Nu adu mărturie cu cuvinte mincinoase*** (Amenemhat). Domnul urăşte „martorul mincinos care spune minciuni şi cel ce stârneşte certuri între fraţi”. (Prov. 6: 19). De altfel, în *Povestea ţăranului bun de gură* ni se spune că minciuna nu se orientează bine: ***Dacă minciuna porneşte la drum, se rătăceşte***. Românii spun că „Minciuna are picioare scurte”. Sau, Sofocle zice: ***Nicio minciună nu ajunge să îmbătrânească***, căci i se „retează capul” atunci când este dată de gol. Deci, atenţie pentru amatorii de minciuni!

Scriptura subliniază faptul că rodul buzelor celui neprihănit este viaţă, înţelepciune, lumină. Neprihănirea este o lumină care luminează mintea înţelepţind-o, şi astfel ea vede lucrurile drept şi deci, vorbeşte drept. ***Dacă cugetul este fără de păcat, luarea-aminte se adaugă lui*** (*Papirusul Insinger*)***.*** Pentru că acea lumină lăuntrică (Mt. 6: 23) nu a fost umbrită de ceaţa păcatului.

Vizirul Ptahhotep ne spune că vorbele înţelepte nu constituie un atu al celor bogaţi sau sus-puşi; ele pot fi găsite şi în cele mai modeste colibe, pentru că înţelepciunea îşi are izvorul în inimă, nu în studiile cuiva şi nici măcar în inteligenţa aceluia. (Înţelepciunea este cu totul altceva decât inteligenţa.) ***O vorbă înţeleaptă este mai ascunsă decât piatra verde de smarald, dar o poţi afla şi la sclava care macină învârtind piatra de moară.***

Oamenii înţelepţi ştiau, simţeau, intuiau că felul în care gândeşte cineva este foarte important. Sfinţenia gândului, precede sfinţenia vorbei şi a faptei, căci totul purcede din lumea gândurilor care îşi are izvorul în forul lăuntric al omului: inima. ***Să socoteşti cuvântul lucrul cel mai sacru după gândire*** (Pitagora).

Tot Pitagora, care a fost numit de contemporanii şi urmaşii lui „om divin” – *homo religiosus* – spune să nu răspândim Răul. ***Nu răspândiţi vestea unei fapte rele! Faceţi în aşa fel încât să-i dispară cât mai curând şi cele mai mici urme! Lăsaţi răul să moară!*** „Cine răspândeşte bârfelile este un nebun” (Prov. 10: 18b).

Există oameni care îşi găsesc plăcerea în a răspândi ocara despre anumiţi oameni, pe toate meridianele. Oare, nu devin aceia „predicatori” ai Celui Rău, împrăştiindu-i marfa? Oare, n-ar trebui să fim noi propovăduitorii minunilor lui Dumnezeu? Împăratul David spune: „Vestesc adevărul Tău şi mântuirea Ta, şi nu ascund bunătatea şi credincioşia Ta în adunarea cea mare” (Ps. 40: 10). Cu alte cuvinte, trebuie să trâmbiţăm veştile care zidesc, care ridică, aduc viaţă şi mângâiere pentru cei aflaţi în durere, păcat şi necaz.

Suntem de-a dreptul impresionaţi de puterea ce sălăşluieşte în cuvintele rostite, fie pentru ridicare, îmbărbătare, încurajare, fie pentru moarte:

- „Moartea şi viaţa sunt în puterea limbii” (Prov. 18: 21).
- „Limba dulce este un pom de viaţă, dar limba stricată zdrobeşte sufletul” (Prov, 15: 4).
- **„**Un cuvânt spus la vremea potrivită este ca nişte mere de aur într-un coşuleţ de argint” (Prov. 25: 11).

Despre iertare

Iertarea nu „scuză”, ci suspendă greşeala (C. S. Lewis).

Pentru noi, creştinii, iertarea aproapelui este esenţială. Dacă nu-l iert pe cel de lângă mine, nici mie nu mi se vor ierta păcatele. Şi cine ar putea spune că este desăvârşit? „Căci toţi au păcătuit şi sunt lipsiţi de slava lui Dumnezeu” (Rom. 3: 23). Avem nevoie de iertarea lui Dumnezeu ca de oxigen, pentru că toţi suntem greşelnici.

Errare humanum est (a greşi este omeneşte), spunea Seneca, dar, am adăuga noi: a ierta este dumnezeieşte. Oamenii din toate timpurile au practicat iertarea. În *Povestea ţăranului bun de gură* ni se spune că ***Iertarea sporeşte prietenia***. Sau, Pitagora zice: ***Scrie greşelile prietenului tău pe nisip***. Desigur, atunci când este vorba de prieteni, înţelegem că iertarea este soluţia ideală,

pentru ca prietenia să continue. Toţi avem minusurile noastre, deci vom trece cu vederea „paiul” din ochiul prietenului, mai ales dacă suntem conştienţi de „bârna” din ochiul nostru, ştiută numai de noi. Părinţii trebuie să-şi ierte copiii. Soţii, rudele prietenii trebuie să se ierte între ei. Cel iertat învaţă să ierte şi să se ierte. Dar când este vorba de cel care ne-a făcut rău într-un mod intenţionat, premeditat…?

Păgânii călăuziţi de Legea morală naturală din sufletul lor, dar şi de experienţa acumulată, şi-au dat seama că a ierta constituie un privilegiu pentru iertător, căci acesta se eliberează de resentimentele şi amărăciunile care i-ar măcina sănătatea. Deci iertarea este o eliberare, o vindecare lăuntrică. Apoi, oamenii şi-au dat seama că a-l ierta pe aproapele înseamnă a te ridica la nivelul, la care răul pricinuit de el nu te mai atinge. Doi copii care se ceartă cer insistent pedepsirea celuilalt. Adultul, care se situează la un nivel mai înalt de înţelegere, constituie factorul împăciuitor şi-i ajută să se ierte unul pe altul.

Pitagora spune aşa: ***Ia mâinile celui ce te-a lovit, strânge-le cu blândeţe într-ale tale şi spune-i: Frate al meu, te deplâng, căci toată mintea îţi este în braţe!*** Sună frumos, dar ultima remarcă are o conotaţie peiorativă, menită să-l umilească, pe făptuitor, pe când autorul *Papirusului Insinger*, care datează din secolul II d.Hr., spune aşa: ***E mai bine să binecuvântezi decât să faci vreun rău celui ce te-a necinstit cu ocări. Omul înţelept pe care oamenii îl dezbracă de veşminte, se îmbracă din nou, binecuvântând.***

Ce gândire înaltă! Este adevărat că în al doilea secol după Hristos, creştinismul deja pătrunsese puternic în Egipt. Lumina lumii – Hristos – schimba gândirea oamenilor, înnobilând-o, ridicând-o deasupra Legii talionului: „Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”.

Tot autorul *Papirusului Insinger* a observat că există o categorie de oameni care nu pot ierta: ***Omul nelegiuit nu doreşte să ierte pe cel care a păcătuit împotriva vreunui bun al său şi ochiul său nu se satură de***

sânge într-o călcare a legii. Cred că în ultima afirmaţie, este vorba de cazul unui psihotic, care „stă rău cu mila”. Tot aşa spune şi o maximă a lui Publilius Syrus (sec. I î.Hr.): ***Omul crud nu se frânge, ci se hrăneşte cu lacrimi.***

„Iertarea adevărată este producătoare de «înviere». E o specie a *amnistiei*: păcatul e anulat, totul poate fi luat de la început, nimic din tuşa sumbră a devierii nu rămâne necurăţat. Iertarea aşază lumea şi omul în starea lor originară. Iertarea, ca risipă a iubirii, rectifică efectele oricărei risipiri malefice. Cu risipa pe risipă călcând.”[203] Ce frumos! De-a dreptul divin!

Hristos S-a arătat ca să ne înveţe iertarea dumnezeiască, deoarece, „printr-o singură hotărâre de iertare a venit pentru toţi oamenii o hotărâre de neprihănire care dă viaţa” (Rom. 5: 18). Este vorba de „Darul fără plată al lui Dumnezeu”, care s-a concretizat într-o „hotărâre de iertare” (cf. Rom. 5: 16). Şi nouă ni se cere să iertăm „din toată inima” pe fratele nostru (cf. Mt. 18: 35), dacă vrem să avem parte de iertare.

Scriptura ridică iertarea şi iubirea aproapelui la un nivel dumnezeiesc, căci iubirea se extinde de acum şi asupra vrăjmaşului (a omului rău). Cu alte cuvinte, ni se cere nu numai să-i iertăm pe cei ce ne fac rău, chiar într-un mod intenţionat, ci să-i iubim şi să răsplătim răul cu bine (cf. Mt. 5: 39-47). Ce atitudine nobilă, dumnezeiască chiar, căci ea merge împotriva logicii, dar ne face asemănători Domnului nostru.

Voi fiţi, dar, desăvârşiţi, după cum şi Tatăl vostru cel ceresc este desăvârşit! (Mt. 5: 48)

Despre focalizare

Oamenii înţelepţi din toate timpurile şi-au dat seama

203 A. Pleșu, *op. cit.*, p. 270.

de importanţa focalizării pe ceea ce este important. Împrăştierea într-o mulţime de activităţi este echivalentă cu superficialitatea, pe când focalizarea aduce după sine profunzime, înţelepciune, eficienţă. Nicio apă curgătoare nu ar putea să fie transformată în lumină dacă nu ar fi restrânsă, canalizată obligată să treacă prin anumite conducte sau pe un anumit făgaş. Astfel Pitagora, filosof, matematician şi un căutător pasionat de înţelepciune şi integritate morală, spune următoarele: ***Alege-ţi ca ţintă desăvârşirea, fără să te măguleşti cu gândul că ai atins-o. Nu-ţi lăsa închipuirea să hoinărească printre lucruri mărunte şi fără valoare. Nu te plăsmui după chipul muştei, care atinge totul. Câte puţin din tot este principiul omului vulgar, care nu va ajunge niciodată nimic.*** Scriptura spune: „Au mers după nimicuri, şi au ajuns ei înşişi de nimic” (Ier. 2: 5), uşurei, ca pleava pe care o spulberă vântul. ***Să ai puţine interese; omul nu s-a născut ca să aibă multe, iar înţeleptul nu are decât unul.*** Aici, Pitagora se referă la grija pentru suflet. ***Fii cumpătat! Nu face din trup mormântul sufletului!***

Scriptura ne învaţă să fim focalizaţi, ceea ce nu este uşor în zilele noastre, când există sute de voci care ne cheamă: emisiuni, programe, călătorii, *job*-uri în străinătate, târguri cu expoziţii, *mall*-uri unde ni se oferă activităţi şi mese gustoase, la un preţ rezonabil etc.

Pe de altă parte, fărădelegea se înmulţeşte, se diversifică, intră în legalitate, valorile morale se relativizează, reperele absolute dispar, iar în acest „haos” moral omul este debusolat: „Oare, ce să mai cred?” Scriptura spune că în contextul în care „mersul lumii acesteia” năvăleşte peste noi ca un fluviu turbat, „dragostea celor mai mulţi se va răci. Dar cine va răbda până la sfârşit, va fi mântuit” (Mt. 24: 12-13).

De aceea, ***Să ne uităm ţintă*** *la Căpetenia şi Desăvârşirea credinţei noastre, adică la Isus, care, pentru bucuria care-I era pusă înainte, a suferit crucea, a dispreţuit ruşinea, şi şade la dreapta scaunului de domnie*

al lui Dumnezeu (Evr. 12: 2).

Trebuie să ne restrângem activităţile şi să rămânem focalizaţi, ca să nu ne ducă curentul veacului acestuia spre „nicăieri”. *Toţi cei ce se luptă la jocurile de obşte se supun la tot felul de înfrânări. Şi ei fac lucrul acesta ca să capete o cunună care se poate veşteji; noi să facem lucrul acesta pentru o cunună care nu se poate veşteji* (1 Cor 9: 25). Doamne, ajută-ne!

Despre caracter

Din cele mai vechi timpuri, oamenii şi-au dat seama că adevărata comoară a omului este caracterul – conţinutul inimii –, care se reflectă în atitudinile, vorbirea şi în felul în care cineva relaţionează cu cei din jur.

Vizirul Ptahhotep spunea că ***Firea blândă şi bună a unui om ales îi este de mare folos. O fire blândă va lăsa o amintire fericită în lume.*** Cel blând se retrage din competiţia afirmării de sine; nu ţine neapărat să-şi demonstreze dreptatea şi găseşte „odihnă”, adică pace şi linişte lăuntrică – comori ce nu pot fi cumpărate cu bani. Aceste adevăruri ne amintesc de cuvintele Domnului Isus: *Învăţaţi de la Mine, căci Eu sunt blând şi smerit cu inima; şi veţi găsi odihnă* [pace lăuntrică] *pentru sufletele voastre* (Mt. 11: 29). Sau: *Cine dintre voi este înţelept şi priceput? Să-şi arate, prin purtarea lui bună, faptele făcute cu blândeţea înţelepciunii!* (Iacov 3: 13)

„Ceea ce face farmecul unui om este bunătatea Lui” (Prov. 19: 22). Interesant! Farmecul, frumuseţea adevărată a unui om constă în bunătate, nu în inteligenţă, înfăţişare, studii, realizări sau posesiuni materiale. Te simţi foarte confortabil în compania unui om bun, deoarece bunătatea adăposteşte, ocroteşte, înţelege, acceptă şi iartă.

Inima este centrul de comandă al fiinţei umane, unde se află lumina discernământului, sentimentele, dorinţele, pasiunile pentru Bine sau pentru Rău şi ţelurile îndrăgite care ne mână într-o anumită direcţie. În ultimă instanţă, conţinutul adunat în inimă se cristalizează în ceea ce noi

numim caracter. Cei din vechime ştiau prea bine acest lucru.

Cel ce ştie să-şi stăpânească inima, posedă o împlinire a tuturor învăţăturilor *(Papirusul Insinger)*. ***Inima unui om este viaţa sa, prosperitatea şi sănătatea sa*** (Ptahhotep). O inimă bună este sănătate pentru trup şi relaţii, iar în ultimă instanţă, o viaţă împlinită.

Un om de omenie şi cu inimă bună e ca o cetate tare în mijlocul căreia se află (Ahiqar). Bunătatea este ca o temelie tare, o garanţie, prin faptul că ea este urmată într-un mod axiomatic de anumite consecinţe benefice, pentru trup şi pentru suflet.

Conţinutul inimii se revarsă în afară. Poţi cunoaşte oamenii după roadele lor, pentru că acestea îşi au izvorul în inimă. De aceea, *Păzeşte-ţi inima mai mult decât orice, căci din ea ies izvoarele vieţii* (Prov. 4: 23). Dumnezeu Însuşi ne cere inima – esenţa fiinţei noastre: „Fiule, dă-mi inima ta şi să găsească plăcere ochii tăi în căile Mele!” (Prov. 23: 26).

Pitagora îşi îndemna ucenicii, dar şi concetăţenii la o viaţă cu sens, împodobită cu pietrele preţioase ale unui caracter frumos: ***Fii bogat pe dinăuntru! Viaţa să-ţi fie asemenea unui poem epic, construit cu înţelepciune şi scris în cuvinte neprihănite. Fii cumpătat şi neprihănit ca un atlet, iar ceea ce faci să fie preţuit şi răsplătit, nu în arena olimpică, ci pe arena vieţii.*** Aici, creştinii ar adăuga faptul că există şi oameni, care nu vor avea parte de o răsplată acum, pe „arena vieţii”, în iureşul deşertăciunilor trecătoare. Au existat oameni „de care lumea nu era vrednică”, şi care, „măcar că au fost lăudaţi pentru credinţa lor, totuşi n-au primit ce le fusese făgăduit” (Evr. 11: 39). Dar Dincolo, la Dumnezeu, „vor străluci ca stelele în veac şi în veci de veci” (Daniel 12: 3).

Să-ţi placă mai mult o drahmă de bun-simţ, decât un talant de ştiinţă desăvârşită (Pitagora)***.*** Bunul simţ ţine de umanitate, pe când ştiinţa este rece şi

obiectivă. „Cunoştinţa îngâmfă, dar dragostea zideşte!” – spune Scriptura. Bunul simţ presupune că voi ţine cont de semenii mei, de nevoile lor; voi căuta să fiu decent, să nu-i poticnesc etc. Bunul simţ ştie ce este ruşinea de oameni şi frica de Dumnezeu, de aceea, ea constituie podoaba relaţiilor interumane.

Mai bine să fii coada leului decât capul vulpii. Mai bine un om mai neînsemnat, dar de partea Binelui, decât capul răutăţilor, a vicleşugurilor – unul care este „specialist” în a-şi înşela semenii.

Tot Pitagora ne mai spune: ***Nu te sprijini pe trestia vieţii!*** Nu te încrede în numărul anilor, în tăria, sănătatea, bogăţia sau poziţia înaltă pe care le deţii chiar acum. Se spune că „Pragul este cel mai înalt munte”. Nu se ştie dacă-ţi va mai fi dat să-l treci la întoarcere.

Să îţi placă mai mult cărările strâmte decât drumurile mari! Aici Pitagora vrea să spună că nu trebuie să ne lăsăm antrenaţi de părerea mulţimii, chiar dacă constituim o minoritate mai „ciudată”. De altfel, Scriptura ne spune că *Largă este poarta, lată este calea care duce la pierzare, şi mulţi sunt cei ce intră pe ea* (Mt. 7: 13). Adevărul nu stă în număr; (în numărul de oameni care l-ar susţine).

Următorul aforism al lui Pitagora este de o deosebită gingăşie. El îi aduna adeseori pe oameni în faptul serii şi-i învăţa arta relaţionării în dragoste şi bună înţelegere. Iată ce-i învăţa el: ***Ia în gură petale de trandafiri atunci când ai de gând să-ţi certi nevasta, copiii sau prietenul!*** Cu alte cuvinte, fii blând şi nu te lăsa cuprins de o mânie arzândă ce poate face răni adânci, afectând relaţia într-un mod ireversibil.

Singurul lucru pe care-l vom lua cu noi este caracterul – conţinutul inimii. Un om care a trăit frumos se apropie de sfârşitul vieţii fără mustrări de conştiinţă. ***Omul bun, săvârşind binele în zilele vieţii sale, cugetă fără teamă la moarte*** *(Papirusul Insinger).*

O cunoştinţă apropiată mi-a povestit că îşi ajuta un

vecin de-al ei, foarte bătrân, fost profesor universitar, care se apropia vizibil de plecarea fără de întoarcere. Odată, omul acesta i-a mărturisit că se teme de momentul plecării, deoarece, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, pe când era un adolescent necopt, a depus o mărturie mincinoasă împotriva unui om, care, din această cauză a fost executat. Mare este „focul" conştiinţei vinovate!

În ziua când vom trece Dincolo, totul va fi gol şi descoperit. Unii se vor umple de teamă şi ruşine căutând să se ascundă chiar şi de propriii lor ochi, văzând că vasul inimii lor conţine prea puţine lucruri de valoare, pierdute într-un ocean de nimicuri şi de păcate nerezolvate. „Ferice de cel cu fărădelegea iertată şi de cel cu păcatul acoperit!" (Ps. 32: 1).

După arătarea lui Hristos, care ne-a adus Lumina, vorbim nu numai despre o trăire în conformitate cu Legea morală naturală sădită în noi, ci şi despre „naşterea de Sus" şi despre roada Duhului Sfânt, ce aparţine unei dimensiuni superioare. Această roadă este adusă de Duhul dintr-o altă Împărăţie şi rodită în templul inimii omului înduhovnicit prin Jertfa lui Hristos.

Ce seamănă omul aceea va şi secera

Anticii erau foarte conştienţi de responsabilitatea morală pe care o au vizavi de faptele lor. Faptele bune aduc bucurie, împlinire, binecuvântare, iar faptele rele aduc pedeapsă. ***Dreapta judecată primeşte răsplătire. Niciodată răutatea nu ajunge la bun liman. Dacă întâlneşti un om iubitor de gâlceavă, nu te mânia pe el când spune prostii, nu te ocupa de el, căci pedeapsa şi-o va lua de la sine*** (Ptahhotep).

Un mod necinstit de purtare nu poate să ajungă la liman, în vreme ce un om cinstit va acosta la ţărm *(Povestea ţăranului bun de gură).* ***Tu trebuie să iei seama la inima ta, săvârşeşte fapte bune şi tot răul***

va fi departe de tine *(Înţelepciunea lui Ani).*

Da, *Voi face ca purtarea ta să cadă asupra capului tău, zice Domnul, Dumnezeu* (Eze. 16: 43b).

Aceeaşi frumuseţe a Legii morale naturale o întrevedem şi în imnul de mai jos, din *Gândirea asiro-babiloniană în texte*, înălţat unei divinităţi considerată a fi universală. El oglindeşte adevărul axiomatic ţesut în însăşi fibra Universului: „Ce seamănă omul aceea va şi secera!”

Cel ce urzeşte viclenia, îşi va pierde temelia.

Pe judecătorul necinstit tu-l vei face să vadă închisoarea.

Pe primitorul de mită ce înşală justiţia, tu-l vei face să sufere pedeapsa.

Cel care nu primeşte mita, dar intervine pentru cel slab

Este plăcut Divinităţii şi va trăi mult.

...

Cel care dă bani cu dobândă mare, ce va folosi?

El se va dovedi un mincinos[204] pentru câştigul lui,

Şi atunci va pierde banii.

Cel care mânuieşte fals cântarul

Cel care intenţionat schimbă greutăţile din piatră (şi) micşorează [greutatea lor]

Acela se va dovedi un înşelător.

Cei care fac răul, sămânţa lor nu va dura.

Rugăciune făcând parte din imnul de mai sus:

... Tu refaci dreptul celui ce a fost nedreptăţit

...Tu asculţi, rugăciunea, implorarea şi adorarea

Umilinţa, îngenuncherea, recitarea rugilor şi pocăinţa

...Amărâtul, slabul, apăsatul, săracul

Cu evlavie vin înaintea ta.[205]

---

204 În Codul lui Hammurabi, articolele 66-100 arată cum erau pedepsiți cei care pretindeau dobândă mare pentru ceea ce împrumutau celor mai săraci.

205 *Gândirea asiro-babiloniană în texte,* Ed. Științifică, București, 1975, p.

Dumnezeu l-a hăruit pe fiecare muritor cu o lumină lăuntrică: „Legea de aur” şi conştiinţa din sufletul aceluia. Scriptura spune: „Nu vă înşelaţi; Dumnezeu nu Se lasă să fie batjocorit. Ce seamănă omul aceea va şi secera” (Gal. 6: 7). „Nu vă înşelaţi”, înseamnă: „nu vă amăgiţi pe voi înşivă”, căci legea consecinţelor acţionează fără greş. Pe Dumnezeu nu-L poţi înşela, chiar dacă, temporar, te înşeli pe tine însuţi. Consecinţele sunt legate de faptele omului, pe care le urmează într-un mod axiomatic (Cele două feţe ale unei monede fac parte integrantă din ea, deci sunt de nedespărţit. Tot aşa este şi cu fapta şi răsplata.) Căci *Neprihănirea celui neprihănit va fi peste el, şi răutatea celui rău va fi peste el* (Eze. 18: 20b).

BIBLIOGRAFIE

— Biblia, traducerea Cornilescu.

— Biblia, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşri, 1991.

A Lion Hanbook, The World's Religions, Lion Publishing plc., Malaysia, 1988.

Abatele Pierre, *Doamne, De ce?* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006.

Anderson, Neil, *Temeiul tuturor lucrurilor*, Ed. Aqua Forte, Cluj-Napoca, 2004.

Belu, Dimitrie I., *În legătură cu valorile morale*, Caransebeş, 1942.

Berchem, Alice, Van, *Un martor al lui Hristos*, *Sadu Sundar Singh*, Ed. Stephanus, 2002.

Blaga, Lucian, *Curs de filosofia religiei*, Ed. Fronde, Alba Iulia – Paris, 1994.

Bogdan, Emilia, Bogdan, Alexandru, *Etica*, Ed. Adevărul, Bucureşti, 1935.

Codoban, Aurel, *Sacru şi ontofanie*, Polirom, Iaşi,

205.

1998.

Comte, Fernand, *Cărţile sfinte*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1994.

Cugetări greceşti, Ed. Albatros, Bucureşti, 1981.

Daniel, Constantin, *Civilizaţia asiro-babiloniană*, Ed. Sport-turism, Bucureşti, 1981.

Daniel, Constantin, *Cultura spirituală a Egiptului antic*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1985.

Daniel, Constantin, *Civilizaţia sumeriană*, Ed. Sport-Turism, Bucureşti, 1983.

Descartes, René, *Pasiunile sufletului*, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1984.

Drâmba, Ovidiu, *Istoria culturii şi civilizaţiei,* Ed. Vestala, Bucureşti, 2003.

DZSouza, Dinesh, *Măreţia creştinismului,* Ed. Imago Dei, Oradea, 2011.

Eliade, Mircea, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Vol I, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.

Eliade, Mircea, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Vol II, Ed Universitas, Chişinău, 1992.

Evdokimov, Paul, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Bucureşti, Ed. Anastasia, [199?].

Filaret, Ioan, *Creştinism şi yoga?*, Ed.? Craiova.

Filosofia greacă până la Platon, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984.

Galeriu, Constantin, *Jertfă şi răscumpărare*, Ed. Harisma, Bucureşti, 1991.

Gândirea asiro-babiloniană în texte, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1975.

Gândirea egipteană antică în texte, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1974.

Gândirea feniciană în texte, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1979.

Gottlieb, Anthony, *Socrate*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 2000.

Henry, Carl. F., *Etica creştină personală*, Ed, Cartea Creştină, Oradea, 2004,

Ionescu, Nae, *Roza vânturilor*, Ed. Hyperion, Chişinău, 1993.

Istoria filosofiei, *Gândirile fondatoare*, Coordonată de Jacqueline Russ, Ed. Univers enciclopedic, Bucureşti, 2000.

Kant, Immanuel, *Întemeierea metafizicii moravurilor*. *Critica raţiunii practice*, Ed. ştiinţifică, Bucureşti, 1972.

Kotsonis, Ioanikios, *Pagini filocalice 4-5*, Ed. Bunavestire, 2003.

Kenneth, Klaus, *Zei, idoli, guru. Marile religii ale lumii, văzute prin ochii creştinismului*, Ed. Agnos, Sibiu, 2010.

Laertios, Diogenes, *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor,* Ed. Polirom, Iaşi, 1997.

Lossky, Vladimir, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1990?

Lupo, Pietro, *Dieu dans la tradition malgache*, Ed. Ambozontany et Karthala, Fianarantsoa et Paris, 2006.

Mallinger, Jean, *Pitagora şi misterele antichităţii*, Ed. Herald, Bucureşti, 2013.

Maxime, sentinţe şi aforisme din Egiptul Antic, Ed Albatros, Bucureşti, 1975.

Meunier, Mario, *Apollonios din Tyana,* Ed. Herald, Bucuresti, 2001.

Muscă, Vasile, *Introducere în filosofia lui Platon*, Ed. Polirom, 2002.

Nietzsche, Friedrich, *Despre genealogia moralei*, Ed. Echinox, Cluj-Napoca, 1993.

Ortberg, John, *Viaţa pe care ţi-ai dorit-o dintotdeauna*, Majesty Press, Arad, România, 2007.

Otto, Rudolf, *Mistica Orientului şi mistica Occidentului,* Ed. Septentrion, Iaşi, 1993.

Otto, Rudolf, *Sacrul*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2005.

Papacioc, Arsenie, *Cuvânt despre bucuria duhovnicească*, Ed. Eikon, 2003.

Pascal, Blaise, *Cugetări,* Ed. Aion, Oradea, 2000.

Paul, Ioan, al II-lea, *Să trecem pragul speranţei*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1995.

Părintele Juvenalie, *Experienţa rugăciunii lui Iisus, în spiritualitatea românească*, Ed. Anastasia, Bucureşti, 2001.

Pitagora, *Legile morale şi politice,* Ed. Antet, Oradea, 1996.

Platon, *Banchetul sau Despre frumos*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1995.

Platon, *Gorgias sau despre retorică*, Ed. Vestala, Bucureşti, 2000.

Platon: *Phaidros sau Despre frumos*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1993.

Platon, *Republica Vol I*, Ed. Universitas, Bucureşti, 1998.

Platon, *Republica, Vol II,* Ed. Universitas, Bucureşti, 1998.

Pleşu, Andrei, *Parabolele lui Iisus, Adevărul ca poveste,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012.

Porphyrios, *Viaţa lui Pitagora. Viaţa lui Plotin*, Ed. Polirom, Iaşi, 1998.

Richardson, Don, *Veşnicia din inimile lor, Dovezi uluitoare ale credinţei într-Unul Dumnezeu Adevărat, în sute de culturi ale lumii*, Ed. OM, 1996, Oradea?

Rousseau, Jean-Jacques, *Confesiuni*, Ed. pentru literatură, Bucureşti, 1969.

Rousseau, Jean-Jacques, *Emile sau despre educaţie*, Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1973.

Sanders, John; Fackre, Gabriel şi Nash, Ronald H., *Ce se întâmplă cu cei care nu au auzit?,* Ed. Logos, 2014.

Schaeffer, Francis, *Dieu ni silencieux, ni lointain*, Ed. Trobisch, Frankfurt, 1979.

Schmemann, Alexandre, *Euharistia – taina Împărăţiei*, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1984.

Schuré, Edouard, *Marii iniţiaţi*, Ed. Lotus, Bucureşti, 1998.

Steinhardt, Nicolae, *Dăruind vei dobândi*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1997.

Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1992.

Steinhardt, Nicolae, *Monologul polifonic*, Ed. Dacia,

Cluj-Napoca, 1991.

Stăniloae, Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987.

Syrus, Publilius, *Sententiae / Maxime, Ediţie bilingvă integrală*, Ed. Seculum I.O., Bucureşti, 2003.

Tăbliţele de argilă. Scrieri din Orientul Antic, Ed Minerva, Bucureşti, 1981.

The World's Religions, (Edited by Norman Anderson), Inter-Varsity Press, Leicester, England, 1975.

Tozer, A. W., *Urmărirea lui Dumnezeu*, Ed. Perla Suferinţei, Suceava, 2009.

Velimirovici, Nicolae, *Învăţături despre bine şi rău,* Ed. Sofia, Bucureşti, 1999.

Viaţa în duh filocalic, Ed. Curtea Veche, Bucureşti, 2002.

Woodrow, Ralph Edward, *Religia tainică a Babilonului, antică şi modernă,* Ed. Agape, Făgăraş, 1996.

Linkuri internet:[206]

206 http://acum.tv/articol/3960/
http://acin1602.blogspot.ro/2011/07/turnurile-tacerii.html
https://ro.wikipedia.org/wiki/Socrate
http://www.crestinortodox.ro/religie-filosofie/perioada-sistematica/viata-platon-71761.html
http://www.loribalogh.ro/2014/05/de-ce-a-numit-o-iisus-catel-pe-femeia-siro-feniciana/
http://dictionarbiblic.blogspot.ro/
https://en.wikipedia.org/wiki/Adi Shankara
https://en.wikipedia.org/wiki/Japji Sahib
http://supervielle.univers.free.fr/guru nanak.htm